

T.C
DICLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Diyarbakır Örneğinde Etnik Kimlik Tartışmaları: Bir Söylem Analizi Çalışması

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mazhar BAĞLI

HAZIRLAYAN

Esmâ KARAKURT ACAR

DİYARBAKIR 2007

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Mazhar BAĞLI

Üye : Doç. Dr. Rüstem ERKAN

Üye : Doç. Dr. Mesut YEĞEN

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

..../..../ 2007

.....
Enstitü Müdürü

Dedem Mehmet KARAKURT' a

ÖZET

Diyarbakır örneğinde yapılan çalışmada kimliğin inşasında hangi değerlerin öne çıktığı, bireylerin kendilerini nasıl, hangi değerler üzerinden tanımladıkları, vurgu yapılan temel özelliklerin günlük ilişki ve tercihleri nasıl yönlendirdiği, iç grup- dış grup algılamalarını (biz-öteki ayrımı) ortaya koymak hedeflenmiştir.

Sosyal Kimlik Teorisi'nin açıklanmasından sonra konu ile ilgili etnisite, ırk, ulus, milliyetçilik gibi terimler tanımlanmış, aralarındaki benzerlikler, farklılıklar üzerinde durulmuş, terimler arası sınırlar belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Kürt etnik kimliği üzerine yapılan tartışmalar, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemindeki Kürt milliyetçiliği hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Mart-Nisan 2007'da 15 katılımcıyla derinlemesine mülakat yöntemi ile niteliksel bir çalışma yürütülmüştür. Görüşmeler sabit bir soru listesi ve görüşmenin gidişatına göre yeni soruların eklenmesiyle yapılmıştır. Soru listesinde katılımcının özel hayatıyla, yakın çevresiyle ve toplumsal hayatıyla ilgili tercihlerini, yaklaşımlarını dikkate alarak özelden genele yayılan bir düzenleme yapılmıştır. Kasete kaydedilen görüşmeler metin haline dönüştürülerek söylem analizi için kullanılmıştır. Her katılımcının görüşmesi tek tek analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar sonuç bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Etnisite, Kimlik, Kürtler, Söylem, Söylem analizi

ABSTRACT

With the study made on Diyarbakır sample, it was aimed to put forward in the building up of identity- which merits come to the fore, how and on which merits do individuals define themselves, how does the fundamental tenets that are mostly emphasized shape the daily relations and preferences, the inner and outer group perceptivity (the distinction of us and them).

After the explanation of Social Identity Theory, related terms such as ethnicity, race, nation and nationalism are defined, the similarities and disparities between them are put forward and the borders between the terms are attempted to be clarified. Short information is included about the debates on Kurdish ethnic identity and the Kurdish Nationalism during the Ottoman Empire and Republican Period.

In depth qualitative interviewing method is used on 15 participants during March and April 2007. The interviews are conducted by using 15 preselected questions and new questions are asked whenever needed through the interviews. The question list is prepared by taking into account of private lives, immediate surroundings and social lives of the participants and arranged in order from specific to general questions. Taped interviews are turned into text and used in discursive analysis. Every participant's interview is analyzed individually and the results are presented in the conclusion part.

Key words: Diyarbakır, ethnicity, identity, Kurds, discourse, discursive analysis

ÖNSÖZ

Diyarbakır örnekleminde yapılan bu çalışmada etnik kimlik tartışmalarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Diyarbakır’da yaşayan onbeş katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılarak bu görüşmeler söylem analizi ile değerlendirilmiştir. Bu bağlamda birinci bölümde niteliksel araştırma yöntemleri, söylem analizinin dayandığı teorik yapı ve araştırmanın uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde kavramsal çerçeve çizilmiş, ilgili terimlerin tanımları ve tarihsel süreçteki değişimleri/dönüşümleri, birbirleri ile aralarındaki bağ ve sınırları ortaya konulmuştur. Bireyler arası ve gruplar arası ilişkilere odaklanarak bireysel kimliğin ve sosyal kimliğin nasıl ortaya konulduğu, nasıl inşa edildiğini açıklamayı hedefleyen Sosyal Kimlik Teorisi de bu bölümde açıklanmıştır. Örnekleme oluşturan bireylerin etnik kökenleri ile ilgili görüş ve yorumlar da tarihsel süreciyle beraber açıklanmıştır.

Üçüncü bölüm de her katılımcının görüşmesi tek tek analiz edilmiş ve bütün katılımcıların ortak görüşleri başlıklar altında toplanarak son bölümde açıklanmıştır.

Uzun zaman içinde ortaya çıkan bu çalışmada pek çok kişinin emeği vardır. Dolayısıyla bu kişilere en azından teşekkür borcumu ödemek istiyorum. Zizek’in Yamuk Bakmak kitabında olaylara alışılmışın dışındaki veya pek denenmemiş yollardan giderek onların fark edilmemiş yönlerinin açığa çıkarılabilmesine dair bir tavsiyesi vardı. Bu tavsiyeden hareketle hayatımda daha uzun zamandır bulunanlarla başlamak istiyorum.

Anneme bana inandığı ve ısrarla bundan vazgeçmediği için, kardeşlerime ve iş arkadaşlarıma görüşmeleri metne dönüştürmelerindeki yardımları için, Özgür’e nezaketi ve anlayışlı tutumu için ve tüm hocalarıma (tanışma fırsatım olmamasına rağmen yazmış olduğu kitaplarla yolumu belirginleştiren Sayın Prof. Dr. Nuri BİLGİN’e) yetişmemdeki emekleri için teşekkür ediyorum.

Ciddiyeti ve disiplini ile derslerinde çok şey öğrenme fırsatı veren hocam Sayın Doç. Dr. Rüstem ERKAN’a ve ayrıca bu çalışmayı destekleyen, hiç yasak koymayarak önümü açan ve hayatımı kolaylaştıran tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Mazhar BAĞLI’ya özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak Sayın Yrd. Doç. Dr. K. Oya PAKER’e -yardımları olmasaydı bu çalışma olamazdı- teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM-1	4
1.1. YÖNTEME DAİR.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN UYGULAMASI.....	7
BÖLÜM-2	12
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	12
2.1.1. Kimlik Kavramının Tanımlanması	13
2.1.2. Etnisite Kavramının Tanımlanması	17
2.1.2.1. Etnisite ve Irk Kavramları.....	21
2.1.2.2. Etnisite ve Milliyetçilik Kavramları	22
2.1.2.3. Etnisite ve Ulus Kavramları.....	24
2.1.3. Türkiye’deki Etnik Yapı ve Uluslaşma Çalışmaları	26
2.1.4. Sosyal Psikolojide Grup Kavramı.....	30
2.1.5. Sosyal Kimlik Teorisi	32
2.1.5.1. Sosyal Kategorizasyon.....	33
2.1.5.2. Sosyal Karşılaştırma	34
2.1.5.3. Sosyal Hareketlilik, Sosyal Değişme ve Sosyal Yaratıcılık	35
2.1.6. Tarihsel Süreçte Kürt Etnik Kimliği Üzerine Tartışmalar	37
2.1.6.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Kürt Milliyetçiliğinin Doğuşu	42
2.1.6.2. Cumhuriyet Dönemi’nde Kürt Milliyetçiliği	48
BÖLÜM-3	53
3. ANALİZ BÖLÜMÜ	53
BÖLÜM - 4.....	147

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	147
4.1. Devlet İle İlişkiler ve Devlete Bakış.....	148
4.2. Milliyetçiliğin Yansımaları.....	153
4.3. ‘Birey Olmanın’ Engellenilmesi	155
4.4. Kadına Bakış	157
4.5. Dil Tercihi.....	159
4.6. Gruplararası İlişkiler, Ben ve Öteki Algılaması	162
KAYNAKÇA	167
EK.....	172

TABLO LİSTESİ

Tablo – 1 : Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	8
--	---

GİRİŞ

Bu çalışmada Etnik kimliğin inşa sürecinde nelerin belirleyici olduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır. Diyarbakır örneğinde yapılan çalışma da kimliğin inşasında hangi değerlerin öne çıktığı, bireylerin kendilerini nasıl, hangi değerler üzerinden tanımladıkları, öne çıkarılan özelliklerin günlük ilişki ve tercihleri nasıl yönlendirdiği ve iç grup-dış grup algılamalarının (biz-öteki ayrımı) ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın teorik zeminini Tajfel ve Turner'ın çalışmalarına dayanan Sosyal Kimlik Teorisi oluşturmaktadır.

Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Sosyal Kimlik Teorisi gruplar arası ilişkilere ve çatışmalara odaklanmış bir teoridir. Birey kendisini nasıl bir grubun üyesi olarak kabul eder? Gruplar arası farklılıklar algılaması nasıl oluşur ve bu davranışlara nasıl yansır? Gruplar arası çatışmaları ortaya çıkaran ve bu çatışmaları besleyen süreçler nasıl oluşur? gibi sorular Sosyal Kimlik Teorisi'nin ilgi alanını oluşturur.

Çalışmada pozitivismeye eleştiriler getiren ve alternatif öneriler sunan niteliksel araştırma yöntemlerinden özelden söylem ve söylem analizinden bahsedilecektir.

Araştırma, Diyarbakır merkezde yaşayan kendilerini Kürt olarak kabul eden 15 birey ile yapılmıştır. Özellikle Kürt kökenli bireylerin seçilmesinde Türkiye'nin içindeki ikinci büyük etnik grubunu oluşturmaları ve değişik başlıklar altında-Kürt sorunu, Güneydoğu sorunu, az gelişmişlik sorunu vb.- tanımlanıp sadece ulusal sınırlar içinde değil uluslararası gündem de yer bulmaları etkili olmuştur.

Çalışmada Kürtlerin tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Kürtlerin tarihteki konumları, özellikle Osmanlı Devleti, Cumhuriyetin kuruluş yılları ve günümüzdeki konumlarından bahsedilmiştir. Kürtler kaynaklarda genellikle birbiriyle çelişen teorilerle kendilerine yer bulmuşlardır. Bunun nedenini Kürtler hakkında yaptığı çalışmalarla tanınan bilim adamı van Bruinessen şöyle ifade etmektedir: "Kürtlerin bir ulus oluşturup oluşturmadığı ve bu ulusun kimleri kapsayacağı soruları nesnel olarak cevaplandırılmaz. Bu sorulara verilebilecek her tür cevap, politik bir program oluşturur." (2006:82) Bu çalışma da "politik bir program" oluşturmamak için

olabildiğince farklı görüşlere yer verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca görüşmelere katılan bireylerin ‘resmi bir kimliğinin’ olmamasına dikkat edilmiş, ‘sıradan insanlar’ ile görüşülmüştür.

Sosyal bilimlerde kimlik kendisine ön sıralarda yer bulan bir kavramdır. Öncelikle psikolojik bir kavram olan kimlik özellikle 1970’li yıllardan sonra önem kazanarak sosyoloji ve antropolojinin de sahası içine girmiştir.

Psikolojide benlik kavramıyla yakın anlamlarda hatta bazen eşanlamda kullanılan kimlik birey için Bilgin’in (2007) ifadesiyle bir “adres” ve bir “resim” gibidir. Bireyin hem kendisinin kim, ne, nerede olduğunu anlamasını hem de diğerlerini tanımasını ve aradaki mesafeyi tahmin etmesini sağlar. Bu çalışmanın ilgi alanı olan kimlik inşası etnik köken, grupların oluşumu, bireyin kendisini tanımlama şeklinden hareketle anlaşılmaya çalışılacaktır.

20. yüzyılın sonunda ortaya çıkan genel kanı sınırların kalktığı, küçülen dünyada kimlik farklılığının da süreçle uyumlu şekilde öneminin azalacağı tahmini dünyanın değişik bölgelerinde artan etnik çatışmalar, micro-milliyetçik hareketleri, farklılıkların korunması ve vurgulanmasıyla yanlışlanmakta ve konunun gündemde kalmasına yol açmaktadır. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra özellikle yugoslavya’nın dağılma sürecinde yaşanan çatışma ve savaş milliyetçi dalganın yok olmak bir yana güçlenmesinin bir kanıtı niteliğindedir. Yıllarca aynı topraklarda iç içe yaşayan insanların etnik farklılıkları kanlı savaşların çıkmasının sebebi olmuş, insanları bir arada tutan değerler anlamlarını yitirmiştir.

Dünyanın içinde bulunduğu ikilem kimlik kavramının da bir özelliğidir. Birey hem bir grubun içinde onlarla olmak isterken bir yanıyla da biricikliğini açığa çıkarmak ihtiyacındadır. Kimlik benzerlik ve farklılık ikiliğini içinde barındırır. Bu çalışmada konunun açıklanmasında Sosyal Kimlik Teorisi’nden yararlanılacaktır.

Sosyal Kimlik Teorisi’nin açıklamasından sonra ilgili terimler tanımlanacaktır. Etniklik, ırk, ulus, milliyetçilik gibi terimleri aralarındaki benzerlikler, farklılıklar açıklanacak, kavramlar arası sınırlar belirginleştirilmeye çalışılacaktır. Bu kavramların kullanımı tarihsel süreç içinde şekillenmiştir. Genellikle birbirlerinin yerine kullanılmış ya da anlamlarının kapsadığı alanlar değişmiş, dönem dönem kesişen noktalar dönem dönem de farklılaşan yanlar vurgulanmıştır. Modernizm ve onun ideolojisi olan Milliyetçilikle beraber

günümüzde kabul edilen anlamlara ulaşılmıştır.“...üç terimin hepsi modern dünyada “halklar”ın çeşitleri sayılan “ırk”, “ulus” ve “etnik grup”tur. Bunlardan sonuncusu en yenisidir ve gerçekte, önceden yaygın bir şekilde kullanılan “azınlık” teriminin yerini almıştır.” (Balibar, 2000:98) Bu kullanım çeşitliliği ihtiyaçlardan ya da tercihlerden kaynaklanır. “...bir “halk”ın oluş ve davranış biçimlerinin ya ayırt edici genetik özellikleri [ırk kavramı ile] ya toplumsal-siyasal tarihi [ulus kavramı ile] ya da geleneksel normları ve değerleri [etniklik kavramı ile] olduğu varsayılmaktadır.” (Balibar, 2000:99) Bütün bunlar icat edilmiş, kurgulanmış kabullere dayanmaktadır.

Birey sosyal bir çevrede diğer bireyler ve nesnelere sürekli temas kurarak yaşamını devam ettirir. Aralıksız bir şekilde etrafından kendisine doğru bir uyarıcı akışı vardır. Bu uyarıcıları sistematize eder, anlamlı hale getirmeye çalışır. Bu sayede hayatını düzenleyebilir, kararlar alabilir. Bu işleme kategorizasyon adı verilir. Kategorizasyon ile çevre tanınır hale gelir ve birey kendi kimliğini de bu tanımlarını hesaba katarak yapar. “İnsanların kendilerini ve diğerlerini milliyet, din, etnik orijin, cinsiyet, yaş, meslek ve örgütsel üyelik gibi çeşitli kategorilere sınıflama eğilimi sosyal kimlik düşüncesi bakımından ele alınmaktadır.” (Soylu, 1994:1) “Sosyal Kimlik Teorisi’ne göre insanlar çeşitli kategorilere göre sınıflandırılabilir ve farklı bireyler farklı kategorizasyon şemalarından yararlanabilmektedir. Kategoriler, üyelerinden soyutlanmış prototipik karakteristikler ile tanımlanmaktadır.” (Oakes, Turner ve Halsam,1991, Akt. Soylu)

Kategorizasyon süreciyle birey hem kendi kimliğini hem de etrafındakileri tanımlar. Bu tanımlamaya göre kendi Sosyal Kimliğini tarif eder. Bunun için diğer kategorilerdeki bireyleri de işin içine katar. Soylu’nun örneğine göre “Genç” kategorisi “Yaşlı” kategorisiyle ilişkilendirilerek anlamlı hale gelir. (Soylu, 1994:2)

Kategorizasyon süreci objektif, tamamen güvenilir olan bir değerlendirme ile sonuçlanmaz ya da her kategoriye aynı derecede önem atfedilmez. Bireyler genel olarak karşılaştırma yaparken kendi kimliklerini diğer bireylere kıyasla daha olumlu algılamaya meylederler. Böylece olumlu kimlik ihtiyacını karşılamış olurlar. Sosyal Karşılaştırma süreciyle birey kendi grubunun olumlu bulduğu özelliklerini öne çıkarır, belirginleştirir diğer grup ile aralarındaki farklılıkların derecesini artırır. Eğer öne çıkarılacak olumlu bir özellik bulunamazsa birey grubunu ya da gruplar arası karşılaştırma boyutlarını değiştirerek olumlu kimlik algısını oluşturma yoluna gider.

BÖLÜM-1

1.1. Yönteme Dair

Sosyal Bilimlerde etkin olan birbirinden farklı yaklaşımlar vardır. Bunlar; pozitivism, fenomenolojik yaklaşım ve eleştirel okuldur. (Kümbetoğlu, 2005: Hekman, 1999) Her yaklaşımın olaylara bakışı, yöntemleri, kullandıkları teknik ve araç gereçler farklılık gösterir, kullanılan araçlar bilim adamının amaçlarına göre seçilir.

Sosyal bilimlerde tartışmalı olmakla beraber hâkim yaklaşım pozitivism'dir. Pozitivist bakış, doğa bilimlerinin ulaştığı başarılarla ulaşmak maksadıyla kullanılan yöntemin sosyal bilimlere transfer edilmesine ve toplumsal sorunlara bilimsel yöntemler ışığında çözüm üretmeyi amaç edinmiştir. Özellikle 18. yüzyıldaki hızlı toplumsal değişimin yarattığı kaos ve çatışmalara çözüm arama ihtiyacından doğan sosyal bilimlerde matematiğe, deneysel yöntem, nesnel ölçümlere sarsılmaz bir inanç vardı. Sosyal bilimciler “tarihsel ve kültürel önyargılardan arındırılmış insan doğasına ilişkin ezeli ve ebedi hakikatlere/doğrulara dayanan bir sosyal bilim metodolojisi geliştirmek ve insanlar hakkında bilimsel yasalar formüle etmek için doğa bilimlerinin “nomolojik-tümevarımcı yöntemini takip etmek” amacındaydı. (Hekman, 1999:17) Fakat özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra bu bakışa eleştiriler ve yeni yöntem önerileri ortaya konuldu. Bu öneriler sonucu ortaya çıkan Niteliksel yöntemler sosyal olguları açıklamada nesnellik kadar öznelliğe, bireye özgüliğe, bireysel algı farklılıklarına, gözlemlenemeyen süreçlerin önemine vurgu yapar. (Kırcaali-İftar,1999)

“Yorumsamacı, idealist, fenomenolojik” olarak adlandırılan farklı düşünce akımlarının (Kümbetoğlu, 2005:22) önerdiği yaklaşım pozitivismden tamamen farklıdır. Yorumsamacı yöntemde amaç deney gözlem gibi yöntemler kullanarak kesin, ölçülebilir, nesnel sonuçlara ulaşmak yerine sosyal hayatı anlamak, yorumlamak ve öznel yanları ortaya koymaktır. Sosyal gerçeğin ‘sabit biçimlerini’ değil, gündelik pratikleri içindeki, değişken özelliklerini, sosyal ilişkilerin içinde yeniden oluşan ve öznelkilere yansımaları kavrayabilmek için olguları toplamaktan başka, belirli araç, yol ve tekniklere gereksinim vardır. Kalitatif araştırma, öncelikle

sosyal bağlamın sosyal olarak oluşturulmasına, sosyal yapıların çelişkili ve tartışmalı özelliğine ve dingin olmayan örüntülerine dikkat ederek, yani sosyal gerçekliği verili olarak ele almayarak işe başlamaktadır. Bu yaklaşım, ‘kültürü’, ‘anlamı’ ve ‘dili’ merkezi önemde kavramlar olarak değerlendirmektedir. Sosyal, kültürel, politik formasyonları kendi karmaşık özgüllükleri içinde, onları yansıtan söyleme bakarak ve bu söylemde yansımaları bulan kimi zaman açık, kimi zaman örtük özellikleri keşfederek anlamaya çalışmak, yorumsamacı yaklaşımın hareket noktasını oluşturmaktadır. (Kümbetoğlu, 2005:28) “Hermeneitik model nedensel ilişkilere odaklanmak yerine dikkati dil üzerine çeker.” (Langenhove, 1995 Akt. Paker, 2005:16)

Yorumsamacı yaklaşımda araştırmacı yalnız bilgi toplayan kişi değil kendi deneyimleri, yaklaşımları ile araştırmada yönlendirici bir pozisyonundadır. “Yorumsamacı görüş, yaşanan insan deneyimlerini tanımlamak ve az sayıda insanla yoğun bir biçimde görüşerek ilişkiler geliştirmek, böylece sosyal olarak inşa edilen gerçekliğin insanlar arası ağlarını anlatabilmeyi amaçlar.” (Lipson, 1991 Akt. Kümbetoğlu, 2005:29) Geniş örneklem grupları yerine az sayıda bireyle çalışılır, onların dünyalarını nasıl kurdukları, düşünce, deneyim ve ilişkilerinin yansımaları anlaşılmasına çalışılır. Hipotez test etmek, teorilere ulaşmak, değişkenler arasındaki ilişkileri keşfetmek yerine esnek bir araştırma planı ile yola çıkılır, veriler araştırma sırasında (derinlemesine görüşme, odak grup görüşmeleri ve katılımlı gözlem yöntemleri kullanılarak) araştırmacının sürece katkıları ile oluşturulur, kurulur. “Niteliksel araştırma, insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılan bir eylemdir.” (Kümbetoğlu, 2005:47)

Yorumsamacı yöntem insanı ve söylemi merkeze almayı, nesnel bilgiye ulaşmak yerine bireyi, içinde yaşadığı ve kendi oluşturduğu anlam ağı içinde değerlendirmeyi önerir. “Araştırmacının ulaştığı anlamların kaçınılmaz biçimde içinde yaşamakta olduğu tarihsel-toplumsal yapıyla sıkı bağlantıları olduğuna inanır.” (Göka, Topçuoğlu ve Aktay, 1999:29)

Yorumsamacı yaklaşıma psikolojiden destek daha çok Avrupa Sosyal Psikoloji temsilcilerinden gelmiştir. Bu destek sosyal psikolojinin yeni araştırma alanlarına yönelmelerine ya da “hangi araçlarla ve ne tür stratejilerle nasıl

düşünüyoruz; bilgi içeriklerimiz neler ve niçin böyle olmuşlardır?” gibi yeni sorulara yönelmeleriyle sonuçlanmıştır. (Paker, 2005:21) Psikolojide etkin olan kognitif yaklaşımın açıklamalarına eleştiriler getirerek psikolojiye yeni öncelikler belirmişlerdir. (Potter, 2004:65–91)

Bu çalışmada/araştırmada hedeflere ulaşabilmek için Söylem Analizi kullanılmıştır. Söylem Analizi’nde temel olan metindir. “Analizin nesnesi, sözlü, yazılı ve sözsüz metindir.” (Sözen, 1999:82) Bizzat dilin kullanımı, konuşma ve metinlerin inşası araştırılan konunun anlaşılmasında esas dikkat edilmesi gereken noktaları oluşturur. Metnin içeriği, dilin nasıl kurgulandığına dikkat edilir. “Bu analiz, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır.” (Sözen, 1999:82)

Potter, Edwards ve Wetherell gibi bilim adamlarının çalışmalarına dayanan Söylem Analizi, değişik alanlarda –“etnometodoloji, retorik, linguistik felsefe, konuşma analizi, post-yapısalcılık ve bilgi sosyolojisi gibi” (Arkonaç ve Paker, 1998:155)- etkisi olan ve her ne kadar henüz birbiriyle uyum sağlayamamış olsa da tutarlı bir araştırma yöntemi olma amacıyla oluşturulmuştur.

Söylemler insanların birbirleriyle ilişkileri, hayata bakışları ve eylemleri hakkında bilgiler taşır. “İfadeler yoluyla kendimizi ve deneyimlerimizin doğasını tanımlar ve gerçekliğimizi yeniden inşa ve organize ederiz.” (Paker, 2005:133)

“Söylemin kalbi bağlamda atar.”(Sözen, 1999:162) Konuşmalar yapıldığı durum içinde şekillenir. Durumdan bağımsız bir söylem söz konusu olmaz. Konuşmayı yapanların kim olduğu, konuşmanın geçtiği mekân, ihtiyaçlar bağlamı belirler. “... Konuşmanın, bir okulda veya bir doktorun muayenehanesinde geçmesi, bu konuşmanın...” yönünü ve içeriğini belirleyebilir, ama bu konuşmanın illaki “pedagojik veya tıbbi olması gerekmez. Analiz aşamasında duruma bağlılığa dikkat edilir.” (Potter, 2004:70) Bahsi geçen konu aynı bile olsa onun ifade edilmesi sırasında farklı inşalar yapılabilir, söylemi inşa edenlerin tutumları, ihtiyaçları ve yönelimlerine göre sanki farklı bir konudan bahsediliyor sonucu çıkarılabilir. Aynı olayın, konunun farklı versiyonları ortaya konulmuş olur. Bu farklılığa rağmen her söylem kendisinin doğru, gerçek olduğunu iddia eder. (Burr,1995) “...insanların ne söylediklerinden bir anlam çıkarmada, bu insanların içinde buldukları sosyal bağlamı hesap etmemiz gerekir.” (Willig, 1994:2)

Söylem Analizi'nde veriler toplanırken araştırmacı edilgen, sadece veriyi toplayan kişi değil; sürecin bir parçasıdır. “Görüşmeyi yapan, görüşülen kadar iştirak eder ve sık sık, görüşmecinin konuşması görüşülen kişininki kadar ilginçtir.” (Potter ve Wetherell, 1995:80–93) Araştırmacının bu tutumunun konuya yeni açılımlar getirdiği, araştırmaya katılan kişilerden edinilen bilgilerin daha ayrıntılı alınmasını sağladığı düşünülür.

Dili, dilin nasıl inşa edildiğini, anlamaya odaklanan söylem analizinde ilk olarak analizi yapılacak metin baştan sona okunur. Okuma esnasında benzer ifadeler, tutarlı bölümler, konu ile ilgili metaforlar, özel anlam ifade eden kelimeler ve ortak temalar -“Açıklayıcı Repertuarlar”- ortaya çıkarılmaya çalışılır. Başlıklar/ ana temalar belirlendikten sonra bunların sonuçları inceleme için ayrılır. (Burr,1995)

Görüşmelerin deşifre edilmeleri sırasında söylemin bütünü kapsaması açısından yalnız dile dökülenleri değil; dökülmeyenleri, ifade edilmeyen ama davranışa yansıyan vurguları da dikkate almak önemlidir. “ Yazıya dökümün, konuşmanın duraksama, gecikme ya da vurgu gibi dilsel olmayan yönleri hakkında bir malumatı kapsadığı unutulmamalı.” (Willig,1994:4) “...söylem psikologları önce materyallerini transkribe etmeli ve söylenen kelimelerin zenginliğini taşıdığı hissedilen şekillerde yapılması için oldukça sıkı yöntemler tasarlamak zorundadırlar. Duruşlar, vurgular, tereddütler, üst üste gelişler vb. hepsi görsel sunuma açılmalıdır.” (Burr,1995:18–19)

Metne dönüştürülen malzemenin anlamını çözmeye okuma ile başlanır. Okumak metin hakkında fikir edinmek, içeriği oluşturan yapının anlaşılması açısından bir başlangıç oluşturur. “...okumak, *metnin ne yaptığının* farkına varmamızı sağlar.” (Willig, 1994:5) Metinde analiz aşamasında dikkate alınacak bölümlerin belirlenmesiyle ikinci aşamaya geçilmiş olunur. Araştırmanın amaçlarına göre ilgili parçalar seçilir, ilgisiz bölümler kapsam dışında bırakılır. “Kodlama” aşamasının dikkatli yapılması metinde ilgili bölümlerin analize dâhil edilmesi açısından önem arz eder.

1.2. Araştırmanın Uygulaması

Katılımcıların en temel ortak özellikleri aynı etnik kökenden gelmeleridir. Ayrıca Diyarbakır ilinde yaşıyor olmalarına dikkat edilmiştir. Yaş, eğitim, cinsiyet veya meslek gibi değişkenlerin dağılımı kendiliğinden şekillenmiştir. Demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Table 1 : Katılımcıların Demografik Bilgileri

	DOĞUM YERİ	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	MEDENİ DURUM	CİNSİYET
BAKKAL	Diyarbakır	42	İlkokul	Evli	Erkek
ÖĞRETMEN1	Kahramanmaraş	30	Üniversite	Bekâr	Erkek
ÖĞRETMEN2	Diyarbakır	30	Üniversite	Bekâr	Erkek
HALKLA İLİŞKİLER UZMANI-H.İ.U.-	Diyarbakır	27	Üniversite	Bekâr	Kadın
ECZACI	Mardin/Derik	44	Üniversite	Evli	Erkek
EV KADINI1	Muş/ Bulanık	32	Lise	Evli	Kadın
GÜVENLİK GÖREVLİSİ	Diyarbakır/Lice	34	Üniversite	Evli	Erkek
KİMYAGER	Şanlıurfa/Suruç	28	Üniversite	Bekâr	Kadın
MEMUR	Diyarbakır/Çınarlı	42	Lise	Dul	Erkek
SHÇEK MEMUR	Diyarbakır/Ergani	41	Ortaokul	Evli	Erkek
EV KADINI2	Mardin/Çınar	24	İlkokul	Evli	Kadın
UZMAN SOSYOLOG	Mardin/Kızıltepe	27	Yüksek Lisans	Bekâr	Erkek
SOSYOLOG	Van/Çatak	26	Üniversite	Bekâr	Kadın
ECZACI2	Mersin	25	Üniversite	Bekâr	Erkek
ÖĞRENCİ	Diyarbakır	29	Lise	Evli	Erkek

Görüşmelerde 23 maddelik standart soru listesi referans alınmıştır. Bu soru listesi:

SORU LİSTESİ

Demografik Bölüm:

Doğum yeri,

Yaş,

Eğitim Durumu,

Mesleği,

Medeni Durumu (Evliyse: Eşin Yaşı, Eğitim Durumu, Mesleği, Çocuk sayısı)

Evde yaşayan varsa diğer bireylerin yakınlık durumu,

Ailenin gelir düzeyi, (yüksek, orta, düşük)

Kaç yıldır D.bakır'da yaşadığı sorulmuştur.

1. Sizden kendinizi tanımlamanız istense aklınıza ilk gelen yönünüz hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Dini inançlarınızın günlük hayatınızda ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?
3. Mensup olduğunuz mezhebin bir üyesi olmanın size ne sağladığını düşünüyorsunuz?
4. Etnik kökeniniz veya mezhebiniz hayatınızı ya da tercihlerinizi nasıl etkiliyor?
5. Çocuğunuz farklı mezhepten biriyle evlenmek isterse tepkiniz ne olur?
6. Günlük hayatınızda Türkçe dışında kullandığınız başka bir dil var mı? Hangi durumlarda diğer dili kullanıyorsunuz?
7. Eşinizi seçerken nelere dikkat ettiniz? Sizi neler/ kimler yönlendirdi?
8. Çocuk yetiştirmede dikkat ettiğiniz hususlar nedir? (kendi kültürünü taşıması vb.)
9. Çocuklarınıza isim verirken sizi etkileyen, yönlendiren ne oldu? Niçin bu ismi tercih ettiniz?
10. Yeni bir eve taşınacaksınız. Komşularınızın nereli/kimlerden olacağına özen gösterir misiniz?
11. Komşularınızı düşündüğünüzde etnik kökenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
12. Dostlarınızı seçerken hangi özelliklere dikkat edersiniz?
13. En yakın arkadaşınızı düşündüğünüzde etnik kökenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

14. Türkiye’de farklı toplumsal gruplara nasıl davranılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
15. Türkiye’de Kürtlere yönelik yürütülen siyaseti nasıl değerlendiriyorsunuz? Kürtlerin siyasete katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?
16. Vatandaşlık görevleri, vatandaşlık hakları, demokratik haklar gibi konularda neler düşünüyorsunuz?
17. Cumhuriyet ile yönetilen bir ülkede yaşamının hayatınızı nasıl etkilediğinizi düşünüyorsunuz?
18. Yurttaş olmak sizin için ne anlam ifade ediyor, size nasıl bir görev ya da sorumluluk verdiğini düşünüyorsunuz?
19. Bir hemşerinizi başkalarından nasıl ayırt edersiniz?
20. İyi bir hemşeri nasıl olmalı?
21. Kürt olan birini nasıl tarif edersiniz?
22. Türkleri nasıl tarif edersiniz?
23. Herhangi bir kuruluşa(parti, dernek vb.) üye olmak konusunda fikriniz nedir? Eğer üye olmak isteseydiniz nelere dikkat ederdiniz?

Görüşme sırasında 23 soruluk listenin dışından da yeri geldiğinde sorular yöneltmiştir. Bütün katılımcılara aynı yönerge okunmuş, isimlerinin gizli tutulacağı, görüşmelerin araştırma dışında kullanılmayacağı, görüşmelerin daha çok sohbet niteliğinde geçip herhangi bir doğru-yanlış değerlendirmesinin söz konusu olmadığı yalnız o bireyin fikirlerinin önem taşıdığı belirtilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık bir saat sürmüştür. Sürecin kesilmemesi için görüşmeler daha çok üniversitede ya da görüşmelerin bölünmeyeceği bir mekânda gerçekleştirilmiştir.

Kasete kaydedilen görüşmeler sonra deşifre edilmiştir. Deşifre etme yöntemin yapısına uygun olarak gramere uygun hale getirilmeden aynen duyulduğu gibi yapılmıştır. “Transkripsiyon, birçok dil hatasını, duraksamaları, ses değişikliklerini ve vurgularını kapsamaktadır. Etkileşimi anlamlandırmada, katılımcılar için önemli rol oynayan, derin nefes alma, duraksama, kekeleme v.b. özellikleri belirtmek transkripsiyonun kavrayışını arttıracaktır.” (Potter ve Wetherell, 1995;80–93)

Metne dönüştürülen görüşmeler daha sonra analize dâhil edilecek bölümlerin seçilmesi ve ilgisiz kısımların kapsam dışında tutulmaları için ayıklanmıştır.- “kodlanmıştır”-. “Söylem Analizi’nde bu şekilde kodlama, analizin kendisinden

ayrıdır; bu yalnızca ilgili materyale odaklaşmak suretiyle analitik işlemi/işi (task) kolaylaştırmak için tasarlanmaktadır.” (Potter ve Wetherell, 1995:80–93)

Her katılımcının analizi tek tek yapılmış, genel değerlendirmede katılımcıların ortak vurgularına dikkat edilerek bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın yapılmasının özel amacı konunun değişik boyutlarıyla Türkiye'nin gündeminde neredeyse son 30 yıldır yer bulması ve daha çok Uluslararası İlişkiler, Tarih, Sosyoloji gibi sosyal bilimlerden çalışılmış fakat Sosyal Psikoloji açısından yeterince değerlendirilmemiş olmasıdır.

Ayrıca Kürtlerle ilgili konuşmalar, fikir beyanları genellikle Kürt olmayanlar tarafından konuşmayı yapan kişilerin konularından hareketle yapılmakta ve çıkarımlar genellenmektedir. Haklarında konuşulan 'sıradan insanlar'ın kendileri hakkında, yaşamları ve ilişkileri, dünyayı nasıl yorumladıkları üzerine yeterince vakit ayrılmamıştır. Bu çalışma bu eksikliğe odaklanarak haklarında konuşulan insanlarla bire bir görüşmeye dayanmakta, merkeze bir otoritenin görüşü değil; bizzat o kimliği taşıyan bireylerin kendilerini tanımlamaları alınmıştır.

BÖLÜM-2

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde çalışmanın dayanak noktasını oluşturan kavramlar ve teorilerden bahsedilmiştir. İlgili kavramların tanımları, tarihsel süreç içinde bu anlamdaki dönüşümler, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1970'lerden bu yana gündemde yer bulan kimlik, bir bireyin kim olduğunu veya olmadığını, bir toplumdaki konumunun ne olduğunu, kimlere benzer kimlere karşıt olduğunu barındıran bir kavram olarak kabul görmektedir. Birey kimliği ile dünyaya gelmez, yaşamı boyunca kimliğini oluşturmaya, inşa etmeye devam eder. Sosyal bir varlık olan insan yalnızca bireysel kimliğini değil aynı zamanda sosyal kimliğini de inşa eder, kendini ait hissettiği grupların bir üyesi olarak konumlandırır. Kim olduğunu tanımlama ötekilerin/karşıtlarının etkisiyle oluşturulur, anlam kazanır.

Kimliğin çok boyutlu bir kavram olması pek çok türevinin de bulunmasına yol açmıştır. Bunlardan biri olan etnisite ve onunla bağlantılı ırk, milliyetçilik, uluslaşma kavramlarının üzerinde durulmuştur. Daha çok ortak geçmiş, gelenek görenekler gibi kültürel değerleri kapsayan etnisite kavramı özellikle zor dönemlerde bir topluluğun devamlılığını sağlamak için önemli bir işlev görür. Etnisite ile bazen eş anlamlı olarak kullanılan Irk ise biyolojik yapıyı, aynı fiziksel özellikleri ve ortak genetik benzerliği kapsayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Dünya üzerindeki gelişmelere göre etnisitenin türevleri olarak milliyetçilik ve uluslaşma hareketleri ve bunların Türkiye'deki etkileri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın teorik zemini oluşturan kavramlar bazı parçaları öne çıkarılarak Sosyal Bilimlerin pek çok alanında ortak olarak kullanılmaktadır. Burada da temelde sosyolojinin özeldeyse sosyal psikolojinin alanına giren bir yaklaşım tercih edilmiştir. Sosyal psikolojide gruplar arası ilişkilerin yapısını anlamaya, açıklamaya odaklanan Sosyal Kimlik Teorisi'nden bahsedilmiştir.

Son olarak örneklem grubunun etnik kökeni hakkında bilgi verilerek bu bölüm tamamlanmıştır. Kürtler hakkında yapılan açıklamalar Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmelerle paralel açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Kimlik Kavramının Tanımlanması

“Kimlik, Sokrates’in “Kendini Tanı!”sından başlayarak, nice ustalardan geçip Freud’a gelinceye kadar felsefenin en öncelikli sorunu olmuştur.” (Maalouf, 2005:15) Sosyal Bilimlerdeki popülaritesi ise 1970’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan “kimlik arayışları, azınlık etnilerin uyanışı, cemaat tarihini, yurt anlayışını, zamanın derinliklerine götürme çabası milliyetçilikle birlikte geliyor.” (Somersan, 2004:146) Toplumsal hareketler-“Siyah hareket, feminizm, lezbiyen ve erkek eşcinsel özgürlüğü” (Weeks,1998:86)- ile ilgi toplayan kimlik kavramının Sosyoloji ve Antropolojinin alanına girişi 1980’lerle beraber “ özellikle Antropolog Claude Levi-Strauss’un 1974–75 yıllarında ele aldığı kimlik semineri 1977 yılında yayınlanması” (Güvenç’ten Akt. Türkdöğün, 1995:165) ile olur.

Kimlik söz konusu olduğunda değinilmesi gereken pek çok kategori akla gelir. Bu kategorilerin yorumlanmaları kendilerini ele alan uzmanlık dalının odaklandığı noktalara göre de değerlendirilir. Bilgin’in (1994) tasnifine göre “... kimlik paradigmasının, şu veya bu şekilde göndermede bulunduğu pratik sorunlar geniş bir yelpazede yer almaktadır: Evrensel kültür, yerel kültür, insan hakları, küreselleşme, etnik veya dinsel komüniteler, yabancılarla ilişkiler, ırkçılık, azınlıklar, ayrılıkçı hareketler, marjinaler, milliyetçilik, kozmopolitizm, milliyet ve vatandaşlık sorunu, bireyselleşmesi kitleleşme, bireylik yitimi, sosyal norm ve değerler, ekoloji ve çevre korunması, sosyal bütünleşme ve dayanışma ve hatta daha da somut olarak, Bosna Hersek, Azerbaycan’da, Somali’de, Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde, Almanya’da cereyan eden olaylar, vb.”dir. (Bilgin, 1994:249) Soylu ise kimliğin; “...benlik (self), benlik kavramı (self-consept), sosyal kategorizasyon (social categorization), sosyal karşılaştırma (social comparation), özdeşim (identification)” kavramlarıyla anıldığını, ilişkilendirildiğini belirtir. (Soylu, 1994:7)

“Kimlik, en genel manada, kolektif aidiyetlerden, katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama ilişki kurma-tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır.” (Bostancı,1998) İnsanlar sosyal etkileşim içinde birbirlerinden etkilenerek, bazı özelliklerini-cinsiyeti, mesleği, milleti, yaşı, cesareti, güvenilir olmayı vb.- vurgulayarak kendi kimliğini tanımlar. Sadece kendi tanımlarımızla değil diğer insanların tanımları da

kimliğimizin parçalarını oluşturur.

Kimlik yalnız bireylerin ihtiyaçları, çabası ya da tercihleri sonucu değil bir otorite tarafından da şekillendirilebilir, fakat bu koşullarda bile “...yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelirler.” (Castells, 2006:13)

“Kimliklerin inşası, tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üretmeye yönelik kurumlardan, Kollektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlarından ve dinsel vahiylerden malzemeler kullanır. Ama bireyler, toplumsal gruplar, toplumlar bütün bu malzemeyi, içinde buldukları toplumsal yapıya uzam/zaman çerçevesinden kaynaklanan toplumsal koşullara ve kültürel projelere göre işler, bütün bu malzemenin anlamını yeniden düzenler.” (Castells, 2006:14)

Bireylerin doğuştan getirdikleri kimlikleri ile- din, mezhep, etnik köken vb.-sonradan kendi tercihleri ve kabulleri ile oluşturdukları kimlikleri vardır. “Geleneksel dünyada daha çok “verili” bir kimlik egemenken, modern dünya bunu önemli ölçüde “kazanılma” yönünde değiştirmiştir.” (Bostancı, 1998) Kazanılma yoluyla kimlik edinme bazı çatışmaların sonucunda oluşmuş olabilir. Bu etki tepki kanalıyla oluşan kimliği Castells iki başlıkta toplamıştır: Meşrulaştırıcı Kimlik ve Direniş Kimliği. Meşrulaştırıcı kimlik toplumdaki egemen kurumların desteği ile var olan gücünü korumak ve artırmak için inşa edilmiştir. Direniş kimliği de toplumda daha “aşağı” olanlar tarafından inşa edilen kimliktir. (Castells, 2006)

“Kimlik akademik olarak her şeyden önce psikolojik bir kavramdır. İlk olarak bir psikiyatr ve psikanalist olan Erik Erikson kimlik kavramını 1950’li yıllarda akademik platforma taşımıştır. Kimlik meselesi, ilk defa onun yazılarında ve yalnızca bireysel kimliği tanımlamak amaçlı olarak görülür” (Göka, 2006:307) Erikson, kimliği tanımlarken psikanalizden esinlenmiş, kimliğin sosyalleşme ve dış çevreden gelen sosyal normların öğrenilmesiyle oluşturulduğunu söylemiştir. “Erikson’a göre kimlik psiko-sosyal anlamda bireydeki ego sentezinin ve gruptaki rolünün tamamlanmasına dayanır. Kimlik olumlu yaklaşım ile muhtemelen bütün günlük olaylara karşı kararlı olmaktır.” (Sözen, 1989:4)

Çevre ile etkileşim sayesinde kimlik oluşturulur ve kimliğin, dağılmadan devamlılığını sağlaması için toplumla uyumlu olması önem taşır. Bu uyumun sağlanamadığı durumlarda o bireyin sağlıklı bir kimlik inşa etmesi ya da onay

görmesi pek kolay olmaz. Kimlik sadece bireyin tercihlerine dayanmaz. Toplumun yönlendirmesi hatta dayatmaları etkili olur. Birey grubun içinde doğar. Özdeşim yoluyla grubun özelliklerini içselleştirir. Bu benzerlik bireye güvende olduğu hissini verir, riskleri azaltır. Fakat bu benzeme süreci içinde farklılığı öne çıkarma, kendine özgüllüğü açığa çıkarma isteği de vardır. Buna göre kimlik inşasında çatışma-uyum, benzerlik-farklılık eşit oranda etkili olmamakla beraber birbirini tamamlar.

Kimliğin inşasında bireysel özellikler kadar içinde yaşadığımız sosyal çevrenin etkisiyle oluşan sosyal kimliğimizde önemlidir. Sosyal Kimlik bireyin kendini üyesi olarak kabul ettiği grupları kapsar. “Sosyal kimlik, bireyin kendini sosyal bir çevreye göre tanımlamasını ve konumlamasını ifade eder.” (Bilgin, 1995b:66) Sosyal kimlik oluşurken içinde bulunduğu grup bireyi yönlendirir, kendi özelliklerini, değer yargılarını bireye aktarır. O birey de bunları içselleştirir. Aidiyet duyguları güçlenir, karşı ya da ‘öteki’ grupla arasındaki farklılıklarda daha belirginleştirilerek kabul edilir.

Kimlik bireyin dünya ile kurduğu ilişkileri şekillendirir, belirler ve yönlendirir. Bu ilişki dönüşümlü olarak devam eder. Birey hazır bir kimlikle doğmaz. Yaşadığı dünya içinde kimliğini inşa eder, özelliklerde tutarlılık olsa da değişim devam eder. “Kimlik, eşyanın tabiatına değil, eşyanın algılanışına” göre şekillenir. (Bilgin, 2001:vıı)

“İnsan bir toplumda, kültürde dünyaya geldiği ve yaşamına devam ettiği için bireysel kimliği toplumsal kimliği ile beraber, etkileşimli olarak oluşur. İnsan, ontolojik olarak bir grup-varlıktır. Dolayısıyla “Ben kimim?” sorusuna verilen cevabın oluşturduğu “bireysel kimlik”, her zaman şöyle ya da böyle “Biz kimiz?” sorusuna verilen cevabı da yani mensubiyet ve aidiyet unsurlarını da içermek zorundadır.” (Göka, 2006:297) Bireysel kimlik için sağlam bir topluluk kimliği ve bilinci gereklidir.

“Her durumda grup-varlık olan ve hep bir grubun içine doğan insanın ontolojik yapısı gereği aidiyet ve mensubiyet duygularından arınmış bir kimlik söz konusu olamaz.” (Göka, 2006:310) Birey kendisini içinde bulunduğu grubun değerlerine göre tanımlar, o kadar ki kendi bireysel kimliğini tamamen silikleştirebilir. Fakat karşı grubun da etkisi yatsınamaz. Karşı ya da “öteki” grup

karşılaştırma/kıyas imkânı verdiği için “ben kimim?”in yanıtında kendine yer bulur. Bu kanalla benzerliklerini veya farklılıklarını daha net ayırt eder.

Sosyal Karşılaştırma için birey öncelikle kendine benzer olanları tercih eder. Bu hem kendisi hakkında daha gerçekçi bir yoruma ulaşmasını sağlar hem de kendi benliğini olumlama imkânı sunar. (Bilgin, 2001:56–57)

İnsan yapısı gereği dünyada olup biteni anlamlandırabilmek, çok fazla olan uyaranların üstesinden gelip doğru tepkiyi vermek için tasnife, sınıflamaya yönelir. Bu sınıflamada bir şekilde birbirine benzediğine inandığı “şeyler”i aynı grubun içinde algılar. Böylece o “şeyler” tek tek değil ait edildiği grupla birlikte anılır, benzer/aynı olarak kabul edilir. Bu benzerleri aynı sınıfta toplama işi yapılırken ayrı sınıflara yerleştirilen diğer “şeyler” birbirinden koparılır. “...iki grubun özelliklerine bir takım özellikler atfedilir ve bu iki grup, iki farklı kategori olarak algılanır. İki grup arası mesafe büyütülür; iki grubun üyeleri birbirinden tamamen farklı, aynı grubun üyeleri ise benzer olarak algılanır.” (Bilgin, 2001:75)

Kim olduğumuzu tanımlarken kategorizasyon süreci etkili olur. Kendimizle ilgili algılarımız diğerleri hakkındaki algılarımızdan etkilenir. Bireyin kendisini ayrı bir varlık olarak tanımlayabilmesi, farklılıklarını ayırt edebilmesi için kendisine ait hissettiği veya hissetmediği özellikleri tanımlamasına, fark etmesine bağlı. Bu tanımlamaya göre kimlik “farklılık duygusu”, “tutarlılık” ve “süreklilik duygusu”nu içerir. Kimliğin oluşumunda bir diğer özellik bireyin kendini ‘olumlu’ bir konumda görme isteğidir. Olumlu benlik algısıyla kişi kendini çok daha güçlü olarak algılar. (Bilgin, 1995b:66)

Tajfel kategorizasyon sürecinin iki işlevinden bahseder; insanın çevresinde olan biteni algılaması ve kendisinin kim olduğunu fark etmesi. Tajfel ve Turner kategorizasyonun aynı zamanda gruplar arası ilişkilerin oluşumunda da etkisi olduğunu savunurlar. (Bilgin, 2001)

Modernleşme ile birlikte topluluklar arası iletişim ve iş birliği arttıkça, insanlar ve hayatları gitgide daha çok birbirine benzemekte, farklılıklar ortadan kalkmaktadır. Buna karşı kendi kültürlerini, dillerini, geleneklerini öne çıkararak bu benzeşmenin etkisini kırabileceklerini, kendilerine tehdit olarak algıladıkları benzeşmeyi alt edebileceklerini uman gruplar da bu farkları öne çıkararak, onlara daha fazla dayanarak, atıfta bulunarak var oluşlarını devam ettirme yoluna

gitmişlerdir. Bu da onların kollektif kimliklerini oluşturur. “Bir grup bireyin, kendilerini tanımak ve ilgileri, mekânları, sosyal ilişkileri grup halinde işlenebilen, yönetilen, doğrulanabilen bir grup oluşturmak için geliştirdikleri eğilimdir.” (Ben Mabrouk’tan Akt. Bilgin, 1995a:59)

Kollektif kimlik de bireysel kimlik gibi kendini “öteki”lere dayanarak tanımlar, gücünü geçmişten, gelenekten, alışkanlıklardan ve tarihi başarılarından alır ve gelecek kuşaklara bunları devrederek zamanla değişip, dönüşerek kendini gelecekte de var eder. Kollektif kimlik süreklilik içinde, geçmişten gelen değer yargıları ve mirasla dönüşerek gelecek nesillere aktarılır. “Kollektif kimlik belirli bir alanda sınırları belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınırlandırılabilir (veya genişletilebilir); bu anlamda etnik kimlik ve ulusal kimlik bunun versiyonudur.” (Bilgin, 1995a:60)

Bireyin kendini bulduğu ya da tanımladığı, içselleştirdiği özellikleri ile Kolektif kimlik uyumludur. Bu yolla diğer gruplar arasındaki farklılık belirlenir ve sınır çizilmiş olur. Bir grup kendini tanımlarken ortak geçmiş belirleyici ve birleştirici bir unsur olarak oluşturulur ve ayırt edici işaretlerle “diğerlerine” karşı “biz” tanımlanmış olur. “Biz”i oluşturan öğeler zamana ve ihtiyaçlara göre değişmekte, yenilenmekte ama her zaman birleştiren yönleriyle süreklilik sağlamaktadır.

2.1.2. Etnisite Kavramının Tanımlanması

Etniklik eski bir kavram olmasına rağmen kullanım amacına ve kullanıldığı alana göre yeni bir kavram olarak da kabul edilebilir. Kavramın Oxford İngilizce sözlüğüne giriş tarihi 1972’dir. (Somersan, 2004) “Siyasi bir kavram olarak 1953’teki ilk kullanımı, Amerikan sosyolog David Riesman’a atfedilir.” (Yıldız, 2001:39). Terim olarak, ulusun orijinal anlamı olan ortak kökene dayalı grup aidiyeti anlamına gelen Yunanca “ethnos” kelimesinin bir türevidir ve halkın karşılığı olarak kullanıyor olmasına rağmen “halk kelimesinin masumane ifadesinin ötesine geçmiş ve çatısı altında toplama iddiasında olduğu kesimin ortak/özgün çıkarlarını dile getiren gelecek projesini de bağrında taşımaya başlamıştır.” (Bostancı, 1998:38–55)

Etnisite kavramının sınırlarının belirlenmesinde konunun çok farklı disiplinler tarafından çalışılması ve milliyetçilik kavramı ile arasındaki sınırların belirsizliği

zorluklar yaşanmasına yol açmıştır. “Felsefe, psikoloji, biyoloji, antropoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, arkeoloji, tarih ve teoloji etnisiteyle ilgilenen disiplinlerin başlıcalarıdır. Bu disiplinlerin alt-disiplinleri veya disiplinler-arası çalışmalar ve bu çalışmalarda uygulanan değişik kuramsal yaklaşımlar ve yöntemler eklendiğinde (örneğin Freud Psikanalizinden yola çıkan bir sosyal psikolog veya determinist bir Neo-Marksist yaklaşımı kullanan siyaset sosyologu gibi), konu ile ilgili kuramlar ve yaklaşımların çeşitliliği daha açık olarak görülecektir.” (Sağır ve Akıllı, 2004:1–22)

Etnisite'nin tanımı yapılırken daha çok odaklanılan ya da dışarıda bırakılan özellikler vurgulanır. Örneğin Göka etnisiteyi “Ortak dil, müşterek kadim inançlar, kozmoloji-kozmogoni ve ortak yaşam ritüelleri etrafında kendisini organize edebilmiş insan grubu” olarak tanımlayarak komşu gruplardan farkını, gelecek nesillerde tekrar eden ortak özellikleri vurgulamıştır. (Göka, 2006:311) Her etnik grup bir ulusal kimlik edinme veya ulusal kimliğe kavuşabilme sürecini tamamlayamaz. Göka, etnisitenin uluslaşmasını “bireysel kimlik oluşumu için geçilen zor ve meşakkatli yollardan bu topluluğun da geçmesini” gerekli bulur. (Göka, 2006:311) Etnik kimlik “özellikle toplumda kaos zamanlarında birleştirici rol oynar ve öne çıkarılır, fakat özellikle modern zamanlarda ortak etnik köken “ulusal kimlik” oluşumu için yeterli olmamaktadır. Topluluğun kendisini bir devlet yapısı içinde örgütleyecek bir organizasyon yeteneğine sahip olması gerekmeksizin, neredeyse verili olarak sahip olduğu özelliklerdir.” (Göka, 2006:261)

Etniklik, ulus kavramından gelmekle birlikte “Etniklik ile ulusallık birbirine karıştırılmamalıdır. Türkiye bağlamında bu farklılığı vurgulamak özellikle önemlidir. Çünkü Cumhuriyetin temel ilkeleri, ta ilk yıllardan itibaren, Türk sözcüğünün etnik anlamda kullanımıyla ulusal anlamda kullanımını birleştirmiş ve bu iki kullanım arasında herhangi bir net ayırım koymamış ve bu belirsizlikten doğan yanlış anlamaları görmezden gelmiştir.” (Andrews, 1992:10)

“Etnisiteyi doğuştan getirilen ‘verili’ bir durum, bireylerin aidiyet duyguları ile kabul ettikleri, genetik yollarla nesiller arası sürekliliği sağlayan, ortak noktaları-aynı dili, gelenekleri- canlı tutan, topluluk oluşumunda temel olan ritüelleri eksen alan toplumsal organizasyon olarak tanımlayabiliriz. Etnisite, gelenek oluşumunda birincil rolü bulunan ortak bir ataya sahip olmayı, kökene ait mitolojileri ve paylaşılan bir tarihi içerir.” (Göka, 2006:233) Etnik grubun devamlılığını sağlaması

için mitler önemlidir. Özellikle “seçilmişlik” inancı etnik grubun diğerlerinin içinde önem arz eden bir konumda olduğu inancını güçlendirerek zorluklar karşısında varoluşlarını devam ettirme motivasyonu sağlar. “Ayrıca etni üyeleri anavatanlarında yaşamıyor olabilir, ortak bir hukuk düzenine ve ortak bir işbölümü ve ekonomik birliğe sahip olmayabilirler. Ancak, etnik bir köken olmaksızın ulus oluşturma süreci eksik kalmış olur; çünkü ortak etnik bir kökene sahip olmayan uluslar, ulusal birlik ve bekanın ön şartı olarak mitolojiyi ve ulusal sembolizmi kullanarak etnik köken uydurmaya çalışmışlardır.” (Smith, 1994:71–73, Akt. Yıldız, 2001:42–43)

Etnisite tanımlanırken hangi özelliğinin vurgulanacağı tanımı yapanların ihtiyaçlarına, niyetlerine göre değişiklik gösterir. “Etniklik “verili olan” veya oluşturulan, bireyin aidiyetlerine göre tanımladıkları bir kurgu olarak kabul edilen iki uçta açıklanmaya çalışılır. Konuşulan dil, din-inanç sistemi, yeme-içme, giyim-kuşam gibi alışkanlıklar, değer düzeneği, sosyal ağın yapısı vs. etnisitenin objektif yönünü verirken, aidiyet hissi, “öteki” anlayışı ve tarih bilinci subjektif yönünü verir. Bu ikisi birlikte etnikliği ortaya koyarken aynı zamanda ayrı bir kimlik oluşum kaynağını da meydana getirir.” (Aslan, 2004:8)

Barth etnik grupları coğrafi koşullardan, çevrede yaşayan diğer gruplarla kurulan ekonomik ilişkilerden etkilenen, siyasal çıkar grupları, etnik kimlikleri de duruma göre şekillenen kabuller olarak tarif eder. Benedict Anderson ise “ulusu, matbaa kapitalizminin gelişmesiyle siyasi iktidarların destekledikleri belirli dillerin ülke çapında yaygınlaşmasıyla beraber ortaya çıkan “hayali bir topluluk” olarak tanımlamaktadır.” (Sağır ve Akıllı, 2004:1–22)

Bir grubun tanımı sürekli değişiklik gösterir ve sürekli yeniden inşa edilir. Hem iç hem de dış koşullar bu sürekli inşayı gerekli kılmaktadır. Etniklikle ilgili tanımlar üç farklı yaklaşımla yapılır; emik yaklaşım, etik yaklaşım ve dolayım. Emik bakış grubun kendi kendisini tanımlaması demektir. Etik bakış bir gruba dışarıdakilerin bakışıyla yapılan tanımdır. Dolayım, iki bakış arasında kurulan bir dengedir.

Emik yön, kültürel kimlikle ilgili olup bireyin kendini ne olarak gördüğü ile ilgili öznel bir kabule dayanır. Etik yön ise gruba diğerlerinin, grubun dışındakilerin yüklediği anlamı karşılar, genellemelere dayanır ve pek bilimsel değildir. Dolayım her iki bakışı dengeleyen her iki bakıştan benzer yönleri kapsayan bir

tanımlamadır. Emik bakış nesnel ölçütlere dayanır, fakat etik bakış devlet politikalarının belirlenmesinde daha etkilidir.

Yunanca “ethnos” kelimesine dayanan etniklik “ortak köken, doğum yeri, kabileler, kavimler veya bu insanların yaşadıkları bölgeyi” tanımlamak içinde kullanılmıştır. Fakat bu anlamlar genellikle Yunanlı olmayan “barbar” kabul edilen diğer gruplara atfen kullanılmış, dışşallaştırma amacı taşımıştır. Etniklik 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar genellikle olumsuz çağrışımlarla anılmış: “yabancılar”, “bizden olmayanlar”, “ötekiler”, “dinsizler”, “ilkeller”, “bizimle aynı dini paylaşmayanlar” ya da daha aşağı olanları kasteden anlamda kullanılmıştı.(Cornell’den Akt. Somersan, 2004:22) Etnik kavramının olumsuz çağrışımları toplumda yaşayan gruplardan kültürel ya da dini açıdan daha aşağı olarak kabul edilen gruplar için 20. yüzyılda da varlığını devam ettirmekle beraber 1970’lerle etniklik “bazılarına ait özellik” olarak değil herkese ait bir özellik olarak kabul görmeye başlamıştır.

Azınlık gruplar ya da özellikle Yugoslavya’nın dağılmasıyla ortaya çıkan gruplar arası çatışmalar etnisite ile ilgili olumsuz çağrışımların devam etmesini güçlendirmiştir. “Guibernau ve Rex günümüzde İngiltere’de etnik grup kavramının sadece azınlıkları ve aşağı görülenleri sınıflandırmakta kullanıldığını; hâkim ve çoğunluk gruplarının kendilerini etnik olarak tanımlamadıklarını, etnik azınlıklar teriminin öncelikle beyaz olmayan göçmenler için kullanıldığını yazmaktadır. (1997:4) Eriksen de etnisite kavramının günlük kullanımlarda özellikle Amerikan sosyoloji geleneğinin, azınlık sorunları ve ırk ilişkilerini işaret ettiğini söylemektedir.” (Eriksen, 1996 Akt. Sağır ve Akıllı, 2004:1–22) “Azınlık, kavram olarak, belli bir topluluk içinde farklılık gösteren ve başat-olmayan gruba verilen addır.” (Oran, 2001:66) Azınlık kavramının doğuşu ulus devletin doğumuyla aynı döneme denk gelir.

Etnisite ile ortak anılan bir diğer kavram da ırk kavramıdır. “Bilimsel ırkçılık, büyük ölçüde köleliğin kaldırılmasına bir tepki olarak, 18. yüzyıl sonlarında doğmuştur. Darwin’in “tabii ayıklama” ve “en uygun olanın yaşaması”nı esas alan evrim teorisi, ırk ideolojinin sözde bilimsel temelini oluşturmuştur. 1920’lere gelindiğinde çoğu bilimci ırk kavramını kullanmaktan vazgeçtiyse de, ırkın

kültürelleştirilmiş görünümüleri popüler muhayyilede varlığını sürdürmüştür.” (Yıldız, 2001:44)

2.1.2.1. Etnisite ve Irk Kavramları

Sosyal Bilimlerdeki anlam kaymalarından nasibini alan terimlerden bir diğeri de ırk'tır. “20. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa ve ABD’de kullanılan “ırk” sözcüğünün anlamı etnik bir grubu, yani dili ve diğer kültürel, tarihi ve bir anlamda coğrafi kriterleriyle tanımlanan bir grubu ifade ediyordu.” (Lewis, 2006: 41)

“Genetik, sosyobiyoloji, antropoloji ve benzeri bilim dallarının” ilgi alanına giren ırk kavramı genellikle kalıtsal, biyolojik ve fiziksel olarak ortak özelliklere gönderme yaparken bazı yazarlar kültürel özelliklere göre olaya yaklaşırlar.¹ “Bir antropolog için bir ırk, aynı saç, ten rengi, kafatası ölçüleri, insanın boyu gibi görülebilen ve ölçülebilen fiziksel özellikleri paylaşan bir grup insan anlamına gelir. Irklar beyaz, siyah, sarı vb. gibi renklerle belirlenir. Ama beyazlar Kuzeyli, Alpli ya da Akdenizli diye de ayrılabilir. Etnik gruplaşmayla üst üste binecek gibi görünen bu tür ırk tanımlaması aslında etnik özelliklerden bağımsızdır.” (Lewis, 2006: 42)

İrk daha çok biyolojik yapıyla ilişkilendirilir ve ortak fiziksel görüntüye sahip insanları aynı kümede toplar. (Wells,1984:33 Akt. Aslan, 2004) “İrk az ya da çok coğrafik ve kültürel açıdan izole edilmiş, ortak gen havuzunu paylaşan ve diğer popülasyonlardan farklı allel frekansına sahip bireyler topluluğudur. Hayvanlar âleminde genellikle alt-tür (sub-species) ile sinonim olarak kullanılmıştır. Fakat ırk alt türden daha alt bir kategoriye refere etmektedir. Etnik grup ise ortak kültürel orijine sahip olan bireyler organizasyonudur. Antropologlar, ırk kavramını özellikle insanın genetik açıdan gösterdiği çeşitliliklerle açıklamaya çalışırlar. Ancak burada her biyolojik özelliği tek başına ele alarak ırk sınıflamasına gitmemek gerekmektedir. Biyolojik antropologlara göre ise ırk, belirli bir bölgede yaşayan, bazı genlere aşağı yukarı eşit oranda sahip bulunan bireylerin oluşturduğu ünite olarak tanımlanmaktadır. Irklar ne denli birbirlerinden farklı olursa olsun, aralarında daima bir genetik karışma potansiyeli korunmuştur” (Gordon, 1993: Molnar, 1998, Akt.²)

İrk kavramı iki farklı başlık altında sınıflandırılmaktadır; biyolojik

¹ <http://www.humanity.ankara.edu.tr/timurmakale/B8.pdf> 10 Ekim 2006

² <http://www.humanity.ankara.edu.tr/timurmakale/B8.pdf> 10 Ekim 2006

kategorileme ve kültürel kategorilemedir. Objektif kriterlere göre yapılan biyolojik kategorileme sistemine göre ayırım kalıtım ve çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. “Genler, kan gruplarının frekansları, deri renkleri ve uyum kapasiteleri gibi özelliklerle değerlendirilmektedir.” Kültürel kategorileme sistemine göre ırk etnisite ile eşanlamlıdır. Dil, sosyal kimlik ve kendi olma ile açıklanmaktadır. (Gordon, 1993: Molnar, 1998 Akt.³)

2.1.2.2 Etnisite ve Milliyetçilik Kavramları

Feodal sistemde hâkim güç kilise, toprak sahipleri ve krallardı, fakat kuralları belirleyen kilise adına Papaydı. Bu sistem 15. ve 16. yüz yıla kadar sorunsuz varlığını devam ettirdi. Coğrafi Keşifler, kentleşme, ticaretin artmasıyla Ortaçağ son demlerini sürmeye başladı. Dinin etkinliği Rönesans ve Reform hareketiyle kırıldıkça toplumsal hayatta belli bir otoriteye bağlı kalmak yerine bağımsız olmak, insan merkezli yaklaşımlar tercih edilir hale geldi. İnsanlar artık en büyük ortak noktaları olan dini- Hristiyanlık- merkeze almak yerine akıl ve bilimin öncülüğünde yeni bir yapılanmaya gittiler. Feodalite yıkıldı ve yerine yeni bir üretim tarzı, yeni bir ekonomik yapı ve din ile devlet işlerini ayıran yeni bir hukuki yapı oluşturuldu. Bütün bu yeniden inşa Aydınlanma’yla beraber tepe noktasına ulaştı. İnsan Hakları Beyannamesi, Amerika’nın İngiliz sömürgeciliğinden bağımsızlığına ulaşması ve Fransız İhtilali’yle beraber yeni kavramlar ve oluşumlar yeni yapılanmanın temellerini oluşturdu: Ulus, ulus-devlet, ulusalcılık, vatan, laik düzen, kapitalizm, sanayileşme, yurttaşlık, milliyetçilik ve ırkçılık.

17. yüzyıl da İngiltere’de, 18. yüzyıl da Amerika ve Fransa’da, 19. yüzyıl da Almanya’da halkın siyasal katılımının giderek yaygınlaşması milliyetçiliğin ortaya çıkmasına katkıda bulundu. “19. yüzyıl da bütün Avrupa’ya egemen olan “milliyetlerin” ulusal kurtuluş siyaseti, devrimci çalkantıların patlak vermesi ve kıta imparatorluklarının tarihe karışması biçiminde tezahür etti.” (Leca, 1998:34) Anderson’a göre millileşme döneminden en olumsuz etkilenenler millileşme ile ilgisi olmayan hanedanlıklar oldu. (Anderson, 1995) “Birinci Dünya Savaşı hanedanlığın altın çağını sona erdirdi. 1922’de Habsburglar, Hohenzollernler, Romanovlar ve

³ <http://www.humanity.ankara.edu.tr/timurmakale/B8.pdf> 10 Ekim 2006

Osmanlılar artık yoktu. Berlin Kongresi'nin yerini Avrupalı olmayanların dışlanmadığı Milletler Birliği almıştı. Bu noktadan itibaren uluslararası norm artık ulus devletti.” (Anderson, 1995:129) Hanedan üyeleri de ulus olma sürecinde “konuştukları dile” göre “ulusal kimliklerden birine doğru yanaşma” çaresini buldular. “Romanafılar Büyük Rus, Hanover hanedanı İngiliz, Hohenzollernler de Alman olduklarını keşfettiler.” (Anderson, 1995:101)

Milliyetçiliğin etkisiyle imparatorlukların içindeki topluluklar kendi uluslarını kurmak için çaba sarf ettiler. “Bu yeni kurulan ülkeler de tarihlerinin onlara taşıdığı bilinçle değerlerini yeniden şekillendirdiler ve ulusal kimliklerinin etrafında birleşerek dünya sahnesinde güçlenme mücadelesine giriştiler. Dil, din, ahlak, sanat, tarih, eğitim, iktisat ve yine bunlarla kesişen birçok alanda millileşmeyi yol olarak seçen uluslar, bu toplumsal değer birliğini sağladıktan sonra milliyetçiliği, diğerlerinden üstün olabilme aracına dönüştürdüler.”⁴ Oran, (2002) bu noktaya taşınan birbirinden farklı ama birbirinin etkisiyle doğan üç farklı milliyetçiliğin olduğunu söyler;

- Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’da doğan “Kral-burjuvazi koalisyonu sonucu doğan merkezi devlet-asayiş-ticaret-ortak ekonomik Pazar-ortak duygular-ulusal bilinç- millet-milliyetçi ideoloji-milliyetçi hareket” sırasını izleyen milliyetçilik. (2002:871)
- İkinci tür milliyetçiliği doğuransa burjuvazinin yarattığı kapitalist üretim biçiminin emperyalizme verdiği desteğe karşı çıkan az gelişmiş ülke aydınlarının oluşturduğu milliyetçilik. Bu tür milliyetçiliğin “yükünü” aydınlar taşır ve Aydın milliyetçilik ideolojisiyle millet’i inşa eder.
- Aydın temelli kurulan “millet”in içinde yaşamını sürdüren farklı “etnik/dinsel grupların” kurulan yeni millete dâhil olmak istememeleri sonucu oluşan tepki milliyetçiliği.

Birbirinin içinden çıkan bu milliyetçi hareketlerin ulus-devleti inşa etmesi veya milleti oluşturması da yeni gerginliklerin ve çatışmaların habercisi gibidir. Buradaki bağlayıcı nokta “ekonomik Pazar”ın burjuvazinin gelişmediği milliyetçiliklerde “millet duygusu”nu oluşturan “biz”lik duygusunun aşiret veya din tarafından doldurulmasıdır. Bu duyguların aydınlardan halka yayılması için

⁴ <http://www.yeninesil.biz/page> 22 Aralık 2005

“öteki”ne ihtiyaç duyulur, kendinin ötekinden doğru tanımlanması yolu denenir. Bu çözüm “mağduriyet”leri ve birleştirici efsanelere vurgu yapılmasıyla ve içinde yaşanılan hâkim devlet ile sürekli gerilim ve çatışmanın beslenmesiyle sonuçlanır. (2002:871–873)

2.1.2.3. Etnisite ve Ulus Kavramları

Şener’in (2004) Unesco’nun çalışmalarına dayanarak verdiği bilgilere göre dünya üzerinde konuşulan üç bini aşkın dil ve 177 tane devlet vardır. Her devletin sınırlarında ortalama 16- 17 farklı dil konuşulmaktadır. “... etnik grup sayısının fazla olduğu her toplumu da karışık toplum olarak düşünemeyiz. Etnik grubun fazla olması hâkim kültürün ve kurucu unsurun bulunmadığı anlamına gelmez.” (Erkal, 2005:154) Devletlerin içindeki bu çeşitlilik bazı etnik grupların, dillerin, soyların baskın olan etnik grup içinde erimesiyle sonuçlanmış ya da din, dil gibi bazı özellikleri ile varlıklarını korusalar bile baskın olan etnik yapı ile paylaşımlar artmıştır. Annrews’un örneğine göre; Erse ve Gol dillerinin günlük hayatın bazı alanlarında -eğitim ve radyo programları- kullanılmasına rağmen her iki grupta İngilizleşmiş; ama kendi öz değer ve kökenlerinin onurunu da taşımaya devam etmektedirler. (Andrews, 1992)

Özellikle uluslaşma sürecinde ülkeler birliklerini kurarken var olan farklılıkları ortak paydalar da birleştirerek veya bağlılık duygularını güçlendiren bütünleştirici yanları öne çıkararak uluslaşma yoluna gitmişlerdir. Fakat ulus devlet yapısı günümüz dünyasında post-modernizm ve küreselleşme gibi faktörlerin etkisiyle zayıflamaktadır. Günümüzde ortak paydalar etrafında birleşmek yerine farklılıkları vurgulamak daha yaygın bir uygulamadır. Bağlı ve Özensel’in de belirttiği gibi ulus-devlet eksenli inşa edilmiş büyük ölçekli mutlak gerçeklik alanlarından/iddialarından ve bunların ürettiği soyut kimlikler yerine birey ve çeşitli toplumsal/kültürel gruplar kendi değerlerini öne çıkararak, vurgulayarak varlıklarını devam ettirme yolunu tercih eder hale gelmişlerdir. (Bağlı ve Özensel, 2005:2–3)

Kılıçbay’ın tanımına göre ulus, “belli bir toprak parçasının üzerinde bölük pörçük duran parçaların, ulusal Pazar çerçevesinde birleşmeleri üzerine oluşan ülkeye dayanır ve çok kalın çizgileri itibari ile bu coğrafya üzerindeki çeşitli ve farklı etniklerin, kandaşlık ve yerelliklerinden koparak bir vatandaşlar şirketi oluşturmaları

ve ülkeyi müşterek mülkiyet olarak sahiplenmeleridir.” (Kılıçbay, 1996:90, Akt. Güldiken, 2006)

Ulus olma kriterlerini Güldiken dokuz başlık altında sınıflamıştır. Bunlar; İradi olması, insanların etkin katılımının olması, tarihin belli bir döneminde oluşmaya başlaması, bir süreç içinde oluşması, verili değil edinilmiş bir durum olması, toplumsal, siyasal, ekonomik ve coğrafi olmasıdır. (Güldiken, 2006)

Kılıçbay’a göre etnisite, doğuştan getirilen, insanların tercihlerinden farklı, “kader sayılan yerellik” iken ulus, tarihsel bir dönemde insanların tercihleri, çabaları sonucu oluşturulmuş, “düşünsel faaliyetler sonucu ortaya çıkmış, tarihsel bir inşadır.” (Kılıçbay, 1996:90 Akt. Güldiken, 2006)

Etnisitenin siyasi yapı olarak tek başına ortaya çıkması ulus-devlet ile olmuştur. Ulus-devletler kurulurken temelinde genellikle aynı etnik grubun üyeleri yer almış ya da bu benzerliği sağlamak için “etnik temizlik, tehcir, kültürel özümseme ve zorla kültürlenme gibi araçlar kullanılmış, fakat yine de bugün dünyanın pek çok yerinde ulus-etnik varlık özdeşliği kurulamamıştır. Zira etnisite dinamik bir durumdur.” (Aydın ve Emiroğlu, Akt. Erkan, 2005: 264) Somersan’ın ifadesiyle “etnik gruplar hiçbir zaman homojen değil.” ya da “etnik kimlik hiç de böyle değişmez, şaşmaz, kayalar kadar mutlak bir tarihsel yapı değildir. ... tarihsel olaylara göre, belli dönemler içinde değişiyor, gelişiyor, önem kaybediyor ve derken yok oluyor. Sonra bir bakıyorsunuz ki yeniden ortaya çıkıvermiş.” (2004:38)

Ulusal kimlik ve bireysel kimlik birbirini etkiler. Dünya düzenindeki küreselleşme, tek kutuplu dünya ve devletlerin bölünerek yeni ulus devlet olma çabaları, ulus üstü oluşumlar-AB gibi-, değişimler ulus-devletin varlığının tehdit altında olduğu inancını doğurmuştur. Ulusal kimlikte ortaya çıkan bu dağılma tehdidi bireysel kimliğin de kendini tehdit altında hissetmesiyle sonuçlanır. Bu koşullarda birey ya tehdit altında olan kimliğine çok daha sıkı tutunup yeni kimliğini reddeder ya da yeni kimliğe çok sıkı tutunup ortadaki tehdidi aşmaya gayret eder. “Etnik ulusçuluk kurumlara değil etnik olarak tanımlanmış kültüre dayanır. Bu sebeple, etnik ulusçuluk, yedekte bekleyen ama her zaman devreye girmeye hazır bir seçenek sunmaktadır: Kurumlar çöktüğünde, mevcut kurumlar halkın temel ihtiyaçlarına cevap vermediğinde ve tatmin edici alternatif yapılar olmadığında etnik ulusçuluk kendini duyurur.” (Yıldız, 2001:36)

Kimlik gibi çok boyutlu bir yapının parçalarından birindeki kopuşun yerine yeni eklemeler yapmak çok da kolay olmaz. “Birey, insanın en özsel karakteristiği olan etnik özelliklerinden, soy bağlarından ve tarihsel süreçlerden beslenen makro-milliyetçiliklere sarılacak ve aslında kendini oldukça dar biçimde tanımlama yolunu seçecektir.” (Göka, 2006:303) SSCB’nin ve Yugoslavya’nın dağılma sonrasında meydana gelen savaşlar buna örnek olarak verilebilir. Toplumdaki ya da düzendeki hızlı değişim kimliklerin dağılmasına, yeni kimlik oluşturma girişimlerinde hastalıklı yolların tercih edilmesine neden olur.

2.1.3. Türkiye’deki Etnik Yapı ve Uluslaşma Çalışmaları

Türkiye’nin etnik yapısıyla ilgili çalışmalar genellikle araştırmayı yapan grubun tarafgirliğinden nasibini aldığı için birbirleriyle uyum göstermemektedir. P.Andrews, (1992) çalışmasında 47 farklı etnik grup ile homojen bir toplum yerine içinde yetmişiki buçuk milletin yaşadığı bir Türkiye tanımlı yaparken Türkdoğan (1995 ve 1998) ise etnik çeşitliliğin abartılı olduğunu örneğin Fransa’daki çeşitliliğin çok daha fazla olmasına rağmen farklılıkların öne çıkarılmadığını ifade etmektedir.

Etnik yapı Türkiye’de politik ve tarihsel nedenlerle 1960’lı yıllardan itibaren hassas bir konu olarak algılanmış, akademik çalışmalarda dahi kendine yer bulamamıştır. “Ulusal düzeyde etnik farklılığa ilişkin veri son defa 1965 Genel Nüfus Sayımı’nda ana dil sorusu ile toplanmış ve yayınlanmıştır.” (Erkan, 2005: 266) P.Andrews’un Türkiye’deki Etnik Gruplar kitabındaki veriler ve demografik bilgiler bu sayıya dayanır. Andrews’un kitabında Türkiye’de 47 farklı etnik grup kendi özelliklerine göre tanımlanmıştır. Fakat bu çalışma Türkdoğan tarafından aşırı parçalama ve “etnik sulandırma” olarak kabul edilmekte, etnik grup olarak kabul edilen grupların farklı kriterlere göre sınıflandırılmasını eleştirmektedir. (Türkdoğan,1995:11-24 ve Türkdoğan, 1998:14) Türkiye’nin etnik yapısıyla ilgili Hale Soysu’nun Kavimler Kapısı, Ali Tayyar Önder’in Türkiye’nin Etnik Yapısı, Cemal Şener’in Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar kitapları vardır. Söz konusu çalışmalar daha çok P.Andrews’un çalışmasından sonra yapılmış ve genelde eleştiri niteliği taşıyan çalışmalardır.

Dil ve din etnik kimliğin en önemli göstergeleri olarak kabul edilir. Türkiye’de etnik yapı ile ilgili çalışmalarda ana dil temel alınarak etnik yapı

anlaşılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda kültür de etnik kimliğin belirlenmesinde etkilidir. Fakat artık daha çok dil ve soyun yerine bireylerin kendilerini nasıl kabul ettiklerine, gördüklerine daha çok önem verilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda toplumdaki her kesimden vatandaşı eşit kabul etmiş herhangi bir etnik, mezhepsel ayırım yapılmamış olmasına rağmen Cumhuriyet tarihinde mezhepler arası gerginlikler, çatışmalar yaşanmış, fakat özellikle 1980'lerle beraber Güneydoğu Anadolu terör olaylarıyla anılmaya başlanmıştır. “Bunun sonucu olarak da Türkiye’deki etnik tartışma ve çatışmalar daha çok Kürt etnik kimliği üzerine odaklanmaktadır.” (Erkan, 2005: 259) Türkiye’de Kürt kökenliler tam bir sayı verilememekle beraber ikinci büyük etnik kökeni oluşturmaktadırlar. “Türkiye’de etnik kimlik tam bir etnik kimlik olmaktan çok temelde sembolik, kurgusal, özel ya da belirsiz niteliktedir.” (Yinger,1994, Akt. Erkan, 2004: 273)

Kurtuluş Savaşı sonrasında modernleşme projesini hayata geçiren Atatürk ve arkadaşları Osmanlı’dan kalan toplumsal, siyasal ve ekonomik yapının yerine yeni bir yapı ve toplum oluşturmayı ve bunun için de Batı’yı örnek almanın gerektiğine inandılar. Kurtuluş savaşı başarısı yalnız yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin başarısı değil aynı zamanda Üçüncü Dünya ülkeleri içinde örnek ve ilham kaynağı niteliğindedir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında dünyadaki politik yapı Avrupalı devletlerin yönlendirmesiyle şekillenmekteydi ve bu yapı daha çok imparatorlukların dünya üzerindeki diğer devletlerin kaynaklarını sömürmesine dayanıyordu. Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminde dağılmaya başlayan imparatorluklar yerlerini ulus devletlere bırakırken bunun ilk örneklerinden biri Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti’dir. Kurtuluş Savaşı’ndaki başarı uluslaşma sürecinde üçüncü dünya ülkeleri için motivasyon kaynağı olmuştur. Ayrıca yeni cumhuriyet demokratik ve laik yapısıyla diğer müslüman ülkeler için de hala bir örnek niteliği taşımaktadır.

Türkiye’deki modernleşme hareketi “eski”nin tasfiyesi, “yeni”nin inşası, tepeden inme ve kısa sürede biçimlenme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bireylerden kurumların yapılarındaki yenilenmeyi takip edip değişime uyum sağlamaları beklenmiştir. Kılık kıyafet, dil, takvim, ölçü, soyadı ve medeni kanunla toplumsal hayat tümüyle yenilenmiş, modernleşme koşulları sağlanmıştır. (Kasaba, 1999) Bu

dönüşüm halkın talebi sonucu şekillenmemiş “bireyin ve toplumun dönüşmesinde itici birer güç olmuş, kanunlar dayanağını toplumun kendisinde değil, bir toplum vizyonunda bulmuştur.” (Paker, 2005:116)

“Cumhuriyetçi seçkinlerin bir ideoloji yaratma çabası yüzeyde kalmıştı ve tüm sınıflar tarafından benimsenmemişti. Cumhuriyet gerçek temeller üzerinde kurulmamış, yukarıdan aşağıya inşa edilmişti.” (Kadıoğlu, 1999:48) Cumhuriyetin ilerleyen dönemlerinde yapılan reformlara karşı daha çok dini nitelik taşıyan ve kurulan yeni düzeni yıkmayı amaçlayan isyanlar çıkarılmıştı.

Ayrıca günümüzün küreselleşen dünyasında ulus devletler yeni bir aşamadan geçmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gözden düşen milliyetçilik yeniden önem kazanmış, farklılıklar öne çıkarılmış, küçük grupların kimlikleri, kültürleri ve dillerine çok daha fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bunun Türkiye’deki en ciddi yansıması Kürt milliyetçiliğinin artmasıdır. Olası kopuşun engellenebilmesi için ortak nokta olan din birliğine yapılan vurgu artmış olmakla beraber alt-kimlik, üst-kimlik, çok kültürlülük, sivil toplum çalışmaları ve anayasal vatandaşlık gibi tartışmalar yapılmaktadır.

Türkiye’deki “hızlandırılmış” modernleşme çabaları toplumun tüm yapısına sirayet ederek aile ilişkileri, kadının konumu gibi günlük ilişkilere kadar etkili olup eskinin tüm gelenek göreneklerini aşmayı hedeflemiştir. Bu zoraki Batılılaşma hedefi bugün pek çok eleştiriye neden olmakta, bazı sorunların kaynağının bu tutum olduğu savunulmaktadır. “Türkiye’nin modernleşme projesi, sıradan insanın bilişsel haritasına değil; seçkinler tarafından desteklenen bir modele dayanmaktadır. Oysaki sıradan/günlük bilgi, kültürün taşıyıcısıdır ve kültür, kendiliğinden dönüşmenin dışında gelişen zoraki kültür değişimine karşı her zaman dirençlidir.” (Paker, 2005:11)

Dünyadaki modernleşme eleştirileri, alternatif öneriler, postmodern ve ekonomik gelişmeler, iletişim ağının dünyayı küçültmesi aynı zamanda yerellik ve farklılıkların desteklenmesi gibi değişiklikler Türkiye’deki gündemi etkilemekte ve bu yeni koşullara uyum sağlanmaya, sorunlarına çözüm aranmaya çalışılmaktadır. Yeni çözüm önerileri modernleşmeyi reddetmeden yerel olan kendi kültürleriyle modernliğin örtüştürülmesine dayandırılmaktadır. “Çerçevesi belirtilmemekle

beraber, birleşim genellikle “İslami ve modern” başlığı altında betimleniyor.” (Keyder, 1999:30)

1980'lere gelindiğinde Türkiye'deki laiklik tartışması ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşan terör olaylarının etnik kökene dayanan ayrımın vurgulanması modernleşmenin başarısızlığı olarak kabul görmeye başladı. “... laikliğin gerileyişi ve ulusal birliğin tehlikeye düşüşü birlikte ele alındığında, Türk modernleşme projesinin 1980'lerin başında önemli bir dönüm noktasına vardığı izlenimine katılmamak zordur.” (Kasaba, 1999:13)

Batı dışındaki toplumlar kavramları ithal ederek kendi ihtiyaçlarına uyarlama yolunu kullanırlar. Bu ithal kavramların çıkışı kendiliğinden oluşmadığı için bazı sorunları çözerken hesaplanamayan diğer bazı sorunların da doğması doğal karşılanmalıdır. Gellner, hanedanlık yapısından milliyetçilik kanalıyla uluslaşma sürecine geçişi Batı Avrupa ve diğer ülkeler açısından değerlendirirken farklı aşamalardan geçişi evlilik örneğiyle açıklar. Batı Avrupa'nın hanedanlıktan ulus devlete dönüşümünü evlilik isteği olan gelin ve damada benzetir. Koşulları uygun olan, kendiliğinden oluşmuş şartların neticesinde kısmen yumuşak geçişle süreç tamamlanmıştır. Fakat Doğu Avrupa'daki koşullar her iki tarafın gönüllülüğü üzerine değil şartların zorlanmasıyla şekillenmiştir. Kültürel yapı (gelin) hazırken bu yapıyı tamamlayacak siyasal yapı (damat) kendiliğinden ortaya çıkmamıştı, oluşturulması gerekmişti. “Avrupa'nın doğusunda ise ortada ne gelin ne damat vardı; dolayısıyla milliyetçilik hem siyasal hem de kültürel manevralara gerek duyduğu için en büyük tahribatı burada yarattı. Bu kuşakta ulusal devletler değil, hanedana dayalı siyasal ve dinsel birimler vardı.” (Gellner, 1999:196)

Türkiye'nin modernleşmesinde siyasal elit (damat) hali hazırda varken kültürel yapı (gelin) ve halk yeni duruma hazır değildi. Fakat siyasal elit bir ulus oluşturma projesini uygulamaya koyup “dayanacağı bir etnik grup bulma gereği duyuyordu”. Bunun için yönünü eski olandan Batı'ya yöneltti. Halk bu oluşumu yönlendiren, seçen değil, uygulayan ve takip eden konumundaydı. (Gellner,1999)

Modernleşmenin ya da uluslaşmanın elit bir grup ya da bir lider tarafından gerçekleştirilmesi sadece Türkiye'ye özgü bir durum olmayıp Ortadoğu ülkelerinde çok yaygın bir durumdur. Migdal'ın aktardığı gibi İran'da Şah Rıza, Mısır'da Nasır,

İsrail’de Ben-Gurian ve benzerleri modernleşmeyi ve milliyetçiliği bir arada kullanarak uluslarını inşa etmeye ve kalkındırmaya çalışmışlardır. (Migdal,1999)

2.1.4. Sosyal Psikolojide Grup Kavramı

Grup kavramı ile ilgili tartışmalar 1850’li yıllarda başlamış olmasına rağmen 1920’li yıllar içinde özellikle de 1936’da Sherif’in grup normlarının oluşması hakkındaki çalışmalarıyla deneysel araştırma alanına girmiştir. Sosyal psikolojide gruplar ve grup süreçleri ile ilgili yapılan çok sayıdaki çalışmada konu diğer konularla birlikte ele alınmıştır. “Örneğin; liderlik, önyargı, stereotipik davranışlar, grup içi çatışma gibi. Ayrıca bu çalışmaların genellikle grup sürecinin herhangi bir boyutu ile sınırlı kaldığı görülmektedir.” (Meşe, 1999: 6)

Grup çalışmalarına ilgi dönem dönem azalmış olmakla beraber her zaman canlı kalmıştır. Sosyal Psikoloji ve Sosyoloji’nin ortak konusu olmakla birlikte odaklanılan noktalar farklılık göstermektedir. Kağıtçıbaşı’nın belirttiğine göre “80’lerde, grup içi ve gruplar arası çatışmaların çözümü, paylaşım adaleti ve işbirliği çabaları sosyal psikoloji’nin odaklandığı konular olmuştur.” (Deutsch,1985: Tjosvold& Johnson,1982) “Sosyoloji’de gruplarda gücün elde edilmesi ve kullanılması, hiyerarşiler ve grup yapıları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. (örneğin; Berger, Rosenholtz&Zelditch,1980) Avrupa’da grup çalışmaları daha çok, gruplarda azınlığın etkileri (Moscovici,1985) ve gruplar arası ilişkiler (Tajfel,1981) konularında yoğunlaşmıştır.” (Kağıtçıbaşı, 1999:261)

Sosyal düşünce alanının geçmişine bakıldığında iki geleneksel görüş vardır. Sosyal merkezli yaklaşım, bireysel yaşantı ve davranışı belirleyen sistemler, kuramlar gruplar gibi sosyal yapılar olduğunu vurgular. Birey merkezli yaklaşım ise tersine sosyal sistemlerin işlevlerinin, birey içinde işleyen süreçlerle açıklanabileceğini savunmaktadır. Bireyi açıklayan her sürecin sosyal sistemin işlevini de açıklayabileceği düşünülmektedir. (Arkonaç, 1998) Sosyal psikoloji’yi yönlendiren bu iki farklı görüş grup çalışmalarında da etkili olmuştur.

Sosyal gruplarla ilgili olarak ilk görüşleri öne süren Le Bon ve McDougall grup davranışının bireysel davranışın toplamından farklı olduğunu, kendi başına bir anlamı olduğunu kabul etmiştir.

Allport ise grup davranışı ile bireysel davranış arasında bir farklılık görmemekte, grup davranışını bireysel davranışın toplamı olarak kabul etmektedir. Allport'un bu bakışıyla sosyal psikoloji'de gruplar arası ilişkiler araştırma konusu olmaktan çıkmış daha çok birey yaklaşımına kavuşmuştur.

Grubun, üyelerinin toplamından daha fazla anlam ifade ettiği ve bireyin grup içindeki ilişkilerden etkilendiği görüşü Sherif, Asch ve Lewin'in grup yaklaşımları çalışmalarıyla özellikle 1940'lı ve 1950'li yıllarda sosyal psikoloji'de oldukça fazla yer almıştır. "Kognitif sosyal psikologlar Sherif, Asch ve Lewin grupta psikolojik ve sosyal süreçler arası bir etkileşim olduğunu belirterek bireyin grup ortamında psikolojik olarak değişim gösterdiğini vurgulamışlardır." (Turner,1987, Akt. Meşe, 1999:8) Lewin (1951) ve Asch'in (1952) çalışmalarıyla grubun, üyelerinin toplamından fazlası olduğu düşüncesiyle grup çalışmalarına birey yaklaşımına açıklamalara alternatif teoriler ortaya atılmıştır. "Lewin ve Asch kendi araştırma gayretlerini esas alarak, grup içi ahengin, grup içerisinde sosyal etki süreçlerinin, grup normlarına uyma gücünü belirleyen grup içi (intro-group) süreçlerini anlamaya yönelmişlerdir. Sherif (1966) ise daha çok farklı gruplar arasındaki ilişkilerin belirleyicileri ile ilgilenmiştir." (Vanbeselaere, 1999:12)

"Sherif'in esas hedefi gruplar arası çatışmaların sebeplerini tanımlamak ve bu gibi çatışmaları engelleyecek veya çözecek etkin stratejiler bulmaktır." (Vanbeselaere, 1999:12) Sherif, gruplar arasında farklı hedeflere yönelmenin çatışma ya da rekabete yol açacağı, hedeflerin ortak olması durumunda farklı iki grup arasında çatışma yerine işbirliğinin artacağı, her iki grubun üyeleri arasında dostluk ilişkilerinin gelişeceği ön görüşünde bulunmuştur. Sherif'in yaptığı deneyler teorisini desteklemiştir. Fakat hedef uyumsuzluğunun her zaman çatışmayla sonuçlanmaması Asgari Grup örneği ve Sosyal Kimlik Teorisi'nin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Asgari Grup Paradigması çalışmalarıyla gruplar arası rekabete girmenin ve grubuna tarafgir olmanın şartları araştırılmıştır. "...gruplar arası ayrımcılık için rekabet ve çatışmanın gerekli olmadığı, rekabetin ortaya çıkması için yalnızca diğer grubun varlığının yeterli olduğu, herhangi bir düzeydeki grup aidiyetinin ayrımcılığa yol açabileceği sonucuna varılmıştır. Turner, Billig, Bundy (1971)'nin çalışmalarıyla gruplar arası ayırt ediciliğin ortaya çıkması için sosyal kategorizasyon sürecinin varlığının yeterli şart olduğu anlaşılmıştır. Herhangi bir şekilde yaratılan "biz"

duygusu ve “onlar” farklılaşması, iç grubun kendi lehine davranışlar göstermesi için yeterli koşul gibi görünmektedir.” (Harlak,2000:64)

Asgari Grup Paradigması çalışmasıyla gruplar arası ayırım için üyesi olduğu grup dışında başka bir grubun varlığı bilgisinin yeterli olduğu, başka herhangi bir ortak hedef ya da rekabet koşulu gerekmediğinin ortaya konulmasıyla Sosyal Kimlik Teorisi'nin geliştirilmesinin zemini hazırlanmıştır.

2.1.5. Sosyal Kimlik Teorisi

“1970’lerde İngiliz Sosyal Psikolog Henry Tajfel’in tanımladığı Sosyal Kimlik Kuramı; sosyal kimlik, Kollektif benlik, sosyal grup ve gruplar arası süreçler ve ilişkiler konusunda sosyal psikoloji'nin en önemli kuramlarından biri olmuştur.” (Hogg ve Ridgeway, 2002 Akt. Narter, 2002:28) Sosyal Kimlik Teorisi'nin sınırları tek bir konu ile ilgili değil daha çok sosyal psikolojide bir model niteliğindedir. (Kayaoğlu, 2000)

Sosyal Kimlik Teorisi ayrıca daha çok bireyler arası davranış ile gruplar arası davranış farklılıklarına da dikkat çeker. “Bu iki davranış tipini kişisel kimlik ile sosyal kimlik süreçleri meydana getirmektedir. Yani, kendini ve diğerlerini ayırt etmeyi ifade eden kişiler arası davranış, kişisel kimlik sürecini; grupların ayırt edilmesini ifade eden gruplar arası davranış ile sosyal kimlik sürecini meydana getirmektedir.” (Narter, 2002:30)

“Sosyal Kimlik Teorisi'nde sosyal grup kognitif bir nitelik içerisinde ele alınmıştır. Bu yaklaşım psikolojik grup üyeliğinin algısal veya kognitif bir esasa sahip olduğunu ve sosyal kategorizasyonun bir sonucu olarak grup davranışının ortaya çıktığını ileri sürer.” (Arkonaç, 1998:271) Grup oluşumunda kişiler arası davranış ile grup içindeki davranış birbirinden farklıdır. Bu farklılığın nedeni Kimlik kavramının tanımlanmasına dayanır. Kimlik daha çok bireysel özellikleri öne çıkaran kişisel kimlik ile sosyal özellikleri öne çıkaran sosyal kimlik olarak alt bölümlere ayrılır. “Self kavramı kişisel ve sosyal kimlik olmak üzere iki büyük alt bölümü kapsar. Self tanımları cinsiyet, milliyet, meslek, din vb. resmi ve resmi olmayan grup üyelikleri ile ilişkilidir. Kişisel kimlik, bireyin kimlik özellikleri, diğer bireysel farklılıkları, bedensel özellikleri vb. daha çok kişisel doğasındaki self tanımlamalarını içerir. Sosyal kimlik ise bir kişinin çeşitli sosyal

kategorizasyonlardaki sosyal özdeşleşmelerin eksiksiz toplamı olarak tanımlanabilir.” (Turner, 1984, Akt. Meşe, 1991:12)

Bir bireyin hem kişisel kimliği hem de sosyal kimliği vardır. Birey davranışta bulunurken bu iki yapı birbirini etkilemekle beraber biri diğerinden daha belirleyici olur. Kişi girdiği ortamda kendini bazen farklılaşmış yalın bir kişi olarak- kişisel kimliği ile bazen de ilgili grup üyeliğinin niteliği ile- sosyal kimliği ile algılar. İşte bu suretle ortamda sosyal uyaran algılanır ve sosyal davranış o ortama uyacak bir tarzda kontrol edilmiş olur. Sosyal kimliğin davranış üzerindeki intibak ettirici etkisinin grup davranışını ve tutumları ürettiği düşünülmekte ve grup davranışını mümkün kılan mekanizmaların da sosyal kimlik olduğu ileri sürülmektedir. (Turner, 1984, Akt. Arkonaç, 1998)

“Zavalloni’ye göre (1973, 1975) birey sosyal çevresinde birçok gruba üyedir. Bu grupların (milliyet, cinsiyet, sosyal sınıf, meslek, yaş, aile durumu, politik eğilim, etnik ve din orijini) bireyin sosyal kimliğine katkısı söz konusudur. Bu grup üyelikleri bireyin sosyal kimliğini oluşturan temel elementlerdir.” (Zavalloni, 1975, Akt. Meşe, 1991:22) Bu elementlerinden bazıları içinde bulunulan ortamın yapısına göre daha etkin bir konuma geçebilir. “Bu ön plana çıkışı sağlayan kognitif sürecin sosyal kategorizasyon süreci olduğu ve bu süreç vasıtasıyla sosyal kimliğin grup davranışını işletmeye başladığı ileri sürülmektedir.” (Tajfel ve Turner, 1979 ve 1986, Akt. Arkonaç, 1998:274)

Bireyin sosyal kimliği kendini hangi grubun/grupların bir üyesi olarak kabul ettiğine göre tanımlanır. Bu üyelik kategorizasyon süreciyle oluşturulur. Dış dünyadan gelen uyaranların değerlendirilmesi ve anlamlandırılmasıyla birey toplumu ve kendi konumunu (cinsiyet, milliyet, meslek, din vb.) dolayısıyla sosyal kimliğini oluşturur ve kendini bu kimlikten hareketle tanımlar. “Sosyal kimlik, kognitif bir yapı olan self kavramının ürettiği bir self imajdır ve kişinin ait olduğunu algıladığı sosyal gruplardan çıkartılır.” (Turner ve Oakes, 1986 Akt. Meşe, 1991:13)

2.1.5.1. Sosyal Kategorizasyon

“İnsanlar çeşitli ve çok sayıda uyaran içeren bir dünyada yaşarlar. Bu çeşitlilik içerisinde her bir uyaran eğer tekil olarak algılanmaya çalışılacak olursa karmakarışık (chaotic) bir durum ortaya çıkacaktır. İnsanlar dünyayı anlayabilmek,

üzerinde düşünebilmek ve bazı konularda öngörülerde bulunmak isterler. Bu nedenle her bir uyarıyı ayrı ayrı değil, bir sınıflamaya ya da gruplamaya tabi tutarak değerlendirir, ona göre tepkide bulunurlar ve bu sınıflandırma kategorilendirme olarak adlandırılır.” (Harlak, 2000:50)

Kategorizasyon süreciyle çevrede bulunan sınırsız sayıdaki uyarıyı sınırlandırılır, tasnif edilir. Bu yolla uyarılar daha anlaşılır, daha tanıdık hale gelir veya zıtlıklar, farklılıklar olduğundan daha farklı olarak kategorize edilir. İnsanlar davranışta bulunurken, tercihlerini ortaya koyarken hali hazırda oluşturulmuş kategoriler otomatik olarak devreye sokulur ve yönlendirici olur.

“Sosyal Kimlik Teorisi’nin önemle vurguladığı nokta, sosyal kimlik oluşumunun duygusal gerekçelerden değil kognitif gerekçelerden temel aldığıdır.” (Narter, 2002:30) “Sosyal kategorizasyon süreci kognitif bir süreçtir. Sosyal Kimlik Kuramı’na göre insanlar sosyal çevrelerini düzenlemek ve sosyal dünyada kendilerinin yerini belirlemek kendilerini tanımlamak için kategorizasyon sürecini kullanırlar. Sosyal kategorizasyon süreci insanların toplum içinde nerede yer aldıklarını ve kim olduklarını anlamalarına yardım eder.” (Tajfel,1981, Akt. Meşe, 1999:18) Sosyal kategorizasyonun çevreyi tanımak ve kişinin kim olduğunu tanımlaması gibi iki işlevi vardır.

“Kategorizasyon fiziksel algıda olduğu kadar sosyal çevrenin algısı esnasında da ortaya çıkar ve her iki durumda da aynı kognitif kurallara göre işler. Ama yine de önemli bir fark vardır. Sosyal çevre sınırlı sayıda kategoriler halinde yapılandırıldığında algılayıcı hemen hemen her zaman bu kategorilerden birinin üyesidir. Dolayısıyla sosyal kategorizasyon süreci sadece sosyal çevreyi yapılandırmaz. Bunun yanı sıra kişinin hangi kategoriye ait olup hangisine olmadığına da işaret eder. Kişi kendini belli bir gruba ait algıladığında o grubun tipik olduğu düşünülen özelliklerine göre sadece grup içindeki diğer üyeleri değil, aynı zamanda kendini de tarif edecektir. Bu kişinin sosyal kimliğinin temelini oluşturur.” (Vanbeselaere, 1999:21–22)

2.1.5.2.Sosyal Karşılaştırma

“Tajfel (1978) her kişinin benlik imajının en azından iki önemli parçayı kapsadığını ifade eder. Birincisi, bir ‘kişisel kimlik’ vardır. Bu kişisel kimlik, kişiyi

çevredeki diğer kişilerden ayıran tam anlamıyla kişisel vasıf ve özellikleriyle belirlenir. (söz gelimi, kabiliyetli olmak, güzel olmak, özel bir yeteneğe sahip olmak gibi) Ama her kişinin aynı zamanda bir ‘sosyal kimliği’ de vardır. Bu sosyal kimlik kişinin özel bir gruba, o grup üyeliğine bağlanan emosyonel ve değer anlamlarıyla birlikte ait olduğu bilgisiyle belirlenen, bireyin benlik imajının bir kısmına dayanır. Tajfel bir grubun sosyal itibarının üyelerine yansıdığını ve bu şekilde de onların sosyal benliklerini belirlediğini varsayar.” (Vanbeselaere, 1999:22) Kişisel kimlik ile sosyal kimlik birbirini etkiler.

“Sosyal karşılaştırma bireyin görüş ve yeteneklerini, diğer insanların ifade ettiği görüşleri ve ortaya koyduğu yetenekleriyle karşılaştırarak değerlendirdiği “kişiler arası” bir süreçtir. Bu anlamda sosyal karşılaştırma bir grup süreci değildir, kuram birey üzerine yoğunlaşmıştır.” (Meşe, 1999:21)

Bireyler olumlu bir benlik imajına sahip olmak isterler. Bu ait oldukları grubun olumlu algılanmasıyla mümkün olabilir. Olumlu bir benlik algısını oluşturmak için çevredeki diğer gruplarla bir karşılaştırma yapmak suretiyle kendi grubunun lehine kararlar alacaktır. Eğer kendi grubunun değerlendirme sonucu olumsuz olursa bu olumlu benlik ihtiyacı için bir tehdit oluşturur. Etraftaki bütün gruplar için olumlu değerlendirilme ortak bir ihtiyaç olduğundan bu çakışan hedef rekabete yol açar. Bu durum gruplar arasında ortaya çıkan çatışmanın, bireylerin kendi gruplarına olduğundan daha olumlu yaklaşmasının ve grup dışı farklılıkların olduğundan daha abartılı algılanmasının nedenini de açıklamaktadır.

Birey olumlu bir sosyal kimliğe sahip olmak için üyesi olduğu sosyal grubu diğer gruplara kıyasla daha olumlu bir şekilde algılama eğilimindedir. Kendini ait hissettiği grubu diğer gruplardan belli boyutlarda (mesela, sosyal güç, ekonomi, entelektüel kapasite vb.) farklılaştırarak bu amacı gerçekleştirme yolunu seçer. (Oakes ve Turner, 1991, Akt. Ayvalıoğlu, 1992) Özellikle düşük seviyedeki grup üyeleri olumlu sosyal kimliğe kavuşmak için Sosyal Yaratıcılık ve Sosyal Yarışma stratejilerini kullanırlar.

2.1.5.3. Sosyal Hareketlilik, Sosyal Değişme ve Sosyal Yaratıcılık

Bir toplum birbiriyle ilişki halinde olan yalnız iki gruptan oluşmaz. Aynı anda birbirleriyle etkileşim halinde olan, belli kurallar çerçevesinde sınıflandırılmış,

sıralandırılmış pek çok grup vardır. Bu sıralamada her gruba eşit derecede önem vermek yerine bazı gruplar diğerlerine göre daha avantajlı konumdadır.

Eşitsiz bir şekilde sınıflandırılan grupların üyelerinin sosyal kimlikleri de ait oldukları grubun pozisyonundan etkilenir. Yüksek öneme sahip olduğu kabul edilen bir grubun üyesi için sosyal kimliği olumlu olurken, daha az önem atfedilen grup üyesinin sosyal kimliği rahatsız edici bir konumdadır. Bu pozisyonda olan bir bireyin olumlu benlik ihtiyacını karşılamak için hangi yolu izleyeceği toplumun yapısıyla belirlenir.

“Sosyal Yaratıcılık, düşük ve yüksek statüdeki grubun mukayese sırasında, mukayesede kullandığı boyutların tekrar değerlendirilmesi stratejisidir. Bu strateji etnik grubun kimliğini koruma ve olumlu farklılaşmalarını oluşturmaya yönelik olup, gruba dönüktür. Bu anlamda etnik grupla, grup arasındaki bağımlı ve baskın boyuttaki ilişkiyi değiştirmeye yöneliktir.” (Ayvalıoğlu, 1992:10–11)

Bağlı bulunan toplumun yapısı sosyal hareketliliği destekleyen, gruplar arası geçişe izin verecek esnekliğe sahipse birey daha olumlu benlik algısı için daha olumlu pozisyonda olduğu kabul edilen gruba geçmeyi, onun bir üyesi olmayı deneyebilir.

Gruplar arası geçişin mümkün olmadığı durumlarda (ırk grupları, deri rengi vb.) bireyler sosyal yaratıcılıklarını kullanarak gruplar arası karşılaştırma boyutlarını değiştirerek kendi gruplarına dair olumlu vurgu yapacak yeni yönler kabul edebilirler ya da kıyaslama yaptıkları grubu (kendilerinden daha olumsuz olan kabul edilen bir başka grubu seçmek) değiştirme yolunu tercih ederler. “Mesela, İngiltere’de Asya kökenli etnik grupların kendilerini Portoriko kökenli etnik grup üyeleri ile mukayese etmek suretiyle daha olumlu kültürel hüviyet elde etme yoluna gitmeleri gibi. Çünkü iki grup arasında birçok farklılığın yanında Asya orijinli göçmenler farklı bir lisana sahip iken Portorikolular ise farklı bir İngilizce aksana dayanırlar. Dolayısıyla farklı lisana sahip olan Asyalılar bu mukayesede daha pozitif sosyal bir kimliğe kavuşmuş olurlar.” (Giles ve Johnson, 1984, Akt. Ayvalıoğlu, 1992:11)

Grup, değiştirilemez olan özelliklerini olumsuz değerlendirmek yerine tam tersine gurur verici bir özellik olarak kabul etmeye başlayabilir ya da karşı grupla yeni bir karşılaştırma boyutu -kendilerinin daha iyi kabul edilen yönü ile karşı

grubun daha olumsuz olduğu kabul edilen yönünü- kullanmaya başlayabilir. Bu stratejilerle bireyler sosyal kimliklerinin tehdit edildiği inancını değiştirmiş olurlar.

Sosyal Yaratıcılık stratejileriyle düşük mevkili grupların üyeleri, gruplarını terk etmeden hem olumsuz benlik imajı inancını değiştirmeyi hem de gruplarının tamamen dağılmadan varlığını devam ettirmesini başarmış olurlar. Fakat bu durum aynı zamanda avantajlı konumda olan ve olmayan iki grubun üyelerinin çatışmalarına da neden olabilmektedir. Avantajlı olmayan ve bu pozisyonunu değiştirme imkânı bulamayan grubun üyeleri topluca harekete geçerek pozisyonlarını değiştirmek amacıyla diğer grup ile çatışmaya girebilirler. Bu koşullarla ortaya çıkan çatışmaların şiddeti diğer grubun avantajlı konumunu devam ettirme motivasyonu ile çok yoğun olur. Sömürgeci kurtulma savaşları, sivil haklar hareketinin doğuşu, Güney Afrika'daki siyah-beyaz savaşı bu gibi sosyal değişme durumlarına birer örnek olarak kabul edilebilir.

Bu araştırmada Asgari Grup Paradigması çalışmalarının sonuçlarını açıklama teşebbüsü ve gruplar arası fenomenlerin sosyal-psikolojik yönlerini analizi ile ilgili bölümlerine odaklanılan Sosyal Kimlik Teorisi'nin çalışma alanları genişlemiştir: Temas (contact) hipotezi (Hewstone ve Brown, 1986) üzerine araştırmalar, ırkçılığın kaynağında yeni içgörüler ve hafifletmede yeni stratejiler (Gaertner ve ark.1993: Vanbeselaere, 1987 ve1991) linguistik davranışın sosyal psikolojik analizi (Giles ve Robinson, 1990), “kadınların özgürlüğünü, sivil haklar hareketinin doğuşunu ve ona tepkileri, şehirlerde şiddet patlamalarını, ırk ayrımını kaldırmış okulların açılmasına tepkileri, göçmen insanların bütünleştirilmesini ve çok kültürlü bir toplumun kademeli gelişimini (Bochner, 1982) anlamaya yardımcı oldu. Bu teori endüstriyel organizasyonlardaki, okullardaki, hastanelerdeki farklı alt gruplar arasındaki ilişkileri incelemede kullanıldı. Sosyal Kimlik Teorisi, bir siyasi partinin veya sendikanın en fazla hangi üyelerinin kendilerini organizasyonlarının tarafında göstermeye meyledeceklerini tahmin etmeyi bile hesaba katmıştır.” (Vanbeselaere, 1999:27–28)

2.1.6. Tarihsel Süreçte Kürt Etnik Kimliği Üzerine Tartışmalar

Kürtler söz konusu olduğunda, ortaya atılan görüşler, yapılan çalışmalar, verilen istatistik bilgileri, genellikle çalışmaları yapanların tarafgirliğinden nasibini almıştır. Bundan dolayı aynı konuyla ilgili birbirinden farklı sonuçlar ortaya

konmuştur. Burada genel olarak farklı görüşlerin açıklamaları verilecektir. Açıklamaların hepsinin ortak noktası, belki de Kürtlerin “dağınık”lığı, bölünmüşlüğüdür. Bu durumu van Bruinessen’in ifadesiyle söylersek: “Kürtler kuşkusuz homojen bir topluluk olmamıştır ve hala da değildirler. Karşılıklı olarak her zaman anlaşılır olmayan lehçeler kullanırlar. Dahası önemli topluluklar has Kürtçe’den farklı diller konuşmaktadırlar. Aynı dine bağlı oldukları da söylenemez. Eğer nesnel ölçütler kullanılacak olursa, Kürtler bir değil birden çok etnik topluluk olarak da değerlendirilebilir.” (Bruinessen, 1992:172)

Kürtlerin kökeni ile ilgili genellikle birbiriyle çelişen farklı görüş ve teoriler mevcuttur. Kürtlerin aslında Türk kökeninden geldiğine inananlar ve tarihlerinin Medlere, Mezopotamya’ya dayandığına inanan Kürtler de bulunur. Özcan (2007) Kürtlerin tarihinin 5000 yıl öncelere dayandığını savunmaktadır. Kürtlerin Oğuzların bir boyu olduğunu savunan Ay, “Kürt eşittir Türk...”(Ay, 1994:33) der ve bunu ünlü tarihçi Zeki Velidi Toğan’ın “Türk Tarihinde Kürtler” adlı kitabına dayandırır ve Kürtler hakkındaki diğer teorileri yanlış ve/veya saptırılmış olarak kabul etmektedir. Öke de “İç ve dış etkenlerle Kürtlerin soydaşları Türklerden uzaklaştırıldığını...” savunmaktadır. (Öke, 1995:17) Özoğlu’nun (2005) Türkolog Talat Tekin’in çalışmalarına dayandığı görüşüne göre Kürtlerin Türk kökenli olduklarına dair bir kanıt bulunmamaktadır.

“İsa’dan önce 2000 diye yazılı olduğu bir Sümer yazısında, Kardaka diye bilinen bir ülkeden söz edilir (Gılgamış Destanı). Daha sonra Asurî Kralı Tiglat Pileser, Kur-Tie diye bilinen bir kabile ile savaşmıştır. İsa’dan önce 400–401 yılında Ksenefon, kendisinin denize doğru ilerlemesi yönünde zorluk yaratan Kardukai adını verdiği dağ halkından söz eder.” (Arfa, 1998:27) “Her ne kadar etnik milliyetçiler kendilerinin ne kadar köklü ve asil bir gruba ait olduklarının bilimsel bir veri olduğunu ileri sürseler de, etnik grupların farklılık iddiası genellikle bilimsel bir temele dayanmaz.” (Gökçe,2004: 225) Akyol’un yorumu da bu yöndedir. “Tarihin derinliklerine inildikçe her kültür gibi Kürtlerin kökenleri de belirsizleşmekte, varsayım ve teoriler çeşitlenmektedir. Bu belirsizlik sayesinde, diğer bazı milliyetçiler gibi Kürt milliyetçileri de Tarihöncesi’ne uzanan görkemli kurgular yapıyor.”(2006:23)

“Kürtlerin ilk ülkelerinin neresi olduğu ile ilgili birkaç teori vardır, fakat birçok etnolog şu noktada görüş birliğine varıyorlar ki Kürtler, Arianların orta koluyla Guti’lerin ait olduğu yerli halkın karışımıdır (İranlılar Arianların Farisi koludur.” (Arfa, 1998:24)

Kürtlerin konuştuğu diller de yaşadıkları bölgelere göre değişiklik gösterir ve aralarında bir bütünlükten söz edilemez. Yapılan çalışmalar daha çok ağızları bölgelere göre sınıflamaya dayanır. Şerefname’de Kürtlerin konuştukları dil Kurmanç, Lor, Kelhur, Goran olarak dört ana gruba ayrılmıştır. Kürtlerin dili Farsça’ya ve Peştuca’ya benzetilmiştir. (Minorsky, 1992:44, Akt. Akyol, 2006:24) Kürtler söz konusu olunca, ilk ölçüt olarak Kürt ağızlarından başlıca ikisini konuşanlar ele alınabilir: Kuzey’de Zaza ağızı ile ortada ve güneyde Kurmanci ağızı. Bunlara bir de Kermanshah’ta konuşulan Gorani ağızı eklenebilir. Sovyetler Birliği zamanında yapılan çalışmalarda Kürt dili coğrafi olarak, Kürtçe’nin kuzey-batı grubu ve Kürtçe’nin güney-doğu grubu olarak iki grupta toplanmıştır.

Arfa da çalışmasında Kürt dilini Kuzey’de (Türkiye ve İran Azerbaycan’ı), Zaza ağızı, ortada (Hakkâri bölgesi, Kuzey Irak) Kurmanci ağızı ve Güney- doğu’da (İran’ın Kermanshah bölgesi) Gurani ağızı olarak üç belirli ağza ayırmaktadır. Özellikle Kürtlerin yüzde ellisi tarafından kullanılan Kurmanci en önemli ağız olarak kabul edilmektedir. (Arfa, 1998:28–29) Kurmanci konuşulan bölge Türkiye’de Mardin, Bothan, Bedinan, Hakkâri, Van, Muş ve Erzurum olarak tespit edilmiştir. Urmiye gölünün kuzeyinde ve batısındaki İran aşiretlerinde, Horasan’da; Irak’ta Sincar ve Musul’da; Suriye’de ve Rusya topraklarında da bu ağzın konuşulduğu iddia edilmektedir. (Çay,1996:103) Türkiye’de Kürtler arasında Kurmanci ve Zazaca ağızları konuşulmaktadır.

Çeşitli kaynaklarda Kürtlerin İslamiyeti kabul ettiği ve müslüman oldukları belirtilmektedir. Aristova’ya göre Kürtler İslamı 7. yüzyılda kabul etmişlerdir. (2002:30) “Türkiye’deki Kürtlerin yüzde %70 ya da daha fazlasının mezhebi Şafii’dir. Diğer yaygın mezhep- özellikle Siirt ve Diyarbakır’da- Hanefi’dir.” (Andrews,1992) “... İran dininin etkilerini taşıyan inançlara ve ayinlere sahip çeşitli heterodoks mezhepler de görüyoruz.” (Bruinessen,2002:21) Yezidi dini, Ehl-i Hak inancı, Kızılbaşlık, Hıristiyanlık inancına sahip Kürtler de vardır.

Bulut, (2005) Yezidi inancına sahip olan herkesin Kürt kökenli olduğunu belirtmiştir. “Yezidilik, İslamiyet’in başında muhtemelen huruç edenlerin kurduğu haricilikten kaynaklanan karma bir dindir. Alevi ve Nusayriyye gelenekleri ile ortak özellikler taşımaktadır. Ayrıca Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam öncesi pagan unsurlar da taşımaktadır.” (Andrews, 1992:165)

Dinin, Kürtler için önemli olduğu çeşitli kaynaklarda ifade edilmiştir. Öyle ki Bruinessen’e göre “Kürtler arasında bir etki sahibi olabilmek için İslamla uzlaşmak gerekiyordu.” (2002:18) Bu etkiden Milliyetçilik duygusu güçlü Kürtler’de bahsetmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti ve Cumhuriyetin ilanı ile beraber çıkan isyanlarda din vurgusu, şeyhlerin gücü belirleyici olmuştur. Bunların ayrıntılarından bahsedilecektir.

“Kürt” kelimesinin kökeni araştırıldığında kaynaklarda birbiriyle uyuşmayan görüşler yer almaktadır. “Bazı araştırmacılara göre Kürt kelimesinin temelinde KUR kelimesi yatmakta olup Sümer kökenlidir. Sümerce de KUR, dağ demektir. Ti eki aidiyeti ifade eder. Böylelikle KURTI kelimesi dağın halkı, dağlı halk anlamına gelmektedir. Bu adın geçmişi M.Ö. 3000’lere dayanmaktadır.” (Özcan, 2007:7) Bois (2004) “Kürt” ve “Kürdistan” terimlerine, Selçuklu Sultanı Sencer döneminde rastlandığını belirtmiştir. Oran’ın aktardığına göre Osmanlılar zamanında da kullanılan terim İttihat ve Terakki Cemiyeti zamanında Vilayet-i Şarkiye olarak değiştirilmiştir. (2001:166)

Akyol, (2006) Selçuklu hükümdarı Sencer tarafından bir Kürdistan eyaleti kurulduğunu ifade etmiştir. “Bu Kürdistan eyaleti, Kirmanşah, Dinever ve Hemedan’ı kapsıyor, yani Batı İran’da yer alıyordu. Eyyubi İmparatorluğu içindeki Kürdistan bölgesi de, yine Batı İran’da ve Van Gölü’nün güneyindeydi.” (Akyol, 2006:24)

Türkler ile Kürtler, Selçuklulardan beri birlikte yaşamaya başlamışlardır. Anadolu’nun fethiyle birlikte Kürtler Doğu Anadolu’daki Türkmen beylikleri, Ermeniler, Süryaniler ve Araplarla aynı toprakları paylaşmaya başlamışlardır. Bölgedeki Müslüman gruplar birlikte Haçlı seferlerine karşı koymuş, topraklarını Hıristiyan akınlarına karşı savunmuşlardır.

Haçlı seferlerinin devamında Moğol istilalarının devam etmesi ile İslam dünyasının ve Kürtlerin gelişimi durmuş ve gerileme süreci başlamıştır. “İslam

dünyasının karşılaştığı bu büyük felaket, Araplar, Türkler kadar Kürtleri de vurdu. Moğolların 1231’de Diyarbakır’da korkunç bir kıyım yaparak tek bir canlı insan bile bırakmadıkları...” (Akyol, 2006: 27) ve bu kıyımların değişik tarihlerde tekrarlaması sonucu bölgede tarımsal üretimin azaldığı ve göçebe yaşama geçilmesi ve bu yaşam tarzının Kürtler için kalıcı olduğu söylenmektedir. (McDowall, 1996:24 Akt. Akyol, 2006) “XV. yüzyıldan sonra ise, Kürtler için tarihçi İzady’nin deyişiyle “düzenli bir gerileme” başladı. XX. Yüzyıla kadar süren bu gerileme süreci sonunda Kürtler, Ortadoğu’nun en fakir ve az gelişmiş toplumlarından biri oldu.” (Akyol, 2006:28)

Kürtler tarih boyunca Moğolların, Selçukluların, Sasanilerin, Bizanslıların, Osmanlılar’ın, Akkoyunlu Devleti’nin, Safevilerin ve çevrede etkili olan diğer toplumların arasında yaşamış, bu büyük devletlerin birbirleriyle çatışmalarından, iktidar mücadelelerinden etkilenmiş, varlıklarını, denge ya da tampon bölge olarak devam ettirmişlerdir.

“Kürtler, dağlık, yaylalık coğrafyanın dayattığı göçebe hayat tarzının sonucu olarak aşiretler halinde yaşadılar. Bu aşiretlerin başındaki “beyler” tarafından yönetilen çok parçalı yapılar içinde hayatlarına devam ettiler.” (Akyol, 2006:28) Bu bölünmüş yapıların dönem dönem birbirleriyle çatışma yaşamaları sonucunda Kürtler tarihte devlet kuramadan varlıklarını devam ettirdiler.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürtler “İslam milleti” olarak kabul edildiğinden herhangi bir ayrımcılığa tabii olmamışlardır. Özellikle 16. yüzyılda, Yavuz Sultan Selim döneminde, Şah İsmail’in bölgedeki Türkmenleri yanına çekerek bölgedeki gücünü artırmaya yönelik çabaları, iki devletin savaşına yol açmış ve bu çatışma Şah İsmail’in savaşı kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. İran sınırında Safevi Devleti ile yaşanan çatışmalarda Kürt beyleriyle Osmanlı Devleti arasında anlaşma yapılarak bölgenin güvenliği sağlanmış ve Kürtler iki devlet arasında tampon görevi görmüşlerdir. (Bozdağ,1994) “Güneydoğu Anadolu Osmanlı’ya katıldıktan sonra Kürt aşiret ve beyliklerine otonomi tanınmış, kurulan “Diyarbakır Vilayeti” bünyesinde on bir sancak Türk idarecilerine, sekiz sancak yerli (Kürt) beylere verilmiş, beş Kürt sülalesi de babadan oğla geçen bir yönetim altında durumlarını korumuşlardır.” (Minorsky, Akt. Akyol, 2006:34) Böylece kendi düzenlerini devam ettirme imkânı bulan Kürtler ile Osmanlı arasında 19. yüzyıla kadar herhangi bir ihtilaf çıkmamıştır.

2.1.6.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt Milliyetçiliğinin Doğuşu

Yavuz Sultan Selim zamanında başlayan Osmanlı-İran savaşları iki devlet sınırları arasında kalan Kürtleri etkilemiştir. Safevi Devleti ile yapılan Çaldıran Savaşı (1514)'nda Kürt beyleri Osmanlı'nın yanında yer almış, savaş sonrasında Osmanlı ile "...İdrisi Bitlisi aracılığıyla Kürt beyleriyle anlaşmaya" (Bulut, 2005:149) varılmıştır. Bu anlaşmayla Kürt beylerine ayrıcalıklar tanınmış, Kürtlerin tampon bölge oluşturmasıyla İran-Osmanlı sınırı güvenceye alınmıştır. Bu anlaşmayı Bruinessen, (2005) Kürdistan'ın Osmanlı ile Şahlık arasında bölüşülmesi olarak yorumlamıştır.

1806 yılındaki Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı ile başlayan Kürt ayaklanmaları süreci Osmanlı'dan Cumhuriyete kadar taşındı. İsyanlar genellikle Tanzimat reformlarına tepki niteliğindedir, herhangi bir milliyetçilik etkisi söz konusu değildir. Tanzimat ile beraber Osmanlı'da yapısal değişiklikler hedeflenmişti. Merkezi yönetimin güçlendirilmesi amacıyla etki alanları sınırlandırılan Kürt aşiret reisleri yeni durumu kabul etmediklerinden isyan etmişlerdir. Öke, 19. yüzyıldaki bu isyanları "...siyasi muhtevadan yoksun; daha ziyade feodal ayaklanmalar." (1995:22) olarak kabul etmektedir. Çıkan isyanlara rağmen Ballı da "...Türk ve Kürt kökenli halk arasında kitlevi bir çatışmanın" tarihte hiç yaşanmadığını ifade etmiştir. (1992:44) 1937 Dersim isyanı ile biten isyanlar, Kürtlerin ya da bölgenin öneminin azaldığı anlamına gelmemektedir. (Toprak, 1996)

Kürt Milliyetçiliğinin doğuşuna zemin hazırlayan süreçte Osmanlı'nın toprak düzeni bozulmuş, askerlik hizmeti yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla Kürtler için zorunlu olmuştur. Avrupa'daki gelişmeleri yakalamak ve kötü gidişatı durdurmak niyetiyle Osmanlı Devleti'nde merkezileşme, verginin düzenli toplanması, daha güçlü ve etkin bir ordu kurmak gibi bazı yenilikler yapılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde II. Mahmut zamanında Kürt beylerinin etkinliği kırılarak, merkezi yönetimin gücü sağlanmıştır. Fakat aşiret liderleri, var olan haklarını kaybetmemek, egemenlik alanlarını korumak için çeşitli isyanlar çıkarmışlardır. Osmanlı Devleti'nde merkezi otoritenin temini için Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki beylerin gücü kırılınca, bu boşluk sadece merkezi yönetim tarafından

doldurulamamış, şeyhler ya da dini liderlerin de otoritesi artmıştır. Bu gelişmeyle Kürtlerde dinin etkisi belirleyici bir değişken olarak ortaya çıkmıştır.

Merkezileşme ve özerkliği kaybetme endişelerinin yanı sıra Bruinessen, (2002) isyanları, Hıristiyanlara tanınan ayrıcalıklara, misyonerlerin faaliyetleri sonucu bölgedeki Hıristiyan halkların -Ermeniler, Nasturiler Yakubiler- Kürtleri tahrik etmelerine, aralarındaki düşmanlığın artmasına bağlar. Dini farklılığın Kürtlerdeki halifeye bağlılığı artıran ve şeyhlerin siyasi gücünü pekiştiren etkenler olduğunu da eklemektedir.

Aşiret yapısının kırılmasından sonra, devlet otoritesini temin etme amacına ulaşmak için II. Abdülhamit, Hamidiye Alaylarını kurdurmuştur. Hamidiye Alayları Kürt ileri gelenlerinin çocuklarından seçilmiş, bölgede Ermeni ve Ruslara karşı güvenliği sağlama amacına da hizmet etmiştir. Bu düzenlemeyle beylikler yeniden merkezden kontrol edilebilir hale gelmiştir. Ayrıca beylerin İstanbul'da yaşamalarıyla kendi bölgelerinden uzaklaştırılmaları ve isyan çıkarma olasılıkları azaltılmıştır. Fakat Oran'a göre, Hamidiye Alayları'nda yetiştirilen Kürt ileri gelenlerinin çocuklarında "Kürtlük duygusu ve özgüven oluşmuştur." (Oran, 2001:168)

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Turancılık ideolojisi ile birlikte, Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliği düşünceleri, Kürt entelektüelleri arasında Kürtlük bilincinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. II. Meşrutiyet ile beraber Osmanlı Devleti'nde her grup kendi derneğini kurarak amaçlarını gerçekleştirecek örgütlenmeye gitmiştir. Kürt entelektüellerinin kurduğu Kürt Teali Cemiyeti ayrı bir Kürt devleti yerine Osmanlı'nın bir parçası olarak Akyol'un belirttiğine göre "kültürel bir milliyetçilik" amaçlıyordu. (Akyol, 2006:57) Osmanlı Devleti dağılırken Kürtler arasındaki eğilimi Oran üç başlıkta toplamaktadır; Bağımsızlık isteyenler, özerklik isteyenler ve Panislamizm yanlıları. (Oran, 2001:168)

19. yüzyıldaki (1847) Bedirhan isyanı ve 1880-1881 Şemdinan isyanı Kürt milliyetçileri tarafından milliyetçilik niteliği taşıdığı düşünülen isyanlardır. Fakat bu isyanlar daha çok bölgedeki iktidar paylaşımından kaynaklanmıştır.(Özoğlu, 2005) Kürt milliyetçiliğinin başlangıcını 19. yüzyıl sonlarındaki Şeyh Ubeydullah'ın bağımsızlık isteğine dayandıranlar kadar bu girişimi sadece aşiret liderlerinin haklarını koruma çabası olarak kabul edenler de vardır. (Kirişçi ve Winrow, 2002:83)

Bruinessen, Şeyh Ubeydullah isyanına dayandırılan Kürt milliyetçiliği düşüncesini doğru bulmaz. Bu açıklamaları “Ubeydullah ancak çok sonraları Kürtlerin milliyetçi emelleri için bir sembol haline gelebildiğini” (2005:137) savunur.

Kürtlerin çıkardığı isyanların nedenlerinin çelişkili olması ya da gerçek nedenlerinin tespitinin mümkün olmaması, bu isyanların aynı anda birden fazla sebebe dayandırılmasından kaynaklanmaktadır. Şeyh Ubeydullah isyanı bu çelişkiye bir örnek olacak niteliktedir. Bruinessen’e göre Şeyh Ubeydullah, bağımsız bir Kürt devleti kurmak niyetindedir. Bu amacı gerçekleştirmek için İngiltere ve Rusya’dan yardım talep eder. Aynı zamanda da padişah II. Abdülhamit’e bağlılığını ilan eder. (Bruinessen, 2002)

Bütün bu çelişkilere rağmen genel kabul Kürt Milliyetçiliğinin çeşitli dergi ve gazete çıkararak veya dernekler kurarak Kürt beylerinin önderliğinde daha çok II. Meşrutiyet ile başladığı yönündedir. 20. yüzyıl öncesinde Kürtler için ortak topluluk yerine aşiret üyeliği, dini öndere bağlılık yaygındı. Milliyetçilik düşünceleri Kürtler arasında yaygınlaşmadı. “Kürt milliyetçiliği sadece sınırlı bir elitin ilgisini çekebildi. Bu grup, zaman zaman aşiret ağaları ve dini liderlerle kısa süreli isyanların patlak vermesinde başrolü üstlendi.” (Bruinessen, 2005:55) Bozarslan’ın Pereshiten’den aktardığına göre “Kürt entelektüel elitinin büyük bölümü itibarıyla devletin idari ve askeri aygıtlarıyla bütünleşmişti” (2006:98) dolayısıyla ayrı, bağımsız “milli” bir devlet kurmak birinci öncelikleri değildi. Fakat Cumhuriyetin ilanı ile konumlarındaki değişiklik tutumlarının da değişmesine ya da daha büyük çaplı isyanları organize etmelerine yol açtı.

Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti milliyetçi örgütlerden birisiydi. Ermeniler ile işbirliğini savunuyorlardı. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından imzalanan Sevr Antlaşması ile Doğu Anadolu’da bağımsız Ermeni ve Kürt devleti kurma planları yapılmış, bu yaklaşım İngiltere’nin desteğini almıştı. Bölgede kendi güçlerini artırmak isteyen bazı aşiret liderleri amaçlarına ulaşmak için çeşitli isyanlar çıkarmışlar, (Kirişçi ve Winrow, 2002:69-79) fakat özellikle I. Dünya Savaşı’nda ve sonrasında Ermenilere karşı Doğu Anadolu’yu Kürtler savunmuş ayrılıkçılık hareketleri halk desteği bulamamışlardır.

1870’lerden bu yana çıkan ayaklanmalarda şeyhlerin etkisi çok yoğun olarak gözlenmiştir. Bu isyanların milliyetçilik ya da bağımsız bir devlet kurma amacıyla

yapıldığını düşünenler Kürt milliyetçiliği ile şeyhlerin etkisi arasında bir bağ kurarlar. Yeğen'in ifade ettiği gibi "Kürt milliyetçiliğinin ortaya çıkışında, şeyhlerin Kürtlük ile İslam dini arasında kurdukları dolayımınların tayin edici olduğu anlaşılmaktadır." (Yeğen, 2006a:236) Milliyetçilik ile din Kürtler için birbirini tamamlayan nitelikler olarak kabul edilmektedir.

Özoğlu, Kürt milliyetçiliğini temelde birbirine rakip Bedirhan ve Şemdinan ailelerinin çalışmalarına bağlar. Genelde farklı öncelikleri olan iki aileyi kendi amaçları için yeni Türk rejimini tehdit olarak görmeleri ile birleştiklerini ve uluslar arası güçlerin özellikle İngiliz desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtir. (2005:152-153) Oran'a göre Kürt milliyetçiliği Kürt aydınları tarafından yaratılmıştır ve Milliyetçiliğin ortaya çıkışında örnek alınan Jön Türk milliyetçiliği'nin etkisi vardır. (2002:874) Bozarslan bu görüşe ek olarak Ermeni Milliyetçiliğinin de Kürt milliyetçiliğini etkilediğini, yönlendirdiğini ve dönem dönem işbirliğine yol açtığını söylemiştir. (2006:93)

Kurtuluş Savaşı yıllarında da Kürtler Milli Mücadeleye destek olmuş, Doğu illerinden kongrelere temsilci gönderilmiştir. Fakat bazı ayrılıkçılık girişimleri de yaşanmış, Anadolu'da Ermenilerle beraber devlet kurmak için Avrupalı devletler ile anlaşmalar yapılmış, ayaklanmalar çıkmıştır. Bu ayaklanmalar özellikle Musul politikasında bölgedeki avantajını kaybetmek istemeyen İngiltere'nin desteğini almıştır. Bu desteğe rağmen İngilizlerin Kürtler için sabit bir politikası bulunmamakta bağımsız bir Kürt devleti ya da şeyhleri destekleme gibi seçenekleri denemişlerdir. Öke' (1995) ye göre Kürtlerin kendi içlerinde de bir fikir/amaç birliğinin bulunmaması ve büyük bir Kürt kitlesinin Türklerden ayrı bir harekete yanaşmaması, İngilizlerin Kürt politikasında netliğe ulaşamamasında etkili olmuştur.

Kürtlerin Kurtuluş Savaşı'ndaki desteğini Oran (2002) ve Bozarslan (2006) birkaç nedene bağlar. Sevr Antlaşmasıyla Ermenilerin bölgeye geri dönmeleri ve devlet kurarak bıraktıkları mallara yeniden sahip olma olasılıkları, aynı antlaşmada bahsi geçen Ermeni ve Kürt Devleti'nin sınırlarının belirsizliği veya bazı sınırların örtüşmesi ve Halifelğe olan bağlılık bu desteğin gerekçeleri olarak kabul edilmektedir. Özellikle Halifelğe bağlılık konusu, Kürtler için oldukça fazla önem verilen bir konudur. Kazım Karabekir "Kürtleri bize bağlayan yegane rabıta dini kuvvet idi." (2000:11) diyerek konunun önemini vurgulamıştır. Bruinessen'de bu

desteği Krtlerdeki ‘‘Müslümanların Müslüman olmayanlara karşı savaşı’’ (2002:46) olarak açıklar.

‘‘... Hıristiyan Nasturi aşiretlerin başını çektiği bir isyanla yüz yzeydi. 1925 baharında, Şeyh Said’in önderliğindeki büyük bir Kürt başkaldırısı bunu izledi.’’ (Kirişçi ve Winrow, 2002:75) Şeyh Said isyanının niteliği tartışmalıdır; Dış güçlerin desteği ile Cumhuriyete karşı yapılan bir isyan, dini motivasyonlarla yapıldığı düşünülen bir isyan ve bağımsız bir Kürt devleti kurmanın amaçlandığı bir isyan olarak kabul edilmektedir. ‘‘Şeyh Said, İstiklal Mahkemesi’nde Kürt devleti kurma suçlamasına karşı Őiddetle itiraz etmiş, sadece din ve Őeriat uğruna ayaklandığını söylemiştir.’’ (Tanyol, 1999:106) Kurtuluş Savaşı’nda Doğu bölgesinde görev yapan Kazım Karabekir Şeyh Said isyanını ‘‘... Kürtlük cereyanı, fakat irtica Şekil ve mahiyetinde.’’ olarak kabul etmektedir. (2000:15) Oran’a göre ise bu, Cumhuriyet döneminin ilk milliyetçi isyanıdır. Oran, bu isyanın Azadi rgt tarafından çıkarıldığını, halk desteği almak için dini vurguların kasten yapıldığını, esas liderinin Kürt subaylarından Cibranlı Halit bey olduğunu söylemektedir. (2002:876)

Kurtuluş savaşı sürecince Ankara Hkmeti aleyhinde çıkan ‘‘isyanlardan sadece dördü Kürtlerin oturduğu bölgelerde gerçekleşti ve sadece une Kürt aşiretleri katıldı.’’ (Kirişçi ve Winrow, 2002:84) Bu isyanlar ulus olma bilincinin bir sonucu değil daha çok aşiret reislerinin isteklerine dayandırılmaktadır. Mezhep farklılıkları, çıkan isyanlarda belirleyici olmuştur. 1920’de çıkan Koçgiri isyanı ve Dersim isyanı (1937) Alevi-Kürtler tarafından çıkarılmıştır ve bölgedeki Sünni-Kürtler isyanlara destek olmamışlardır. Aynı Şekilde Sünni-Kürtlerin çıkardığı isyanlar da Alevi-Kürt desteği alamamış hatta bazı durumlarda isyanın bastırılmasında Hkmet güçleri ile işbirliği yapılmıştır.

zoğlu, (2005) isyanların ya da milliyetçilik fikirlerinin halk arasında yeterli desteği bulamamasını, Kürt beylerin bölgeden uzakta yaşamalarına ve halkı yönlendirme konusunda yeterince etkin olamamalarına bağlamıştır. Fakat buna rağmen bütün bu isyanlar geç cumhuriyet için bir tehdit olarak algılandığından, isyanlar sonrasında alınan tedbirlerin –rneğin Takriri Skn kanunları- Kürt Milliyetçiliğinin yaygınlaşmasında etkili olduğu düşünülür. (Akyol, 2006) Belki de en temel değişim Bruinessen’in ifadesiyle ‘‘Devletin taşıyıcı bir ideoloji olarak

islamın yerine Türk milliyetçiliğini yerleştirme yönündeki belirgin çabaları” (2002:123) artmıştır.

Şeyh Said isyanı, 1930 Ağrı İsyanı ve 1937 Dersim isyanı, etnik temelli isyanlar olarak değil daha çok “... medenileşmeye gösterilen bir direnç”, “saltanat ve hilafet özlemi, tasfiye edilen geçmişin direnci” olarak kabul edilmiştir. (Yeğen, 2002:886) Yeğen, bu açıklama çeşitliliğini Türk Milliyetçiliğinin tarih içinde dönüşmesine, “saf” olmamasına, “bu dönüşümün ıslahat ve inkılâp serüveni ile iç içe geçmişliği” ve Kürtlerin kendi içindeki dönüşüme bağlamıştır. Bu çeşitliliğin Kürtlerle ilgili sorunların anlaşılmasını zorlaştırdığını, belirsizleştirdiğini savunmuştur. (2002:880-883) Bu isyanlardan üzerinde en fazla tartışılan Şeyh Said isyanıdır.

Şeyh Said isyanı ve sonrasındaki gelişmeleri Kürt milliyetçiliği, Kürt Meselesi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki inkılâplar ve sonraki yıllar için bir kırılma noktası olduğu söylenilebilir. Niteliği tartışma konusu olmakla beraber isyan, Kurtuluş Savaşı’ndaki Türk-Kürt işbirliğinin ciddi şekilde bozulması olarak kabul edilir. Halifeliğin kaldırılmasından kısa bir süre sonra çıkan isyanın gerekçelerinden biri bu değişimin onaylamaması olarak gösterilir. Hilafetin kaldırılmasıyla “...Kürtlüğün daha önce İslam ile özdeşleşmesini sağlayan ve Türk- Kürt ittifakının tek garantisini oluşturan din kardeşliğinin sonu anlamına geliyordu.” (Bozarslan, 2006:109). Karabekir’in de aynı doğrultudaki fikirleri yukarıda verilmişti.

Şeyh Said isyanı Bruinessen’ e göre “Cumhuriyet Türkiye’sinin tarihinde önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir.” (2002:123) ve bir geleneğin daha sonunu getirmiştir. Bozarslan bunu “zımnî sözleşmenin” sonu olarak açıklamıştır. (2002:841) Osmanlı Devleti’nden bu yana gelen uygulamada, ayaklanmalardan sonra merkezi yönetim ile ayaklanmanın çıktığı yerlerdeki güç odakları arasında bir “uzlaşma” ya varılır ve sorun çözülme kavuşturulmuş olurdu. Fakat yeni kurulan Cumhuriyet böyle bir çözüm yerine “ulus-devlet”i kurmaya, inkılâpları uygulamaya devam etmiş, ayaklanma veya dirençleri “toplumsal veya etnik huzursuzluğun bastırılması” olarak değil “medenileşmeye direnç” olarak yorumlamıştır. Bozarslan, bölgedeki liderlerin hiç de alışık olmadıkları bu tavrın Türk devleti ile Kürt elitinin kopuşuna ve Kürt milliyetçiliğinin halka yayılmasına yol açtığını ve sonraki Kürt dirençlere kaynaklık ettiğini savunmuştur. (2002:155-121)

2.1.6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Kürt Milliyetçiliği

Cumhuriyetin ilanıyla beraber Osmanlı Devleti ile bağlar kopararak ulus-devlet kurma amacına yoğunlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde toplum Müslüman-gayrimüslim ayrımına göre şekillenmiş, “millet” kavramı bir ulusu değil ortak dini inancı paylaşan insanları kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Türkler ile Kürtleri birleştirici unsurların başında ortak tarihle birlikte ortak dini inançlar da önem arz ediyordu. Fakat “Kemalist devrim, devleti İslami bir imparatorluktan bir ulus-devlete, devletin meşrulaştırıcı ideolojisini de İslam'dan milliyetçiliğe dönüştür”meyi amaçlamış, hedef olarak Batı medeniyetine ulaşmayı seçmişti. (Gülalp, 2003:33) Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Anadolu, Türklerin ve Müslümanların yoğunlukta yaşadığı bir coğrafyaya dönüşmüş, imparatorluğu temsil eden çeşitlilik büyük oranda sınırların ötesinde kalmıştı. Yeni kurulacak devlet bu yapıya dayandırılmış, milliyetçilik “Türklük” çekirdeğinde hâkim ideoloji olmuş, ulus-devlet kurmak için inkılâplar çok süratli bir şekilde hayata geçirilmiştir. (Yeğen, 2002)

Türk ulusal kimliğinin inşası, Kurtuluş savaşıyla aynı dönemde yaşanmış, Osmanlı Devleti'yle bağlar zamanı geldikçe koparılmıştır. Cumhuriyeti kuranların amacı, devletin varlığını korumak değil, yeni kurulan bir devletin varoluş şemalarını oluşturmaktır. Hedef ilerleme, çağdaşlaşma ve Batının ulaştığı muasır medeniyet düzeyini yakalamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için dini görüş yerine laiklik, saltanat ya da hilafet yerine halkın egemenliği getirilmiştir.

Cumhuriyetle beraber “Türk”lük bilinci, kurucu ya da çekirdek yapı olarak kabul edilmiş, toplumdaki her birey, herhangi bir etnik grup ayrımı yapılmaksızın Türk olarak tanımlanmıştır. “... “Türklük”, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras alınan geleneksel bir toplumu modern bir topluma dönüştürmek için gereksinim duyulacak yeni bir ulusal kimliğin temeli olacaktı.” (Kirişçi ve Winrow, 2002:98) Wallerstein ve Balibar bu çabayı yeni kurulan devletin kendini yapılabilecek saldırılara karşı koruma güdüsü olarak kabul etmişlerdir. “ ‘Ulusal’ duygular geliştiği ölçüde bu tehditler de azalır. Devletin dışındaki ya da herhangi bir alt-bölgesindeki gruplar karşısında çıkarlarını artırmak için devletin yasal gücünü kullanmakta fayda gören her grubun, taleplerinin bir meşrulaştırılması olarak

milliyetçi duyguları kışkırtmaktan çıkarı vardır. Dahası, politikalarının etkisini artıran idari tek biçimcilik devletlerin yararınadır. Milliyetçilik böyle devlet düzeyinde tek biçimliliklerin dışı vurumu, itici gücü ve sonucudur.” (Wallerstein ve Balibar, 2000: 4)

“Atatürk, Türk milletini oluşturan unsurla arasında “ırk ve menşe (köken)” birliğine değinmiş olmakla beraber, bundan saf ırk teorisini ve ırkçı millet anlayışını kastetmemiş...”, Türk milletini ırk esasına dayanarak tanımlamamıştır. (Özbudun, 1997:69) Tanör, yeni kurulan devlete “Türk devleti değil” “Türkiye devleti” adının verilmiş olmasını “etnik kökeni, dili ve kültürü ne olursa olsun, belli bir siyasal coğrafya (Misak-ı Milli) içinde yaşayan insanların” bütününe kapsamak olarak kabul etmektedir. (Tanör’den Akt. Özbudun, 1997:65) Bu bütünleştirici tanımlamalara rağmen, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana dönem dönem Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde isyanlar çıkmış, özellikle 1980’lerde terör ve şiddet olayları ülke gündeminde bolca yer bulmuştur.

Kürtlerin direnişlerini Oran (2002) Türk milliyetçiliğinin diyalektik yapısına bağlamış ve milliyetçi söylemlerin diğer milliyetçilik söylemlerini güçlendirdiğini anlatmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti’nin tasfiyesiyle yapılan ıslahatlar, ulus-devletin kurulmasında “Türk” vurgusu ve yeni kurulan devletin Osmanlı geleneğinden farklı konumlanması, Kürt direncini güçlendirmiştir. (Bozarslan, 2002:848)

Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber Halifeliğin kaldırılması, Medreselerin kapatılması, Tevhidi Tedrisat kanununun çıkarılması, 1924 Anayasasıyla başlayan ulus-devlet yapılanması, Kürtlerin Kemalist harekettten uzaklaşmasına yol açmıştır. Arfa’dan aktaran Bruinessen “bölgenin ekonomik geriliğinin, ayrıcalıkların kısıtlanacağından korkan toprak sahiplerinin endişelerinin ve bazı aşiret reislerinin yeniden mebus seçilememelerinin” (2002:154–155) de isyanlarda etkili olduğunu belirtmiştir. Günümüzde birliğin bozulmasında değişen dünya düzeni, gelişen teknoloji ile iletişim kanallarının çoğalması ve hızlanması, demokrasi ve insan haklarının devletlerin kendi başlarına alacakları kararlar olmaktan çıkmaları, Doğu Bloğunun çökmesi ve Körfez Krizi ile en azından Irak’ta yaşayan Kürtlerin seslerini daha güçlü duyurmaları Kürtlerin taleplerini şekillendirmiştir. Küreselleşmeyle beraber sermayenin dünya üzerindeki dağılımı ve etkisi Türk ekonomisini dolayısıyla

Kürtleri de etkilemiştir. “Kürt sorunu 1989’dan beridir, Küreselleşmenin imkân ve sıkıntılarına sarmalanarak cereyan etmektedir.” (Yeğen, 2006b:40) Yeğen ayrıca 1920’lerden 1990’lara kadar olan zamanın ulus-devletin devamını destekleyici hatta bunun dünya düzeni tarafından dayatıldığını ifade etmektedir. (Yeğen, 2006b)

Ulus-devlet bütünlüğünü oluşturma ve devam ettirme çabaları postmodernizm ile birlikte yerini etnik çatışmalara, ulus-devlet anlayışının yıpranmasına, farklılıkların vurgulanmasına, bağımsızlık ya da micro-milliyetçilik hareketlerinin güçlenmesine yol açmıştır, dünyadaki bu oluşumun etkilerinden Türkiye’de nasibini almaya devam etmektedir.

Yeğen, Kürt sorunu ile Türk modernleşmesini aynı koşullarda görmüştür. “...Kürt sorunu olarak tarif edilebilecek bir toplumsal durumun, ‘ilk kez’ ondokuzuncu yüzyılın başında ortaya çıkmış olması, Kürt sorununun, Türkiye’nin son iki yüzyılına damgasını vuran modernleşme süreciyle irtibatlandırılması gerektiğine işaret eder.” (Yeğen, 2006a:14–15) Kirişçi ve Winrow da benzer şekilde “Kürt sorununu, Türkiye’nin, kimliklerin komünal bir düzeyde dinsel olarak belirlendiği geleneksel toplumdan, amacın bireyin kimliğini devlet düzeyinde tanımlamak olduğu modern bir topluma dönüşmesiyle” (2002:92) bağlantılı bulmuşlar ve Kürt milliyetçiliğini besleyen şeyin Türk Milliyetçiliği olduğunu vurgulamışlardır.

Osmanlı Devleti milliyetçiliğin etkisiyle Balkanlar’daki topraklarını kaybedince İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önderliğinde Türk milliyetçiliği hâkim politik görüş olarak kendine yer bulmuş, “Ziya Gökalp’in formüle ettiği Türk ulusçuluğu resmi devlet politikası olarak benimsenmeye” başlanmıştır. (Yıldız, 2001:73) Özellikle Cumhuriyetle beraber yeni devleti-toplumu inşa etmek ve modernleştirmek amacına yönelme olduğu için Kürtlerin yaşantıları, gelenek, görenekleri bu toplumsal dönüşümden etkilenmiştir. “Türk Milliyetçiliği, Kürt meselesiyle Batıcılık, halkçılık, kalkınmacılık vb. birçok başka ideolojinin desteğinde temas etmiştir.” (Yeğen,2006b:142)

1920’lerden 1950’lere kadar tek partili dönemde amaç “modern, seküler ve milli bir devlet-toplum inşa edilmesi”ydi. (Yeğen, 2006b: 134) Türkiye’de özellikle 1950’lerle beraber dış yardımlarla desteklenen iktisadi gelişmeye odaklanılmıştır. Bu süreçte yaşanan kentleşme ve göç ile şehirlerde yaşamaya başlayan bazı Kürtlerde

“Kürt kimliği” öne çıkmaya başlamış, bazılarıysa tamamen “yeni rejimle bütünleşmeye”, uyumlanmaya yönelmiştir. (Kirişçi ve Winrow, 2002:92) Bu dönemde “Kürt meselesi iktisadi bir bütünleşme” veya “bölgesel geri kalmışlık” sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır. (Yeğen, 2006b: 134) ve ülkenin ekonomik pazar olarak bütünleşmesi için politikalar uygulanmaya başlanmıştır.

Kürtlerin ekonomik olarak geri kalmışlığının nedeni, Birinci Dünya Savaşı’ndan değişen bölge koşulları, ekonomik olarak merkezi olan şehirlerin değişmesine, sınırların öte tarafında kalmasına bağlamıştır. Osmanlı Devleti’nin çöküşünden sonra Kürtlerin yaşadıkları bölgede üç ayrı yeni devlet –Irak, Suriye ve Türkiye- kurulmuş ve Kürtler sınırlarla birbirlerinden ayrılmıştır. Yeğen, bu bölünmenin Kürtlerin ekonomik olarak bütünleşmelerini engelleyip kendi doğal kurgularının “kaçakçılık” adıyla yasa dışı ilan edilmesinin Kürtler ile merkezi otorite arasında çatışmalara neden olduğunu savunmaktadır. Bu direnci Kürtlerin “gelenek ve tarihlerine hassasiyete” bağlamaktadır. (Yeğen, 2006a:246–247) Bu bölünme, sadece ekonomik alanla sınırlı kalmamış, Kürt milliyetçiliğinin de bölünmesine yol açmıştır. (Bozarslan, 2002:842)

Dış güçler algısını ya da 1950’lerdeki canlanmayı Oran, Mustafa Barzani’nin Irak’taki konumunun güçlenmesine bağlamıştır. (2002:876) Barzani etkisi ya da Ortadoğu’daki milliyetçilik hareketleri 1970’lerin ortalarında Barzani hareketinin yenilgiye uğramasına kadar Kürt entelektüelleri için motivasyon olma özelliğini korumuş, sınırlarla bölünen Kürtlerin birlikteliği için cesaretlendirici olmuştur. (Bozarslan, 2002)

1940’lardan sonra herhangi bir isyan çıkmamış ama Kürt hareketi canlılığını korumaya devam etmiştir. Bu dönemde Kürt entelektüelleri, daha çok yazılı kaynaklar bırakarak, kendi tarihlerini yeni nesillere aktarmak için çeşitli kitaplar, gazete ve dergilerle seslerini duyurmaya çalışmışlardır.

1970’lerde soğuk savaş döneminin yaşandığı dünyada Komünizm tehdidi, Kürt hareketinin sol hareketle birlikte anılmasını sağlamıştır. Kürtler bu dönemde evrensel sol değerlerle beraber kendi milliyetçilik söylemlerine de devam etmişlerdir. “Bu söylem yoluyla Kürt hareketi kendini ezilen bir milletin temsilcisi olarak algılamakta, kaderini proleterya ve köylülüğün kaderiyle birleştirmektedir. (Bozarslan, 2002:854)

Türk solunun kendi içindeki bölünmeleri ve Barzani hareketinin 1975'te yenilgiye uğraması Kürt entelektüellerini yeni amaçlara veya yollara yöneltmiştir. Dış güçlerin kışkırtmaları ile gündemde bulunan Kürt meselesi 1980'lerle beraber terör ve şiddet olayları ile anılmaya başlanmış ve 1990'ların ortalarına kadar çok yoğun olarak ülke gündemini meşgul etmiştir. (Bozarlan, 2002) 2000'li yıllarda terör olaylarının etkisi kırılmış olmakla birlikte iç göç ve Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın içine düştüğü durum, Irak'ın Kuzeyinde yaşayan Kürtlerin statüsündeki değişiklik, Türkiye'nin ilgisinin hala canlı kalmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerden dolayı bölge, uluslar arası güçlerin de odağındadır. Kürt meselesi, gelinen noktada, ülke bütünlüğünü tehdit edici boyutlarda algılanmaya başlanmıştır.

Türk modernleşmesinin başladığı 19. yüzyıl sonlarından itibaren değişik başlıklar altında karşımıza çıkan Kürt direnci genellikle merkezileşmeye direnç, bölgedeki beylerin, şeyhlerin, tarikat ya da aşiretlerin konumunu, gücünü terk etmek istememeleri ya da dış devletlerin bölgedeki çıkarlarını korumak için yerel güçleri desteklemesi olarak kabul edilmiş ve bağımsız bir devlet kurma, uluslaşma isteği ya da etnik temelli bir oluşum olarak kabul görmüştür.

Cumhuriyetin ilanıyla başlayan süreçte de benzer açıklamalar kabul görmüş, 20. yüzyıl boyunca “bölgesel geri kalmışlık”, “dış ülkelerin kışkırtmaları”, “eşkîya” direnci ya da özellikle 1980'lerle beraber terörle gündeme gelmiştir. Fakat Yeğen bütün bu süreçte olanların etno-politik bir yanı da içerdiğini savunur. Ona göre Kürtlük “aşirete dayalı, dini ve periferik dirençleri üzerinden kurulmakta ve gerçekleşmekteydi.” (Yeğen, 2006a:261) Dolayısıyla yapılan ıslahatlar ya da ekonomik müdahalelerin hepsi ‘Kürtlük’ olarak kurulan yapıya bir müdahale niteliği taşıdığı için dirençle karşılanmış, etno-politik bir direnç niteliği taşımaktadır. (Yeğen, 2006b: 226-261) Güneydoğu sorunu, terör, bölücülük ile gündemden düşmeyen bu duruma ortak bir isim konulamamıştır. Topladığı bu ilgiye rağmen Yeğen'in ifadesiyle “ Türk Milliyetçiliği... Kürt meselesini (Kürtlüğü) asla bir başına ötekileştirmemiştir.” veya “ Kürt meselesinin Türk Milliyetçiliğinin kuruluşundaki izleri pek de derin değildir. (Yeğen, 2002: 891)

BÖLÜM-3

3. Analiz Bölümü

1. Kişi: Bakkal Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır

Yaş : 42

Eğitim Durumu : İlkokul

Medeni Durumu : Evli

Cinsiyeti : Erkek

Cümleler kısa. Kendini ifade etme, soruları idrak etme gücü zayıf. Bu onun daha kapalı ifadeler kullanmasına, kendini ifade ederken daha güvensiz biri olmasına neden oluyor. Özellikle görüşmenin başında üzerindeki çekingenliğini atıncaya kadar ve daha ‘hassas’ konulardan bahsederken birinci çoğul kişi zamiri ile cümleler kurma ve bilmiyor olmamasını gerekçe göstermeyi tercih etti. “o kadar uzun saat çalışıyorum ki ilgilenecek vaktim yok.” “O kadar bilgim yok zaten o kadar çok okumamışız ya”

Gelenek göreneklere göre yaşamını devam ettiren, yenilikleri hayatına kolaylıkla adapte edemeyen, dünyadaki değişimler zamanla kendi hayatına kadar girmeye başladığında kabul eden biri. Bu kabul zora dayanıyor. Eskiden bildiklerini uygulama isteği ağır basmaya devam etse bile değişimi kabul etmek zorunda kalıyor. Bireysel tercihler ya da doğruları desteklemek yerine büyüklerinden gördüklerini sorgulamadan uygulamak kolayına gidiyor. Birey olmama durumu cümlelerinde birinci çoğul kişi zamiriyle kendini gösteriyor.

Hayatının temelini çalışmak/iş oluşturuyor. Uzun saatler iş yerinde kalıyor. Bu sosyal ilişkilerini azaltıyor.

İbadetlerini yerine getiren bir insan, fakat iş hayatının yoğunluğu onun camiye gitmesine veya bir toplulukla beraber ibadet yapmasına fırsat vermiyor.

Dededen bu yana şafi ve ibadetlerinde şafilik kurallarına dikkat ediyor. Fakat bunlar daha çok aileden öğrenilen kurallar, gelenekler. Esas olan din birliği. Zaten

doğru kabul ettiği din kendi inandığı Müslümanlık. Aileden öğrendiği/gördüğü şekilde ibadetlerini yapıyor. Kendi bildiğinin dışındaki mezhep ya da dinler kendisine göre kusurlu, eksik.

Esmâ: Diyelim ki çocuklarınız farklı mezhepten biriyle evlenmek istiyor. Tepkiniz ne olurdu?

Bakkal: Tepkimiz mezheplerle... Yani Müslüman olduğu takdirde hiç olmaz. Türk, Kürt, Arap... fark etmez.

E: Yani Müslüman dışında biriyle evlenmesini istemiyorsunuz?

B:Tabii...tabii... istemiyoruz.

E: Hanifi ya da Alevi olan biriyle evlense?

B:Alevi de olmaz Hanifi olur.

E:Yani Sünni mezhepten biriyle mi olmasını istersiniz?

B:Sünni olmaz. Müslüman olacak.

E: Diyelim ki sizin oğlunuz geldi, Hanifi mezhebinden biriyle evlenmek istiyorum dedi.

B:Tabi canım normaldir.

E:Tamam. Aleviyle evlenmek isterse?

B:Yok.

E:Ya da Müslüman olmayan biriyle?

B:O da yok.

E: Bunun nedeni nedir?

B: Dinimiz ayrıdır. Bizim dinimiz hak dindir, son dindir. Onların dini ayrı bizim dinimiz ayrıdır. Ama bizim dediğim gibi Hanifi, Şafi bunlar fark etmez.

Günlük hayatında sık kullandığı dil Kürtçe. Çocukları Türkçe biliyor.

Eşi akrabası-teyzesinin kızı-. Kendi yaşam tarzına uygun bulduğu için onunla evlenmeyi tercih etmiş. Örf, adet ve giyim tarzını onayladığı biri. Gelininin de benzer özellikler taşımasının tercih ediyor. "Örf âdetimiz yeni normal giyimli. Açık maçık olmayacak. ... Başının açık olması sorun yaratır bizim için... Kılık kıyafeti düzgün giymesi lazım, evet"

Çocuklarını belli bir disiplin çerçevesine göre yetiştiriyor. Kuralları katı bir şekilde uyguluyor. Katılık kuralların sınırlarıyla belirlenmiş. Neyi yapıp neyi yapmayacaklarını açıkça belirlediği için onlardan da bu sınırların içinde kalmalarını şart koşuyor. "Çocuklarımın okul dışında sokakta kalmalarını istemiyorum. Kesinlikle izin vermiyorum. Kalmazlarda. Okuldan sonra evdedirler. Ya televizyona

bakarlar ya da derslerine bakarlar.”

Diyarbakır'daki çocukların başıboş dolaşmalarını onaylamadığı için kendi çocuklarının belirlediği görevlerin dışına çıkmalarına yasak koyuyor. Belirlenen sınırlar içinde kaldıklarında özgürler ve sunulan imkânlar görevlerini yerine getirmeleri için yeterli. *“Bizim Diyarbakır'ı biliyorsunuz sokak dolu çocuktur. Soyтары dolu. Çok şey var yani her türlü şeyleri var. Ama kesinlikle izin vermiyorum da ve çok şükür çocuklarım da tercih etmiyorlar.”*

Çocuklarının kendisine kıyasla daha iyi koşullara sahip olmalarını istiyor. Daha iyi koşullara ulaşmalarının yolu “okumaları”. Sonraki aşama devlet memuru olmaları. *“Biz kalmışız cahil. Biz işsiz kalmışız. Onları okuttuk ta en azından bir devlet memuru olmasını sağlamak istiyoruz.”* Amaçlarını gerçekleştirmek için görev ve sorumluluğunu yerine getirmiş. Sadece okula gitmiş ve herhangi bir iş yapmak zorunda kalmamışlar. Tek görevleri okula gidip derslerinde başarı göstermeleri. Bunu başaramadıkları takdirde ‘sınıf atlama’ imkânını tepmiş olacaklar ve *“hamallık yapacaklar.”*

Çocukları çizilmiş hedef için yaşamlarını düzenliyorlar. Evden okula, okuldan eve bir sınırla herhangi bir tehlikenin veya sürprizin önüne geçmeye ve hedeften sapmamaya çalışıyor. Fakat bu hedef kız çocuklarını kapsayacak kadar geniş çizilmemiş. Çünkü bu bazı riskleri göze almak anlamına geliyor. Aslında kızlarla erkekler arasında ayırım yok, fakat kızların ‘korunmaya’ ihtiyaçları var. Tehlikelerle dolu sokaklardan uzak tutulmaları kızların faydasına oluyor. *“Sonuçta kız da evlattır erkek de evlattır. Biz ayırım yapmıyoruz kesinlikle. Yalnız biraz bizim bölgede kız sorunu var. Biraz eziyet görüyorlar dışarıdan. Belki siz de şahit olmuşsunuz ve yahut da görmüşsünüzdür. Yani oluyor... Yani sokakta insanlar, çocuklar rahatsız etmekte. Biz görüyoruz, gözümüzle de görüyoruz. Burada okulda da... Yani dışlamak, laf atmak efendime söyleyeyim nice nice oluyor.”* Erkekler için okula gitmek sınıf atlamak için bir hedefken kızlar için bir tehdit yeri/ortamı olabiliyor. Okulun kazandırdıkları ile riskleri karşılaştırıldığında kız çocukları için göze alınabilir değil, tereddüt edilebilir oluyor. Belki çocuğun özel bir yeteneği, ilgisi varsa okul denenebilir, fakat farklı bir şehirde üniversiteye gitmek kızlar için kabul edilebilirlik sınırına yakın değil.

Eşinin çalışmasını onaylamıyor. Aslında çalışmasında bir kötülük yok fakat çalışması geleneklere aykırı. Bölgenin koşulları da gelenekleri uygulamaya devam

ettirmeyi kolaylaştırıyor. “Sakıncası belki de olmayabilir de bizim örf adetlerimize uygun değil. Biz kadınları köyde de olsa tarlada çalıştıramıyoruz ve çalıştırmamışız ve yahut da yani bizim için uygun değil. Zaten iş yok. Biz istesek de olmaz zaten. Yalnız biz çalıştıramıyoruz.” “İş yok ki çalışsın. Biz çalışmıyoruz eşler nasıl bulsun?”

Yakın ilişkilerinde sahip çıkan, ilgili ve destek olacak insanlarla samimiyet kuruyor. Temel olarak din, etnik köken bunların gerisinde kalıyor. “...yeter ki komşuluk hakkı bilsin fark etmez. Hıristiyandır, Ermenidir. Hz. Muhammed’in komşusu da Ermeniymiş, Hıristiyanmış. Yani normaldir bunlar. Yeter ki dediğim gibi insanı rahatsız etmesinler ve yahut da içkisiz, kumarsız, çocuklara sahip çıkan komşuların inancı bizi ilgilendirmez.” Ama dostları ya da komşuları belli bir yakınlığın ötesine geçemiyor. Ailecek görüştükleri evlerini/özel hayatlarını açtıkları insanlar sadece akrabaları. Özellikle eşinin hiçbir özel ilişkisi yok. Kendisinin belirlediği sosyal hayatı, arkadaşı ya da komşusu yok. Sadece akrabalarla ya da eşinin onayladığı insanlarla görüşüyor. “Ya şimdi akrabalarımıza gidiyoruz. Akrabalarımıza gidip geliriz. Ağabeylerime, kardeşlerime, teyzelerime, amcaoğullarıma, amcalarıma gitmiyor değiliz. Evde hapis değil yani. Sözümüzü düzeltelim. Yalnız dediğim gibi benim arkadaşşıma, benim dostuma gitmez.” “Kendi arkadaşları yoktur. Yani sadece arkadaşları bizim aile gelinleridir. Başka dışarıdan yok.”

Kendisinden farklı yaşam tarzı olan komşularla ilişki kurmasa da onların varlıklarından rahatsızlık duymuyor. Farklılık olabilir. Bu normal, ama birey olarak sorumluluk kendisinin değil. Başkası sorumlu, kendisine sadece ‘kul’ olarak verilen dini sorumluluğu var. “Nasıl davranmalıyım? Onlar da bizim gibi insanlar. Onlar da diğerleri gibi inançlarına saygı... yani.. Diyelim inançları odur. Onları ayıplamayacaksın, yani hakkın yok. Onları küçük düşürmeye de hakkın yok. Sonunda öbür dünyaya gittiğinde onların suallerini başkası soracak. Bizim sormaya hakkımız yok. Ama Müslüman olmasını biz istiyoruz. Eğer dediğim gibi biz teklif etmesek de yalnız kalbimizden istiyoruz. Teklif etmeye de bizim o kadar bilgimiz yok. Yani onları şey yaparız. Yalnız nihayet onlar da insandır. Türkiye’de yaşayan insanlardır. Türk’türler. Herhangi zaten elimizden ne geliyorsa biz yapamayız da; elimizden gelmez de. Bir de hakkımız da yok zaten. Hakkımız olsa da yapamayız. Devletimiz var, şeyimiz var.” Ayrıca başka bir otorite de devlet. Yapılacakları otorite belirler ve yapar. Kendisi de kendisine verilen kadarını yapar, gerisini

kurcalamaz.

Doğru-yanlış sınırını çizen, örnek alınacak olanlar; din-peygamber ve devlet. Olabildiğince kendini kurallara göre uyulmamaya çalışır. Gücü temsil eden kim olursa onun kurallarına uygun davranır. Çocuğuna verdiği isim askerdeki çavuşunun ismi, fakat isim verirken memur ismi yanlış yazmış olsa da müdahale de bulunmamayı tercih etmiş. *“Daha doğrusu Sinan’ı ben Şinasi koydum. Şinasi’de benim askerde bir çavuşumuz vardı ismi hoşuma gitti orda dedim çocuğum olursa Şinasi koyacağım. Şinasi koydum nüfusta yanlışlıkla Sinan yazdırdılar.”* *“...Adama dedim sil. O zaman biraz sorun vardı. Toplu kayıt yaptım. Evlenme biz biraz geç yaptık.”* *“Evet, resmi nikâhı biraz geç yaptık. Dedi ki hepsini sileyim. Ben dedim bir şey olmaz kalsın. Hala biz hem Şinasi diyoruz hem Sinan diyoruz.”* Bireysel tercihini güçlü olandan yana kullanıyor.

Devlete karşı gelinmez, hürmet gösterilirse ya da suyuna gidilirse devlet vatandaşına karışmaz, herhangi bir zorluk çıkarmaz. *“Müdahale etmiyor. Yani parmağını şeye sokmazsan yılan sokmaz yani. Herhangi bir devlete karşı gelmezsen Türkiye Cumhuriyet’i sana karışmaz. Karışmamış bu güne kadar karışmaz da. Çünkü saygımız var. Devletimizdir yani cumhuriyetimizdir. Budur yani.”* Aksi takdirde olacakları hak etmiş olursun. Devlet daha çok kural koyucu, tahakküm uygulayan, otoriter bir yapı. Kurallara uymazsan cezayı basar. Devletle ilişkisi kendisinin çocuklarıyla kurduğu ilişkiye benziyor.

Devletin olumlu yüzü bu dönemki -59.- hükümet. Yeşil kartı alması ve devletin *“soyulması”* bu dönemde sonlandı. Önceleri borçları artan ve içi sürekli boşaltılan devlet bunun için vatandaşa baskı yapıyordu. *“Hırsızlık her şey vardı yani. Devlet borçluymuş. Borç yapa yapa milletin üstüne gidiliyordu.”* Bu kadar uzun saatler çalışıp gene de mali zorluk yaşamasının nedenini devletin görevini yeterince iyi yerine getirememesine bağlıyor. *“...zaten biz yani devlete mal etmiyoruz. Ediyorum da etmiyorum da. Yani biz gerçekten insan gibi yaşamıyoruz. Bu toprağın içinde bu şeyin içinde yani gördüğün gibi hiçbir insan ve yahut da benim yaşımda ben şeker hastasıyım diye... Yani günde 17–18 saat sabah 06:30’ dan akşam 22:00’ a kadar yani gece 22:00’ a kadar kim çalışabilir?”*

Kürtler söz konusu olduğunda olanlar ve olması gerekenler var ve bunlar genellikle yapılmıyor. Kürtler var olmalarına rağmen olan şey yok sayılmaları. Kürtlerin terörle anılması yapılan ama yapılmaması gereken bir diğer durum. *“Şimdi*

ne kadar desek de Kürtler yoktur, Kürtler vardır, Kürtler çoktur. Ama şimdi Kürt dedin mi terör anlamı gelmemesi lazım.”

Türklerle Kürtler arasında ayırım olmaması gerekirken ayırım var veya insanlar birbirine hoş görülmesi davranmalı fakat kışkırtmalar yapılıyor. *“Genel olarak bizim Diyarbakırlı olan. Nasıl diyelim biz... Biz hepimiz Kürdüz. Yani ana dilimiz Kürt. Ama biz şimdi şeyimiz hepsi Türk tür. Biz Türk’üz yani. Türk bayrağı altında yaşıyoruz ve oyumuzu Türkiye’ye kullanıyoruz”.*

2. Kişi Öğretmen I Analiz

Doğum Yeri : Kahramanmaraş
Yaş : 30
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Bekâr
Cinsiyeti :Erkek

Uzun sessizlikler var. Genel olarak gergin, tedirgin ve güvensiz hatta savunmacı. Hayatını, hem özel hem de toplumsal hayatını, düzenlerken merkeze güvenlik ihtiyacını koymakla işe başlıyor. Bu çocukluğunun ilk yıllarında öğrendiği bir durum. Kendisiyle ilgili ilk öğrendiği şeyler yabancılardan sakınması, nasıl bir insan olduğunu belli etmemesi gerektiği. Bunu ihmal ettiği takdirde tehlikeli bir durumla karşı karşıya kalma riskini göze almış oluyor. *“Bu katlıklar aslında oluşmuyor. Sana veriliyor. Yani hazır veriliyor. Oluşmuyor. Büyük bi şey... sıfırdan gelmiyor. Sana empoze ediliyor. Taa ilkokuldayken annem her seferinde söylerdi “aman oğlum alevi olduğunu kimseye söyleme aman oğlum CHP’ye oy verdiğimizizi kimseye söyleme ta o yaşta sen hiç bi şeyin farkında değilken sadece işte kürt olduğunu alevi olduğumu kimseye söylememem gerektiğinin farkına varıyorsun.”*

Güvenlik ihtiyacı iki yönlü: Bireylerle ilişkilerindeki güvenlik ve devletle olan ilişkilerinde güvenlik. Dost seçiminde titiz, ilişkilerinde bir sınır var. Bu sınır ortak noktaları olanları içeri alan diğerlerini çizginin dışında tutan bir şey. Kendisine benzer dünya görüşü olanlar, körü körüne bir şeye bağlanmayan, neyi niye yaptığını bilenlerle olmak istiyor.

Bireysel özgürlüğe önem vermesine rağmen ailesinin düşüncesi, onayı önemli. Aile ilişkilerinde mezhebi sınırları belirliyor. Özellikle eş seçiminde ailesinin onaylayacağı, ailesiyle bütünleşme sorunu yaşamayacak biriyle evlenmek istiyor. Çünkü aksi durumda koşulsuz güvenebileceği insanlardan-ailesinden- kopma riski almış oluyor. *“... eee ailemle sorun yaşamamasını istiycem ve yani haliyle benim gibi düşünen bir insan ailemle de çok fazla sorun yaşamıyacaktır. Ailemle sorun yaşamaması benim için önemlidir!”*

Mezhep benzerliği aile ve hemşeri için çok önemli. Bu zor zamanlarda tutunacak bir dal işlevi görüyor. *“Maraş olaylarından sonra bizimkiler Maraşla ilişkilerini kesmişler. Oranın esnafıyla, oranın kurumlarıyla herhangi bir şey yapmıyorlar. ... Bundan sonra hep böyle.”*

Alevi ve Kürt olmak bazı önyargılara maruz kalmak için yeterli. *“{mezhebinin}benim aleyhime olduğunu düşünüyorum, özellikle Türkiye gibi bir ülkede Alevi olmak bir sıfır yenik başlamak anlamına geliyor hayata.”* Bu durum karşısında önlem almak, hayatını düzenlerken bu belirleyicileri dikkate almak gerekiyor. Tehlikeden korunmak için iki yöntem kullanıyor. Etrafında kendine benzer özellikleri olan-ortak etnik köken, mezhepsel benzerlik, hemşerilik vs-insanlarla aynı yerde yaşama güvenlik için gerekli. Ancak o zaman insanlardan kendini sakınması gerekmiyor. İkinci olarak tarafsızlık vurgusu yapıp her şeyle arasına bir mesafe koymuş oluyor. Tarafsızlık, saf tutmama vurgusunu fazlaca kullanıyor. Bu daha çok olayları ya da hayatını yönlendirme gücünü, kontrol duygusunu kaybetmeyle ilgili. *“Kendimi yani... şeyin Milan Kundera'nın Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği'nde bir tane sözü var. Diyor ki yaşam (anlaşılmıyor) tek perdelik bir oyun gibidir. Tekrarı yoktur. O yüzden de yaptığımız seçimlerin hiçbir anlamı yok. Çünkü diyo biz sonucunu bilebileceğimiz şeyler olsa tamam geri döndürme şansımız olmadığı için ya da tekrar deneme şansımız olmadığı için yaptığımız seçimlerin hiçbir anlamı yoktur. Bu yüzden de yani duruma göre durumun dinamiklerine göre karar verip ona göre harekete geçmenin çok ta kaypaklıkla bir alakası olduğunu sanmıyorum.”*

Seçimlerin risk taşıdığı değişimi yönlendirme gücünden yoksun olduğu inancı hâkim. *“Yani şeyden kaynaklanıyor aslında eee hani psikolojide bi deney vardır ya öğretilmiş çaresizlik diye Yani şeyin farkındasın “oy vericem değişen hiç bir şey olmayacak. Niye oy veriyorum ki?”* Herhangi bir şeyi seçmeyerek hata yapma

ihtimalinin yaratacağı suçluluk duygusuna çözüm bulmuş oluyor (“yani en azından kendimi vicdanen rahat hissedeceğim. Ben oy vermedim.”) ve seçimlerin/tercihlerin aslında bir yanılsamadan oluştuğu aslında birey olarak gerçekten seçmiyorsun düşüncesi. “Şimdi eee meslek sendikaları vardır. Mesela eğitimcilerinki eğitim-sen’dir. Toplu görüşmeler yapılır. Her seferinde eee herkes görüşlerini belirtir. Ama sonuçta mevcut hükümet belirler maaşları.”... “Seçim yaptığını zannediyorsun ama aslında seçim değil yaptığın şey. Sen sadece sana sunulanları seçiyorsun.”

Dini inancı daha çok dini kabul etmeme, onaylamama üzerine kurulu. Dinin insanların ihtiyaçları sonucu insanlar tarafından oluşturulduğuna inanıyor. Alevilik hayatında bir mezhep gibi değil de değerlerini oluşturan, dünya görüşünü şekillendiren bir aile mirası gibi kendisinin seçtiği değil doğuştan beri kendisinde olan bir şey. Mezhep ona dini referans değil yaşam tarzı, dünya görüşü sağlıyor. “Ben bir kimlik olarak düşünüyorum. Çünkü dini inancım olmadığı için Aleviliğin dini yönü beni pek ilgilendirmiyor sadece benim etnik mirasım ile ilgili.... Ya bu şey gibi bir şeydir yani ten rengim, göz rengim gibi bir şey. Alevilik yani Türkiye’de bir etnik gibi anlaşılıyor, bir mezhep ya da dini bir inançtan ziyade bir etnik kimlik gibi algılanıyor. Bu geçmişten kaynaklanıyor.” Alevi olmak onda vazgeçemeyeceği bir özellik olarak kalıyor. Mezhebi kendi tercihiyle edinmediğine göre kendi tercihiyle göre de bırakamaz, terk edemez. Sanki üzerindeki deri gibi ayrılabilen bir şey değil. Dini açıdan yaşamasa, inanmasa, ibadetlerini bilmesede bırakamaz, kopamaz. “Şey bile olsan sen hiç inanmıyor bile olsan ama senin mutlaka bir mezhebin vardır.”

Kendini tanımlarken kullandığı sıfatların içerikleri yaşamına yansıtıldığında anlam kaymalarına uğruyor. Özellikle mezhebinde bu görülüyor. Alevi, ama genel algılayışla uymasa da kendine göre buna yeni bir anlam atfetmiş. “İşte bak ben aleviyim. Biliyorsun değil mi? Alevi inancım var mı? Yok. Sadece tanımlarken o sıfatı kullanıyorum.”

Kürt olmak, mezhepleri ya da dini inançları farklı da olsa diğer Kürtlerle birleştirici bir özellik. Diğer Kürtlerle birlikte kendini güvende hissediyor. Mezhepleri farklı bile olsa “Kürt olmak” ortak/birleştiren payda. Benzerleri ile birlikte olmak güven veriyor. “beklenmedik bir şey olmaz.”

Diyarbakır’ı tercih etmesinin nedeni de burasının daha homojen olması. Kendisiyle ortak özellikleri olan insan sayısı çoğunlukta. Burası daha konforsuz da olsa daha güvenli bulunduğu bir yer. “Meselâ Diyarbakır’ı seçmem bunda büyük bir

etmen yani gidip İzmir'de daha güzel şartlarda daha yani iş olarak hem de yaşam olarak daha güzel şartlarda yani yaşama imkanım varken sen biraz daha güvende olduğunu hissettiğin ve yine kendinden hissettiğin daha homojen olan bir yere geliyorsun buradakiler de Kürt diyorsun ben fazla zarar görmem diyorsun..... ama sonuçta ortak bir kimlik var ve o ortak kimlik yani ortak bir nokta tutuyorsun kendinle. Şimdi batıya gitsen insan meselâ adam Türk adam Sunni ortak bir noktaya yok yani bir taraftan tutunacağını hiçbir şeyin yok ama burada en azından ortak tutunabileceğin bir şeyin var. Etnik köken biraz daha yani önemli olduğu için o anlamda çok fazla etkiliyor şeyi.” Fakat bu ortak noktaya rağmen Kürtlerin kendi aralarında da kapanmaz bir ayrım var; bu tarihi geçmişe dayanan bir durum. Bölünme güvenlik için bir gedik açıyor. “Yani şey mesela daha da gerilere gittiğimizde eee Şeyh Sait isyanı çıkıyor 1925'te Dersimliler destek vermiyorlar. Dersim isyanı çıkıyor 1938'de buradaki Kürtler destek vermiyorlar.” “...Zamanında Hamidiye alayları kuruluyor. Hamidiye alayları sadece Kürt şafileri alıyor. Yani Sünniler. Şu anlı koruculuk sisteminin bir benzeri o zaman kuruluyor. Ve onlar da bunu kullanıyor. Alevi köylerde işte baskınlar yapıyorlar, eziyet ediyorlar. Ta o zamanlar kin var.”

Bu bölünme bölgeler arasında da günümüzde devam ediyor. “Yani şeyin Tunceli'nin Kürtleri farklıdır. Diyarbakır'ın farklı, Muş'un Kürtleri farklı bizim Maraş Elbistan, Malatya, Sivas yörelerinin Kürtleri farklı. Farklı farklı. Yani belli bir prototipi yok ki. ... yani bir kere Maraş'ın Kürtleri buradakilere göre daha modern. Burada yaşanan töre cinayetlerinin orada zerresini bulamazsın en basit anlamında. Kültürel, geleneksel yapısı, farklı yani. Hiç benzemiyor buradakilere bizimkiler.”

Kürtler arasındaki bu bölünmenin ortaya çıktığı diğer alan 'dil'. Doğduğu yerdeki Kürtçe ile yaşadığı yerde konuşulan Kürtçe farklı. Etnik kökeni daha çok kültürel olarak etkili. Kendini kürtçe ile ifade etmiyor. Kürtçeyi kullanmıyor, bilmiyor. “Kürtçeye fazla yatkın değilim. çok fazla kullanamam ama anlarım. yavaş konuşulursa özellikle bu yörede.... bizim kürtçemiz buradakinden farklıydı. Daha sonra Mersin'e geçince Kürtçe olan hiçbir şey duymadım. Ondan sonra da zamanla unutuldu”.

Kürtler arasındaki bölünmenin önemini kaybetmesini sağlayan devletin Kürtlere karşı olan tutumu. Haksızlığı yapan devletin ta kendisi. “Sünni-Türk” yapısına göre şekillenen, diğer herkesi dışarıda bırakan, kendisine benzetmeye çalışan, taraflı olup görevini yerine getirmeyen devlet. “...devlet mekanizmasının

kendisinin türk-sünni yapısına göre şekillendimiş. Onun dışındakileri eee kendisine benzetmeye çalışıyor benzetemediklerini de bir tehdit olarak algılıyor.”

Kürt olarak kızgınlık duygusu, haksızlığa uğradığı inancı hâkim. Bu inanç o kadar kesin ki ifadeleri net, kendinden emin bir tavırla düşüncelerini dışa vuruyor. Yaşadığı hayal kırıklığı umutsuzluk ve öfke olarak yansıyor. Devletin kendisinden beklediklerini yerine getirerek sorumluluklarını tamamlıyor, ama kendisi bunun karşılığında sadece “baskı”, “hakaret”, “tanınmama” ve “bir tehdit olarak” görülme ile karşılaşılıyor. *“Bi kere devlet bana karşı olan sorumluluğunu yerine getirmiyor ki ben kendim devlete karşı görevli ya da bi görevim olduğu bilincine sahip olayım.” “... ha işte biraz önce söylediğim şey işte bu. Benim vatandaşlık haklarım sağlanmadığı için dolayısıyla benim herhangi bir vatandaşlık görevim yoktur. Devlet mekanizması bana çok saçma geliyor. Bu yüzden vatandaşlık görevi ya da vatandaşlık hakkı muhabbeti çok saçma geliyor. Yani imkânım olsaydı askerlik yapmazdım. Bana ne?”*

Eşit hak ve imkândan yoksun bırakıldığı, “hakaret” e uğradığı inancı güçlü. Bu olumsuzluklardan ayırım yapılmadan bütün Kürtler nasibini alıyor. *“yani ifade özgürlüğü yok bi kere. Bu ülkede mesela Türklere hakaret ettiğin zaman yargılanırsın. Ama Kürtlere hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ya da Ermenilere hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ya da Lazlara hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ama Türklere hakaret ettiğinde Türklüğe hakaret ettiğinden dolayı yargılanabiliyorsun.”*

Sadece birey olarak değil bütün Kürtlerin hak ettiklerinden mahrum bırakıldığı, total olarak dışlandığı inancı hâkim. Kürtlere yalnızca Kürt olduklarını vurgulamadan kabul edilme imkânı tanınmış. *“Yani şey var içişleri bakanı Kürttür, milli eğitim bakanı Kürttür eee ne bileyim başbakanın danışmanı Zapsu Kürttür. Ama bu şey değildir yani. Kürt sorduğun şekilde Kürtlerin siyasete yansımaları dersin onlar kendi Kürt kimlikleri ile orda durmuyorlar zaten. O “biz artık zararsız olduk.” Dedikleri için ordalar.” “Beyaz Kürt diyelim. O yüzden de Kürtlerin pek siyasete katkısı olduğunu sanmıyorum.”*

İki farklı devlet algısı var: Olması gereken ve var olan devlet. Olması gereken; vatandaşları arasında ayırım yapmayan, hakları eşit dağıtan, vatandaştan daha kutsal olmayan, toplumsal mutabakata dayanan, farklılıklara eşit mesafede duran devlet. Çünkü vergi veren vatandaşlar en azından bu kadarını hakediyorlar. *“Çok klişe bir söylem olacak ama bi kere hoşgörülü olmak gerekiyor. eee kendi inanç sistemlerine uygun ve onları uygulayabilecek bir şekilde anayasal haklarının*

olması Yani mademki devlet seküler bir devlet yani laikliği benimsemiş dini ve yönetim dediğimiz kademe birbirinden ayırıyor o zaman tüm farklılıklara eşit mesefede durması gerekiyor. Çünkü herkes vergisini veriyor ve o devlet dediğimiz şey aslında bizim.” Fakat var olan devlet, tarafsız olmayarak görevini yerine getirmiyor, yapıyormuş gibi görünerek aslında numara yapıyor. Sanki laiklik yanlısı, eşitlik yanlısı gibi görünüyor ama aslında uygulamalarında tam tersi yapılıyor. Dolayısıyla vatandaşların da devlete karşı bir sorumluluğu olamaz. Çünkü devlet bunu hak etmemektedir. Aslında anlaşmayı bozan devletin ta kendisi. “Ama sistem bizde çok farklı Sanki bi saltanatmış gibi algılanıyor devlet. Yani toplumsal bir mutabakattan ziyade devlet sanki ta baştan bu yana varmış ve o asıl saltanatmış gibi algılanılıyor. O yüzden de sadece kendi seçtiğini eee şey yapıyor kayırıyormuş gibi davranmıyor. Kayırıyor! Okullara gidiyorsun zorunlu din eğitimi var sünni eğitimi veriliyor. Geliyosun bakıyosun tamam devlet cami yaptırmıyor, ama diyanet vasıtasıyla camileri besliyor. Ama aynı şeyi ne cem evlerine yapıyor ne de bir Ermeninin azınlık okullarına azınlık vakıflarının mallarına dair bi yasal güvenceleri yok. Azınlıkların mallarını ellerinden aldılar vakıfların adamların okullarına pat diye el koydular.”

Devletin bu yanlı tutumuna karşı koyacak cesareti gösterenler, zorluklara karşı direnç gösterebilenler ise yalnızca Kürtler. .”{diğer etnik grupların} Sesini duymazsın çünkü onlar üvey evlat muamelesi görmekten korkuyorlar. Bugüne kadar böyleydi. Mesela Boşnakça TRT 2’de Boşnakça yayın yapılacaktı birden çıktılar “ biz istemiyoruz.” Dediler. “biz azınlık mıyız ki bizim dilimizde yayın yapılsın. Biz de Türküz”. Onlar da korkuyorlar böyle bi ötekileştirmeden üvey evlat muamelesi görmekten.” Çünkü bu ülkenin kurulmasında Türkler kadar emek harcayanlarda Kürtlerdi. Bu kadar ısrarcı, zorluklara karşı koyacak dirayeti göstermeleri yeni değil. “Yani aslında bu şey Kürt kişiliğinden ziyade istenen daha çok yani ortada bir yemek var ve biz birlikte yiyeceğiz. Çünkü biz bu yemeği birlikte yaptık. Kurtuluş savaşında birlikte savaştık bu ülkeyi birlikte kurduk o zaman birlikte yiyeceğiz. Yani aslında şeyin temel sebebi bu.... eşit hak.”

90’lardan bu yana olan bazı değişimlerle Kürtler hak ettikleri bazı düzenlemelere kavuşmuşlar. “Yaniiii 90’lara kadar şey yapıldı böyle bir etnik kimliğin olmadığı söylendi. 90’dan sonrada ne olduysa böyle bir kimliğin farkına varıldı. Yani 80’de ‘kart kurt’ karın üzerinde yürürken ‘kart kurt’ diye ses çıkarmışlar dolayısıyla bunlar Kürt diye tanımlıyorlar kendilerini aslında Türktür’ diyen eski bir general şimdi

kalkmış işte ‘ sekiz tane eyalete ayıracaktık aslında Kürtlerin meclise girmesinde bir sakınca yoktur çok fazla korkuyoruz. Bu korkuları yenmemiz gerekiyor’ diyebiliyor. Hala da bi baskının olduğunu düşünüyorum.” Fakat bu var olan devletin değişmesiyle olmamış daha güçlü, etkin olan diğer güçlerin etkisiyle olmuştur. Ama gönüllü olarak yapılmayan değişiklikler yeterli ya da hissettiği kızgınlığı yok edebilecek orana kavuşmamıştır. Var olan devlet hala olması gereken devletten çok uzaktadır. *“Siyasal atmosferin değişmesi. Yani dünyadaki bütün şeylerin eee politik atmosferin değişmesi mesela Kuzey Irak’ta birden bire özerk bir yapının ortaya çıkması, Amerika’nın Ortadoğu’ya el atması Kürtlerin sürekli Avrupa birliğinde olsun Birleşmiş Milletlerde olsun Amerika’da olsun hep gündem de olması artık bunun saklanamayacak kadar göz önüne çıkması dolayısıyla kabul etmek zorunda kaldılar. Kabul etmediler. Kabul etmek zorunda kaldılar. Onlara kalsa kabul edilmeyecekti hala.”*

3. Kişi Öğretmen2 Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır

Yaş : 30

Eğitim Durumu : Üniversite

Medeni Durumu : Bekâr

Cinsiyeti :Erkek

Metnin ana teması: *“inançsızlık”*, mesafe ve yenilenme/dönüşüm. Bireysel özelliklerden, yakın ilişkilerden ve daha toplumsal konulara kadar bu tema yönlendirici.

Bu dönüşüm süreci hayal kırıklığının, umduğunu bulamamanın, görünen ile gerçeğin birbirinden farklı olduğu anlamasının bir sonucu. Yanındakilerin veya yakınındakilerin ve karşısındakilerin aslında farklı değil benzer olduklarına kanaat getirmesi sonucu kendini var olan çemberin dışına çıkarmayı denemiş. Süreç neredeyse onu bu istikamete doğru sürüklemiş. Olan biteni takip edip, bilgi sahibi olmuş ve yavaş yavaş uzaklaşmış. Şu an bile takip etmeye devam ediyor ve aldığı kararın doğruluğunu tescillemeye ihtiyacı duyuyor.

Bildiklerinden uzaklaşırken boşluğa ya da belirsizliğe doğru yönelme değil, tam tersine belli standartlara doğru yol izlediği için şimdi yaptıklarının doğruluğunu

test edebilecek noktada. Hayatını kayıplara odaklanarak değil yeni düzenlemelere odaklanarak dönüştürmeyi başarmış. *“Rayına girmiş bir hayata”* ulaşmış. Kendisini oluşturan yapının ana taşları birer birer yıkılmış ve yerlerine yeni taşlar koymaya devam ediyor. Taşlar henüz yerleşmiş, tamamlanmış değil, hala kopuş ve sorgulama, anlamaya çalışma devam ediyor. Bu onu *“inançsız”* yapıyor. *“Kendinizi bir etnik kimliğe bağlı hissediyor musunuz diye sorarsanız: hayır. Bir dine bağlı hissediyor musunuz: hayır.”*

Kendini ait hissettiği grupla olan bağ ve kopuşu, karşı olunan ya da taraf olan yapının ilişkilerindeki değişim onun kişiliğine de yansımıştır. Kuşak olarak *“darbeli”* olan birinin kendini şekillendirmesinde etkili olan kendi tercihlerinden ziyade ortamı belirleyenler/oluşturanlar: Devlet ve PKK. Tarafların ilişkilerindeki yapının değişmesi kendi bireysel tercihlerinin de değişmesine yol açıyor. Yaşadığı ortam arada kalmayı değil taraf olmayı şart koştuğundan içine kaydığı tarafı şartlar değişince terk edip artık taraf olma mecburiyeti kalmadığında her şeye karşı mesafeli olma, her şeyi sorgulama, gerçeği anlama yolunu deniyor. Şu anda da kontrol ya da karar alma gücü kendinde değil. Sıradan/rutin bir hayat kurarak güç odaklarından uzaklaşmış, fakat güç sahibi olamamıştır.

İki tarafın birbirine benzemeye başladığını düşündüğünde ‘aidiyet duygusunu’ kaybetmiş. Terör/ *“savaş”* onun kişiliğinin bir parçası olmuş. *“Darbeli”* olması onun için bir yandan kayıp –*“hayatının en güzel günlerini bir savaşın ortasında bırakmış...”*- yaratıyor, ama esas olarak kendini o koşullarda var etmiş, koşullar değişince de kendisini oluşturan yapıları da dönüştürmüş. *“iki tarafta yanlış”* olunca boşluğa düşmeden süreçle beraber yenilenmeye devam ediyor. *“Somut olarak bir şeyler mi yapıyordunuz hayır. Sadece bir inanç vardı kendini bir tarafa ait hissetme vardı. Objektif olarak değerlendirdiğimizde ki bunu şimdi düşünüyorum aslında yanlış tarafı seçmişiz; ama karşı tarafta doğru değildi o inançsızlıkta oradan geliyor.”*

Taraf olmayı zorunluluk olarak kabul ettiğinde kendini yakın hissettiği yöne doğru hızlıca kaymış, olaylar hızını kesince de zorunluluktan doğan bağ kopmuştur. Kopuşla beraber etnik kökeni ve dini temel alan yapı da anlamını kaybetmiştir. *“Olayın içerisindeyken olay hakkında pek de sağlıklı bir değerlendirme hiçbir zaman yapılamaz. O zaman taraf olman gerekiyordu. Her şeyden önce akıl sağlığını koruyabilmen için. Tabii o gerginlik durumu ortadan kalktıktan sonra bazı olaylara*

objektif bir bakışla bakıldığında aslında iki tarafın da eksikleri yanlışları varsa doğruları görüldü o doğruların benim doğrularım olmadığını anladım yanlışlar zaten yanlıştı. Böyle bir kopma yaşandı yani.”

Beraber olabileceği eşinin bir birey olarak kendi hayatını idame ettirecek vasfı, donanımı olmalı, bunun koşulu *“iş, meslek sahibi olmak”*. Ancak bu vasıfları taşıyan biri *“birey olmuş”* olarak kabul ediliyor.

Birey; işi olan, kendi cinsiyeti ile barışık ve hayatını tek başına kurabilecek yeterlilikte, güçte olan kişi. Bu vasıfları taşıyan kadın aşkla değil de ‘akıl’ ve ihtiyaçların yönlendirmesiyle seçilmiş oluyor. Ancak böyle bir kadınla çocuklarının olabileceğine inanıyor. Yani beraber büyütebilecekleri, tek başına karar almak zorunda bırakılmadan, kendisine *“bağımlı olmayan”* bir eşle.

Çocuklarının iki dilli olmalarını önemsiyor. *“...mesela ben Kürtçe biliyorum Türkçe de biliyorum. Benim ikinci dilim Türkçe bu yüzden çocuğumun da iki dili olmasına dikkat ederim. Çocuk altı- yedi yaşına geldiğinde hem Türkçeyi hem Kürtçeyi konuşmasını isterim. Ne yapılması gerekiyorsa yaparım diye düşünüyorum”* Kürt olmanın keyfi Kürtçe konuşularak çıkarılabilir. Kürtçe Türkçeye kıyasla biraz üzerine düşülmesi, emek sarf edilmesi gereken bir dil. Gündelik hayatta kendiliğinden öğrenilen değil de bir çabayla öğrenilen bir dil. *“Kürtçenin güzelliğini yaşadığım zamanlar var. Çocuğumun da bundan mahrum kalmasını istemem. Zaten gününün çoğu Türkçeyle geçireceği için televizyondur zaten okula başladığı zaman bi şekilde okulda öğreneceği için Türkçeyi öğrenecektir. Ama mesela benim yeğenlerim var onlarla Türkçe konuşuldu. Kürtçe bilmiyorlar ve muhtemelen de hiç öğrenemeyecekler; içinde bulunduğumuz durumda ortada.”*

Türkiye’de yaşayan insanlar birbirini tanıma fırsatından yoksun bırakılıyor. Sadece *“resmi ideoloji”*yi temsil edenlere kendini ifade hakkı tanınırken diğerleri birbirleri hakkında *“kulaktan dolma”* bilgilerle donanıyorlar ve birbirlerini tanımıyorlar. İnsanlara kendilerini anlatma/gösterme imkânı verilmeli. Birbirleriyle temasa geçip kendilerine dışarıdan sunulan bilgiler yerine daha doğru, geçerli bilgiler edinmelerinin yolu açılmalı. *“Bir kere en başta bence herkesin kendilerini ifade edebilmeleri için bir alan yaratılmalı. Ama bu nasıl yapılacak ya da yaratılır mı bilmiyorum. Şu an Türkiye’deki farklı toplumsal yapıdaki grupların en büyük problemi bu: İfade alanları yok.”*

Toplumsal hayatı oluşturanlar tahsis edilen bir Pazaryeri'nde kendilerini, yaşamlarını, geleneklerini, törenlerini vb. tanıtacak, teşhir edecek böylece aralarındaki perdeyi kaldıracaklar izlenimi veriyor. Kapı komşular birbirlerinin nasıl bireyler olduklarını görecek ve çarpıtılmamış bilgilerle donanacaklar. Böylece benzerlikler, ortak noktalar, farklılıklar anlaşılacak ve “ötekileştirmeden” yan yana – yaşam laboratuvarından çıkan gerçek bilgilerle yüklendiklerinden- yaşamlarını devam ettirebilecekler. *“Zaten bence Türkiye'deki temel problemlerin bir tanesi o. Çünkü eğer siz hani biraz açık konuşalım resmi ideolojinin dışında bir fikriniz varsa, gerçi bu yapı yavaş yavaş kırılmaya başladı özellikle Avrupa Birliği sürecinde ama kesinlikle belli bir yaşam alanı tanımıyor bunun en bariz örneği de Alevilerdir yani yıllarca dil dahil Alevi diye bir şeyden söz edildiğinde sanki böyle bir canavardan bahsediliyor diye kafamızda öyle bir tabir oldu ki Kendini dışlanmış bir gruba mensup birinin böyle düşünmesi ne kadar acı yani benim ilk aklıma gelen şeylerden bir tanesi .”*

Temas kurarak tanımaya örnek Alevilerle ilişkileri. *“Kulaktan dolma”* bilgilerle tanıdığı Alevilerle kendi teması sonucu tanıma fırsatı bulunduğu Alevilerin birbirine uyuşmadığını, onların aslında *“canavar”* olmadıklarını öğreniyor. Fakat anne babası aynı fırsata kavuşmadığı için kendileri *“dışlanmış bir gruba mensup”* olsalar da diğer *“canavar”*laştırılmış gruba karşı mesafeli olmayı devam ettiriyorlar. Aradaki iletişimi, diyalogu sağlamak için gereken çaba Avrupa Birliği süreciyle daha aza düşmüş, kırılmaya başlanmış. Yani *“resmi ideolojinin”* engellerini aşmayı kolaylaştıran Avrupa Birliği *“zaten konuşamayan bir toplum”* olduğumuz için Avrupa Birliği gibi dışarıdaki gücün etkisi grupların birbirlerini tanımaları, kendilerini ifade etmeleri imkânını sunmuş oluyor. Başka bir güç bu süreci hızlandırmış oluyor. Değişim bireylerin çabası ve arzusuyla başarılmış değil güçlerin mücadelesi ile gerçekleşmiş oluyor.

Devlet, cumhuriyetin başından bu yana Kürtleri görmezlikten geldi isede insanlar Kürtlerin varlığını kabul etmişler. Bu biraz da şartların etkisiyle gerçekleşmiştir. *“Ankara ve sonrasında”* yaşayanların Kürtlerle teması 10–15 yıl eskilere dayanıyor. Bu özellikle batıya göçlerle temas zorunlu da olsa başlamıştır.

Göçe kadar Kürtlerle devlet arasında kurulan ilişki göçle beraber Kürtlerle Türkler arasındaki ilişkiye dönüştü. Bu ilişki *“problem”* olarak başladı. Kürtlerin Türklerin daha yoğun yaşadığı kentlere göçleriyle uyum sorunları yaşamaları bu

problemin kaynağını oluşturuyor. Şehirlere uyum sağlayamamalarıyla Türklerin “düzenleri bozuldu”, rahatları kaçtı. *“Ben İran sınırında askerlik yaptım, üç yüz tane kısa dönemli içerisinde sanırım altı yedi tane Kürt vardı onun dışındakilerin hepsi Ankara ve sonrasında gönderilmiş kişilerdi. Onlarla vakit geçirdikçe edindiğim izlenim evet kesinlikle Kürtler de var özellikle Güneydoğuda çok fazla var hele hele doksandan sonra batıya çok göç etmeye başladılar mesela sıradan bir insanın devletle çok fazla içli dışlı olmayan tırnak içinde söylüyorum “Bir Türkün” Kürtlerle problemi son on beş yıldır var. Oda göçlerden sonra”* İlişkilerde çapraz bir yapı var. Birbiriyle çatışma yaşayan karşılıklı güçler: Devlet ve Kürtler, Türkler ve Kürtler, Kürtler ve “Çocuklarını savaşta kaybetmiş aileler”. Bu ikili ilişkinin niteliği, hiçbirinin doğal yollardan, kendiliğinden oluşmaması. Hep bir zorundalık ve mecburiyetle oluşması ve içinde dozu farklı olsa da problemlili olması. *“...daha doğrusu Kürtlerin oraya gidip sosyal hayata uyum sağlayamamaları sonucunda onların kendi düzenlerinin bozulması yani sıradan bir insanın “Kürt olmayan” Kürtlerle ilişkisi son on beş yıldır var. Bunun dışında benim savaş diye nitelendirdiğim dönemde birde çocuklarını burada ki savaşta kaybetmiş aileler var. Onların tabii ki tepkileri çok daha farklı.”*

İfadelerde ‘sıradan insanlar’ için Kürtler iki nedenle “problemlili” Şehre “uyum sağlayamayıp” insanların “düzenini bozmaları” ve “savaşa sebep olan” tarafta bulunmaları. Sıradan insanlar için Kürtlere ‘iyi gözle bakmak’ ya da haklarında “iyi düşünmek” kolay değil. Ne var ki Kürtleri böyle olmaya zorlayan güç onları seçeneksiz, mecbur bırakan devlet olduğu için Kürtlerin sorumluluğu azaltılmış “iki tarafta yanlış” yapmış oluyor, sıradan Türklerin herhangi bir sorumluluğu ya da görevi bulunmuyor. Bu konumlarından dolayı o insanları anlamak kolaylaşmış oluyor. Şu anki konum taraf olmama ya da üçüncü tarafta olma olduğundan onlarla daha yakınlaşmış ‘sıradanlaşmış’, olaylara içinden değil uzaktan bakmaya başlamış oluyor.

Tarafların birbirine benzerliği, yakınlığı, takip ettikleri yöntem aynı: Şiddeti meşrulaştırma ve diğer seçeneklere kapalı olma. Bu bir geleneğin devamı. *“Mesela 1960’larda 1970’lerde Türkiye’de özellikle sag-sol çatışmasının en hat safhada olduğu dönemlerde, iki tarafın da çok sık yaptığı bir şey vardı: Ölümün kutsallaştırılması.”*

İfadelerde ‘Kürtler’ olarak adlandırılanlar insanlardan ziyade bir kurum olarak temsil ediliyor izlenimi veriyor. Bu kurumlaştırma Devlet içinde yapılıyor. Bu taraflar “sıradan insanlar”dan oluşmuyorlar. Sıradan insan, “işine gidip gelen”, köyde, şehirde yaşayan, birbirleriyle ve kurumlarla ilişki kurma ihtiyacı duymayan insanları temsil ediyor. Kürtleri bu sıradanlıktan çıkaran bölgedeki olayların herkesin hayatına etki edecek kadar artması ve Kürtlerden Türklere doğru yayılması oldu.

Devlet-sıradan insan ayrımının nedeni “vatandaş bilinci”nin oluşmamış olması ve bütünleşmeyi engelleyen ayrımın güçlenmesidir. Devletin vatandaşa karşı olan görevlerini yerine getirememesi sonucu karşılıklı etki olarak insanlarda vatandaşlık görevlerini yerine getirmemektedirler. *“Şimdi söyle söyleyeyim; Bir yerde kendinizi vatandaş olarak hissedebilmeniz için temel gereksinimlerinizi yerine getirmiş olması gerekir.”* Devlet, gündelik ihtiyaçları yerine getirip, rutin hayatları dahi garanti altına alamadığı için vatandaşlarla arasında bağ kuramadı veya bu bağ zayıf kaldı. Hatta vatandaşlar söz konusu olduğunda denklem tamamen tersten kurulmuş oldu. *“Vatandaşlık hakları diyince benim aklıma gelen şey devlet dediğimiz organizasyon sonuçta meşru şiddeti elinde tutan bir yapı. Yani bu tarihin her döneminde de böyle olmuştur. Ama günümüzde, içinde yaşadığımız dünyada, vatandaşlık hakkı denince aklıma gelen ilk şey, bağlı bulunduğu devlete karşı güvenceye alınmış insan demektir. Yani eğer bir insan kendisini devletine karşı güvende hissetmiyorsa, bence diğer haklardan hiç konuşmaya gerek yoktur.”*

Devletin şiddet kavramıyla örtüştürülmesi evrensel, tarihten gelen bir durumken dünyadaki değişimden Türk devletleri etkilenmemiş, yanlış kurulan denklemi devam ettirmekte sakınca görülmemiştir. *Bu durumu sadece Cumhuriyetle sınırlandırmamak lazım, devletin varlığı için her şey meşru idi, bu Osmanlıda da öyleydi diğer Türk devletlerinde de böyleydi aslında tarihte hep böyle olmuştur. Bunu sadece Türklerle sınırlandırmanın da bir anlamı yoktur. Ama sanayi devriminden sonra vatandaş odaklı devlet yapılanmaları bu sebepler ortaya çıkarken Türkiye bir türlü bunu yapmadı yani her zaman için her şeyden önce devletin yapması gerekti.”* Devletin bırakmak istemediği bu hak daha güçlü olan Avrupa Birliği’nin zorlaması ile değiştirilmekte, vatandaş Devletin gazabına karşı korunma hakkına kavuşturulmaktadır. Bu kurgu ile devlet otoritesine karşı koyabilecek başka güçlere zorunlu olarak ihtiyaç duyulduğu izlenimi veriliyor. Devlete karşı

koyabilecek başka bir ‘güç’ her zaman el altında tutulmalı. Devlet görevlerini yapmadığında yapacak başka bir organizasyon kurulması gerekiyor. “...artık bunu devlet mi yapar belediye mi yapar Kürtlerin kendileri bir araya gelip konuşurlar...”

Sıradan insanın adına karar veren, ona doğruyu gösteren bir güce ihtiyacı var. Kendi kendine doğrunun ne olduğuna karar verecek birikime sahip değiller. “Onlar uyum sağladıklarını düşünüyorlar hatta ben size şöyle bir örnek vereyim size ben; cezaevinde çocuk suçlularla ilgili yapılan bir araştırmada anketör olarak katıldım, 2 ay önce ee anket sorularından bir tanesi şuydu; Gelir seviyenizi nasıl ifade edersiniz? Düşük, yüksek orta hepsinin söylediği şuydu: en yüksek söylenen miktar üçyüz milyonu ve bu yedi sekiz kişilik aile için geçerli. Çocuğun bakışı bu. Yani üçyüz milyon kazanabiliyorsan sen ayda orta ve hatta bazılarına göre yüksek bir gelir düzeyine sahip bir aile ya da bireysin. Yani dediğimiz gibi bizim onlara baktığımız gibi onlar kendilerine bakmıyorlar. Bunun çözümü nedir?”

Hem eğitim durumları, hem gelir durumları, hem de başarı düzeyleri-üniversite sınavındaki durumları- zayıf. Dolayısıyla “fırsat”sızlık o insanları yardıma ihtiyacı olan ama tek başına başarıma şansı olmayan haline getiriyor. Bu negatif durum onu onlardan uzaklaştırıyor. “...bu ülkede yaşayan herhangi bir insan benim için ne ifade ediyorsa ortalama bir Kürt’te benim için onu ifade ediyordur.”

Karşısındakini anlamak çok önemli. Bu kendindeki “inançsızlığı” çözenin, bir daha yanılmamanın bir yolu. Karşısındakini anlamak kim, ne olursa olsun bundan dolayı önemli. “...burada yaşayan Kürtlerin kafası o kadar karışık ki! Ne yapacaklarını bilemiyorlar.”

4. Kişi Halkla İlişkiler Uzmanı Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır

Yaş : 27

Eğitim Durumu : Üniversite

Medeni Durumu : Bekâr

Cinsiyeti :Kadın

Aktardığı düşüncelerin rastgele değil de bir emek sonucu toparlandığını, doğruluğundan emin olmak için birkaç kaynağa dayandırdığını gösterme gayreti var. İfadeler oldukça geniş tutulduğu için kişisel değil resmi bir yapı üzerine oturtuluyor. Bir birey olarak kendini sık kullanılan kişisel ifadelerle değil daha teknik/sözlük tanımlarıyla açıklıyor.

Olaylara yaklaşımı tek boyutlu değil, daha bütüncül, kapsayıcı, derinlemesine anlamaya dayanıyor. Bu tavrı olaylara günlük/ popüler gündemin dışına bakmasına yol açıyor. Tarihi süreçlerle, en küçük etkiyi dahi dikkatle değerlendirip emin oluncaya kadar belli mesafeden bakmaya devam ediyor, sunulanları gönül rahatlığıyla, gözü kapalı kabul etmiyor.

Herkesi, her şeyi anlamaya çalışan biri olması kesin kararlar almasını zorlaştırıyor. Her şeye karşı bir şüphe, emin olamama, eleştirel yaklaşma var. Bu resmi dili oluşturuyor ve açıklamalarını bireysellikten uzaklaştırıyor.

Bireysellikten ziyade toplumsal yanı güçlü, topluma karşı sorumlulukları olduğuna inandığı için sorumluluklar onu devamlı kendini geliştirme, sürekli devam eden bir gelişim süreci yaratıyor. Bu çok zorlu görevi/misyonu kabullenme dışında bir seçeneği bulunmuyor izlenimi veriyor ve böyle olmak sanki kendi tercihlerinin dışında gelişen onun olup bittikten sonra fark ettiği bir süreç olmuş. *“...hani kendi ayaklarımın üzerinde durmaya, dünyayı algılamaya ve sorgulamaya başladığım andan itibaren bu şekilde kendimi geliştirmeye yönelik ya da bu şekilde kendimi geliştirdiğimi fark ettim. Bu yüzden hani bu şekilde tanımlamanın şu an için doğru olduğunu düşünüyorum.”*

Dinin yaşamında yönlendirici etkisi yok. Bu aşamaya gelmek için özellikle aile ve akrabalarla bir mücadeleye girmiş. *“Yasakçı”, “baskıcı”* olduğuna inandığı dine *“sert”* tepki göstermiş ve toptan reddedişle karşı koymuş. Şu an ki duruşuyla bu tavrı çok örtüşmüyor. Bu tavır ergenlik döneminin fevriliğinden kaynaklanıyor. Şimdiki olgunluk seviyesinde gösterebileceği bir davranış değil. Şimdi olaylara daha soğukkanlı ve belli mesafeden bakabildiği için dine karşı topyekûn reddedişin yerini onun işlevsel etkisini anlamaya bırakmış. Toplumsal hayatta çok başat bir öge olduğu için kendi üzerinde de kaçınmadığı etkileri olmuş. *“Yaa bunu hani şu şekilde cevaplamam gerekecek. Hiçbir din mensubu hissetmiyorum. Ama ailemde ve toplumda baskın olan din İslamiyet. Bende bu şekilde yetiştirilmeye çalışıldım aile*

içinde ama benim buna tepkilerim sert oldu. Ama hani ergenlik dönemimdeki tepkilerim sert oldu çünkü İslam anlayışı ailem ve toplum tarafından algılanışı daha muhafazakâr, baskıcı, yasaklayıcı olduğu için haliyle tepkilerim daha sert, inkâr ve asla buna itaat etmemeye yönelikti ama hani daha büyük, daha böyle araştırıp öğrenmeye başladıkça çokta öyle olmadığını düşünmeye başladım. Hani bilmediğim İslamiyet'e dâhil olmak toplumsal düzeni korumaya yönelik ya da toplumsal düzeni şekillendirmeye yönelik işlev görevi görmeye başladığını düşünmeye başladım. Ama kendim hiçbir dine şey değilim ait hissetmiyorum. İslam etkileri var ama bu benim yaşantımda başat bir öge değil. Beni şekillendirdi tabi ama baskıcı ya da işte yönlendirici etkisinden dolayı toplumun ama kendi içimde bunu yaşamıyorum yani.” Ayrıca dini kurallara uygun hayat sürmeyi tercih edenlere karşı da bir muhalefeti yok.

Dinin toplumsal kurallardaki etkisi okul/egitim hayatına müdahale girişimine yol açmış. Kızların okumaması gerektiği inancı ailesine baskı nedeni oluşturmuş. Fakat bu baskıya boyun eğmeyen aile daha ileri bir adımla başka bir şehirde öğrenim görmesine izin vermiş. Böylece ona ailede “*dışarıda okuyan ilk birey*” olma ayrıcalığı sunulmuş. Topluma ve dünyaya karşı “*duyarlı*” olmasını, doğru bildiklerinden vazgeçmemesini ailesinin kararlılığından devralmış. Ailesinin baskıya karşı koyuşu onun ‘duyarlılık misyonunu’ edinmeye zorlamış olabilir.

Mezhep boyutunda aile mezhebi olan Şafilik ile Hanefilik arasında bir farklılık olmadığını düşünüyor. Mezhepler arasında farklı bir yeri olan Alevilik. Çünkü Aleviliği kendi doğasından dolayı daha “*insancıl*” buluyor. Ergenliğinde dine karşı olmasına neden olan baskı Aleviliğin yapısında bulunmuyor. “*Şunu söylüyorum benim şekillenişim kendi çabalarım ya da kendi üzerime yoğunlaşmamla ilgili bir şey. Belki Alevi yaşantısı içersinde olsaydık bu kadar uğraşmama gerek kalmazdı. Doğalında böyle bir süreç işleyecekti. Onu daha erken düşünmeye başlayacaktım Aleviliğin gözlemlediğim bir tarafı da daha kapalı bir yapısı da var aslında kendi içersinde. Bu anlamıyla da benim gözlemlediğim çokta dışarıya açılan bir yapıları yok. Akrabalık ilişkilerinin daha hâkim olduğu bir yapıları var.*” Alevi olmasa da kendi kendini ‘yaratana’ biri olarak Alevilerde doğal olarak bulunan duyarlılığa ulaşmış hatta Aleviliğin negatif yönlerini de barındırmadığı için bir adım öne bile geçmiş.

Kendi kendini yaratan biri olması herhangi bir rehber, yaratıcı güce, otoriteye ihtiyaç duymayan, kendi adını referans olarak kullanma gücüne kavuşan, muteber bir birey olarak ona özel bir statü kazandırıyor.

Aileden uzakta, farklı bir şehirde yaşamakta zorlansa da üstesinden geldiği için başarı hanesine bir çentik daha atmış oluyor: Onu ‘çocuk’luktan “birey” olmaya götüren bir aşama. Uzakta olmanın bir diğer faydası farklı bölgeleri, oradaki insanları tanıma, yaşadıkları yerlerde görme imkânı vermesidir. Bu imkânla uzaktan ya da dolaylı yollardan değil birebir/canlı olarak yaşama, sorunlarla yüzleşme ve onlara çözüm üretme durumunda kalmış. Bütün bunları aşmak onu güçlendiren, sözüne güvenilen biri olarak kabul edilmesine neden olmuş.

‘Birey olma’ sürecinde Kürt olmanın zorluklarını yaşamış. *“Öğrenciyken özellikle Kürt olmamdan kaynaklı bazı milliyetçi tepkisiyle karşılaştım”*. Kürtlere karşı var olduğuna inandığı önyargı nerdeyse topyekûn, herkesten hatta hiç ummadığı insanlardan gelmiş. *“Evet, hıh aslında kendilerini oldukça şey solcu ya da sosyalist tanımlayan insanlar arasında da aslında oldukça ciddi bir milliyetçi olduğunu fark etmem neden oldu Kürt kimliğine sahip olmam. Bu sadece öğrenci kesiminde değil Türkiye’nin başka yerlerine giderken de orada yaşayan insanların çoğunda da Kürtlere karşı bir önyargı olduğunu gözlemledim. Benim de Kürt olduğumu öğrenmeleri onlarda kötü bir bakış açısı bıraktı.”*

Bu önyargıya sahip insanların birleştiği nokta *“Türk milliyetçiliği”*. Türk milliyetçiliği o kadar yaygın ki toplumda bir blok olarak karşısına çıkıyor ve önlerine çıkan her Kürt aynı kefeye (*“Kürtler eşittir terörist, bölücü, yıkıcı olarak değerlendiriyorlar.”*) konuluyor ve önyargı ancak bir nebze kırılabilir, tamamen ortadan kalkmıyor. *“Böyle sıkıntılıydı ama bunun üzerine gidip daha fazla tanıdıkça önyargılar azalıyordu, azaldı ama yinede her zaman için mesafe duruyordu.”*

Önyargıları kırılabilir aşamasına getirmek için hayli sabırlı olmak, zorlu bir göreve başlama kararlılığı göstermek ve özverili bir çabanın içine girmek gerekiyor. Öncelikle aynı ortamı paylaşmak, kabuğuna çekilmemek, gelen tepki ne kadar gerçek dışı olursa olsun sükûnetle yanıtlamak yolunu seçmiş. *“Birey olarak bu tür tepkilerle karşılaştığımda karşı bir tepki geliştirmedim tam tersine bunu sorgulamaya yönelik yöntem yurtta kaldım ve ilk oda arkadaşım Kayseriliydi sorduğu soru: Kürtler kuyruklu olur hani senin kuyruğun nerede? Şöyle düşündüm: çok sertte çıkışa bilirdim ama bunun çokta doğru bir yöntem olmadığını düşündüm dalgaya alıp*

böyle şeyler yok aslında daha çok anlaşmaya yönelik anlatmaya yönelik tüm okul hayatım boyunca ya da dışarıda bu tür tepkiler geldiğinde benimsediğim yöntem de bu oldu. Daha çok anlatmaya yönelik ve o ön yargıların aslında çok doğru olmadığına yönelik bir şeydi.”

Bu tavır onu ‘öğreten adam’ dürtülerini-nefsini-, kontrol edebilen güçlü bir konuma getiriyor: Bloğu çatlatacak su damlası misali önyargıları kıracak bir birey. Bu çaba kendi seçtiği değil de mecbur bırakıldığı bir görev. Görmezden gelemeyeceği bir kalabalık yaşam alanını daraltmış hatta kuşatmış durumda.

Esmâ: Bu yorucu olmuyor muydu?

HİU: Tabii ki.

E: Ben olsam şöyle düşünürdüm herhalde ‘hak etmediğim bir şeyle neden uğraşayım?’

HİU: Evet tabii ki bunu düşündüğüm çok da oldu. Ama bu durumda yapacak çok fazla seçenek kalmıyordu. Yani ilişki zamanlar karşılaştığım 10 insandan en az 5’i bu tepkiyi gösteriyorsa yapacağım şey kendi adıma bunun doğru olmadığını anlatmaktı. Bu tabii ki çok yorucu çok sıkıntılı bir süreçti benim açımdan ama o durumda yapılması gereken buydu diye düşünüyorum yani en azından benim yaptığım buydu.” Bu çaba köklerinin derinleşmesine engel oluyor, kendisine de belli bir mesafeden bakmasına kendini sorgulayarak, elekten geçirerek değerlendirmesine neden oluyor. ‘İnsan’ olmaktan kavram olmaya doğru bir kaymaya yol açıyor. “Benim karşıtım çok ötekileştiren, çok hiyerarşik bakış açısına sahip insanları iddia ilişkilerine göre değerlendiren, benmerkezci, benim karşıtım herhalde bunlar olur.” Kavramlaşmakla bir zırh edinmiş, canı yanabilen, morali bozulabilen bir insandan farklı bir hal olmuş oluyor.

İnsan olarak yaşamının zorluğunu çocuğuna yaşatmak istemiyor. “İlerde bir çocuğum olmasını isterim ama korkarım.” Başa çıkmaya çalıştığı dünya çok zorlayıcı. “Bu söyleyeceğim çok kritik bir şey olacak belki de. İnsan ilişkileri, dünyanın gidişatı, yaşanan sorunlar, bir çocuğun böyle bir dünyaya gelecek olması ve bunun sizin çocuğunuz olması ve onu yetiştirirken ne yapmanız gerektiğini bilememek haliyle korkutuyor.”

İnsanlara karşı gösterdiği sabır ve duyarlılık dostlarıyla ilişkilerinde de baskın. ‘Seçim yapmak’ gibi sınırlamalarda ya da en başından kısıtlamalarda bulunmadan, herkese fırsat sunuyor ve zaman onu bazılarına-benzerlerine-

yaklaştırıyor. Sadece Kürt olduğu için geri çekilenlerin yaptığı gibi kaba kıyımlardan çok daha üst kategorilere, ince detaylara ulaşmış oluyor.

Yaşanan sorunların kaynağını, insanların birbirini anlamak için vakit ayırmamasına bağlıyor. Sorunlara ve karşısındakine bakarken samimi olarak çözüm aramak ve karşısındakine vakit ayırmak gerekiyor. Bu karşısındakine bakma ile taraflar birbirlerinden zannettikleri kadar farklı olmadıklarını anlama fırsatı yakalamış olacağı için bir yakınlaşma fırsatı doğmuş olacaktır. Yakalanan ortak noktalar onları birbirine daha yaklaştıracak, farklılıklarında derecesi anlaşılacağı için mutabakat sağlama imkânı yaratılmış olacaktır. Mutabakatla beraber ortaklıklar ve farklılıklar aynı potada olacak ve sınırlar doğal olarak, kendiliğinden belirlenecektir. *“Gerçekten ne yapılması gerekiyor ya da bu gruplar ne istiyor, ne için mücadele ediyorlar? Bunu anlamaya yönelik bir bakış açısı olmalı. Asgari düzeyde de olsa müştereklik yakalanıp birlikte yaşayabilmeli yani gruplar ya da birlikte yaşamının yollarını arayabilmeli insanlar.”* Fakat bütün bu bilinenlere rağmen pratikte uygulama konusunda iyimser olmadığını *“Pollanya”* benzetmesiyle ortaya koyuyor. *“Klasik belki”* ile çözümün ortada olduğu izlenimi veriyor. *“Kim neyi nasıl yaşamak istiyorsa öyle yaşasın ama yaşarken bir diğerine de saygı göstereyin. Diğerinin yaşamına engel olmasın. Klasik belki. Pollannacılık gibi. Ama böyle düşünüyorum.”*

Türk Milliyetçiliğinin etkisinin en yoğun yaşandığı ya da belirleyici olduğu alan siyaset. Siyasette hâkim olan bu görüş aşırı müdahale ve yasakçı tutumuyla Türkiye’deki herkes için özellikle Kürtler için soruna neden oluyor.

Anlamaya yanaşmayan dolayısıyla sorunu devam ettiren ve çözümü zorlaştıran; *“Türk Milliyetçiliği”*. Anlamaya çalışmak veya soruna *“harbiden”* çözüm bulmak, farklılıkları kabul edip kendilerini ifade etmelerine destek olmak yerine baskı, engel ve yasaklarla yaklaşılması sorunların büyümesine neden oldu. Milliyetçi bakış doğal süreci bozucu etki yaratıyor ve yeni sorunların ortaya çıkmasına var olanların da daha *“kompleks”* hale gelmesine neden oluyor. *“Aslında bütün bunlar doğalında işleyen bir süreç olsaydı bu bi sınırı ya da işte ee o milliyetçiliğin bakışı bölünme ya da ülkenin dağılması korkusundan kaynaklanan bir milliyetçilik bakış açısı var işte tek tip insan modeli yaratma kaygısı var. Ama Kürtler kendi dillerini kendi kültürlerini şu ana kadar doğal değildi. Doğal süreçte yaşamış olsalardı bu gibi sıkıntılar hiçbir zaman yaşanmayacaktı. Yani ne o bölünme korkuları ne ayrılma korkuları böyle bi şeyi yok. Çünkü benim düşündüğüm*

gözlemlediğim Kürtler Türkiye'nin bir parçası. Bu devletin bi şeyi? Neyi eee vatandaşı. Bu siyasetçi gibi oldu ama bu gayet doğal normal hani. Milliyetçi bakışın korkuları aslında gereksiz. Çünkü "Kürtler Türkiye'nin bir parçası."

Korkular doğal işlemleri gereken süreci bozdu ve sıradan insanların/sokaktaki insanların davranışlarına kadar sinen bir etkiye yol açtı. Resmi bir yasaklama olmasa da pratikte Kürtlerin kendi geleneklerini yaşamaları zorlaştı ve etkiye tepki şeklinde bir yansıması oldu. *"yani baskı sonucu tepki gösterme"* ortaya çıktı. Sapla-saman, dost-düşman, doğru-yanlış birbirine karıştı.

Tarafların ismi çok açık olarak ifade edilmemiş. Daha çok temsil ettikleri değerlerle açığa vuruluyorlar. *"Evet, siz terör diyorsunuz ben çok öyle tanımlamıyorum. Çok iç içe geçmiş harbiden çok kompleks bir yapı var. Çok ta tanımlayamıyorsunuz. Hani Kürt kimliğinin haklarını işte korumak üzerine savaştığını söyleyen bi kesim var öte taraftan bunu terör olarak nitelendirip eeeeeee ne diyim şiddet uygulayan bi şey var ki birbirine o kadar çok geçmiş bir şey var ki (E: ayıramıyorsunuz) evet bi Kürt olarak Kendimi bir Kürt olarak düşündüğümde her iki tarafa da tepki duyuyorum. Anlatabiliyor muyum? Kendi dilimin üzerinden ya da kimliğimin üzerinden bunların yaşanıyor oluşu ve bunun insanlara zarar veriyor oluşu beni çok fazla rahatsız ediyor."*

Bu iki tarafın neden olduğu karışıklık bütün topluma/sokaktaki insanlara kadar yayıldı. Resmen görmezden gelinen Kürtler varlıklarını kabul ettirmek için tepki geliştirdiler. Her iki tarafın tutumu onaylanır gibi değil ama ilk başlatan taraf belli. *"Osmanlıdan bugüne kadar belli bir tanım belli bir kabulleniş varmış. Cumhuriyet dönemine geçişle birlikte başka bir baskı başka bir şey geliyor. Var olan bir durum ifade edilmiyor yasal yollarla. Bu ifade edilmemiş, dışlanmış Kürtlerde bir tepki olarak yansıyor ve bir takım olaylar oluyor. Bunu çok iyi araştırıp, tarihsel, kültürel boyutta araştırıp ona göre bir şeyler söylemek gerekir."*

Kürtlerin kendilerini ifade etmek için siyasi hayata girmeleri de hoş karşılanmıyor ve onlara geniş bir hareket imkânı sunulmuyor. Hatta siyaset milliyetçilik eksenine oturtulduğu için kullanılıyorlar. Çünkü milliyetçilik kendini Kürtlerden hareketle tanımlama yolunu tercih ediyor.

Kürtler kendi alanlarında siyaset yaptıklarında yeteri kadar etkili olamıyorlar. Çünkü yaşanan sürecin etkileri çok ağır. *"Kürtler bütün o yaşanan süreç yüzünden kafası çok karışmış, çok yorgun harbiden bitap bir halde dolayısıyla da farklı bir"*

siyaset yapılamıyor.” Kürtler tüm Türkiye’de etkili olan bir açılım yapamaz halde. Sadece kendi bölgelerinde var olabiliyorlar. Çünkü Türk siyaseti onlara çok bir alan, seçenek bırakmamış, tüm bölgelere yayılmaları engellenmiş durumda. “Tamamen şey dışlayıcı bir bakış anlayışları var. Bu da Kürtleri daha kapalı, dar sınırlar içinde siyaset yapan bir sonuca götürüyor. Milliyetçi bakış açısının Kürt siyaseti için yaptıkları işte “milliyetçi” değerlendirilmesini aslında karşılıklı gelişen bir şeye götürüyor.”

Bütün bu yaşananlar aidiyet duygusuna zarar veriyor. Devlet, farklılıkları engellemeye çalışırken insanları da kendinden uzaklaştırıyor. Türklerle arasına güvensizlik sınıyor. *“İçinde yaşadığım devlete ait olmak; ama bu aitlik karşılıklı olmalı. Hem insanların hem de devletin karşılıklı ilişkisi anlamında olmalı.”*

5. Kişi Eczacı Analiz

Doğum Yeri : Mardin/Derik
Yaş : 44
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Evli
Cinsiyeti :Erkek

Hayata olaylara bakışı: hiç bunları dert etmeye değer mi? Din, mezhep, etnik köken gibi insanın kendisinin seçmediği, doğuştan, anne babadan aktarılan özellikler arasında bir kıyas yapılması veya bunları *“gururlanılacak bir şey olarak kabul edilmesi”* anlamlı değil. *“Herkes mensup olduğu kişiliğiyle, grubuyla veya etnisitesiyle gururlanır. Ha bu bir üstünlük de değil alçaklık da değil. Yani Kürt de olabilirsiniz, Türk de olabilirsiniz, Arap da olabilirsiniz, Alman da olabilirsiniz. Yani ben bunu bir farklılık, farklılık ama bir üst altlık veya söz konusu edilmeyi bile ben çok rahatsız edici buluyorum.”* Bu farklılıklar astlık üstlük olarak derecelendirilemeyeceği, birbirlerinin eşiti kıymete sahip oldukları için bireylerin günlük hayatlarının belirleyenleri olarak ortaya konulmaları sorunların, gereksiz gerginliklerin yaşanmasına zemin hazırlar. Buna benzer kıyas götürmez farklılıklar yerine meslek, ekonomik durum, sosyal statü, eğitim düzeyi gibi daha çok kişinin kendi çabasıyla şekillenen ölçütler yaşamda, gündelik hayatta belirleyicidir. *“Hayat*

yani bence özelliği o. Yani hayat sonuçta, siz her şeyi belirlemiyorsunuz. Gelişen olaylar karşısında pozisyon alarak yaşıyorsunuz. Onun için de her şeye açık olduğunuz zaman daha mutlu olursunuz gibime geliyor yani... çok sert kalıplar koyduğunuz zaman yaşamı kendiliğinden daraltırsınız, hayatınızı daha sıkıntılı hale getirirsiniz. Ben de onu yapmak istemiyorum. Yani yaşam nereye giderse ben de ona göre en rahat pozisyonu almaya çalışırım.” İnsan kendisine aktarılanlarla değil kazanımlarıyla hayatını, ilişkilerini organize eder, onlara göre pozisyon alır. Günlük ilişkiler daha çok ortak paydalar ve ortak ihtiyaçlara göre organize edilir. “...ekonomik anlamda ayrıdır, mesleki anlamda ayrıdır. Durumunda veya görüştüğüm ortam neyse kendimi ona göre adlandırırım, ne soruyorsanız veya ne olmalı önce insan olmak isterim veya insan kalmak isterim.”

Ayrıca asgari bir ortaklık sağlanmasına imkân tanıyan değerler etrafında buluşmak çok daha işlevsel olur. “Kürt olmam tercihlerimde herhangi bir değişiklik yaratmıyor. Belki Kürt de olsam, Alman da olsam ne bileyim başka bir ulustan da olsam, ben ilk en başta dedim ya insan olmayı yeğliyorum. Bu insanlık daha geniş bir alt yapı, ortak bir payda gibi geliyor bana.”

Evlilik, hangi mesleği seçeceğin, aile/arkadaş ilişkileri, çocuk yetiştirirken önem verilenleri belirleyen etnik köken değil etrafındakilerin nasıl yaşadığı, onların birikimleridir. “Ben liseyi bitirdiğim zaman, üniversite sınavına girdiğim zaman tercih yaptım. Bütün eczacılıkları yazmıştım. Özellikle eczacı olmak istiyordum. Üniversite sınavını kazandım. Ondan sonra tercih yaptım. Yani çevremdeki insanlara baktım. Bizim mahallede beş altı eczacı vardı. Belki de onlar idol gibi oldu.”

Hayat öyle uzun planlamalardan, ince ayarlar ve hesaplamalarla değil kendiliğinden şekilleniyor. Hayat kendiliğinden akıp giderken fırsatları, engelleri, zorlukları içinde taşıyor. Zamanı geldiğinde sen de payına düşeni alıyorsun. “Valla hayat rastlantıdır çok da planlı, yarın ne yapacağınızı planlayabilir misiniz? Ben yapamıyorum.”.... “...ben de yüksek lisans yapıyorum ama bitirince ne yapacağım, hiç de belli bir planım yok.”

Kendi planlarının, ısrarının çok etkisi olmayabilir. Hayat fırsatlarla gelir ve bunları değerlendirmen yeterli olacaktır. “Kısmete” ulaşma ya da onu yaratma gayretine girmeye ihtiyaç duymayan biri. Kısmet kendiliğinden süreç içinde geliyor. “Aynen öyle genç olsun diye değil. Evlilik biraz böyle kendi doğasında gelişiyor. Çok da böyle önceden kalıbınızı koyup, şu olsun bu olsun dediğinizde çok da denk

gelmeyebilirsiniz. Yani illaki Kürt biriyle evlenmeliyim, şöyle biriyle evlenmeliyim, mesleği bu olur. Hiç önemli değil. Ayrım yok. Öyle denk geldi öyle oldu.”..... “Ankara’da bir seminere katılmışım. Orada bir hocayla tanıştım. İşte oradan bir şey yakaladık. “Yüksek lisans yapmak ister misin?” falan dedi. Yaparım dedim. Öyle başladı. Yani benim illa yüksek lisans yapacağım diye bi şeyim yoktu. O hocayla tanıştıktan sonra, aramızdaki o.”

Hayattaki rahatlığa kavuşmak için “asgari düzeyde” de olsa çizilmiş bir yola ihtiyaç var. Zaten içinde yetiştiğin aile, yakın çevren bunu kolaylaştırıyor ya da ister istemez belirleyici oluyor. Mesleğini seçmesinde komşularının payı bunun örneklerinden birisi. Bu özellikle ailesiyle ilişkilerinde öne çıkıyor.

Bütün bu rahatlığın ve hayatı akışına bırakmasının nedeni etrafında “sürpriz” olma ihtimalinin azlığı. Akışa bıraktığında dahi asgari düzeyi yakalayabiliyor. Ekstra bir şey istediğinde ona ulaşabilecek güce ve imkâna sahip olduğunu, kendisini destekleyenlerin olduğunu bilmenin rahatlığı var. Meslek odasının başkanlığı ya da diğer bazı kuruluşlarda başkanlık yapmış olması kendine olan güveni artırmış, fikirlerinin desteklendiğini görme fırsatı vermiş. “Bizde odanıza üye olmak zorundasınız. Bir iki sıkıntı gördüğünüzde de tepki vermek adına diyorsunuz ki ben burada olmalıyım. O zaman topluyorsunuz insanları, çalışıyorsunuz.”

Yurt dışına gidip oraların neye benzediğini, insanların nasıl yaşadıklarını görme fırsatı bulmuş. Üniversite için memleketinden daha büyük bir şehre gidip orada hayatla başa çıkmayı başarmış. Mesleki olarak meslektaşlarını temsil etme güvenine layık bulunup bu görevi de başarı ile yerine getirmiş. Bütün bu başarılar kendine olan güvenini ve özellikle aile içindeki otoritesini artırıyor.

Başarısının kaynağı etrafını tanıması ve etrafındakileri kontrol edebiliyor olması. Böylece kendini “güvende daha sağlamda hissediyor.” Yurt dışına kıyasla Türkiye’de yaşamayı tercih ediyor. “Kendi ülkemde daha rahatım.... Sürpriz yaratmıyor. Daha böyle kendinizi güvende daha sağlamda hissediyorsunuz.”

Toplumsal ilişkileri ile aile içindeki olaylara bakışı genellikle örtüşüyor olsa da aile içinde biraz daha “müdahaleci” davranabiliyor. “Benim toplumla ilişkim veya onlara davranış biçimim aileminkinden daha geniş olabilir. Ama içimdeki ailemin yakınlığı tabi ki çevreden daha fazladır. Bu belki de yaşam biçimidir. Bu babamızdan annemizden gördüğümüz...” Derece farkı bir güvenlik çemberi etkisi yaratıyor gibi. Babasının vefatından sonra aile reisliği ona devredilmiş durumda.

Geniş ailesiyle ilişkileri yoğun olarak devam ediyor. *“Ben işyerinde kardeşlerimle beraber çalışıyorum. Ablama hemen hemen her gün olmasa da haftada 5 gün uğruyorum. Kardeşlerimle görüşüyorum.... Çok yoğun. Çok iç içeyiz. Yani aileyiz. Evlerimiz farklı olsa da görüşüyoruz.”... “Bu istediğim için hoşuma giden bir şey. Dayanışmayı görüyorsunuz aile içinde paylaşıyorsunuz.”* Bu yaşam tarzı bir *“müdahale”* olarak değil samimiyet *“dayanışma”* olarak kabul ediliyor. Kardeşlerinin karar alma sürecinde danışılan ve onay veren konumunda. Aile içinde bireysel tercihlerde bulunma hakkı var. Fakat bireysel tercihlerden daha kapsayıcı olan geniş aile ve ‘baba’ çerçevesi var. *Aile büyüğü oluşum, babamın olmayışı, onlara baba gibi hissettiriyor. Kendimi yani onlar beni baba gibi algılıyorlar.”* Bu biraz iç işlerinde bağımsız dış işlerinde merkeze bağlı kişesini hatırlatıyor. *“Yani bu konuştuğumuz konuya bağlıdır. Her konuda aynı tavır gösterilmez. Yani onu ilgilendiren bir konuya, çok da çok kişiyi etkilemiyorsa herhalde istediğini yapar. Yani araba alacaksa beğendiğini alır veya bir iş yapacaksa çok da beni ilgilendiriyorsa veya ailemi ilgilendiriyorsa o işte biraz dayatır.” ... “Neye müdahale edebilirim olmadık bir iş yaparsa, kabul edilemeyecek bir iş yaparsa veya çok radikal şeyler. Yoksa normal yaşamda eşini seçer, işini seçer, istediği yere gider, istediğini alır satar, onları demiyorum. Ama kalkıp işte ne bileyim, işte burada evini alıp başka bir yere götürüyorsa öyle çok da tek başına gitmesini istemem.”* Tam bağımsızlık isteği desteklenmiyor. *“Dinlemezlerse yapacak bir şey yok. Herkes yoluna dersiniz.”* Çünkü bu istek tehlikeli ve kaygı verici. Bütünlüğü bozacak bir davranış. Hem ailenin büyüğü için hem ailenin dayanışma duygusu için hem de terk eden için zayıflatıcı, tehdit edici bir durum. Bu tehlike, ‘tam bağımsızlığın’ sonuçları özellikle yabancıların yaşamlarında gözle görünür bir halde. *“Tabi. Orada mesela insanlar daha birey. Gelişen toplumlarda insanlar bireyselleşiyor. Aile bağları zayıflıyor. Kardeş, anne, baba çok da böyle bağlayıcı olmuyor. İnsanların da düzeni beni çok rahatsız ediyor. Yani ben böyle geniş yaşamayı, daha böyle büyük ailede, geniş çevrede, daha samimi ortamlarda yaşamak; Avrupa’da beni en rahatsız eden şey oydu. İnsanların birey oluşu, çok yalnız oluşu.”* Birey olmak yalnızlık geniş aile üyesi olmak güven, samimiyet duygusu yaratıyor. Birey olmak kırılabilirlik ve savunmamız kalmak demek.

Toplum içinde birbirinden farklı özellikler taşıyan insanları içinde barındırır. Bu farklılıklar hem o insanların kendi çabalarının, tercihlerinin ürünü hem de

doğuştan aktarılan özelliklerden kaynaklanır bazen de birbiriyle çelişen ve rekabet eden bir ortama yol açabilir. Toplum olmanın doğası gereği bunlar şaşırtıcı, beklenmedik veya çözümsüz bir durum değildir. Fakat bu farklılıklar görmezden gelinip, “inkâr” edilir edilirse tepkiler, çatışmalar kaçınılmaz olabilir. *“Toplumda huzur içinde değerlendirilmesi lazım ve herkesin birbirini inkâr değil, kabul ederek, saygı göstererek yani uzun yıllar Kürt yoktu, uzun yıllar işte şu yok. Yani hep inkâr edildi. Çok doğru değil.”... “Aslında bütün bunları böyle işte toplumu bölüp; işte şu şudur, bu budur, o odur. Herkes de orada kalsın, kimse kimseyle görüşmesin, ne bileyim tavır alsın dediğiniz zaman toplum olmaktan çıkıyorsunuz. Artık ilkel çağlardaki o herkesin kavgalı, herkesi reddeden, işte seninki yanlış neymiş işte eşcinsel olmak bilmem dünyada yaşama hakkın yok veya işte sen buraya giremezsin, sen şusun, sen bunu yapamazsın, o zaman toplumun bütün dengesini allak bullak ediyor. En başta da ekonomiyi bozuyor. Bütün kaynakları orada israf ediyoruz. Servet anlamında söylüyorum.”*

Toplumun doğal yapısı içinde bulunan herkes için asgari birlik beraberlik imkânı sunulmalı. Farklılıkları bir sorun, tehlike olarak algılamak toplumun “dengesinin” bozulmasına yol açabilir. Dünyanın genel gidişatı da zaten bunun doğruluğunu kanıtlamaktadır. *“Ama yani Kürt olmaksızın illa ayırım yapmak, kavga etmek anlamında değil yani. Ben Kürd’üm, o Türk’tür öteki Arap’tır. Ama sonuçta hep beraber yaşarız, yani bütün dünya sınırları kaldırırken, ulus kavramından sonuçta biz oraya takılıp kalmışız. En büyük sorunumuz bence o.”*

Farklılıklar bir sorun olarak görüldüğünde bu yeni sorunları da yanında taşıyor ve aslında mesele bile olmayan bir konu fırsatçılar kanalıyla “suni sorunlar” a dönüştürülerek içinden çıkılmaz bir hale getirilir.

6. Kişi Ev Kadını Analiz

Doğum Yeri : Muş/Bulanık
Yaş : 32
Eğitim Durumu : Lise
Medeni Durumu : Evli
Cinsiyeti : Kadın

Çevresindeki insanlara kıyasla daha kültürlü, olayları doğru değerlendirebilen, herkesin göremediğini gören anlayamadığını anlayan biri. Bu özellikleri onu kandırılmayan, aptal durumuna düşürülemeyen biri yapıyor. Etrafındakiler onun canını sıkacak şeyler yapsa bile bu durum onun için şaşırtıcı değil. Bunların olacağını kestiren ve hataları affeden, kin tutmayan biri. *“Ben çok hoşgörülü bir insanım. Güler yüzlüyüm. Kinci bir insan değilim kin taşımam genelde hoşgörülüyüm. Hep öyleyim. Bana çok dokunurlar canımı incitirler. Ama öyle kin besleyen bir insan değilimdir. Öyle çabuk unuturum. Bi insanın bana gülmesiyle bütün herşeyi bırakırım.”* ... *“Çevre olarak konuşursak karşımdaki insanlara nazaran daha bi kültürlüyüm. Herşeyin ne olduğunun farkındayım. İnsanların ne olduğunu biliyorum. Bunlar diyebilirim. Ne bileyim iyi bi anneyim. İyi bi eşim(gülüş!) bunları diyebilirim. Bilemiyorum.”* Görev ve sorumluluklarının farkında ve bunları layıkıyla yerine getirebiliyor.

Dini inançlarında temel değerlere önem veriyor. Allaha inanmak, yapabildiği kadar ibadetleri yerine getirmek onun için yeterli. İbadetlerde aşırıya kaçmayı, yaptıklarını ortalığa dökmeyi yanlış buluyor. Aşırıya kaçanları, ibadetlerini insanların gözüne sokanları güvenilir ve samimi bulmuyor. Yaptıklarını sahte, böyle davrananların içleri temiz bulmuyor. *“İçim neyse dışım da aynı. Ha ibadeti sorarsan hiç bi şey yok.”*

Temel değerlere inanç insanlar arasındaki farkları/ ayrımları ve önyargıları engelliyor. Din veya mezhep farkı bir engel olarak veya önyargı olarak değil merak ve bilme isteğine neden oluyor. *“Ne olursan ol insan ol”*

Etnik kökeni ve mezhebi babadan kendisine geçen, miras kalan, kendi başına seçmediği bir şey. Bundan dolayı bu özellikleri insanlarla arasına sorun yaratan bir farklılık olarak görmüyor. Anne babasının farklı etnik kökenden ve mezhepten olmasının hayatında sorun yaratmamasını bir kanıt olarak sunuyor.

Diğer insanların kendisine karşı duydukları şüphenin gereksizliğini ispat etmek gibi bir niyeti var. Bir Kürt olarak Kürtçe bilmiyor olmasını kendisine karşı duyulan şüphenin gereksizliğinin ve aralarında aslında bir fark olmadığını bir kanıtı olarak sunuyor. Fakat bir yandan da arada kalmışlık yaşıyor. Çevresinde dillerini anlayamadığı insanlar var. Dili bilmemesi onlarla bütünleşmesine engel oluyor. Ama Kürt olduğu için kendisine önyargıyla bakanlarla da bütünleşemiyor. *“ya bizde*

Türk le Kürtü açnak istiyorsanız bizim için farketmiyor. Farkeden hiç bişey yok. Çünkü biz babam Kürt diye biz PKK değiliz. Çünkü Kürt denildiği zaman hep kafalarda soru işaretleri oluyor ya bizde öyle bi şey yok. Annem içinde öyle mesela babam Kürtçe bilir annem hiç bilmez. Biz beş çocuğuz. 4 kız 1 erkek. Bi ablam bilir o da çatpat. Ben de burda 11 senelik evliyim. Çevremden öğrendiğim kadarıyla Kürtçeyi Zazacayı biliyorum. Eşim Zaza. Yani bilseydim iyi olurdu. Hayır dili bilmek güzel. En azından böyle garipsenmezsin. Boynunu bükmezsin. Acaba ne konuştular. Acaba benim hakkımda mı konuşuyorlar? Ben yeni evlendiğim zaman o sıkıntıları çok yaşadım. Yoksa benim için hiç farketmiyor.”

Eş seçimi enine boyuna düşünülmeden, sonuçları hesaplanmadan, gençlik hali ile yapılan bir davranış. Hatta şımartılarak büyütüldüğü için evlenme isteği onaylanmış. Eşi ile arasındaki eğitim, gelir ve yaşantı farkı, aile yapılarındaki fark, evlendikten sonra yaşı ilerledikçe açığa çıkıyor ve bir ikilem yaratıyor. Bu ikilem hayatındaki en temel duygu.

“Müthiş bi erkek” ve “dört dörtlük” inancının yanlışlığıyla, özellikle ailesi karşısında hata yaptığını kabul etmekte zorluk yaşıyor. Bu durumu yaşına, deneyimsizliğine bağlıyor. “ 19 yaşında ne fikri değişecek. İnsan kafasına koydu mu... bluğ çağısın. Yerleşti mi... oldu mu olacak diyorsun. Olacak illaki olacak.” Hata yapmış olduğu düşüncesini yaşın getirdiği doğal bir sonuç olarak göreyerek üzerindeki etkiyi azaltmaya çalışıyor. Kişisel bir hata değil de gelişimin doğal sonucu. Ayrıca ilişkilerinin evlilikle sonuçlanmasını sağlayan esas kişinin eşi olduğunu söyleyerek esas suçluyu açıklamış oluyor. *“İnsan bi flört yaşar. Bi arkadaşlık yaşar. Sonra bırakır gider. Ama o işte benden uyanık çıktı. O evliliğe sürükledi beni.”*

Evlendikten sonra eşinin ve ailesinin “mükemmel” olmadığını farkına vardığında değiştirmek ve düzeltmek için elinden gelen gayreti sarf etmiş. Fakat bunun umutsuz bir çaba olduğuna kanaat ettiğinde bu hayatında bir bölünmeye yol açmış: Evlenmeden önceki ailesi ve çekirdek ailesi. Evlenmeden önceki ailesi ile eşinin arasına bir mesafe koymuş. Bu bölünmenin bir yanında gençliği, her istediğini yapan, kaprislerini hoş karşılayan ailesi ve kariyer vaad eden biri varken öte tarafta “oturmasıyla kalkmasıyla eksik olan” bir eş, “Türkçe bile konuşamayan” ve “...3-5 seneye kadar hala çarşafı” olan bir kayın valide, eğitimleri yetersiz olan komşuları var. Böylece hayatındaki olumsuzluk, geri kalmışlık, cahillik eşinin ailesi

ve Diyarbakır'da yaşadığı sokaktakilerle özdeşleştirmiş oluyor. Onlarla arasında kapanmayan bir fark oluşturuyor. O, 'yukardaki' biri olarak onlara *"yanlışlarını"* anlatmaya çalışmış. Ama pes etmiş biri. Olumlu/ iyi olanlar, imrenilen ve hayranlık duyulan ise geçmişi ve Muş'ta bıraktıkları. *"Ben Muş'a aittim. Benim küçük Paris'im."* Baba evinden bahsederken *"beyle kral gibiydik. Yediğimiz önümüzde yemediğimiz arkamızdaydı."* *"çünkü ben çok rahat bir evdeydim, rahatta yaşıyordum. Hiç kimsenin karışamayacağı bir şekilde, yani karşıdan baktığın zaman herkesin gıpta edip de benim de böyle bi hayatım olsun diyebilecekleri bi hayatım vardı."*

Eşinin ailesi ve Diyarbakır'da beraber yaşadığı diğer insanlar/ eşinin ailesine benzeyenler/kendi memleketinden olmayanlar onun için ötekini temsil ediyor. Yaşadığı zorluklar kendi seçimleri sonucu olduğu için başına gelenleri hak ettiğine inanıyor. Ama bu hatadan ders çıkaracak olan kişi onun çocukları. Çocukları sevdiği biri ile evlenmeli ama evlenmek için seçtikleri insanın kültürlü biri olması şartlardan biri. Ayrıca çocuğu evlenme kararını alacak doğru yaşa gelinceye kadar sabretmeli. Kendi evliliğini hayatını kısıtlayan, okumasına, meslek sahibi olmasına, para kazanmasına, ev dışında bir hayat kurmasına engel olan, eşinin ailesinin müdahalesine maruz kalmasına neden olan bir şey olarak gördüğü için çocuğu okulu bitirince, meslek sahibi, güç ve maaş sahibi olunca evlenmeli.

Bütün bu zorluklarla uğraşmak yerine aslında bir yol da hiç evlenmemek. *"evlenmezdim en iyisi ile de evlenmezdim."* Evlilik kendine olan güvenini, ilgisini, beğenisini azaltan bir şey. *"Bi de kendine ayıracak vakit bile kalmıyor. Bi aynaya bakıp neye benziyorum bile diyemiyorum. Yemin billâh diyemiyorum."* Oysa evlenmeden önce bunlara vakit ayırabiliyordu. *"ben açtım. (başını kapatmadığını söylüyor) ben de bi tırnak vardı. Aklın durur. Ev mev silmezdim. Temizlik bilmezdim. Anneme ablama kızınca abeme (babasına) söyledim. Böyle de nazlıydım. Dört kızın delallarıydım."*

Evliliğin tek iyi yanı onu anne yapması. Çocukların varlığı, ilgisi ona kendisini önemli biri/ iyi bir şey yapan biri duygusu veriyor. Evliliğinde emeklerinin karşılığını aldığı tek şey, umudu çocukları.

Çocuklara isim verirken büyüklerin tavsiyesi hatta direktmesi etkili olmuş. Bu direktmeye karşı koyacak kadar güçlendiğini düşündüğünde karar alma sürecine dâhil olup kendi doğrularına göre isim seçmiş. *"En büyük oğlanı görümcelerim rüya*

görmüş.... Eşim 'ablamdır. Büyüğümüzdür.' O zamanlarda sözün yetmiyor. Zayıftım tanıyorsun." ... Erkek kardeşinin ricasını kırmamış. Tek erkek kardeşin isteğini önemli buluyor. "Küçük oğlan da kardeşim. Erkek kardeş kırmak olmuyor. Abla dedi umut olsun mu? Baboş dedim sen dedikten sonra Umut Umut'tur."

İsimlerin politik çağrışımlarının olmamasına özellikle dikkat edilmiş. Çocuklarının herhangi bir önyargıya maruz kalma ihtimalini en başından engellemek istemiş. *"Başka isimlerde söylendi Baran denildi. Hasan dedim Baran Kürtçeye yatkın. Yarın ki gün çocuğun başına bi iş açılmasın. Bu günler için değil ilerki seneleri de düşünmek lazım. Onun için ben Kürtçe isim koymadım."*

Komşuluk ilişkilerindeki ana tema resmiyet. *"Benim de bi özelim olsun."* Misafir olmak ilişkilerinin sınırlarını belirleyen diğer kural. Beklentilerinin bir listesi varmış gibi. Ne zaman gelebilirler *"gecenin 11'i olur. Sabahın 8'i 9'u olur. O kapı zır zır. Böyle şeyleri istemiyorum."* Ne zaman gelmemeliler *"kocam evde veya uyuyorum. Gelmeyin."* Yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenlerin belirlendiği bir anlaşmaya uymalarını istiyor ve bunu açık olarak ilk tanıştığı insanlara bile iletiliyor.

Kurallar geçmiş deneyimler sonucu oluşturulmuş, gerekli dersler çıkarılarak doğruluğu ve gerekliliği test edilmiş. *"Çünkü onları ben yaşadım."* Kurallara veya sınırlara riayet edildiğinde sorun çıkmadığı için samimiyet artıyor ve onların ihtiyaçlarına daha yakın ilgi gösterebiliyor. *"Eline diken batarsa benim canım yanar."* *Nasıl insanlarla birlikte olacağını bildiği için arkadaş sayısını belirleyebiliyor. "O kadar dağınık bir insan değilim. 100 tane komşum 100 tane arkadaşım yok. "*

Bildiği yer ve insanlarla koyduğu kuralları uygulaması, kabul ettirmesi kolaylaşıyor. Ayrıca tanıdığı bildiği insanlar güvende olduğu hissini uyandırıyor, kendine duyduğu özgüveni besliyor ve sınırların varlığını onlarla arasındaki farklılığı her zaman görünür kılıyor. 'Ben ve onlar, bizim oralı olanlar ve olmayanlar' vurgusu sıklıkla yapılıyor. Aradaki sınır *"toprağı"* olan arkadaşlarıyla birlikteyken yok oluyor. Neredeyse kendisini bir yansıması gibi oluyor. *"En azından konuşmamız bile aynı, şivemiz bile o insanla aynı. Konuşmamız, gülmemiz hemen hemen aynı. Onun aile kültürü ile bizimki uyuyor, bağdaşiyor."* Bu ilişki aynı zaman da geçmişe özlem ya da geçmişle bir bağ kuruyor. Bizim aile kültürümüz dediğinde kendi çekirdek ailesi yerine baba evinin kültürünü kastediyor.

Kürtler yasaklara karşı ayaklandılar.

- Yasağa verilen doğal insan tepkisi yasak olan şeyi çiğnemektir. Kürtlerin yaptığı da doğal bir tepkinin sonucu.
- Olanaklar arttırılmış olsaydı, iş imkânları terör engellenirdi.
- Devlet üzerine düşeni yapmıyor. PKK'nın sağladığı barışı devlet uzatmadığı için askerler ölüyor. Böylece aslında askerlerin ölümüne devlet yol açmış oluyor. Burada askerlerin ölümü sanki kendiliğinden oluyormuş gibi anlatılıyor. Yani bir görev sonucu, hastalık sonucu vb. değil de tek başlarına ve nedensiz ölüveriyorlar gibi. Askerlerin ölmesine sebep olan belli bir şey yok.
- Devlet insanlar arasında bir fark yaratıyor, herkese eşit muamele yapmıyor. “*Ya sen niye insanları insan olalar görmüyorsun? Kürttür. Olabilir.*” Bu şekilde devlet hata yapan bir insan /birey olarak tasvir ediliyor. Ve insan olan devletin hataları diğerlerine (“*Irak diyor ki –Barzani’yi kastediyor- ben de o zaman Diyarbakır’ı alırım.*”) cesaret veriyor.

Devlet Kürtlere karşı bir önyargı oluşmasına neden oluyor. İnsanlar Kürtleri ‘Doğulu’ ve ‘eli yüzü düzgün olmayan’ insanlar olarak kafalarında canlandırıyorlar. —Askerdeki kardeşine arkadaşlarının davranışları sonucu- “*gerçekten hakkatten güzel bi çocuk, parlak. Demezsin bu doğuludur.*” İnsanlar Kürtlere soru işaretleriyle, emin olmadan yaklaşıyorlar. Bunu besleyen destekleyen de devletin hatalı tutumu.

Devletin temsil edildiği yer “köşk”. Köşk uzakta, kendisi hakkında dışa kapalı ve ulaşılamayan bir yer izlenimi veriyor.

- ‘İyi Devlet’, temsilini T. Erdoğan’da buluyor. “*Yeşil kart*”, “*kızların okula gönderilmesi*”, “*okul kitaplarının bedava dağıtılması*” hayatını kolaylaştıran, onayladığı faaliyetler. Bazı yasakların —“*devlet dairelerinde Kürtçe konuşulmaması*”— zamanla kaldırılması devletin umut vaat eden faaliyetleri.

Kürtlerin Siyasi temsili “*Leyla Zana*”. Ama kendisini temsil eden biri olduğuna inanmıyor. Herkesin bildiğini insanların gözüne sokmanın bir anlamı yok. Uyum farklılıkların öne çıkarılmasından daha önemli.

E: Kürtlerin siyasete katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kadın: ya boşver onları onlara oy bile... zaten Leyla Zana çıktı orda Kürtçe konuştu. Senin orda Kürtçenin ne alakan var? Ben bunu çok kınadım. Ya kalkıp orda Kürtçe konuşmanın bi anlamı yoktu ki. Benim nazarımda kendini rezil etti. Zaten herkes seni biliyor. Diyarbakırlısın, Kürtsün. Kürtçeyi çok iyi konuştuğunu da

çok iyi biliyoruz. Bazı fikirleri taşıdığını da çok iyi biliyoruz. Kalkıpta o kadar insanın içinde kendini rezil etmenin bi anlamı yoktu.

E: nasıl bi yol izlemesi gerekiyordu?

K: onca insan var bilmiyorum kaç tane mecliste üye var. Kaç tane vekil var bilmiyorum. O insanlar nasılsa sen de öyle ol. Onlar gibi olman lazımdı.

E: farklı düşünüyor olabilir.

K: herkesin düşüncesi farklı. Hiç kimse birbiri ile aynı değil ki. Sen şu an farklı düşünüyorsun ben farklı düşünüyorum. Bu demek değil ki ben kalkıpta 600 kişilik grupta kendimi belli edeyim. Ne gerek var?

Hemşehri ortama uyum sağlamalı, sivri olmamalı, evli olmalı- çocuklarıyla beraber vakit geçirebilme fırsatı için- sözüne güvenilir olmalı. "ha çok sivri olmayacak. Göze batmayacaksın. Yapmak istediğin bazı şeyler varsa ifade etmek istiyorsan bunun kitabı var. Kalem var."

Belli bir Kürt tipi tanımlamıyor. Onun yerine tek tek insanları değerlendirip Etnik Köken ayrımının anlamsızlığını ve aslında herkesin ne kadar da birbirine benzediğini göstermeye çalışıyor.

E: Kürt olan birisini nasıl tarif edersiniz?

K: Kürttür diye ben Kürtüm alımda yazıyor mu Kürt diye.

E: Ortak özellikleri nedir?

K: Bilemiyorum. Diyem ben Kürdüm ama ben Kürtçe bilmiyorum. Diyem kürtçe bilmek. Değil. Öyle Kürt var müthiş yerlere gelmiş öyle Kürt var ki hala hayvanla uğraşiyor. Öyle Kürt var daha Türkçe konuşmayı bilmeyen insanlar vardır. Onu ben seçemem.

...

E: Türk olan birini nasıl tarif edersiniz?

K: Onu bilmiyorum. Öyle Türk vardır okumuştur. Öyle Türk vardır hiç okumamıştır. Bizim doğunun köylerinden biridir. Bazen tv'lerde çıkıyor. Doğu batı ayrımı yapıyorlar ya aynı okumamışlar o da okumamış o da hayvancılık yapıyor bu da. Böyle değil mi? Şimdi İstanbulda yaşıyor çok müthiş bir arabası vardır altında, çalışıyordur, özgüveni vardır. Çünkü parası var. Tamam ben de okumuşum ama özgüvenim yok. Arkada maaşım yok Çalışmıyorum.

Kendini 'insan' olarak tanımlayarak Kürt olanlara karşı olan önyargıyı kendisinden uzaklaştırmış oluyor ve olabilecek en büyük grubun üyesi olduğu için farklılıkları sivriliklerini en aza indirgemiş oluyor.

7. Kişi Güvenlik Görevlisi Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır/Lice
Yaş : 34
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Evli
Cinsiyeti : Erkek

Metin bir kişinin yaşamında iki farklı bakış açısından oluşuyor. Bu iki farklı tarz birbiriyle çelişkili, ama davranışlarında veya hayatının genel akışında tutarsızlık yaratmıyor. İkili tarz paralel giden bir yol gibi şeritlere ayrılmış durumda. Şeridini takip ettiğinde sorun çıkmıyor, ama bunları üst üste koyduğunda çelişki/uyumsuzluk ortaya çıkıyor. İkili şeridin ana durakları birey ve çevresi, Doğu ve Batı, Diyarbakır ve İstanbul, gelenek/görenekler ve serbestlik, bireysel tercihler ve yakın çevrenin tercihleri olarak sınıflandırılabilir. Ana başlıklar arasında genellikle bağlantı kurmadan yaşamına devam ediyor. Zaman zaman bağlantı kurduğundaysa bu daha çok şartlar onu buna zorladığı için oluyor.

Özel hayatındaki yasakları, geleneklerin sınırlamalarını kayıplarının kazançlarından daha fazla olduğuna inandığı için kabullenmiş durumda. Fakat toplumsal hayatında otoriteyi temsil eden devletin koyduğu yasaklar veya sınırlara karşı aynı kabulleniş söz konusu değil. Bu farklı yaklaşım bütün metne yansımış, neredeyse iki farklı karakter resmi çıkarmıştır.

Özel/bireysel hayatı söz konusu olduğunda geleneklere uygun davranmayı tercih ediyor. Yasaklamalara boyun eğmek zorunda hissedilen, kararları büyüklerine bırakan, etrafında yakınlarının ve tanıdıklarının olmasını tercih eden biri oluyor. Özellikle eş seçiminde ve çocuklarına isim verirken nihai karar büyüklerle bırakılmış. *“Diyarbakır’da pek biliyorsunuz biraz bizim buranın insanlarını, çıkma olayı pek sevilmiyor. Görücü usulü. Ondan sonra komşu olduğumuz için biliyorlardı ailem. Ailem iyi kız olduğunu söylüyor, beğeniyordu. İnsan ailesinin etkisinde kalıyor. Tabi kendi şeyi de olacak yani, onun da kendi rızası olacak.” ... “Yani bizim birbirimizi tanımak için zamanımız olmadı. Tam anlamıyla yani insan, özellikle batıda bu var. Flört dönemi, birbirini tanıma aşaması, yani ben bunu yaşamadım. Yaşamadım*

ama pek de hayal kırıklığına uğramadım sonrasında.” “Benim 3 çocuğumun da ismi Kürtçe. Yani ben kendim zaten şey yapmadım. Bir tanesinin ismini benim babam bıraktı, bir tanesini annem. Bir tanesi de benim amcam bıraktı. Ben de şey yapmadım, yani bizim büyükler isim bıraktığı zaman yok öyle olmasın da şöyle olsun gibi bir şeyimiz, ya büyüklere de biraz saygıdan dolayı yapmadım. Yani onların görüşü olduğu için.”

Hemşehrileriyle kendi kişilik özellikleri ya da beklentileri uyuşmuyor dolayısıyla onlarla birlikte yaşamak kolay değil. *“Burada etnik kökenimiz yani çoğunluk Kürt kökenli olduğu için pek bir problem yaşanmıyor. Sadece bizim bu Kürt kesiminde biraz kaba kuvvet var. Ondan sonra birbirine saygı sevgi olayında eksiklik olduğu için bu tür şeylerde biraz zorluk yaşıyorum.”* İsteddiği insan özelliklerine uygun değil. Kürtler kaba kuvvet kullanıyor. Fakat bu kaba kuvvet kullanımı ya da saygı/ sevginin eksikliği, terör ve medyanın etkisine dayanıyor. İnsan iyi niyetine rağmen yaratılan olumsuz tablonun dışına çıkamamaktadır. Seçeneksiz bırakılıp istemedikleri yöne itilmekteler.

İnsanlar arasında ırk, din, dil üstünlüğü/farkı olmamasına rağmen özellikle din tercihlerinde belirleyici. Çünkü çevre (aile, akraba vb.) farkı bir şeyi onaylamaz ve hayatında baskı kurarak isteklerini gerçekleştirme gücüne sahip. Karşı çıktığında ya da kendi doğrularında ısrar ettiğinde dışlanma/cezalandırma riskini almış olur. Doğru olduğuna inansa da çevrenin baskısı davranışlarına etki ediyor. Çevre bir filtre etkisi yapıyor. *“Yani bir Müslüman olmadığı zaman, yani insanın kendi çocuğu gidip Müslüman olmayan birisiyle evlendiği zaman hem çevreden olsun, hem oradaki akraba kesiminden olsun bir tepki olayı var, ondan sonra dışlanma örf-adet şeylerinden dolayı. Yani düşünce olarak farklı düşünsem bile bulunmuş olduğum çevrenin etkisiyle bazı şeyleri sağlıklı şey yapamazsınız. ... çevrenin etkisiyle, burada biraz tutuculuk şeyi de çok fazla olduğu için yani insana doğru olsa bile çevre eğer yanlış olan bir şeyi onaylıyorsa, o yanlış her zaman doğru haline geçiyor.... çevrenin etkisiyle geri adım atmak zorunda kalabilirim.”*

Toplumsal hayata çıkıldıkça kullandığı dil Türkçe’ye kayıyor. Kariyer sahibi kardeşlerle Türkçe, geleneksel yaşantısını devam ettiren anne ile Kürtçe konuşuluyor. *“Normalde Diyarbakır’da şöyle bir şey var mesela, Kürt kökenli olup da işyerinde Türkçe konuşan da var, ev içinde bazen Kürtçe de konuşurlar, karışık”.... “Yok mesela benim kardeşlerim var. Birisi doktor, birisi ikinci lig hakemi, onlarla evde Türkçe konuştuğumuz da oluyor. Annemle Kürtçe konuşuyorum....*

Mesela ben dikkat ediyorum. Ben doktor olan kardeşim de Kürtçe biliyor ama biz onunla Kürtçe konuştuğumuzda, yani biz eskiden beri Türkçe konuştuğumuz için, Kürtçe konuştuğumuz zaman ben bir yabancılık çekiyorum. Acaba niye Kürtçe konuşuyoruz diye, anadilimiz olmasına rağmen. E tabi annemin Türkçesi biraz bozuk olduğu için onunla Kürtçe.” Çocukların Kürtçe öğrenmeleri için özel bir çaba/planlama yok. Dili öğrenmeleri doğal bir süreç olarak kendiliğinden olacak. Aileye yaklaştıkça Kürtçe öğrenme mümkün aksi halde bu ihtimal azalıyor.

Doğu-Batı ayrımında Doğu Diyarbakır, Batı İstanbul olarak algılanıyor. Doğu- Diyarbakır-, kaba kuvvet, şiddet, baskı, gelenek, yasak ve dışlanma endişesi ile Batı- İstanbul- ise insanların birbirlerinin alanına girmemesi, saygılı olmaları, gelenek göreneklerin etkisinin kırıldığı, özgürlük ile ve büyük şehirde yalnız kalmanın zorluğu birlikte anılıyor. *“Hocam mesela düşünce anlamında insanların birbirlerine saygı sevgi olayı, ondan sonra kimse kimsenin hakkını yemiyor hiçbir şekilde. İnsan benim kendi düşüncem batıda daha bir farklı, daha bir özgür, burada bazı şeyler gelenek göreneklerin vermiş olduğu şeylerden dolayı kısıtlanmak zorunda kalıyor. Eğer sen o düşünceye sahip olmasan bile, bulunmuş olduğumuz çevrenin etkisiyle bazı şeyleri serbest yapamıyorsun yani.”*

Doğu-Batı çocuk yetiştirmede farklı sonuçların ortaya çıkmasında kendini gösteriyor. Kıyaslamalarda çocukların kişilik özellikleri, karakterleri bölgelere göre farklılıklar taşıyor. Diyarbakır’da büyüyen/ yetiştirilen büyük oğluna baktığında Diyarbakır’da yaygın olan kaba kuvvet kullanımı, şiddet ile daha sık karşılaşılıyor. Öyle ki değiştirme girişimleri baskın olan çevre etkisinden dolayı mümkün olmuyor. Bölgedeki olaylar şiddet ve kaba kuvveti besliyor. Bu koşullarda başka ne beklenebilir ki! *“Valla ben özellikle şuna dikkat ettim, özellikle Diyarbakır ortamında, ben mesela İstanbul’a gidip geldikten sonra çocuğumu daha farklı yetiştirmeyi düşünüyorum. Bu sadece İstanbul için değil yani. Batıda çocuk yetişme tarzı ondan sonra kişilikleri daha bir farklı oluyor. Burada benim büyük oğlum eskiden beri Diyarbakır’da olduğu için, Diyarbakır’da da şöyle bir şey var. Yeni yetişen küçük çocuklara bir kaba kuvvet bir şiddete dayalı yetişme tarzı oluşuyor. Benim oğlumda da o tür şeyler, ben onu sezinledim. Tabi değiştirmeye çalıştım yalnız büyümüş olduğumuz çevrenin etkisi fazla olduğu için bunları silmek de biraz zor oluyor.... “...çevrenin etkisi bunu engelliyor yani. Arkadaş ortamları olsun, ondan sonra bu son zamanlarda özellikle olaylar, mesela özellikle şey arasında oluşan olaylar, doğu-güneydoğuda yaşanan olaylardan dolayı çocuklar da ister istemez*

orda korkunun vermiş olduğu şeyden dolayı artık kaba kuvvet, şiddet bu tür şeylere daha bir şey oluyor.”

Diyarbakır'daki sorunların kaynağı ya da Diyarbakırlıların şiddete/ kaba kuvvete dayalı ilişkilerinin kaynağı bölgenin koşullarına dayanıyor; zorunlu göç, çarpık şehirleşme, köyden gelenlerin şehir hayatına uyum sağlayamaması. Onlar “istemeseler bile” Diyarbakır'daki yaşantıyı olumsuz etkiliyor. Şiddetin uygulanmasının en büyük göstergesi göçle şehre gelenlerin şehir yaşamına uyum sağlayamaması. Bütün bunların sorumlusu onları şehre gelmeye zorlayan Devlet. *“...artı şimdi Diyarbakır'ı biliyorsunuz yani burada, olaylar olsun, özellikle bu son zamanlarda köylerde bazı yerler yakıldıktan sonra, zaten artık kimin tarafından yakıldığı pek şey değil de, tabi haliyle insanlar köylerinden göç ettiler Diyarbakır'a. Böyle olunca da çarpık bir şehirleşme, göç fazla olduğu zaman da insanların birbirine, köyden gelen bir insanın şehir hayatına alışması için bazı şeyleri kat etmesi gerekirken bir kişilik çatışmasına giriyorlar. Böyle olunca da buradaki insanların düzeni de ona göre bozuluyor. Yani onların tamam belki, onlar da haklı olabilirler ama. Çünkü geçmiş oldukları yer tamamen farklı bir yer. Bunu belki bilinçli yapmıyorlardır ama ister istemez Diyarbakır da biraz karıştı yani.”*

Türkiye'de yazılanlar ve söylenenler tam tersi olarak uygulanıyor. Devlet vaat ettiklerini yerine getirmiyor: demokrasi, insan hakları vb. *“sadece kâğıt üzerinde var.”* Ayrıca hayatları getirdiği yasaklarla kısıtlıyor. İnsanların istedikleri gibi eğitim alması ya da kendini ifade etmesi kısıtlanıyor. Sonuçta yasaklara karşı insanın doğası gereği direnç ortaya çıkıyor. Olanlar bir etki- tepki meselesi. *“Ama düşünce özgürlüğü anlamında mesela ben şunu özellikle bir şey anlamında söylüyorum, birisi girip birisiyle dairede Kürtçe konuştuğu zaman ona hemen yok burada Kürtçe konuşamazsın, yasaktır. Böyle olunca tabi, devlet bu tür şeyler yaptığı zaman bir tepki, yasaklamalara karşı bu insanların tabiatında olan bir şeydir. Yani yapma dediğin şeyi yapar insan. Yaptığı zaman da eğer onun karşılığında tekrar tepki görüyorsa ister istemez orda bir başkaldırı olayı olur. Burada bu tür şeyler oluyor yani, güneydoğuda.”*

Devletin bölgeye yatırım yapmaması insanları diğer seçeneklere yönlendiriyor. İnsanlar aradıklarını ya da umduklarını bulamadıklarında ortada olan ikinci seçeneğe yöneliyor. Çünkü taraflardan biri olan devlet yaptıkları ve yapmadıkları ile insanları diğer tarafa doğru itiyor. Zaten insanların durumu o kadar kötü ki sağlıklı şekilde karar alacak durumdan yoksunlar. *“Biraz da devletin, mesela*

doğuda pek yatırım yapılmıyor. İnsanlar işsiz, güçsüz. Haliyle böyle olunca en ufak bir şeyden zaten bunalım yaşıyorlar. Ortalık da karışık olunca bazı şeylere zemin hazırlanıyor yani.” ... “Çünkü adam işsiz güçsüz, çocuğu aç, insanların çoğu bunalıma girmiş, yani en ufak bir şeyde hemen insan insanı kendi safına çekebilir. Zayıf insanı safına çekmek çok kolay bir şey, zor bir şey değil.”

Yapılan değişiklikler, verilen bazı haklar da aslında samimi olarak verilmiyor. Avrupa Birliği'nin baskısı olmasa, Kürtlere desteği olmasa durum şimdikinden daha daha kötü olurdu. Avrupa Birliği'nin hamiliğinde “kalpten” olmasa da şartlar iyileşebilir. “Kürtlere dedim ya yani, tamam belki konuşmalarında onu pek şey yapmıyorlar, göstermiyorlar ama, bu başbakanından tutun da muhalefetine kadar Kürtlere karşı mecburiyet olmasa hiçbir şekilde hak vermeyelim gibi bir izlenim var yani. Bazen Avrupa'nın ya da başka şeylerin etkisiyle bazı şeyleri söylüyorlar ama ben onun gerçekten kalpten söylendiğine inanmıyorum.”

Devletin bu yasakçı tutumuyla beraber hemşehrilerinin davranışlarını da değiştirmek gerektiğine inanıyor. Hak hukuk tanımayan hemşehriler yasakçı devlet benzerliği var. “Birbirini çekemeyen bir yapımız vardır. Birbirimizi ispiyonlama, birbirinden büyük olma kompleksi, hep ben ben, egoistlik en azından.”

Hemşehrilerinin onaylamadığı davranışlarını özellikle İstanbul'da fark etmiş. İstanbul aynı zamanda Türklerle temas için de bir fırsat yaratmış. Uzaktan/kulaktan dolma tariflerden bireysel ilişkiler kurma, kendinin nasıl bir insan olduğunu gösterme/tanıtmaya şansına kavuşmuş. Bu beraber yaşamada bazı önyargılı davranışlara maruz kalmış olsa da bu sorunların bir şans verildiğinde aşılabildiğini görmek gibi olumlu bir yanı olmuş. “Özellikle şu son iki sene ben İstanbul'da görev yaptığım süre içinde, ben sırf Diyarbakırlı olmamdan dolayı ilk etapta oradaki insanlar arasında dışlandım. Tabi tanımadıkları için yani... yani sanki dışlanan insan olur ya yani o şekilde bir izlenim oluştu bende. Hatta bir keresinde şöyle demişlerdi: Kürtler böyledir, hırsızlık yapıyorlar, Diyarbakırlılar onu yapıyor, bunu yapıyor. Ben en sonunda, bütün insanlar bir değildir. Şimdi Kürtü de var, Alevisi veya bir Hıristiyan da olabilir. Bütün insanlar bir değil. Yani iyi insan da var, kötü insan da var.”

Kendi içinde hemşehrileri kötülüyor. Olumsuz yanlarını kabul edip bunların değiştirilmesini istiyor. Ama aynı eleştiriler Türklerden geldiğinde bunu bir haksızlık olarak görüp karşı çıkıyor. Kendisi de topyekün bütün hemşehrileri için olumsuz duygular taşıyor ama benzer davranışlar İstanbul'da Türkler tarafından

yapılınca bunun haksızlık olduğuna inanıyor. Türkler hakkında daha olumlu bir algısı var. Yaşadığı sıkıntıları aşmayı başarmış olmasının bunda payı olabilir. Bir şey yapmak istediğinde buna engel olunmamış. Kolaylıkla hakkının yenilmediğini görerek hayatına devam etmiş. Hemşehrileri ile aynı şehirde yaşarken hırsızlık, kapkaççılık vs. gibi olumsuz davranışları ile karşılaşmış. Gündelik hayatına devam ederken insanlarla uyumlu ilişkiler kurabiliyor, farklılıklar yerine ortak özellikleri öne çıkararak soruna neden olma ihtimali olan ilişkilere, durumlara hayatında yer açmıyor.

8. Kişi Kimyager Analiz

Doğum Yeri : Şanlıurfa/Suruç
Yaş : 28
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Bekâr
Cinsiyeti : Kadın

Metnin teması çelişkilerle dolu bir yaşantı ve bunun atsan atılmaz satsan satılmaz sonuçları. Doğrular birbirine giriyor. Hep bir ‘ama’ ‘acaba’ gibi diğer olasılıklar ve eklentiler yaşantısını zorlaştırıyor. Zihnen yorgun, bıkkın biri oluyor ve bu açmazların çocuklarının hayatında aşılacağını, en az bir kuşak sonra çözülebileceğini, değişebileceğini umuyor.

Yapmak istedikleri ile yapması gerektiğini düşündükleri birbiriyle uyuşmuyor.

Kendi kendine bakış: “...ilk aklıma gelen biraz isyankâr bir yapım olması, biraz ulusal bir kişiliğim var. Haksızlığa gelemiyorum. Açıkçası eleştirici, eleştirel bakan biraz farkındalığı yakalamış birisiyim.” Bu tanım ona bazı görev ve sorumluluklar yüklüyor. Sadece kendisi için yaşamak yerine diğerlerini de hesaba katarak hayatına devam ediyor, düşüncelerini organize ediyor. “Yani yaşıyoruz ama yaşadığımızın ya da çevremizde dönen bazı şeylerin farkında değiliz. Ya da kişiliğimizdeki bazı oluşumların ya da sergilediğimiz bazı davranışların nedenlerini düşünmüyoruz. Ama ben bunları keşfetmeyi başardığımı düşünüyorum. Tabi ki bir merak duygusu var bir hareketin neden yapıldığının sonrasını düşünme olayı var.

Bir fark etme isteği, yani bir fark etme olayını başlaması. Her şeyi fark etmiş durumda mıyım bilmiyorum.” Bu çocukluğundan, yetiştiği ortam ve koşullardan kaynaklanıyor. “ya şimdi şöyle şeyler var. Hani insanın kişiliğinin gelişmesi, çevresel faktörler, aile, eğitim durumudur şudur budur. Birçok şeyini hesaplamak zorunda kalıyorsunuz. Dolayısıyla ben kendimde çok fazla çeşit etkiler buluyorum. Çünkü coğrafya olarak çok çeşitli etkilere maruz kalıyoruz. İşçilikte de çok çeşitler var. Mesela bir çeşniler denizinde yüzdüğümü hissediyorum. Bazen bunlara çok fazla diş geçiremiyorum. Hafif bunalımlar yaşadığım dönemler oluyor, bazen yoğunlaşıyorum ama...”

Hayatındaki çelişkileri yaratan “ortamın” kendisi. “Doğudan gelen” çok çocuklu bir köylü ailesinde kız çocuğu olarak büyümek gibi zorlu aşamaları geçmesi gerekmiş. “Mesela istediğiniz gibi yaşayamıyorsunuz. Çünkü ortam buna müsait değil. Bu tür çelişkiler var. Bir de çocukken yetiştirilmeden, mesela ben 8 çocuklu bir aileden geldim. Dolayısıyla ilgide bir şey oluyor. Yani 8 çocuğa nasıl bir ilgi gösterilebilir. Artı doğudan gelen bir ailenin çocuğu olmam. Ailem bazı şeyleri keşfetmiş ama sonuçta bazı köyden gelen özelliklerini sürdürme olayı var. Artı bir taraftan da bir kız çocuğu olmam durumu var. Yani bunların getirdiği bazı hasarlar var ve bunları artıran bir savaşım süreci var.”

Zorlu aşamaları başarı ile tamamlayıp tamamlayamadığı çok belli değil. Çocukluğunda öğrendiklerini ileriki yaşlarında değiştirmek yanlışlığından emin bile olsa kolay değil. İlk yıllardan kalma ‘erkek egemen’ yapının etkilerinin yetişkinliğinde de karşısına çıkması “özgüven soru” yaşamasına yol açıyor. Aynı anda bir kaç alanda savaş vermesi gerekiyor ve bunlar dönem dönem kendi içlerinde çelişkiye neden oluyor. Bu zorluklar:

- Kürt kültüründe kadın olarak yaşamanın zorluğu,
- Kürt olmakla örtüştürdüğü özellikler ile şehirli oldukça bunlardan uzaklaşma hatta kopma ihtimalinin zorluğu.
- Batı’da Türklerin ‘Doğulular/Kürtler kötüdür’ önyargılarıyla, medyanın yanlış tutumuyla yaşamanın zorluğu,
- Köylü aile ile şehirde büyümenin zorluğu,
- Şehirde Türklerle birlikte daha avantajsız konumda olarak yaşamanın zorluğu,

Bütün bu parçaları bütünleştirmek ve bunun yarattığı yorgunluk ve bıkkınlıkla başa çıkmak gibi zorlu bir görevi var.

Etnik kökeni, kimliğinin direğini oluşturuyor. *“Ya benim yaşamımda benim için en önemli nokta etnik köken. Çünkü bu benim yaşamımda en beliren nokta, din o kadar değil.”* Etnik kökeninin hayatındaki ilk ve en genel yansıması dili ile oluyor. Köyde Kürtçe ile başlayan hayatı şehirde Türkçe ile devam ediyor. *“İlk Kürtçeyi öğrendim, ondan sonra Türkçeyi öğrendim. Hatta İstanbul'a gelirken de Türkçeyi öğrenirken zorluk çektim.”* *“Farklı”* olduğunu anladığında hissettiği şey ‘çekingenlik’. Köylü olmak ile Kürtçenin, şehirli olmak ile Türkçenin örtüşmesi böyle kuruluyor. Köylülük Kürtçe özdeşliği doğduğu yerdeki insanların Türkçe bilmemesi, bilenlerinde seçkin olmalarıyla güçleniyor. *“Zaten benim yaşadığım ilçede pek fazla Türkçe konuşulmuyor. Benim anneannem bilirdi. O da çok ünlü bir aşiret reisinin kızıdır. O dönem ilçeye gelen devlet yetkilileri onların evinden geçmiş. O şekilde bir öğrenmesi var. Onun dışında teyzelerim filan bilmezler. Dayılarım bile çok az ki erkekler az buçuk dışarı çıktıkları için öğrenmeleri doğal. Onlar biliyorlar. Bir de okuryazarlık olmayınca Türkçeyle hiç temas yok.”*

Doğu'dan, *“bilinçli olarak”* geri bırakılmış bir yer, çıkıp kentte yaşamaya başlamak bir sıfır eksik başlamak gibi oluyor. Öncelikle Türkçe konuşmak, düşünmek için çaba sarf etmen gerekiyor. Türkçe'yi tamamen öğrendiğinde, içselleştirdiğindeyse bu Kürtçeye zarar veriyor. Bu ödenmesi ağır bir bedel olarak karşısına çıkıyor. Şehirde başarı göstermek, kendini kabul ettirmek için en az Türkler kadar iyi konuşup, Doğulu olmaktan kaynaklanan işaretleri silikleştirmek gerekiyor. *“Onlara benzemek için şimdi şöyle özelliklerinizi bi reddetme olayının olması lazım....ya kürt değilim demeyebilirsiniz direk de Kürt olmadığınızı yansıtmazsınız yani.... Zaten Kürtçe de konuşmamanız gerekiyor. Çünkü Kürtçe konuştuğunuz zaman görüyorsunuz, insanlar böyle irkiliyorlar. Şu son dönemde bölgede olaylar şu bu, onların farklı yansımaları...”* Kendinden beklenenleri yaptığında daha şehirli olup insanlarla yakın ilişkiler kurabilmekse *“arada kalmışlık”* duygusu yaratıyor. *“ya şimdi ne biliyim. Mesela bizim yaşadığımız coğrafya ayrı, onların yaşadığı coğrafya ayrı. Olanaklar şey, gelenekler değişik. Köyün getirdiği bir yaşam tarzı var. Biz biraz daha dağlıyız açıkçası. Bu da yaşam tarzımıza ve sözcüklerimize yansıyor yani.”*

Kürt olmak “dezavantajlı” şekilde hayata katılmakla eşdeğer. Aynı anda hem iyi hem kötü yönlerini aşır, ötekilerle-Batılı, Türk, şehirli vb.-yaşamak, eşit koşullara ulaşmak gerekiyor, fakat hedefe yaklaştıkça daha fazla Türkleşip Kürtlükten uzaklaşmış olunuyor. Bu da onu onaylamadığı gelenekleri bile devam ettirmeye motive ediyor. *“ya işte ama baya bir sancılı geçiş olayı var. Mesela ben şu anda kendimde arada kalmışlık durumu var yani. Kürtlükle Türklük arasında demeyim de arada kalmışlık olayı. Ama bir ırk olarak yaşam tarzı var açıkçası. Bunların hepsi genelde uzun süredir var. Kürtlerden farklı olma durumu var yani. Bir arada kalmışlık var.”*

Hayatında Kürtlüğü/köylülüğü/gelenekseli temsil eden kişi annesi. *“Mesela benim annem hala köylü özelliklerini yansıtır yani. Kürtlükten gelen özelliklerini yansıtır. Ne biliyim hala yöresel kıyafetlerle dolaşüyor. Mesela benim abim 1986’da tıp fakültesine girmiş bir insan ama üniversiteye giderken abim, mesela annemin bir rahatsızlığı var. Annemi üniversiteye götürecekti ki Adana’nın çok iyi bir semtinde de oturuyoruz o zaman. Ama annem yöresel kıyafet giymeden o hastaneye girmeyen bir insan. Ve yöresel kıyafetleri görünce insanlar şaşırıyor mesela. Otobüste filan, genelde insanlar folklor kıyafeti filan der. Benim annem her yerde öyle dolaşır. Bu annemin o dönem Kürt kadınlarının, çingenelerin yaptığı bir şey ama yüzlerini böyle yeşil dövmeler vardır. Benim annemin alt dudağında hala yeşil dövmeler var mesela.”* Şehirli olmayı temsil eden ise “ateist” olan, az da olsa daha eğitilmiş olan ve üniversitelilerle arkadaşlık yapabilen, çocuklarını okutan, mali durumu iyi olan baba. Kendisi ise bunların arasında/ortasında olan kişi.

Anneye karşı takdir ve tedirginlik duygusunu aynı anda taşıyor. *“Evet, annemin öyle bir yönü var. Bazı yönleriyle iyi, bazı yönleriyle kötü. Çünkü şimdi şöyle bir şey var. Geleneksel giysileri sürekli giyiyor. Geleneksel giysilerini annemin, hani ben diyorum ki Kürtlükte eğer bazı şeyler kalmamışsa, hala biz kendi dilimizi konuşuyoruz, hala gelenek göreneklerimizle yaşam hakkımızı söyleyebiliyorsak, bu kadınların bu inatlılıkları sayesinde olmuş bir şey. Hani o değişime karşı dirençleri sayesinde olmuş bir şey. Ama şu da var. Ben şehirde yaşayan bir insanım. Benim arkadaşlarımda anneleri ya şehirli kadınlar gibi giyiniyorlar. Türkçeyi iyi konuşuyorlar, öğretmenlerle gelip çok iyi diyalog kurabiliyorlar. Ama ben bundan mahsur kaldım. Arkadaşlarım annemin o geleneksel kıyafetlerini gördüğünde yüzlerinde hep bir şaşırma ifadesi oluyor. O yüzden tanıştırmak istemiyorum yani. Ve şey de var. Şeye de üzülyorsunuz.*

Annem belki de tanışmak istiyor. Siz tanıştırmadığınızda acaba benden utanıyor mu diye düşünüyor. Yani o rahatsız ediyor.”

Arada kalma duygusu bazen oluşmuyor. Yanlışlığından emin olduğu geleneklerin kesinlikle terk edilmesi gerektiğine inanıyor. Kafası karışık olmadığında aldığı kararlar özgüvenini arttırıyor, ama bu pek nadir olan bir durum. *“ya şimdi şöyle yani, artık bazı şeylerin farkındayım yani. Ne yapılması gerekiyor ya da işte şu bu. Annemin bazı sitelerini ya da kültürünü, neyin doğru olup olmadığını eleştirebiliyorum. Yapılmaması gerekiyorsa yapılmaz mesela ben gelenek göreneklerin çoğunun doğru olmadığını düşünebiliyorum. Nedir mesela namus saçmalığı, kadınların bu yüzden öldürülmesi olayı gibi. Değişime karşı direnç çok mantıklı gelmiyor. Nitekim köylü bir insan değilim. Şehir kültürü aldım. Şehir kültürü olmayanları da anlıyorum. Ama şu var. Sürekli çatışma içerisinde olduğumuzdan insan bazen güçsüz hissedebiliyor. Bir özgüven sorunu yaşayabiliyorsunuz. Çünkü sürekli bir şeyleri oturtmak için, yani farkındasınız ama o özelliğin çocuklukta size yerleşmiş olan o özelliği değiştirmek çok güç. Bununla bir savaşım içerisindesiniz ve bu enerjinizi alıyor. Sürekli kendinizle uğraşmak zorunda kalıyorsunuz. Yani kişilik sorunlarınız olabiliyor.*

Her ne kadar *“şehir kültürü almış”* olsa da şehirdekiler onu gönül rahatlığı ile içlerine almaya yanaşmıyorlar. Bütün çabalarına rağmen *“özellikle İstanbul’da ...insanlarda bir doğulu antipatisi var.”* Kendisinde payına düştüğü kadar bundan etkileniyor. Bu *“antipatiyi”* taraflı yayını ile insanlarda yaratan *“medya”*. *“Yani doğuda olan olaylar. Ben buna savaş diyorum açıkçası, bu savaşın medya tarafından, tamam savaşı hiç kimse istemedi. Olmaması gerekiyor. Ama objektif yansıtılmıyor. Bir ağızdan verilen bir şey insanları etkiliyor. Dediğim gibi insanlarda Kürtlere karşı bir antipati var.”* Fakat bunun büyük bir haksızlık olduğuna inanıyor. Çünkü Kürtler fırsatları, hakları varken bile birlikte yaşamayı tercih etmişler, haklarından feragat etme büyüklüğünü göstermiş insanlardır. *“Geçmişten beri iki halk arasında bir önyargı var. Çok enteresan. Yani aynı coğrafyayı uzun yıllar paylaşmışlar da Kürtler şey yapmamış. O Fransız ihtilalinin getirdiği bazı duygular var. Ama bağımsızlıklarını asla alamamışlar. Birlikte yaşayalım demişler ama. Sonrasında yani diğer milletler gibi olabilirsin ama bu fırsatı tepiyorsun. Birlikte kalıyorsun ama hiç reva olmayan bir şeyler yaşıyorsun.”*

Aradaki gerginliği, *“antipatiyi”* besleyen diğer önemli etken; Milliyetçilik. Milliyetçilik karşısında da iyi milliyetçilik ve kötü milliyetçilik gibi bir ikilem

yaşıyor. İyi milliyetçilik *“kendi kültürüne sahip çıkma olayını gerçekleştiren”* bir niyete kötü milliyetçilik toplumu ayıran, parçalara bölen *“birbirine düşüren”* bir niyete hizmet ediyor. Kötü milliyetçiliğe neden olan Türkleri temsil eden taraf. Yanlış tutumları, hesapları kötü milliyetçiliği besliyor ve Kürtleri seçeneksiz bırakarak kötü niyetli milliyetçiliğe doğru sürüklüyor. *“ya Kürtlerden herhangi bir şey olamaz. Kürtlerin bu önceliğini tanıyorsun. Sen her Kürdü terörist sanıyorsun. Her insanın bir dayanma sınırı var. Şimdi şey diyorsun milliyetçilik, hiçbir milliyetçilik iyi değil. Çünkü bizim ülkemizde çok farklı kültürler yaşıyor. Yani Arap var, Kürt var, Türk var, Laz var, Çerkez var. Hepimiz ayrı ayrı milliyetçilik yaparsak birbirimize düşmemiz gerekiyor. Sen bu Milliyetçiliğin dozajını düşüreceğine, insanları bazı noktalarda birleştireceğine sürekli körüklüyorsun. Bu da nereye kadar ya? İnsanlarda şöyle bir düşünce oluşabiliyor. Tamam, Kürt olsun, beni ezen Kürt olsun diyor. Bu da onun eseri sen kendi ülkedeki Kürtlerle, yurttaşlarıyla bir birliktelik oluşturamazsan, onlar da diğer kesimin yarattığı fikre doru yönelirler ve bu da Kürt milliyetçiliğini oluşturur.”*

Çocuklarının bütün bu sıkıntılarında arınmış olarak, daha geniş bir alanda yaşamalarını istiyor. Yaşamlarını kendisi gibi Kürtlük temelli değil insani özelliklerin tümünün dâhil edildiği bir alana yaymalarını istiyor. *“Yani ben şey olmalarını istemiyorum. Herhangi bir din, dil, ırk şeyini yaşamalarını çok fazla istemiyorum mesela. Yani anlatabiliyor muyum? Daha çok insani özellikleri temel alarak yetiştirmek gerekiyor. Biraz özgürlükçü düşünen, çocuklar olmasını isterim.”* Fakat bu amacın kendi yaşamında gerçekleşmesi için henüz erken. Kendisi için bu gerçekçi bir hedef değil. Korkuları daha baskın. Abisinin *“Kemalist ailenin çocuğuyla”* evlenme ihtimalini riskli ve kaygı verici buluyor. *“Kültürel ve düşünsel bir çatışma”* yaşamasına neden oluyor. *“ya ben etnik kökeni evet biraz şey yapıyor gibiyim de o duygularımı biraz törpülemeye çalışıyorum. Benim kardeşimin kız arkadaşı Türk. Sivaslı. Sivas ve İstanbul karışımı..... Ama farklı bir sorun yaşayacağın gruptan bir insan olduğu zaman bu dayanışma kesilebilir. Mesela kız arkadaşı Kürtçe bilmiyor. Ama bizim evde şöyle bir prensip var. O yine milliyetçilik duygusundan kaynaklı değil de, olan hakkın kullanılmaması. Biz doğan çocukların Kürtçe öğrenmesini ana dillerini öğrenmesini istiyoruz. Benim o tür kaygılarım var mesela. Benim kendi kültürümü yaşamak istiyorum.”* Farklılıkların öne çıkacağını ve birinin diğerini daha çok kendi kültürünü yansıtanları yutacağını düşünüyor. Bu kaygı çok güçlü ve kardeşini kaybedeceği, onun özelliklerini değiştireceği, karşı

saflara geçeceği korkularını taşıyor. “Ya şey var. Dediğim gibi onlar daha çok bireysel yaşıyorlar. Nasıl deyim hani yemekten yemeğe birbirini gören bir aile. Çok fazla iletişimleri sıcak değil. Çok fazla aynı ortamı paylaşmıyorlar akrabalarla. Böyle birbirlerinde yatıya kalma filan yok. Mesela o arkadaşın da kendisinde yansıttığı bir şey. Siz hala böyle klanlar, kabileler şeklinde yaşıyorsunuz gibi bir söylemi var. Hani ortak bir sürü kişinin yemek yemesi, gerçi artık bu tip şeyler değişiyor. Ama hala etkilerini yaşıyoruz. Buna adapte olabilir mi? Çünkü bizde insanın kendi kardeşidir, ilişkiler sıcak onun için etkileniyorsunuz. Biraz da onlar konuşsunlar uğramasan da olur düşüncesi var.” Kendisi bu riske hiç girmemek için Kürt olan biriyle evlenme şartı koymuş kendisine. “Yani ulusal özellikleri taşıması gerekiyor. Yani ulusal özellik derken açıkçası bir Kürt olması gerekiyor. Çünkü şöyle bir şey bu çatışmaları yaşamak istemediğimden. Yanlış anlaşılacak istemiyorum. Kesinlikle milliyetçi bir insan olmama çabam var.” Sorun ve sıkıntılardan kaçmak için önerdiği çözüm çok “mantıklı” bulsa da daha çok “keşke” böyle olsa ile kalıyor, uygulama umudu oluşmuyor. Akli ile kalbi farklı şeyler söylüyor. Yüklendiği görevi taşımaya devam etmek zorunda istese de istemese de. “Ya şimdi şöyle bir durum var. Yani çocuğumun durumu da beni zorlayacaktır ama mantıklı olmak var. Yani insan her zaman düşündüğü gibi hareket edemiyor. Yani duyguyla düşünce bağdaşamıyor. Keşke ben de öyle olsaydım. Benim yaşam şartlarım biraz zor. Ulusal özellikleri fark etme, sahip çıkma biraz bu şekilde büyüdüm. Kendimi var etmeyle uğraştığım için bende bir şeyler daha çok pekişti. Ama benim çocuğum böyle olmayacak. Daha rahat bir ortamda büyüme ihtimali var onun. Onun da belki bir Kürtle evlenmesini isteyeceğim ama bu bana çok mantıklı gelmiyor. Yani insani özellikler var. Türk Kürt falan filan diyoruz da çok daha değerli Türk arkadaşlarımız da olabiliyor. Kürtler de bakıyorsun çok nitelsiz insanlar çıkabiliyor. Çok masum değil önemli olan birey, kişi. Ama şu şartlarda şu ülkede ister istemez kendi özelliklerinize sahip çıkıyorsunuz.”

Annesi yaptıklarından emin, kafası karışmadan kendine yaşam kurmuş ve bunu devam ettirmiş biri. Kendisini bunu başarabilmiş biri değil. Hem öyle hem de böyle ile arada kalarak yaşamını devam ettiriyor. Bu karışıklığı çocuğunun aşmasını kendinden çok annesi gibi kendinden emin bir yaşam kurmasını umut ediyor. Çok daha özgür, kendi doğrularını yaşayabilen, akli ve kalbi uyumlu “benim kadar çelişkiler içinde büyümesini istemiyorum.” Hayatını zorlaştıran ikilikleri çocuklarıyla bütünleştirip çözmeyi planlıyor. Onlara iki isim vererek iki yanını buluşturmuş

olacak. *“...bir Kürtçe bir Türkçe olarak iki isim vermek var benim aklımda. Çocuk deyince nedense benim aklıma kız çocuğu geliyor. Mesela Zelal ismi çok hoşuma gidiyor. Berrak. Bu da yine kişilikle ilgili. Yani Zelal ve Berrak olması. Ben bu konuda kendimi görüyorum yani duygularımın ve düşüncelerimin yüzüme yansıdığını düşünüyorum.”*

Taşıdığı misyonu, göze aldığı zorlukları evlilik ve çocuklarla beraber dönüştürüp daha kolay başa çıkabileceği yeni bir misyona devretmeyi planlıyor. Çocukların ihtiyaçları da en az ulusal ihtiyaçlar kadar önemli. Daha sorumlu bir ebeveyn olarak kendi çocukluğunda yaşadığı çelişkileri onlara aktarmayacak. Kendi annesinden farklı bir anne olacak. Biraz *“bencillik”* gibi olacak ama bu kadar koşuşturmadan sonra hak ettiği bir şeyi istemiş oluyor. *“Yalnızsam taşındığım yer hani şey olsa daha iyi olur gibi benden biraz daha şey seviyede olan hani benim biraz bir şeyler verebileceğim bir çevre olabilir yani. Ne biliyim varoş olabilir mesela. Yaşam şartları çok zorlamayacak şekilde, çünkü insan belli bir yaştan sonra rahatsız olabiliyor. Ama açıkçası bazı şeyleri düşünmek gerektiğini artık yaşamda biraz bencil olmak gerektiğini düşünüyorum. Eğer evliyesem, çocuğum varsa durum değişir. Çünkü o dışarı çıkacak.”*

Bütün bu uğraşın, çabanın, didişmenin aslında yapmak istemediklerini yapmak zorunda bırakılmasının, onaylamadıklarını onaylamak zorunda bırakılmasının, duygu ve mantık bölünmesinin hiç gereği yokken mecbur bırakılmış. Sadece Kürt olmasının getirdiği bir şey değil bu mecburiyet *“insan olmanın anlamı”*, değerinin, *“ikinci sınıf”* muamelesi görenlerin yanında ve destekçisi olma sorumluluğu bunu gerektirir inancı. Fakat insanlar ısrarla bu fedakârlığı, yaptıkları yanlışları fark etmiyorlar. *“Ya ben açıkçası daha önce de dediğim gibi şimdi 27–28 yaşlarındayım. Bir şeylerle sürekli mücadele etmek hakikaten sıkıyor. Ben kendimi bazı şeyler için artık, geçmişe baktığımda böyle çatışmaların bunalımların savaşını vererek geçirdiğim için kendimi çok yorgun hissediyorum ama onu sürdürmenin bir zorunluluğunu da hissediyorum. Ama şu da var. Şey çok önemli değil ya. Yani önemli olan insani özellikler. Şimdi Kürtlükten ben çok bahsettim. Ama eminim ki Türk olsam da Kürtlükle ilgili bir bağım olur diye düşünüyorum. Orda bir cidden ikinci sınıf vatandaş olma durumu var. Yani bu durumu yaratmamış olsalardı şimdi belki de böyle bir sorun olmayacaktı. Milletın göremediği de bu.”*

Eskiden de Kürtlere hak ettikleri verilmemişti bu hala devam eden bir haksızlık. *“Kürtlerin siyasete katkısını, Türkiye’deki son gelişmelerde Kürtlerin çok katkısı*

vardır. Türkiye'nin dünyaya açılmasında devletin önünü açan Kürtlerdir. Devletin demokratikleşmesini sağlayanlardır.” Bu haksızlık durumunu yaratan ve insanlara bulaştıran, yayan Devletin ta kendisi. “Ama bunu yapan devlet, insanlar değil ki.” Kürtler kasten “eğitimsiz”, geri bıraktırlarak adeta hata yapmaya teşvik edilmişlerdir. Bu hatalar da insanların önyargılarını haklı çıkarmaları için kanıt niteliği taşımaktadır. “Ya şimdi Kürtler açıkçası şudur. Birisini eğitimsiz bırakırsanız, kendisini geliştiremez bırakırsanız, dolayısıyla bazı sapmalar oluşabilir.”

Devletin yalnız Kürtler için değil Türkler için de bozucu etkisi var. Planlı bir şekilde, her adımını hesaplayarak, hata yapma ihtimali taşımadan, geçmişten bu yana taşıdığı deneyimlerle insanlar üzerinde istediği etkiyi yaptırma gücüne sahip. Devletin bu sınır tanımaz gücünden “daha duyarlı” oldukları için en çok Kürtler etkileniyor. “Devlet çok organizedir, iktidarın en yoğunlaşmış şeklidir ya. Bir de şöyle bir şey var. Türk devletinin Osmanlıda aldığı bir kültür var. Çok büyük bir imparatorluk. O imparatorluğun da çok büyük bir mirası var yani. Sonradan kurulmuş bir devlet değil. Attıkları her adım yüzyılların birikimiyle atılıyor. Bir de şu var. Buna kültür demeyelim. Geri kalmışlık bilinçli olarak 80 darbesinden sonrasında bilinçli olarak yozlaştırmaya gidiliyor ve orda Kürde Türke bakmıyor.. Yani bu ülkede yaşayan gençliği yozlaştırmaya bakıyorlar. Burada bence Kürtlerin duyarlı olmasının getirdiği bir şey bir kademe daha fazla ezilmiş olmaları var. Hatta kadınların ezilmesi ırkın ötesinde bir cins olarak geçmiş. Ben bunun bilinçli yapıldığını düşünüyorum.” Kürtler zor koşullarda yaşamlarına devam etmelerine, “utandırılmışlıktan kaynaklı bir güvensizlik sorunu” yaşasalar bile eskiye kıyasla daha umut vaat eden bir noktadalar. “Ama bir bilinçlenme bir farkındalık olayı yeni yeni biraz geliyor. Eskiden çok da kötü durumda değiliz aslında. Yani biz de düşünce üreten çok fazla sayıda kişi olmayabilir. Bunlar parmakla sayılacak kadar olabilir. Ama bunun gittikçe arttığını düşünüyorum.”

9. Kişi Memur Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır/Çınarlı

Yaş : 42

Eğitim Durumu : Lise

Medeni Durumu : Dul

Cinsiyeti :Erkek

İbadetlerini yerine getiren bunu yaparken de herhangi bir zorlukla karşılaşmayan birisi. Şafilik ona aileden ve bölgenin genel kabulünden aktarılan bir inanç. Fakat dini bir inanç sistemi olarak kabul edip mezhep farkını ibadetlerine yansıtılmayı tercih ediyor. Allah ile kul arasında ki “niyet”e dayanan din inancında niyet mezhebin üstünde olan bir şey. “Dedim ya eee bir İslamı bir bütün olarak İslamı, bu Şafidir bu Hanefidir diye değil. Ben çoğu tefsirde Hanefi, ibadetlerimi Hanefi mezhebine göre de icra ettiğim de olmuştur. Ben bunda da kendimce belki diyorum ama bi mahsur görmüyorum. Niyet. Ben şöyle düşünüyorum: niyet ediyorum, kalbimden geçer, kafamdan geçer, ben ile Allah arasında Allah bunu biliyorsa fazla da mezhebe takılmak istemiyorum öyle.”

Dini inançlarını serbestçe yerine getirebiliyor olmasına rağmen etnik kökeni söz konusu olduğunda bazı zorluklar yaşadığı oluyor. Etnik kökeninde en fazla öne çıkan yanı dili oluyor. Kürtçe düşünüp Türkçe ifade etmek ona ekstra zorluklar yaşatıyor. “Türkçeyi ilkokulda daha doğrusu ilkokulu köyde okuduğum için ilkokulda bile öğrenmedim ortaokulla beraber yavaş yavaş öğrenmeye başladım. Hala da tam Türkçe konuşuyoruz diyemiyorum. Eksiklerimiz vardır.” Türkçe hayatına geç ve “mecburen” giren bir dil ve hayatına tam olarak sinemeyen, hep ikincil kalan, mesafeli olduğu bir dil.

Hayatında üç farklı dil var: Kürtçe, Türkçe ve edebi- okumak için kullandığı- Kürtçe. Bu çokluktan dolayı kendini tam olarak ifade edebildiğine inandığı bir dile henüz kavuşamamış. Aileden öğrendiği ilk dil “asimile olmuş” bir Kürtçe. Mecburen hayatına giren ve düşünce dünyası-zihni- ile davranışları arasında bölünme yaratan Türkçe. Bu iki engeli aşmak için öğrenme çabasına girdiği, aile üyelerinin hatta zaman zaman kendisini de anlamakta güçlük çektiği edebi Kürtçe.

Memur: “Ağırlıklı Kürtçe konuşuyorum evde Kürtçe dışarda Türkçe konuşuyorum. Çalışma arkadaşlarımla çoğu kez beraber Kürtçe konuşuyoruz. Ama mesaide Türkçe konuşurum mesaide ailemden biri de gelse Türkçe konuşurum.”

Esmâ: Niye böyle kesin bi ayırım koydunuz?

M: Kesin ayırım değil biraz da prensip meselesi. Burası kamusal alan burada Türkçe konuşulması lazım Türkçe konuşuyorum.”

Kürt olmanın Türk olmakla aynı olmadığını, aralarında farklılıklar olduğunu anladığı yer okul. “*mecbur*” Türkçe konuşması/anlaması/(arkadaşlarıyla, “*emsa*”larıyla) iletişim kurması, onlarla bilgi birikimi ve kendini özellikle derslerde ifade edebilmesi gereken yer okul. Aralarındaki farklılığı gördüğü ve başa çıkmakta zorluklar yaşadığını düşündü. “*Okulda vs. Yıllarca çok suskunsunuz sakinsiniz dediniz ama o ezikliği çok hissettim. Arkadaşlarım çıkardı ilkokulda değil de emsaldik ortaokulda bir ders anlatırdı ben dinlerdim anlatmayı bırak anlamıyordum. Şu anda düşünüyorum niye öyleydi? Müthiş hayatımda iz bıraktı o*”. ...“*tabi anlamadan dinlemek çok zor ve orda senin sınıf arkadaşların bile bunu ifade etmediğin için o gözle sana bakıyor. Öğretmenin dâhil o zaman. Nasıl olur da Türkçe bilmiyorsun. Nasıl olurda bir İstiklal Marşını ezberden bilmiyorsun. Bilmiyordum. Ve o şu anda o zamandan beri ben daha çocukken müthiş yaşamımda iz bıraktı. Keşke böyle olmasaydı. Beni de anladığım bir dilde önce dil sonra okul olsaydı çok daha iyi olur diye düşünüyorum.*”

Eş Seçimindeki temel tema: fedakârlık. Ama kendi tercihleri, gönül bağlılığı ya da hazır olması değil ailesi için işlevselliği ön plana alınmış. “*Bu tercih benim değil ailemin derken bu da vardı. Ben evlenmek istemiyordum. Annemi de yeni kaybetmiştim. Evde mutlaka bi bayan olacak. Evde benden küçük 3 tane kardeşim vardı. Annemle kalıyorduk. Annemi kaybedince yanımda kalan her ne kadar kardeşlerim kız olsa da ailede öyle bi karar şey etti çokta benimsemediğim bi şeydi karşı da çıktım sonuçta çoğunluk buna bi karar vermişse ben buna o an belki hata da yaptım çoğunluğa uydum. Kendimce orda bi fedakârlık yaptım.*” Ailenin ihtiyaçları ve çoğunluğun kararı bireysel tercihlerinden daha belirleyici olmuş. Evliliğinin pragmatik bir yanı var.

Eşini sağlık sorunları nedeniyle kaybetmiş. Evlenmesine gerekçe olan ‘evde ihtiyaçları karşılayacak bir bayan olmalı’ inancını yeniden hayata geçirmek konusunda bu kez biraz daha tereddütlü. Çocuklarının ikinci evliliğinden dolayı üzülme ihtimali ve eşi ile çocukları arasında denge kuramama ihtimali onun yeni bir evlilik yapmasını engelliyor. Bu kez ‘evdeki ihtiyacı karşılayan kadın’ kız kardeşi. İlk evliliğinde kendisinin gösterdiği fedakârlığı bu kez kız kardeşi ve bir parça da kendi kızı gösteriyor.

Şimdi yeniden evlenme ihtimali onu eş seçimini düşünmeye zorluyor. Bu kez biraz daha ince eleyip sık dokunma durumunda hissediyor kendini. Kararı bu

kez kendisi verecek. Kendi benzeri olacak bir eş: *“Eee bana çocuklarıma aileme saygı duyacak biri. Dini, mezhebi ne olursa olsun, açık mı kapalı mı? Dini vecibelerini yerine getiriyor mu getirmiyor mu? Hiç bir şeyin radikalini de sevmem. Dini vecibelerini yerine getirecek ama bu çok aşırı olmayacak. Bana çocuklarıma aileme şöyle bi eee arkadaşlarıma şunu da dedim gelecek insan ailesine kendisine saygı duyabileceğim o saygıyı ondan da beklerim.”*

Evlilik yapmasını engelleyen ikinci nokta yeni bir kaybın acısını yaşama korkusu. Şu an ki yaşam düzeni her ne kadar kolay olmasa da kaybın getireceği hasar daha fazla ve adım atmasını engelleyecek kadar da güçlü. *“Bi de ben ikinci bi travma da yaşamak istemiyorum.”*

Çocuklarına isim verirken birinci değil ikinci tercihi kullanma yolunu seçmiş. *“Valla ilk etapta ben Kürtçe isim vermeyi düşündüm. Ama tabi ki bu bazı sıkıntılar oluyor. Ama yine Türkçe isim verdim. Özgür, Özlem, Barış olarak”* Anlamalarını sevdiği ve birbiriyle uyumlu bulduğu isimler vermeyi seçmiş. Buradaki uyumun iki yönlü bir anlamı olabilir. Öncelikle Türkiye’deki genel yapıda ‘sivri’ olmayan isimlerle uyumlu bireyler olmalarını kolaylaştırmak. İkinci olarak kelimelerin anlamları tam olarak ihtiyaç duyduğu toplumsal hayatı özetliyorlar.

Komşularıyla ilişkilerinde ana ayrım Batılı olanlar ve *“buralı”* olanlar. Batılı olanlarla bir çatışma yaşama ihtimali varmış gibi. Onlardan biri astsubay diğeri polis memuru. Astsubayla daha *“mesafeli”* bir ilişkisi var, ama bu tamamen karşı tarafın yarattığı bir mesafe. Polis memuru ile arası daha iyi. İki batılı komşudan biri sıcak davranarak mesafeyi kapatıyor diğeri sıcak karşılık vermeyerek çatışma yaratma ihtimaline neden oluyor.

E: Komşularınızla görüşüyor musunuz?

M: Görüşüyorum. Komşularıyla aram gayet iyi.

E: Komşularınızın etnik kökenleri hakkında ne söyleyebilirsiniz?

M: (sessizlik) Ya ben onlarla öyle bi çatışma yaşamıyorum. Batılı komşularım da var. Buralı komşularımda var. Şimdiye kadar komşularıyla herhangi bir sıkıntı yaşamadık.

E: Daha çok görüştüğünüz insanlar kimler buralı mı yoksa buraya iş için gelenler mi?

M: (sessizlik) Tabii ki buralı olmayanlar da var. Hatta bi astsubay var bi polis memuru olan var. Polis memuru ile dialogum daha iyiydi. Astsubay ile daha şeydi.

(E: Mesafeli) Evet mesafeli. Hiç bi zaman ben sürekli sıcak davrandım ama o doğal olarak karşıladım. Diyarbakır da biraz mesafeli oldu. Polisle ilişkilerimiz iyiydi.

Batılı olan hayatındaki bir diğer önemli insanda en yakın arkadaşı. Bir insanda aradığı temel özellikleri taşıyan, “keşfedilmiş” biri. Kendine benzer özellikleri ile aralarında güçlü bir bağ oluşmuş. İnsanlar arasında ayırım yapmadığının bir göstergesi. Fakat gene de bir ‘keşif’ olması beklenmediği/ummadığı bir şey olduğunu düşündürüyor.

Siyasete bakışındaki ana fikir:

- Olayları yönlendiren ‘saklı’ ve çekinilen bir güç var.
- Olumlu gelişmeler de oluyor. “Kürt diye bir şey”in varlığını kabul etmeleri.
- Bölgenin geri kalmışlığı
- Kürtlerin yaptığı siyaset kolayca kaçmaya dayanıyor.

Siyaset söz konusu olduğunda temel inanç: güvensizlik. “Türkiye’deki siyaset hiç bi zaman bana güven vermemiştir. Günü birlik siyaset. Kürtlere karşı da samimi olduklarına inanmıyorum. Kökten çözüm noktasında günü birlik bazı çözümlerle olaylara yaklaşıyor. Ama bu kökten çözüm olarak nitelendirmiyorum. Aslında şu an inanmıyorum. Son gelişmeler ha çok önemli AB uyum yasalarıyla beraber gelen bazı şeyler biraz topluma da nefes aldırdı. İnsanlara da biraz güzel oldu bu.” Sözüünün arkasında durmama, inkâr ya da mızırcılık etme. Bunu temsil eden son kişi T. Erdoğan. Ama “en yetkili ağız” olmasına rağmen onunda “çekindiği” ve “ürktüğü” bir şey mi var? Ankara bu çekingenliğin ortaya çıktığı yer. Dolayısıyla o çekinilen şeyin kökü/ kaynağı Ankara’da bir şey. “Kesin çözüm şeydir yani en yetkili ağız çıkıyor Diyarbakır da bi şey söylüyor. Ankara’ya gidince bunu inkâr ediyor. Bunu başta T. Erdoğan şimdiye kadar zaten Kürt diye bir şey tanımıyorlardı. Son gelişmeler çok olumlu derken Kürtlerin varlığını kabul ettiler. Kürtlerin varlığını kabul ederken de sosyal olarak çok geri kalmış bi coğrafya yavaş yavaş bu şey oluyor. Eee acaba onunda çekindiği bir şey mi var? Burda söyledi Ankara’ya gidip inkâr etti. O açıdan diyorum fazla güven vermiyor. Dediğim gibi uyum yasaları çıktı ama hala da toplumda o ürkeklik vardır.”

AB uyum yasalarıyla “Kürt diye bir şey”in varlığını kabul ettiler. Kimin kabul ettiği net olarak ortaya konulmuyor. Ama T. Erdoğan’ın çekindiği ve kaynağının Ankara’da olması ihtimali olan güç burada da karşımıza çıkıyor. Bu kabul ediş o gücün bir yenilgisi ya da geri adım atması izlenimini veriyor. Var olan

koşullar insanların dayanma sınırının üstünde o kadar ki “nefes” alamayacakları bir noktadalar. Kurtarıcı olan ise Avrupa Birliği Uyum Yasaları. Türkiye’deki siyasetçiler çözüm üretme noktasında kararlılıktan ve güçten yoksun olarak tasvir ediliyorlar.

Kürtlerin varlığı kabul edilmesine rağmen bunun içi henüz doldurulamamış. Sadece ‘şey’ olarak bırakılmış. Bölgenin geri kalmışlığı verilen haklar ve Kürt varlığının kabulüyle iyice açığa çıkmış oluyor. Çünkü insanlar henüz haklarını savunacak cesareti bulamamış ya da kültür düzeyleri bu hakları savunacak seviyeye ulaşmamış. Siyaset yapanların üzerindeki o saklı güç siyaset yapan Kürtleri de etkileyecek nitelikte. Kürtler için siyaset yapan Kürtler siyasete duyduğu güvensizliği yok etmiyor. Bu güvensizlik hem saklı güç hem de siyaset yapanların davranışları ile besleniyor. Yani karşılıklı işbirliği yapılmış gibi bir izlenim var. Saklı güç bir sınır/alan belirlemiş, bu alan ihtiyaçları karşılamak için yeterli genişlikte değil. Fakat siyaset yapanların da işine gelen, hayatlarını kolaylaştıran bir karar. Belli bir bölgede siyaset yapmanın kolaylığını sağlıyor.

Devlet bu engeli, zorluğu aşmak ve gerekli özveriyi göze almaları için DEHAP’ı-Kürtler için siyaset yapanların temsilcisi- yüreklendirmeli. İçlerindeki “korku”nun üstesinden gelmek için propaganda yapma ve örgütlenme kanalı desteklenirse memleketin her bölgesine gidip kendilerini ifade edebilirler, yerellikten veya bölgecilikten sıyrılabilirler.

Kendini vatandaşlık görevini hakkıyla yerine getirmiş bir birey olarak görüyor. Ama devlet vatandaşlarına karşı olan görevlerini aynı başarı ile yerine getirememiş. Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını kapatamamış. Ankara-Lice karşılaştırılmasında Ankara’da çağdaş hedeflere ulaşılmış. “(Devlet) *Bütün vatandaşlara karşı aynı mesafede. Bugün demin okullardan bahsettik. bi Ankara da sınıfta 30 tane öğrenci varsa bugün Diyarbakır’ın Lice’nin herhangi bir köyünde okul yok. Eee işte (sessizlik) İç Anadolulun bilmem Nevşehir’in bir köyünde bakıyorsun 60 tane merkezinde bile 60 tane çocuk bir sınıfta. Türkiye’de bu dengesizlik vardır.*”

Bu ifadelerde Lice için bir hedef dahi belirlenmemiş gibi duruyor. Devlet görevini yerine getirmeyerek vatandaşlarını “kaderleriyle baş başa” bırakmıştır. Kaderleriyle baş başa bırakılan insanlar kendi sorunlarına kendi imkânları ile çözüm arama yoluna gitmişlerdir. Devletin kaderine bırakmışlığı ve yeterli “kararlılığı” göstermemesi insanların yaşam haklarını engelleyecek noktalara kadar

varabilmektedir. İnsanlara seçenek/kolaylık sunacak hizmet diğer bölgelere götürülmüşken kendi bölgesinde böyle bir kararlılık gösterilmemiş. *[Diğer Bölgeler]Tıbbi donanım olarak onlar bizden çok daha zengin. Son 2000 yılından sonra döner sermayenin bütçesi daha doğrusu bizim bütçemiz biraz daha iyileşti. Hastane kendi imkânlarıyla tıbbi donanım alma noktasında biraz daha tıbbi donanım açısından alımları oldu. Ama bu yeterli mi? Asla değil çünkü burası çocuk hastanesi derken bugün dünya standardı bölge hastanesi olarak baktığımız zaman Karacadağ'ın köyünde bir ev de doğum yapıyorlar bi bakıyorsun bir ay sonra o evde bi sağlık ocağı ev hanımı veya hiç okuma yazması yok. Tabi ki o bebeğe bakamaz. Bizim şimdi şu anda bu hastanede yatan çocukların çoğu kırsaldan gelen hastalar. Kırsaldan gelen hastalar derken hastane çalışanlarını doktorları memurları herkesi sıkıntıya sokuyor. Çünkü o çocuk çok kötü bi şekilde bu hastaneye geliyor. Demin Karadeniz'de veya İstanbul'da hastaneden bahsederken küçük bi öksürükle hasta şikâyetle hastaneye muracat eder. Ama bi Diyarbakırı düşün öldü ölecek o şekilde*

E: Niye böyle oluyor? İnsanların da olaya bakışı...

M: Bölgesel farklılıklar dedik. O köylerde bi sağlık ocağı olsa oralarda doktor olsa en azından doğum yapan anneye çocuğuna ilk müdahale orda yapılırsa veya doğumdan hemen sonra bi kontrolden geçirilse o çocuk o duruma düşmezdi. Aile ancak öldü ölecek getiriyor. Aylarca yatıyor. Bu ölüm oranını da artırıyor. Devlet kararlı olup oralara o hizmeti götürecektir.

Dil, örf, adet ve yaşam tarzı konusunda bir yasak var. Kendini ifade etmek, işyerinde yönetimi eleştirmek, beğenmediğin uygulamalara karşı çıkmak işine son vermekle sonuçlanıyor. Ama Türkiye gene de “sürprizlerle” doludur, hiç ummadığın zamanlarda senin yanında olan seni destekleyen yetkililerle karşılaşabiliyorsun. Bu sürprizlerle eksikliklerin bazıları telafi edilebilir hale geliyor ve her şeyin daha iyi olacağı günleri bekleme umudu yaratıyor.

Devlet hata yapma hakkı olmayan ama tam olarak karşı olunan değil de ‘eksik’ bulunan, bazı yeniliklerle değişime ihtiyaç duyan bir yapı. *“Bugün en azından Türkiye bi padişahlık döneminden çıktı. Cumhuriyet dönemine geçti. Laik bi devlet. Bu padişahlık, krallık vs. Baktığın zaman en azından bi cumhuriyette yaşamanın avantajları hiç yoktan insan olarak demokratik haklar sosyal haklar olarak ne olursa olsun deminden beri eleştiriyoruz ama yine olumlu çok olumlu noktaları da var şu anda yaşadığımız şeyde keşke bunun tam teferruatıyla yaşasak. Sosyal yönüyle demokratik yönüyle.” “Bu konuşmalar o yasaklar dediğimiz o*

yasakçı zihniyetler ortadan kalkarsa insanlar biraz daha demokratik ve sosyal taleplerini dile getirirlerse bunun biraz yaşarsa çok daha güzel olur.”

Sendika üyesi. Üye olduğu sendikayı tanımlarken kullandığı ifadeler kendi kişilik özellikleriyle örtüşüyor. Aralarındaki bağı ifade ederken bir parçasından bahsediyor gibi. *“Sendikaya gönülden üyeyim.” “İnsanlara topluma olan eee (sessizlik) duyarlılıkları.” “Hasta şartlarını düzeltme noktasında hastalara karşı olan duyarlılık bölge insanına karşı olan duyarlılık, sosyal güvencesi olmayanlara karşı olan o duyarlılık gördüm ve bu hoşuma gitti.”*

Doğulu-Kürt özdeşliği, konuşma ve düşüncelerindeki benzerlik Kürtleri ele veren özellikleri. Hemşehrileri iyi niyetli, samimi ama yeterince modernleşmemiş. *“İzmir’de yürürken atıyorum örneğin bi tanesi yolda giderken elinde bir çöp var bunu caddeye fırlattığı zaman bunun hemen bir Kürt olduğu aklıma geliyor.”* Fakat bu onlara yeterince imkân/fırsat sunulmamasından kaynaklanıyor ve sadece Kürtler için değil Anadolu’da yetişenler içinde geçerli. Burada ki bölgesel farklılık Doğu Batı ayrımı değil İstanbul-Anadolu ayrımı. Şehirde yaşayan insanlar ile Anadolu’da yaşayanlar aynı davranışı göstermezler. Bu kadar imkânla yetişen her insandan buna benzer davranış beklenir.

Kürtler yardımsever, elinden gelen gayreti gösterir, vurdumduymazlık yapmaz. *“Ama şu da aklıma geliyor ıııı aynı şekilde İzmir’i örnek verdiğimde, Allah korusun, İzmir’in herhangi bir yerinde bir trafik kazası olduğu zaman da orda bir iki tane insan çok telaşlı bir şekilde yardıma koştuklarında orda kan revan içersinde kalan bir insanın yardımına koş veya bir hastaneye bir sağlık kuruluşuna götürme çabasında olan birini gördüğümde onun da Kürt olduğu aklıma geliyor.”* Fakat Türklerin çoğunda bu özelliklerin bulunmadığına inanıyor. Daha benmerkezci, *“kendi işini ön plana alıyor.”* Türkler yardımsever olsa da *“neme lazımçı”*, Kürtler daha insancıl.

10. Kişi Şekil Memur Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır/Ergani

Yaş : 41

Eğitim Durumu : Ortaokul

Medeni Durumu : Evli

Cinsiyeti : *Erkek*

Cümleler çok kısa. İçerik zayıf.

Görüşmedeki ana tema her şeye, herkese karşı inancını kaybetmiş, mutsuz bir insan olması. *“Hayattan beklentilerimiz hiç bi şey yoktur.”* Geçim sıkıntısı ve etrafında güvenebileceği, destek alabileceği insanı bulamıyor olması keyfini kaçırıyor. Daha yalnız, içe kapanık biri haline geliyor.

Hayatındaki pek çok şeyin kararını başkalarına bırakmış, kendisine sunulanlardan seçimler yapıyor ya da kendisi adına seçilenlerle yaşamını devam ettiriyor. Yaşamını planlayarak değil olayların dayatmasıyla, onu öyle yapmaya zorlamasıyla kuruyor. Evlilik kararını anne babasının tavsiyesine göre alıyor ve onların uygun bulduğu kendisinin çok da istemediği biri ile evleniyor. *Anam babam şey yapıyor “evlen işte, bekârlığın sonu yoktur. Bi gün yaşlanıp...” ...“Onların dediğini yaptım doğrusu. Demek ki kısmet değilmiş...” “Ailemizin ana babamı kırmıyayım dedim.”* İşinden ve yaşadığı şehirden/yerden memnunken müdürünün değişmesiyle ortaya çıkan yeni duruma uyum sağlayamadığı için işini ve şehri değiştirmiş. *“Beni oraya verdi geçici. Ben dedim ki burası gidiş geliş 4 araba olunca memur maaşı ortadadır. Ben sıkıntı çekiyorum.” Dedi “yok çalışacaksın.”*

Yaşamını düzenlemesinde, tercihlerinin şekillenmesinde ana belirleyici olan işlevsellik. Evliliğinin yaşlılığında yalnız kalmamak ve *“nerde sabah orda akşam”* düzensizliğine son vermek gibi bir işlevi var. Oy vermesinin tayin ve benzeri işlerinde isteklerini yaptıracağı kişilere ulaşmak gibi (*“...burda bi milletvekili seçiyoruz Ankara'ya gidiyor. Koltuk sahibi oluyor. İnsanın işi düştüğü zaman yani devamlı değil insanın bi sefer işi düştüğü zaman orda diyorsun benim bir işimi yap, tayinimi yap...”*), sendikaya üye olmasının ise olası haksızlıklara, işten çıkarılma ihtimalinde karşı bir önlem işlevi var. *“Üye yapanlar işte bi haksızlık olur bişe olur hani bir mesela bir idareci zulüm yapıyor bir haksızlık yapıyor işten atma şeyi olur bu amaçla böyle girdim.”*

Etrafında güvenilir, kimsenin malında mülkünde gözü olmayan, kimseye zararı dokunmayan, iyiliğe iyilikle karşılık veren, sözünde duran, yardıma ihtiyaç duyduğunda yanında olan insanlar istiyor. Fakat her şey ‘bozulduğu’ için bu zamanda bu özelliklere sahip birilerine ulaşamıyor. Özellikle memleketinde tam tersi insanlarla karşılaştığı için hayal kırıklığı yaşıyor. Toplumsal ilişkilerde de benzer

tercihleri var. İnsanlar birbirlerinin hakkını yememeli, kimse diğerine kendi isteklerini kabul etmeye zorlamamalı. Önemli olan kim olduğun değil, karşıdaki ile eşit/aynı olman. Fakat pratikte bu temenni de yerini bulmuyor, etnik kökenlerinden dolayı insanlar “ayrımcılık” yapıp birbirlerini dışlama yoluna gidiyorlar. Bu hem Kürtlerde hem de Türklerde var olan bir şey.

Türklerle Kürtlerin ayrıştıkları noktalar da var. Hemşehrileri söz konusu olduğunda deneyimleri olumsuz. Hemşehrileri hayatı zorlaştırılan, karşısındakini umursamayan, “kıymet bilmeyen” insanlar. *“Kimlik T.C.'dir ama dilimiz Kürttür. Ben diyorum ki fırsat bizim elimizde olsa ...bizde şey yoktur mesela hak hukuk yoktur. Birbirimize güvenimiz yoktur. Birbirimize yalan iftira ile şey yapıyoruz ceza evine giriyor. Dinini imanını atıyor. Hâlbuki nasıl adamın hiç bir suçu yok. Suçsuzdur suçlu duruma düşüyor. İçeri de girenler vardır. Yalan iftira ile yalan şahitlik ile içeri giriyor. Ama bazı yerlerde böyle değil”*

Hayatının bazı dönemlerini memleketinin dışında geçirmiş. Bu dönemde birlikte yaşadığı insanlarla ilişkilerinden memnun olmuş. *“Komşularımızın ben bir gün ben zararlarını görmedim. Ne ona benim zararım olmuştur. Birbirimize zarar vermedik. Huzurluyduk orda. Ortamı iyiydi. Kimse kimseyi rahatsız etmiyordu.”* İhtiyaç duyduğunda yanında olan, yardımını esirgemeyen arkadaşları memleketinin dışında bulabilmiş. *“Benim şu anda arkadaşlarım var Ankara’da. Benim işim çıktığı zaman Polatlı’dadır. Telefon açıyorum. Hemen işimi hallediyor. Ama ben kötü biri olsaydım yapmaz hayatta yapmaz. Ben arkadaşımı şey yapmam, ölüme de gitsem bırakmam. Gerçek arkadaş.” ... “Mesela gurbetteydim ben bir kaç sene kaldım, inan ki memleketimden daha iyi idi.”*

Kendi memleketinde hemşehrilerinin ilişkilerinde kaba kuvvet ve kural tanımazlık hâkim. Bu negatif algılama onu hemşehrilerine karşı güvensiz yapıyor. Onları hep olumsuz olarak kabul ediyor. Diyarbakır’da *“insanların kıymeti yoktur.”* *“insanlar birbirlerini çekemiyorlar.”* Güvensizlik akrabalarına kadar yayılmış durumda. *“Ne diyeyim ben bi ara işe girdim benim köylüm doğrusu akrabam sayılır. Sınavı kazandım. Elazığ’da diyorum pusula mıdır nedir diyorum bana şey gelir ben gidip işe başlıyorum. Kâğıdımı yırttı dağıttı kaybettiler.”*

Kürtleri, aralarında birlik beraberlik kuramayan, birbirlerinin haklarına saygı duymayan insanlar olarak kabul ediyor. Buna benzer durumlarla Diyarbakır’da ve kendi ilçesinde çok sık karşılaşıyor, fakat Türkiye’de yaşadığı diğer yerlerde hak

ihlalleri ile karşılaşmıyor. Hemşerilerinin bu kanun tanımazlığı onu daha yalnız, kimseyle derin ilişkiler kuramayan bir insan haline getiriyor. Kürtlerin ilişkilerini düzenleyen veya aralarındaki sorunların büyümemesini sağlayan devlet oluyor. Devlet kural koyucu ve gücü elinde bulundurarak düzeni sağlıyor. Kürtler doğaları gereği “*hak hukuk tanımayan*”, isteklerini kaba kuvvetle yerine getiren insanlar. Devletin varlığı insanların birbirlerinin hakkını gasp etmeyi engelliyor.

Memur2: “Hak hukuktan bahsediyorlar hani biz de hak sahibiyiz işte böyle böyle e bir gün devlet dedi al bu hak senin olsun hani devlet dairesiyle olur mahkemesiyle olur ama bir birimize biz sabah olmadan birbirimizi öldürebiliriz.

Esmâ: Birbirimiz derken kimi kastediyorsunuz?

M: Biz Kürtler olarak

E: Kürtlerin birbirini öldürme ihtimalimi olduğunu düşünüyorsunuz?

M: Evet eline yetki geçti mi yani şey oldu mu yani başbakan gibi askeriye gibi birbirini sevmezler yani .

E: Yani Kürtlerin birbirini öldürme ihtimali olduğunu düşünüyorsunuz.

M: Ben öyle düşünüyorum.

Türkler için benzer korkuları yok. “*Türkleri kanunla şey yapıyorlar. Kanunu takip ediyor, kanunla iş yapıyor. Mesela olayları ne olursa olsun bi bahçe olsun kanunla hareket ediyor karar neyse onu yapıyorlar. Bizde malesef zorla yapıyorlar bizimkiler diyor, kanun manun dinlemem. Tarla benimdir bu diyor benimdir, diyor zorla alırım.*”

11. Kişi Evkadını2 Analiz

Doğum Yeri : Mardin/Çınar

Yaş : 24

Eğitim Durumu : İlkokul

Medeni Durumu : Evli

Cinsiyeti :Kadın

Cümleler çok kısa. İçerik zayıf. Dikkatini toplamakta, bir konuya odaklanmakta ve fikirleri açmakta güçlük çekiyor. Görüşmedeki ana tema kendi

seçmediği, kontrolünde olmayan bir hayatı var. Ana karar alıcılar akrabaları. Ona daha çok alınan kararları itirazsız uygulamak görevi verilmiş.

Hayatının kontrolünün elinden alınması, yaşam alanının sınırlandırılması onun kişiliğini olumsuz etkiliyor. Kendiyle barışık olamama, yaptıklarının değişim için faydası olacağına dair bir inançsızlık ve umutsuzluk yaratıyor. Sinirli, çabuk parlayan biri olup çıkmış. Bu özellikleri kendisini doğru ifade etmesine engel oluyor, gerçek niyetini ortaya dökmesini zorlaştırıyor. Bazı özellikleri de onu 'zayıf' biri yapıyor. Başkalarının savunmasına/korumasına ihtiyaç duyuyormuş gibi bir izlenim bırakıyor. *"... yufka yürekliyim. Herkese her şeye kanabilirim. Bu yönümü sevmiyorum. Biraz kin tutmak istiyorum. Ama tutamıyorum."*

Başkalarının koruması ihtiyacı ona öğretilen ya da zorla kabul ettirilen bir şey. İskenderun'dan Diyarbakır'a akrabalarının yanına taşınınca fakat özellikle evliliği ile beraber kendi kararını alabilme hakkı elinden alınmış. Bu müdahalelerle beraber olumlu özellikleri ya da ergenlik çağındaki spontane davranışlarını yitirmiştir. *"civil civil" "hayata çok güzel bakan bir insan"*dan tahammülsüz davranan kendinden hayatından hoşnutsuz biri haline getirmiş

Evlilikle hayatına müdahale daha çok artınca hayat dolu yanı yok olmuş. Evliliği kendini hiç yakıştırmadığı bir dönemde (14 yaş) gerçekleştiği için hayat düzenini altüst eden bir şey etkisi yapmış. Etkisini en fazla kişilik yapısındaki değişimde görebiliyoruz. Gençliğin canlılığı *"beklenmedik"*, hazır olmadığı bir olayla kaybolmuştur. *"valla bende kim olduğumu bilmiyorum bu hayat beni... Başkalarının sözüyle hareket ediyorum. Başkalarını çok dinleyen bir insanı, kararsız bir insanım kendi kararlarımı kendim veremiyorum."*

Dini hayatındaki üç başlık altında toplanabilir.

- Sağlık açısından huzur veren, sakinleştiren din.
- Akit/ sözleşme imkânı tanıyan -Çocuğu iyileşirse daha iyi bir kul olacağına dair sözleşme-din.
- Hayatını kolaylaştıran ibadetleri seçmesine imkân veren işlevsel din

İbadetlerini yerine getiren biri. Hayatının günlük düzeninde din belirleyici. Dinin hayatında olumlu yansımaları oluyor. Dinin hayatını zorlaştıran kişilik özelliklerini –sinirlilik, çabuk parlamaya- telafi edici bir etkisi var. Gerginliği azaltan, huzurlu olmasını kolaylaştıran bir yanı var. Din onu daha olgun, yetişkin biri

yapıyor. Kendini çocukluktan birden bire yetişkinliğe geçiren evliliğin ya da akraba baskısının neden olduğu olumsuzlukları tedavi ediyor. Tahribatı azaltmış oluyor. Aynı zamanda bir sözleşmeye dayanıyor.

“Evkadını2: Evet genelde inançlıyım ama fazla namaza yönelik değildi. İşte oğlum bayağa bir rahatsızlık geçirdi.

Esmâ: Sağlık sorunları yani...

E.K2: Evet sağlık sorunları. Allaha söz verdim [çocuğunun] tahlil sonuçları temiz çıkarsa namazımı kılıcam ibadetimi yapıcım diye söz verdim. “

Özellikle mezhep seçiminde işlevsellik ortaya çıkıyor. Aileden gelen Şafilığın yanında Kur'an kursunda Hanefi mezhebine uygun eğitim alınca hayatında bir kaç yıl ibadetlerini Hanefi mezhebine göre yerine getirmiş. Mezhep seçimini hayatındaki otorite veya o dönemdeki güç belirliyor. Aileden öğrendiği Şafilikle ibadetlerini yaparken eğitim aldığı hoca Hanefiliği öğretince Hanefiliğe geçmek için gönüllü oluyor. Yeniden Şafilığe dönüş yapma gerekçesi Şafi inancına göre namaz rekât sayısının daha az olması.

E: Peki aileniz ne düşünürdü sizin Hanefi olmanız konusunda?

E.K2: Hiçbir şey ..yani oldum da bir şey falan olmadı.

E:Peki nasıl Hanefi oldunuz? Bu hissiyatla ilgili bir şey mi?

E.K2: Hayır hocamız öyle öğretti ondan.

E: Yani ibadetlerini ona göre yaptınız.

E.K2: Evet

E:Anladım. Sonra onu tekrar terk edip Şafi oldunuz.

E.K2: Evet sırf olmamın sebebi namazdı. O yüzden kısa olduğu için Şafilığe döndüm.

Dinin akrabaları ile arasını düzelteren, kavgalarını azaltan, onların saygısını kazandırma fırsatı sunan bir yanı da var. İbadetleri yerine getirip giyim kuşamını dinin çerçevesine uygun yaptığında ilişkilerinde kendisine bir takdir kazandırmış en azından bir didişmeyi önlemiş oluyor. Fakat aile büyükleri için önemli olan bu tavır eşi için önemli değil. Tam tersine kapalı olması eşinin pek de desteklemediği bir durum. Bu istek uyuşmazlığı- eşi ile aile büyüklerinin farkı- karar verici gücün kim olduğunu hep göz önünde tutuyor. Esas güçlü olanlar kendileri değil. Sadece anne/ baba ya da kayın valide kayınpeder değil tüm akrabaların bir etkisi var.

Fakat bu müdahalelere karşı pasif bir karşı duruşu var. Onların isteklerini yapıyormuş gibi görünmek. Özellikle giyim tarzında bu direnç, kendine özgünlük ortaya çıkıyor. Tarzı “tam kapalılık” değil. “Sözde kapalıyım. Ama tam değil. (gülümsüyor) yani palton giyerim. Onun üzerine tunik giyerim, şal atarım, saçımın dörtte üçü dışarıda (gülümsüyor)” Özellikle başını kapatması bir zorlama neticesinde olduğu için açılıp açılmama konusunda bir kararsızlık çekiyor. Hem etrafındakilerin değişimine karşı tepkisinden çekiniyor hem de alışkanlığını değiştirmeye henüz hazır hissetmiyor.

Açık olması ona ergenliğini, akraba baskısının olmadığı bir dönemi hatırlatıyor. “ evet, başımın açık olması hani çocuktan beri içimde kalan bir şey.” “ hani baskı altında olan şeyler tatlı oluyor. İlk içimde kaldığı için o yüzden söylüyorum.”

Etnik köken algılayışında da işlevsellik hâkim. Günlük hayatında etnik kökeni ilişkilerine, tercihlerine yansımıyor. Daha çok Türk-Kürt olmanın birleştiricilerini, ortak noktalarını vurguluyor. Türklük ve Kürtlük ana yapı olan Müslümanlığın parçaları olarak birbirlerinden tamamen farklı/kopuk değil fakat birbirlerinin kopyası da değil. Kürt olmak aileden aktarılan parçası, Türklük ise içinde yaşadığı kendini soyutlayamadığı zaten soyutlama ihtiyacı duymadığı parçası.

E: Siz kendinizi ne olarak görüyorsunuz? Bir Türk bir Kürt? Ne bileyim..

E.K2: Bilmiyorum, Türkiye’de yaşadığımız için Türk olarak görüyorum. Kürt fark etmez bence. Sonuçta yani Müslümanız Türkler de Kürtler de Müslümandır.

.....

E: Aileniz Kürt olabilir ama siz kendiniz...

E.K2: Hayır canım ben Kürdüm bunu değiştiremem ki..

E: Ama..?

E.K2: Yani bir Türk olmayı da istemezdim, sonuçta benim için fark etmiyor (gülümsüyor). Değişen bir şey yok gerçekten mantıklı düşündüğünüzde sonuçta Türk’üz hepimiz.

E: Eee... Yani şöyle mi? Aileden gelen yapı olarak Kürtsünüz, ama kendinizi Kürt olarak görmüyorsunuz.

E.K2: Görüyorum işte aileden ne gelmişse o. Sonuçta Türk Kürt fark etmiyor benim için anlıyor musunuz?

Aile hayatında veya çevresindeki insanlarla daha çok din eksenli bir ilişkisi olduğu için Diyarbakır’a döndükten bu yana etnik kökeni çok farkında olduğu bir

yanı değil. Bu yanı daha çok İskenderun'dayken karşısına çıkarılmış. Karşısına çıkarılanların kim olduklarını açıkça ifade etmiyor. *“Kürtlere karşı tepkileri bir tepkileri var.”* Fakat farklılıkları ortaya dökenlere karşılık Kürtler benzer tepkiyi göstermiyorlar. *“Kürtler çok sıcakkanlı Türklere karşı çok ilgili, misafirperverdirler. Burada öyle değil ama (İskenderun'da)”* Dolayısıyla Kürtler hak etmedikleri bir muameleye maruz kalıyorlar. Kürtler kendi evlerinde (Güneydoğuda) Türklere karşı ilgili, Türkler kendi evlerinde/bölgelerinde Kürtlere karşı güvensiz ve tepkililer.

E: İskenderun'dayken onu hatırlarsan?

E.K2: Evet, oradayken fark oluyordu. Evet, aslında bizim Güneydoğu da değil, Kürtler çok sıcakkanlı Türklere karşı. Çok ilgili, misafirperverdirler. Burada öyle değil ama (İskenderun'da). Ne kadar da olsa Kürtlere karşı bir tepkileri var. Ama her zaman bizi farklı olarak görüyorlardı. Hiç Kürtlere benzemiyorsun falan. Çok sıcakkanlılardı. Orada bazı Kürtlere yapılan şeyler bize hiç yapılmadı. Yani bilmiyorum çok iyi güzel geçti. Ortamımız çevremiz çok güzeldi. Hiç olumsuz eleştiri almadık.

İskenderun'da kendilerine ayrıcalıklı davranılmış. İskenderun'dakiler onlara kendilerinden biriymiş gibi davranmışlar. Bu ayrıcalığın/ilginin nedeni çok açık değil ama Kürt oldukları bilindiği halde Kürt oldukları onlara sanki hissettirilmemiş. *“hiç olumsuz eleştiri almadık”* Bunun nedeni günlük yaşamında Kürt olduğunu fark ettirecek bir şey yapmaması olabilir. Kürtleri hatırlatan şeylerle arasına bir mesafe koymuş; güvenlik bölgesi gibi. Aslında içi Kürt ama dışarıdan bakılınca bu net/apaçık görünen bir şey değil. Bu farklılık diye ortaya konulanların anlamlı, gerekli olduğuna inanmamasından kaynaklanıyor. *“Yaa aslında yani ne bileyim yani, ben Kürdüm bunlara takılayım. İlla Kürt ..Günümüzde biliyorsunuz, Kürtlerle ilgili açıklamalar var. Ben öyle şeyleri hiç umursamam, önemli değildir benim için. İşte Kürdüm diye, Kürtçe bileceğim. Kürt olan her şeyin, bu soruların arkasında bulunacağım. Fark etmez benim için. Kürdüm diye Kürtçe bileceğim diye bir zorunluluk yok. Kendimi geliştirmek de istemedim”*

Çocuk yetiştirme konusunda gerçekleştirilmesi zor bir hedefi var: kusursuz, *“dört dörtlük”, “düzgün”* bir çocuk yetiştirmek. Bir sınırı olmakla beraber müdahalesiz, kendi seçtiklerini yaşayan bir birey olmasını istiyor. Ama *“serseri”* olmadan sorumluluklarını bilen biri olma şartı var.

E: Peki çocuğunuzun nasıl bir birey olmasını istiyorsunuz? Nasıl bir insan olarak yetişsin istiyorsunuz?

E.K2: Tabii ki dört dörtlük olmasını istiyorum.

E: Dört dörtlük?

E.K2: Kişiliği düzgün olsun, ileride bir mesleği olsun. Bana bakarsan okusun, okulunu bitirsin ileride bir meslek sahibi olsun. Tabi kendi seğeceği. Bana bakarsan doktor falan olsun ama. Yine kendi bileceği bir iş. Tabi ki serseri olmasını istemem.

Temel şart baskı yapmadan, yasak koymadan, kendi seğimlerine imkân tanınması. Ayrıca okuması, meslek ve çevre sahibi olması, karar alabilecek olması hedefler arasında. Özgür seçim yapabiliyor olmak kendi hayatında yokluğunu hissettiği büyük eksikliklerden biri. Tek çocuktan başka çocuk istememesi de kendi hayatında onaylamadığı başka bir yan. Yedi kardeş olmanın zorluklarını çocuuğunun yaşamasını istemiyor. "dört dörtlük" ve "düzgün" bir birey ancak yapamadıklarını yapabilecek birini temsil ediyor.

Eş seçimi ya da kendisine seğilen eş zamansız "beklenmedik bir an"da hayatına giren ve gelecek planlarını geręekleştirme ihtimalini yok eden, onu çocukluktan yetişkinliğe transfer eden bir olay etkisi yaratmış. Ayrıca eşinin akrabası-teyzesinin oğlu- olmasının en az iki tane olumsuz sonucu var: Özürlü bir çocuk doğma ihtimali, koparılması imkânsız bir bağ olduğu için boşanma şansı tanımaması ve yaptıkları her şeyden ailelerin haberdar olması. Bu evlilikle özgürlüğünü sonsuza kadar kaybetmiş olduğu düşüncelerine yol açıyor.

Toplumda insanlar eşit olmalı, aralarında ayırım yapılmamalı. Türkler bu kuralı ihlal ediyor. Özellikle Kürt olduğunu söyleyen sırf bundan dolayı dışlanıyor. "Mesela Kürt, Türk ayrımcılığı bayağa var yani. Hani Kürtlerde olmasa da Türklerde bayağa ayrımcılık oluyor. Mesela Krdz diye çok dışlananlar oluyor. Kendimi katmayayım da genel konuşuyorum." Fakat kendisi Kürt olduğunu çok vurgulamadığı için bu ayrıma maruz kalmamış.

Ayrıımı yapanlar ve ortadan kaldıracak olanlar insanlar. İfadelerinde herhangi bir otoriteden bahsedilmiyor. Herhangi bir otoritenin etkisiyle değil bireylerin değişmesiyle ayırım ortadan kalkabilir. Ama değişimin olmasına dair inancı yok. "Bu şekilde geldi bu şekilde gidecek." Ayrımcılığa kendisi maruz kalmasa da Türk arkadaşlarının "itirafları" düşüncesinin/inancının doğruluğunu kanıtlıyor. "Türk arkadaşlarım da var itiraf ediyorlar burası çok farklı diye. Söylüyorlar işte Diyarbakır çok kötü diye. Söylüyorum işte ben Kürt olmama rağmen o şekilde algılamıştım

onlar da o şekilde algılamışlar. Yani geldikleri zaman insan toplumuna girdikleri zaman farklı olduğunu görüyorlar.” Bunu bir yandan normal karşılıyor olsa da O geldiği yere bir şans tanıyınca olumsuz düşünceleri, endişeleri değişmiş. Türkler bölgeye/Kürtlere bu şans tanıyamıyorlar.

Hayata bakışında umutsuzluk baskın bir öge oluşturuyor. Umutsuzluğu güçlendirenler ise insanların tutumu. Tek başlarına karar alamayarak, yanlışları yapmaya devam ediyorlar. Türk/Kürt ayrımını ısrarla devam ettirenler de birbirlerini anlamaya vakit ayırmayanlar. Değişim karşıtı insanlar Güneydoğu’da özellikle kadın haklarını ihlal ediyor. “Bu şekilde aileden böyle gördük böyle gidecek... Bunu hiç değiştirmeyi düşünmüyorlar. Haa bu yanlış. Anneden babadan ne görmüşlerse bu şekilde devam ettiriyorlar...” Güneydoğu’da erkek baskınlığı kadınlar için büyük bir engel oluşturuyor. Geleneklere uygun davranmayanlar toplum tarafından cezalandırılıyor. “Hor görülüyor, dışlanıyor, yanlış yoldasın deniliyor..bu şekilde...” Geleneklere, törelere bağlılık aşırı düzeyde ve bu insanların kendilerini değiştirmesini engelliyor, “geri kafalılık” olarak davranışlarına yansıyor. “Ya benim için bilmiyorum aslında Kürtler; çok geri kafalılık var yani Kürtlerde. Ondan sonra bu töre olayları falan var. Onun dışında her şeyi farklı düşünüyorlar. Aslında tam buralı olmadığım için... kendimi pek Kürt olarak görmüyorum.” Bütün bu olumsuz tanımlardan kendini kurtarma/uzaklaştırma yolunu seçiyor.

12. Kişi Uzm. Sosyolog Analiz

Doğum Yeri : Mardin/Kızıltepe
Yaş : 27
Eğitim Durumu : Yüksek Lisans
Medeni Durumu : Bekâr
Cinsiyeti :Erkek

Yaşam tarzını, olaylara bakışını oluşturan temel değerler sırasıyla “Müslüman, Kürt ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı”. Yasak konulmadan herkesin kendi doğrusunu bulup yaşamını şekillendirmesi gerektiğine inanıyor. Tahakküme ve zorlanmaya karşı olmakla beraber bazılarına sınırlar konulmasında bir mahsur görmeyerek kendisine sunulması gerektiğine inandığı özgürlüğü, uygun bulmadıkları

ya da hak etmediklerine inandıklarına verilmesine karşı çıkararak kendisi sınır koyan biri olmak istiyor. Kendi içinde tutarlı bir yaşam ve çözüm önerileri sunarken farklılıklara bir noktada –kendi doğrularına ters düşüldüğünde- dur demekte bir mahsur görmeyerek karşı olduklarına yakın bir noktaya taşınıyor. Tahakküm uygulayanlara karşı, ama kendisi ‘çaktırmadan’ tahakküm uygulama hakkını kullanmak istiyor. Tahakküme değil uygulayanlara karşı.

Özellikle son yıllarda Dini inancı günlük hayatını, ilişkilerini düzenliyor. Birkaç yıldır *“Dinini yaşamaya çalışan bir insan”* olmuş. Bu durum onun titiz bir olgunlaşma, dönemi, gözlem ve test etmeyle ulaştığı bir nokta ve onu *“normal sıradan bir insan gibi değil”* de daha çok kendini bilen, kendinden emin biri haline dönüştürmüş.

Dinin etkisi ya da dinin rehberliğindeki yaşam tarzı ailesiyle ve gelenekleriyle uyumlu olmasına izin veriyor. Eğitimli bir birey olarak yeni öğrendikleri ile ailesinden öğrendikleri arasında bir tutarlılık var ve diğer seçenekleri/sistemleri de öğrenme fırsatı olduğu için yeni hayat düzeninin doğruluğuna ikna olması kolaylaşmış oluyor. *“Ailem de benden farklı düşünmeyecektir. Bu biraz da ailemin yetiştirme tarzından kaynaklanıyor. Ailemin de etkisi var tabi benim okumamın da gözlemlerimin de dini inançların güçlü olmasında hem benim hayatımda hem toplumsal hayatta iyi olacağı düşüncesindeyim.”*

Amacı bildikleri arasındaki en iyiyi/ideali bütün hayatına yaymak. *“Evet dini inanç ağırlıklı olacak. Sadece dini inanç ağırlıklı değil. Yani inanç benim için bir araç mükemmel toplum mükemmel insan mükemmel aileyi yakalamak isteriz ya her zaman dini inanç bunu sağlamaya yönelik şu an var olan sistemler içinde benim için en ikna edici olanı.”* Çünkü her alanda doğruyu gösteren, eksiksiz bir rehber, aynı zamanda farklılıkların da yaşanmasına olanak veren esnekliği taşıdığı için hayatındaki insan çeşitliliğini destekliyor. *“...günübirlik basit farklılıklar normal, bu zaten insanın fitratına da uygun birşey aynı düşünmek zorunda değiliz.”*

Farklı düşünenlerle beraber gelenekleri ve inancıyla modern dünyaya uygun, tutarlı bir birey olmayı başarmış oluyor. *“Bakın bunu şöyle söyleyeyim. Bende vicdan özgürlüğü söz konusudur. Geçen gittik arkadaşlarımızla oturduk onlar bira içeceğiz diye ısrar ettiler, beni de zorladılar tabi kıramadım onlar biralarını içerken ben meyve suyumu içtim. Onların dine bakış açıları, etnik unsurlara bakış açıları*

önemli değil. Benim bölgeye tamamen zıt ideolojiye sahip olan arkadaşlarım da var. Yani benim için birinci derecede güvenilirlik diyorum ya başat özellik yani etniktir, ideolojiktir, dinidir bunlar daha geri planda kalıyor. İkincil üçüncül planda kalıyor. Ama bunları da tutturursam ne ala. Yani benimle gelip ibadetini yapan bir insanı daha çok tercih ederim.” Onun için dinin engelleyen değil önünü açan bir işlevi var.

Dinin esnekliklerinden bir diğeri mezhepler. Şafi olmakla beraber inancına kaynaklık eden mezhebi değil. İbadetlerde ufak tefek ayrımlar olan mezhepler “alt birim”leri oluşturuyor. Esas olan, ‘üst birim’, inananları birleştirenler; “...bütün Müslümanların kitabı bir iman, Allah’ı bir, peygamberi bir...”

Etnik kökeni “günlük hayatta” bazı sorunlar yaşamasına neden oluyor. Sorunlarla karşılaştığı yerler özellikle “merkezi yönetime bağlı kurumlar” sorun yaşadıklarıysa merkezi yönetimi temsil eden memurlar. Etnik ayrımcılık merkezi yönetimi temsil edenlerden geliyor. Memurlar davranışları ve sözleriyle dışlamaya neden oluyorlar, toplumsal yaşamda birbirinden farklı olanları görmezden gelip yaşamlarına müdahalelerde bulunarak toplumsal düzenin sağlıklı olarak işlemesine engel oluyorlar, hiçbir somut kanıt bulunmamasına rağmen kötü muamele ediyorlar. “Bana askeri yoklamamı yapan memur bana mesleğimi sorduğu zaman, ben sosyoloji mezunuyum deyince aaaa sen de başımıza bi İsmail Beşikçi kesilmeyesin gibi bi tavır takındılar. Ben Diyarbakırlı olduğumu söyleyince tamam sen de jiletçisin diye raporumda psikopatmışım gibi görünüyö askeriyede. Yüzümde herhangi bi jilet izi olmamasına rağmen.”

Mutluluk ya da gurur verici olaylarda Kürtler bu coşkunun dışında bırakırken “jiletçi”, “psikopat” gibi sorun yaratan, başa bela olanlarla eş değer tutuluyorlar. Diyarbakırlılık otomatik olarak “jiletçi”, “psikopat” olmakla özdeşleştiriliyor. Doğulu-Batılı, “Bölge”den-Bölge dışından olan kategorizasyonları da tarafları birbirinden ayıran sınırları oluşturuyor.

Ne Mutlu Türküm Diyene! safları belirleyen bir söz olarak ortada bulunuyor. “Eee bugün Türkiye’de işte bugün gazeteye baktım. Dün milli takımın maçını seyrettim. Goller atıldığı zaman inanın bende çok sevindim. O kadar çok sevindim ki sevincimi size anlatamam. Ama ben bugün gazetede Türkiye’nin en büyük spor gazetesinin üstünde “ne mutlu türküm diyene” yazısını gördüğüm zaman içerledim. Bugün Türkiye milli takımını canı gönülden destekleyebiliyorsam ama aynı anda gazetede “ne mutlu türküm diyene” yazısına içerleyebiliyorsam burda bi sınırlama söz konusudur.” Artık “ruhunu” kaybetmiş, modası geçmiş, birleştiren değil

ayrıştıran, “bölgenin” yapısına uygun düşmeyen bir anlamı var. *“Şimdi 1923-1924 koşullarına göre düşündüğünüz zaman tamam. Bu böyledir. Söz konusu olabilir bu. Ama bugünkü şartlarda biliyorsunuz özellikle de bölgenin sahip olduğu bu siyasi yapı bu politik yapı biraz bunu etkiliyor.”*

Kürtler söz konusu olduğunda iki farklı algılayış var: dışlayan, yok sayan “ırkçı-milliyetçi-kesim” ve “bağırına basan”lar. “ırkçı-milliyetçi-kesim” fikirlerini özellikle kendine ait olmayan yerlerde somut olarak gösteriyor. *“Bakın mesela eee bi milliyetçi kesim vardır. Daha doğrusu ırkçı kesim vardır. Kafatası ırkçılığı yapanlar. İşte bunlar “ya sev ya terk et” işte “burası Türktür Türk kalacak” işte “ne mutlu Türküm diyene” dağlara çıkar özellikle bölge dağlarında bunu çok yaparlar. Giderseniz ilçelere görürsünüz. Hatta şehir dışına çıktığınızda hemen hemen her dağın tepesinde işte bu tür ırkçı söylemlerin yer aldığını görürsünüz.”*

Bölge ayrımı içinde yerel ve merkezi olan ve bunları temsil edenler ayrımını da getiriyor. Bölgenin esas sahipleri ve orayı ele geçiren, sesi daha gür çıkan ve gücü elinde tutanlar. “ırkçı kesim” bu tutumundan dolayı sistem için “tehdit” edici bir nitelik taşıyor. Demokratik düzenin devamlılığı için böyle düşünenlere bir sınırlama getirilmeli. Çünkü kendisi demokrat olmayanlara demokratik haklar verilmesi demokrasi için bir tehdit oluşturur. Bunun işe yararlılığı Avrupa Birliği’nde test edilmiş olduğundan uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır. *“Ben bu kafatası ırkçılığına karşıyım. Kesinlikle desteklemiyorum ve prim verilmesine de karşıyım. Sadece desteklememek değil. Bunun demokrasi ile ilgisi alakası olmayan insanlar. Demokrasi ile ilgisi olmayan insanların demokratik yaşama katılımı da bekleyemezsiniz. Bu yüzden ben bunların kesinlikle eeee desteklenmesinin engellenmesini istiyorum. Bugün en demokratik bildiğimiz Avrupa bile Avusturya’da başa gelen sağcı bi partinin hükümet olmasına engel olmuştur. Hani demokrasiye bakarsanız orda o adamın iktidar olması gerekirdi. Ama o adamın iktidar olması demokrasinin çöküşüne zemin hazırlayacaktı. Orda bi paradoks söz konusu aslında.”* Bunlara engel olunmalı ve hatta “küçük cezalar” la güçleri kırılmalı. *“ırkçıları şurda ağaca asalım”* gibi keskin cezalar değil de onlara belli bir alan tahsis edilip, kontrol altında tutulmalarını sağlamak en sağlıklı yol. *“ödüllendirmemek hatta zaman zaman hani bazen küçük cezalar verirsiniz ya tv izlemesine izin vermemek çocuğun ya da psikoloji de yaparlar çocuğun harçlığını kesmek gibi bi şey. Ha bu tür şeyler olabilir. Böyle çok fazla şey etmeyecek onu ama onu kısıtlayabilecek*

yaptırımlar uygulayabilirsiniz.” Tıpkı yaşadığı “bölge”deki gibi tehdit olarak kabul edilene de bölgeler tahsis edilerek oralarda tutulmaları sağlanmalı.

Kürtler de kendi içlerinde sınırlara ve saflara ayrılmış durumdadır. Bu bölünen ana yapılar birbirlerini etkiliyor ve dönüştürüyor. Etniklik vurgusu olanlar, dini boyutu öne çıkarımlar ve üçüncü grup aşiret yanlıları. Bölgenin gelenekleri ve güç dengeleri değiştikçe aşiret yanlılarının güçleri paylaştırılarak iki katı anlayış ortaya çıkıyor: Aşırı etnik köken vurgusu ve aşırı “dinci” olanlar. Bu ikili ayrımın karşısında da Kürtleri “bağırına basanlar” ve “ırkçı kesim” var. Uçlara kayan fikirler bir karşıtı yaratarak varlığını devam ettiriyor ve ötekine daha da benzemiş oluyor. Böylece desteklenebilecek olan düşünceler de desteklenemez noktalara kaymış oluyor. *“Biraz böyle koyu etnik siyaset o da biraz kafatası ırkçılığına kayıyor ben ona da karşıyım. Kürdüm evet Müslümanım evet hani biraz daha Kürtlerin haklarının verilmesini Kürtlere biraz daha demokratik imkânlar sağlanması bunların toplumsal yaşama katılımının daha ön planda olması konusunda bunlara ekonomik hakların kültürel hakların verilmesi için elbette bende taraftarım. Ancak bunun milliyetçi bi söyleme kaymasına karşıyım. Yani ırkçı bi söyleme kaymasına karşıyım daha doğrusu.”*

Kürtleri belli “bölge”nin sahibi olarak algılaması ve karşısındaki “ırkçı kesim”in politikaları birbiriyle örtüşüyor. Radikalleşen fikirler birbirlerine ne kadar karşıt olsa da birbirlerine aynı oranda benzeşiyorlar. Kendisine yapılmasını onaylamadığı davranışları diğerlerine dolaylı olarak da olsa uygulamış ya da uygulanmasına onay vermiş oluyor. *“Kürtlerin tamamının burda var olmasına. Yani burdaki varlığın hemen hemen hepsinin Kürt olmasına. Bakın bugün Araplar aynı sorunları yaşamıyor. Aynı sorunu yaşıyor ama biraz daha asimile oldukları için böyle bi talepte bulunmuyorlar. Bu Mardin ve Urfa Arapları için geçerli.”* Sadece kendisi gibi olanların yaşadığına inandığı yerlerde kendi uygun bulduğu, istediği gibi yaşama hakları var. Fakat bölgede yaşayan Araplar farklı davranıyor, hakları olan taleplerde bulunmuyorlar. Çünkü “asimile olmuş”lar. Her grup kendine tahsis edilen “bölge”de kendi bildiği, uygun gördüğü şekilde yaşayabilir. Herkes yerini, haddini, sınırını bildikleri sürece yaşamını devam ettirmede özgür bırakılabilirler. *“Kendini merkeze koyarak”* yapılan açıklamalar, kullanılan dil, talepler dünyada var olan tutumla örtüştüğü ve “tarafgirlik” evrensel olduğu için kendi tutumu da anlaşılır ve kabul edilebilir oluyor. *“Bi el kaide için terörist diyenler Kamboçya’dakiler için milis*

ya da gerilla derler. Terörist demezler. Ya da Çeçenler için duymazsınız. Çeçen Eylemi dediler tutuklanmadılar. Bunların Türkiye lideri sadece 3 ay içerde kaldı o da göstermelik. Bu tarafgirlik.”

Tahakküm veya güç uygulama hakkı sivillerde/vatandaşlarda olmalı. Vatandaş içinde yaşadığı düzeni, sistemi takip etmeli ve gereğini yapmalı. *“Vatandaşın yaşadığı sistemin içinde üzerine düşen görevi yapmasıdır. Yani bugün yere tükürmemeli yere çöp atmamalıyız. Bunlar bizim vatandaşlık görevimiz. Vergimizi ödemeliyiz. Ama ödediğimiz vergiyi de denetlemeliyiz. Bunun denetimini yapabilmeliyiz sivil baskı olarak. Merkezi yönetimler üzerinde baskı oluşturabilmeliyiz.”*

İnsanlar üstündeki merkezi yönetim değil insanların birbirleri üstündeki güç ile sistem işletilmeli. İnsanlar birbirlerine düşüncelerini açıp telkinde bulunabilmeli. İnsanlara öneride bulunma, telkin etme hakları verilmeli, ama yasak koyma, engel olma hakkı tanınmamalı. *“Eğer şöyle ama bakın farklı görüşler vardır. Bugün dinini yaşayan bi insan sen nasıl kot pantolon giyersin sen nasıl dar bi badi giyersin vücut hatların nasıl belirgin olur bilmem toplumsal yapıyı bozar. Ben bi kadına 1 metre yaklaşmam oturmam konuşmam. Bunu söyleyebilirim. Ama gelip de size peçe takın burka giyin diye baskı yapmaması gerekiyor. Ama size fikirlerini açıklayabilir önerilerde bulunabilir. Bunda da sorun yoktur. O insanın size önerilerini yapabilmesi lazım. Bak burka giyersen sizin için daha iyi olabilir demeli. Ama sizi sınırlamamalı. Ta ki bi sizin keni çocuğuna çocuğuna müdahalesine kadar eee işte gidipte onun çoluğunu coluğunu hani gidipte fikri olmaktan çok biraz daha telkinlerle ikna edici anlayışla biraz daha açılıp saçılmasını sağlamanızı bi tehlike olarak görebilir o. Gelip fikrini benim çoluğuma çocuğuma söyleyebilir. Siz gelip benim eşime “ya sen saçını açarsan daha iyi olur” diyebilirsin. Bu sorun değil. Ama sen saçını açmazsan ben seni bu binadan içeri sokmam dememelisiniz.”*

Bir otoritenin yasakları yerine insanların birbirini iknasıyla, telkiniyle, doğrularını karşısındakine iletme ve sabırla doğru zamanın, hazır olduğu, olgunlaştığı vaktin gelmesini beklemek en doğru yol. Merkezi yönetimin yönlendirmesi yerine insanların birbirlerini yönlendirmesini daha makbul kabul ediyor. Medya mensubu olarak görev yaptığı dönemde insanları *“yönlendirme”* gücüne, imkânına sahip biri olmuş. Telkinle, tatlı dille insanları belli alanlara, sorunlara yönlendirme fırsatı bulmuş. İnsanlara kendi uygun bulduğu konuları *“dikte edebilme”* ya da *“ismini bilgilendirme koysa”* da onları yönlendirme şansına

kavuşmuş. *“Ben eee şöyle söylüyüm. Ben kendim basın mensubu olarak hani her basın bir değildir. Kimi maddi kaynaklar için maddi gerekçelerle çalışır ben biraz da orda gönüllü çalışıyordum. Çok fazla aldığım bi ücret yoktu. Gönüllülüğümün temelinde de toplumu biraz daha yönlendirmektir aslında. Buna yönelik yayınlar yapıyordum.”... “hem bildilendirmek yani aslında dürüst olmam gerekiyor ya bilgilendirirken yönlendiriyorum aslında”... “Yani ne bileyim bugün mesela benim gelip durduk yere yumruk atmamam gerektiğini size dikte edebiliyorum. Ya da işte kadınların bakın bugün bizim bölgede kadın sorunları çok fazla. Biz kadın ve çocuklara çok daha fazla önem veriyorduk programlarımızda haberlerimizde. Onları biraz daha ön plana katıyorduk ki biraz daha toplumsal yaşama çekebilmek için. Ya bu bir yönlendirmedir aslında. Her ne kadar ismini bilgilendirme koysakta bu yönlendirmedi.”*

Türkler ile Kürtler uzun yıllar beraber yaşadıkları için birbirlerine benziyorlar fakat farklılıklar da ortaya çıkabiliyor. Farklılıkları anlayabilmek her zaman mümkün olmayabiliyor. Benzerlikleri, iç içe geçmişlikleri daha fazla. Bunu kendi kendine baktığında görebiliyor. *“...şimdi belki bizim benzer özelliklerimiz vardır bazı konularda. Türk Kürt yıllardır beraber yaşıyoruz. Ama bizim farklı yönlerimiz de var. O farklılarımız kendilerini belli diyor zaman zaman. Şimdi bunun ne olduğunu sormayın da. Ama ben tam olarak sizinle aynı şeyleri düşünemiyor olabilirim.”* Türkçe’yle teması, kendini ifade etmek için kullanma oranı Kürtçeyle kıyasla daha fazla. Türkçe daha baskın. *“Yine kendi kimliğimi ben Kürtçeyi Türkçe gibi konuşamıyorum. Tam nasıl sizinle Türkçe dialog kurabiliyorsam aynı dialogu Kürtçe kuramıyorum.”*

Türklerle arasında bir temas yok. Beraber yaşadığı, tanıdığı insanların çok azı Türk kökenli. Türkler daha çok medyadan takip ettiği, sanal insanlar. Türklerle Kürtleri birleştiren çevreyi temiz tutmama gibi daha çok negatif özellikler.

İnsanlar kurumlara soyut bir nesne muamelesi yapıyor. Kurumları kendilerinden koparıp aralarındaki bağlantıyı, ilişkiyi göremez hale geliyorlar. Oysa o kurumlar aslında bireylerden oluşmuş, bireyler için var olan yapılar. İnsanlar, Türkiye’de yaşayan herkes bunu böyle yapıyor, bu noktada birleşiyorlar. Bunun bir hata ya da yanlısıma olduğunu düşünüyor. *“Yani bugün ben insanlara yere çöp atmayın dediğim zaman “belediyenin işi ne temizlesin” ya da ne bileyim işte bişey oldu daha bi yol kar olduğunda insanlar karayollarına küfredabiliyor. “Niye bu yol kötü” ya da ne bileyim devlet su işlerine barajlar şöyle böyle diyebiliyor. Ama o*

devlet su işlerinde çalışan bireylerin kendileri olduğunu ya da belediyedeki insanların kendileri olduğunu bilmiyorlar... Ne bileyim karayollarının diktiği bi tabelayı çalıp götürüp bi hurdacıya satabiliyor. Ama biraz medyadan gördüğümüz kadarıyla bu bizim Diyarbakır'da yaşayan vatandaşlarımızın değil Türkiye'deki tüm halkımızın yaşadığı bi problem yanılıyor muyum.” Fakat kendisi de kurumları merkezi-yerel, ırkçı-bağırına basan olarak kabul ediyor. Kendisi de kurumları “ötekileştirmiş” oluyor. “O kurumlar aslında kendinsin” yerine “o kurumlar aslında yanlış” olarak tanımlamış oluyor.

13. Kişi Sosyolog Analiz

Doğum Yeri : Van/Çatak
Yaş : 26
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Bekâr
Cinsiyeti :Kadın

Metnin ana teması ‘bir ben var bende benden içeri’ olarak özetlenebilir. Evrensel değerleri olan, “insan olmayı” tek başına yeterli sayan, her türlü özelliğin üstünde tutan, bireyler arası eşitlik ilkesine ve birini olduğu gibi kabullenmenin önemine inanan, kendisine yapılmasını istemediğini diğerlerine yapmayacağını ilkesiyle hareket eden bir insan tanımı var. Fakat analiz de içindeki diğer kişi açığa çıkıyor. Diğer kişi için ‘Kürt olmak’ belirleyici bir parça. İster istemez hayatına giren şeyleri o eksende değerlendiren, hemşericiliğe önem veren biri olarak kendini ele veriyor. Bu çok açık değil. Çünkü bu yanını gönüllü olarak var etmemiş, normalde kabul etmeyeceği bu parçayı var edenler, güçlendirenler hatta mecbur bırakanlar “ötekiler”. “İnsanım demek istedim birden nedense. Kürt kimliğim ilk söyleyeceğim şeylerden biri olmaz herhalde.” Bu iki parçalı yapıyı oluşturanlar, farklılıkları görmesini sağlayanlar İstanbul’daki “Türk çoğunluk”. “Aslına bakarsan Diyarbakır’da yaşadığım ve ailem Van’da olduğu için hıuum çok öyle kıyasta bulanamıyorum. Etrafımdaki çoğunluk aynı kimlikten olduğu için bunun bi dezavantajını görmedim ama İstanbul’a gidip yaşadığın zaman ki ben bi dönem kaldım orada şeyi görüyorsunuz Kürtlerin şey olduğunu Türk çoğunluğun içinde

azınlıkta hissediyorsunuz. Yani genellikle burada Kürt müsün diye sormuyoruz ama başka bir yere gittiğin zaman hani Türk müsün diye soruyorlar o zaman itiraf ediyorsun öteki fikri. O zaman fark ediyorsun kimliğini. Ve şunu söyleyeyim batıya gittiğin zaman kimliğinin daha farkında oluyorsun ve daha çok topluyorsun bi yerde. Burada ona ihtiyaç duymuyorsun.”

Kendisiyle aynı etnik kökenden olanlarla beraberken kendisinden farklı standartlarda, koşullarda yetişen insanlar hayatına bir şekilde dâhil olduklarında benzeştikleri ve ayrıldıkları yönler onda kim olduğunu yeniden tanımlama, hatırlatma ve kendini yoklama ihtiyacı doğuruyor. Yakınlarındakileri en az iki şekilde tasnif ediyor: genelde kendi kimliklerini saklayan “elit Kürtler” ve genellikle negatif yanlarıyla hatırlanan “hırsız- kapkaççı Kürtler”. Bu tasnif aslında Kürtlerin kendi içlerinden gelen bir ayrışmadan değil İstanbul’da/Batı’da yaşayan Türklerden ve devletin izlediği politikadan kaynaklanıyor. “Şimdi şöyle bi şey var. İstanbul’da sayısal olarak azınlıkta değiliz. İstanbul’da Kürt sayısı fazla göçten dolayı ama öyle bi intiba uyandırmış ki hani Kürtlerden kapkaççı çıkar, hırsız çıkar, şey çıkar. bi yerde şey diyorsun yani Kürt kirman derler burda sonra bakıyorlar senin de Kürt olduğunu görüyorlar Kürt kirman diyorlar. Aşağılayıcı bi tabirdir aslında bunu Kürtlerde kullanıyor işin ilginç yanı. Evet, Kürtlerin kendi aralarında bi tabakalaşmadır hani şey derler Kürt kirman geldi etrafı mahvetti. Sanki kendisi elit bir Kürttür. Kürtler arasında bi kast sistemi vardır. Şimdi oraya gittiğiniz zaman İstanbul’da şey diyorlar sana aa Kürt müsün? Şaşırıyorlar. O zaman diyorsun kafadaki Kürt imajı çok farklı. O zaman şey yapıyorsun hani biraz daha sorguluyorsun.90’lardan sonra savaş sonrasında biz travma yaşıyoruz millet olarak. O insanların kapkaççılık yapmalarının hırsızlık yapmalarının nedenlerini biliyorsun. Ve o zaman kendi Kürt kimliğine daha çok sahip çıkıyorsun. Bi şekilde onları yıkmaya çalışıyorsun. En basitinden işte Kürtler böyledir denilen bi lafta birden bire kabarıyorsun. Nasıl yani diyorsun. Ama Diyarbakır’da ya da Van’da böyle bi şey olmaz. Hani bunu benim annemde taşır Kürtler der ama kendisinde Kürttür. Ondan bir zıtlştırma oluşuyor.”

İstanbul’a gidip Türklerle, özellikle ‘okuryazar’ olanlarla, beraber yaşarken tavırları ve sözlerinden dolayı hayal kırıklığı yaşamış. Beklemediği ve yakıştıramadığı bir tepkiyle karşılaşmış. “Kürtlerin o kadar çok aşağılandığını gördüm ki ister istemez ben bi gazetede çalışıyordum okuma seviyesi yüksek olan insanlar onların Kürtler şöyle Kürtler böyle diye yorum yapmalarına ben çok

şaşırdım. Ben şunu söyleyim onlar bunu söylüyorlarsa millet kim bilir neler der. Çünkü onlarda kendi içlerinde Türk devrimcileriydiler. Şunu da söyleyebiliyorlar Kürtler bi şey yapsa da hani biz de arkalarından gitsek, onlardan faydalansak. Kürtleri kullanalım. Onları bi şekilde maşa olarak kullanalım. Buna da taraftar değilim.”

Öncelikle yanlış değerlendirme- hırsız Kürtler-, Kürtlerin yaşadıkları koşulları görmezden gelme-“fakirlik”, “zorunlu göç”, yaşadıkları “travma” vb.- ve kendi hayatlarını kolaylaştırarak, zorlu sorunların çözümünde sorumluluğu üzerlerinden atarak Kürtleri kullanma eğilimi ile karşılaşmış. “Bir zamanların ezileni şarkıları yasaklananyken şimdi onların şarkılarından rant kazanan haline geldiler. Onların hikâyelerinden, destanlarından bi şekilde Türkleştirilmeye çalışılmaktadır. Avrupa birliğine gidiş yolunda bi umut kapısı olarak göründüler. Kürtler kendileri çok fazla kullandırtıyorlar. Bu anlamda kürdüm ve eee bu ne üstün bi ırktır ne üstün bi kümlüktür ne başka bi şeye yol açabilir demiyorum. Sadece olduğu gibi kabullenmek diyorum”. Ve hatta “resmi ideoloji”ye kalsa Kürtleri çoğunluğun-Türklerin- içinde eritme Türkleştirerek özlerini kaybettirme, bozma gibi amaçlarla karşılaşmış. “Garip bi şekilde ben dilimi bilmiyorum. Kürtçe bilmiyorum. Ama ne yazık ki bilmiyorum. Asimile olduğumu hissediyorum işte bu yüzden. O Türklük hegemonyası var ya hani o baskı altında Türk diye yetiştiriliyorsun. Her gün okulda andı okuyorsun. Türküm doğuyum. Buna bi süre sonra inanıyorsun Sonra zaman geçti kendimi sorgulamaya başladığımda yok arkadaş ben Türk değilim ki diyorsun.”

Bütün bu olanlara Kürtlerin tepkisi, olayları algılayışı etkilenme derecelerine göre farklılık gösteriyor: “elit Kürtlerin”, ‘sıradan insanın’ ve “Kürtleri kullanan Kürtlerin” algılayışı ve tepkisi olarak sıralanmış.

“*Elit Kürtler*”: Kürt olduklarını, Kürtçe bildiklerini saklayan, bunları utanılacak bir özellik olarak kabul edenlerin oluşturduğu sınıfı temsil ediyor. “*Mesela şu anda öyle bi şey var ki bazı aileler çocuklarının hiç birinin kürtçe bilmemelerini istiyorlar. Çünkü onlar için kürt bi sorundur. Onlara şimdi Kürtlük kötüdür. Kürtçe sorundur. Kürtçe öğrenmiyor çocuk. Türk gibi yetişecek ilerde devlet dairesinde işe başladığında ya da bi yere gittiğinde sicilinde herhangi bir kürt damgası olmayacak.*” “*Kürtlerde eee o elit dediğim insanlarda Kürtler geldi Van’ı mahvettiler derler. Kürtçe konuşmazlar. Kürtçe konuşmanın bi düşkünlük olduğunu düşünürler. Ve kesin kürtçe bilmediklerini söylerler. Gerçekte bilirler.*”

‘Sıradan İnsanlar’: yaşam koşulları ağır, imkânları kısıtlı, olaylardan en fazla etkilenen, ellerinde bulunan az imkânları da kaybeden, yaşların yanında yanan kuruları temsil eden grup. Bu talihsiz grubun üyeleri sayıca fazla ve “*hırsız kapkaççıları*” içinde barındırarak, hem devletin hem Türklerin hem “*elit Kürtlerin*” hem de “*Kürtleri kullanan Kürtlerin*” bir şekilde etkilediği insanlardan oluşuyor. ‘Sıradan İnsanların’ olup bitene iki farklı tepkisi var. “*Türkleştirme*” olarak kabul edilen her şeyi reddederek sistemin dışında kalmak. “*Göç alan şehirlerde aileler köyleri yakılan aileler bir tepki olarak türkçe öğrenemiyorlar benim çalıştığım okulda görüyorum. Aile çocuğun Türkçe bilmesini kesinlikle istemiyor.*” Ve “*Türkleşmeyi*” kabul ederek başlarına gelenlerden en azından çocukları, gelecek kuşakları kurtarmak. “*...korkan başına kendi kimliğinden dolayı bi şey gelmiş insanlar da bunu gizliyorlar. Yani aman biz çok zarar gördük mesela bu köyleri yakılan insanlar aman bizim çocuklarımız bunu görmesinler diyip özellikle o okula gitsin Türklüğün gereklerini öğrensinler diye gönderilenler de var. Benim karşılaştığım çok fazla aile var böyle.*”

“Kürtleri kullanan Kürtler” ise daha çok siyasileşme, “*partileşme*” hareketiyle bağlantılı olanları kapsayan grup. “*Şu anda Kürtlerin partileşme sürecine de ben karşıyım. Çok yanlış bi yönelme var. DEHAP falan. Hiç bişekilde siyasetleri bana uygun gelmiyor. Çünkü hep kendi haklarını sömürüyorlarmış gibi geliyor.*”“*Çünkü artık Kürtler siyasi yapılanmaya girdikleri için. Özellikle 90’dan sonra ateşkes sözüm ona ateşkestikten sonra hani partileşme süreci başladı dep dehap hadep. Ama ben bu insanların siyasetleri de görüyorum ve çok fazla tasvip ettiğim söylenemez ve onların hiç bişeyine de üye değilim. Çünkü eee siyaset biraz profesyonelce yapılması gereken bi şey. Ama onların yaptığı böyle değil. Yani dirsek teması biraz daha eee profesyonelce yürümüyor işler. Şunun akrabası bunun akrabası işe alınıyor şöyle oluyor böyle oluyor. Ya kalite çok geri saflarda. Onun dışında el ense diyim ya da. Dirsek teması. Hiçbiri profesyonelce değil.*”

Bütün bu tasnifi yaparken bir Kürt olarak kendisini konumladığı yer bu grupları içinde bir yer değil. Kendisi için “*insanlık*” ön planda, ama Kürt olma gibi zorluklarla yüklü bir kabulün altına girdiğinde görev ve sorumluluklarını yerine getirmeli. Niçin böyle (kapkaç, çocuk işçiliği, cahillik vb.) sorunlar olduğunu anlatmak, doğru bilgiye sahip biri olarak bildiklerini aktarmak ve “*kullanılmaya*” engel olmak gibi misyonu taşımaya başlıyor. Bunlar onu daha gözlemci, etrafıyla ilgili yapıyor ve kullandığı dilin kapsamını genişletiyor. Bireysel hayatından ve

kendisinden ziyade etrafındaki insanları, diğer etnik kökenleri(diğer “azınlıkları”) ve “duyumlarını” dikkate alarak kendisiyle bahsettikleri arasına mesafe koyarak kendini ifade etme yoluna gidiyor. Bu hem tutarlı hem de daha sözüne güvenilir, değerlendirmelerinde eğitiminin hakkını veren biri olarak kendine güvenini artırıyor.

Hem “elit Kürtlerin” hem de ‘sıradan insanların’ oluşturduğu gruptan bazılarının tercih ettiği gerçek kimliğini gizleme ya da olduğundan farklı birileriymiş gibi izlenim vermelerinin altında “resmi söylemin”, devletin gazabından kurtulmak ve imkânlardan istifade etme şansına kavuşma isteği var. Ayrıca daha çok “elit Kürtler” de olan bir niyet ise toplumda kendine daha uygun bir statü edinme, genellikle fakir, cahil, şehirde yaşayabilecek birikimden yoksun olan kökendaşlarından uzaklaşarak daha modern, gelenek baskısını yenmiş ve aralarındaki bağı koparmış olma isteği var.

Aslında kendini tasnif ettiği gruplardan birine dâhil etmese de, taktiklerini uygun ya da takdire şayan bulmasa da hepsine karşı az da olsa onay çıkarıyor. Bütün bu yapılanların kaynağı kendilerinin dışındaki başka güç, genelde devlet ve bu taktikleri kullanmayı seçenler yalnız Kürtler değil bütün azınlıklar. Türkiye’de yaşayan diğer “azınlıklar” -en fazla Ermeniler ve Aleviler- da kendilerini buna benzer yollarla korumaya çalışmış, “hegemonya” karşısında varlıklarını devam ettirme yolu olarak kullanmışlardır. “Van da özellikle etnik kimlik çok karışık. Ermenisi var. ki Ermenilerin hiçbirisi ben Ermeniyim demez Türküm der.” “Yani anne baba Ermenidir bunu gizlemekten onların çocukları oluyor onarın da çocukları oluyor torunlar bi haber oluyor. Van’da çok var böyle. Yani gizlemekten ziyade tam tersi davranabiliyor. Mesela diyor ki alevidir. Alevilere ön yargı vardır. Alevilere kötü der başkasının yanında. Tamamen dışsallaşır onunla.”

Esasında bütün insanların ve “azınlıkların” yapmaları gereken şey belli: “Yani önemli olan onların kendisini bilmesi aslında gizlememeleri. Bununla barışık olmaları. Tıpkı benim kendimle barışık olmam gibi bi şey. Ve birbirimize saygı gösterdiğimiz sürece bunların olmaması gerekiyor.” fakat insanlar bunun yerine daha korunaklı buldukları seçenekleri tercih ediyorlar.

Kendisiyle “barışık”, herkesi olduğu gibi kabul eden, onlara saygı duyan biri, fakat kendini herhangi bir Kürt grup tasnifinin içine koyamamasının nedeni ailesinin özellikle annesinin daha çok “elit Kürt” grubuna dâhil olması. Bu durum en çok kendi “dilini bilmemesi” ile açığa çıkıyor. “Garip bi şekilde ben dilimi bilmiyorum. Kürtçe

bilmiyorum. Evde hiç Kürtçe konuşulmuyordu. O da şöyle bi şey annem van'a evlendikten sonra 20 yaşından sonra gelmiş. Hani dilini bilmiyormuş. Annem Vanlı. Fakat şöyle bi şey babası memuriyetinden dolayı hep Karadeniz'de dolaşmış. Dedem kaymakammış. Daha doğrusu annemin amcası. O büyütmüş. Amcasının çocuğu olmadığı için annem ilk çocuk diye ona vermişler. O ayrı bi hikâye. O bu şekilde dolaşmış 19 yaşında Van'a gelmiş. O zaman kaynanası tek kelime Türkçe bilmiyor. O da tek kelime Kürtçe bilmiyormuş. Onunla etkileşimli biçimde dili öğrenmiş. Şimdi benim abilerim ablalarım hepsi üniversitede ya da dışarda bi şekilde çat pat Kürtçe öğrenmişler. Ben şu anda burda Diyarbakır'da bi Kürtçe kursuna gidip öğrenmek istiyorum. Ama ne yazık ki bilmiyorum. Asimile olduğumu hissediyorum işte bu yüzden." "Aileden asimile olmuş" biri olarak en uygun yer arada ya da kenarda kalmak. Kenarda olmanın en büyük faydası evrensel değerlere sahip olarak köklerini güçlendirme fırsatı vermesi. Böylece herkese eleştiri getirecek ve bu eleştirilerden sorumlu olmamanın rahatlığını yaşamış oluyor.

Kürtlerin "Türk devrimcileri" ve "siyaset yapan Kürtler" tarafından kullanılmasının en büyük göstergesi Avrupa Birliği sürecinde olan bitenler. Kürtler elini taşın altına koyarak herkesin faydasına olan bu süreçte en fazla sorumluluğu alıp en ağır bedeli ödemişlerdir. Türk hegemonyasından daha güçlü olan Avrupa'nın kurallarının uygulanmasını isteyenlerin hepsi Kürtleri öne attı. Bazı Kürtlerde kendilerine daha çok pay kapmak için diğer Kürtleri kullanmakta sakınca görmediler. "...dediğim gibi şu anda Avrupa birliğine giriş sürecinde kürtlerin çok büyük bi etkisi var. Azınlıklara saygı göstermek diye bi madde var ya. Türkiyedeki tek azınlık kürtmüş gibi davranıyorlar. Ama türkiyede aleviler de bi azınlık. Çerkesler de bi azınlık. Romenlerde bi azınlık bunları herkes göz ardı ediyor. Neden? Çünkü artık kürtler siyasi yapılanmaya girdikleri için. Özellikle 90'dan sonra ateşkes sözüm ona ateşkestten sonra hani partileşme süreci başladı DEP, DEHAP, HADEP. Ama ben bu insanların siyasetleri de görüyorum ve çok fazla tasvip ettiğim söylenemez ve onların hiçbirşeyine de üye değilim. Çünkü eee siyaset biraz profesyonelce yapılması gereken bi şey. Ama onların yaptığı böyle değil. Yani dirsek teması biraz daha eee profesyonelce yürümüyor işler. Şunun akrabası bunun akrabası işe alınıyor şöyle oluyor böyle oluyor. Ya kalite çok geri saflarda. Onun dışında el ense diyim ya da dirsek teması. Hiçbiri profesyonelce değil." "Siyasi Kürtler" her ne kadar diğer kürtleri kullansa da ateşleyici bir etkileri oldu. Sonra işlerini çok acemice yapıp güvenilirliklerini kaybetmelerde yaptıkları dişe dokunur. Siyasallaşma sürecinde

aceice, kendi içlerinde taraflı davranşalar bile bu ülkede yaşayan herkes gibi mecliste temsil edilmeliler.

Kürtler için bir talepte bulunurken daha çok “*insan olan*” parçası öne çıkıyor. Yani talepleri sadece kürt oldukları veya Kürtler için değil herkes için, bütün insanların hakkı olarak istiyor. Ayrım yapmadığını göstermeyi, kendim için istediğimi herkes için istiyorum mesajı vermeyi tercih ediyor. “*Çünkü meclis nedir? Bir ülkenin temsilidir. Meclis temsili meclistir yani. Orda kadınların olması işte şaşırıyorlar işte şu kadar kadın var. İyi bi şeymiş gibi söylüyor. Kardeşim bu ülkenin de yüzde 50’si de nerdeyse kadın. Yüzde 40’ı nerdeyse kadın. O meclisinde yüzde 40’ının %50’sinin doğru orantılı bi şekilde kadın olması gerekiyor. Eşcinsellerin olması gerekiyor. Feministlerin olması gerekiyor. Kürtlerin olması gerekiyor. Çingenelerin olması gerekiyor. Ama ben illaki şunu diyemem Kürt de mecliste olacak. Kürtler de mecliste olacak tıpkı aleviler gibi diyorum. Yani herhangi bir ayrımcılık yapmıyorum. Herhangibir üst seviyeye çıkma gibi demiyorum. Yani o kadar karışık bi ülke ki etnik kökeni o kadar iç içe geçmiş bi ülkeki burası mecliste sadece bi grubun temsil etmesi benim aklım almıyor açıkcası.” Fakat peşinden çok farkında olmadığı parçası açığa çıkıyor. Mecliste temsil edilmenin yanında “*Sadece Kürt oldukları için sorun yaşayan*” insanlar için ayrıca bir şeyler yapılmalı. Başka bir özellik aramadan sadece Kürt olanları temsil eden parti DEHAP. Yalnızca onun “*Kürt*” diye bir söylemi var. Bu ayrımı yapmaya mecbur bırakılıyor. Çünkü bu ayrımı oluşturan ve besleyen koşullar devam ediyor ve buna neden olan kurumları karşısında buluyor. Temsil edilme noktalarında DEHAP ve diğer partilerin farkı ortaya çıkıyor. Kürtleri, Kürtlüklerini kabul ederek temsil eden tek parti DEHAP. İçlerinde Kürtleri barındırmalarına rağmen bunu ifade etmekten kaçınan, sorunlara başka adlar veren diğer partiler. “*Sanki sadece DEHAPlılar Kürtmüş gibi davranılıyor burda. Ama Ak partinin bi çok milletvekili Kürt. Temsil edilen kısım temsilcisi temsil ettiği kültürün sorunlarını çözmekte mesuldur bence. Anlatabiliyor muyum? Mesela orda Ak partiden biri Kürttür. Burda Kürtlerin ne gibi sorunları var? Bununla ilgilenmiyor. Hangi siyasi partiden girmişse Ak partiyse dini boyutuyla ilgileniyor. Ama dediğim gibi sadece partilere biçilmiş sadece DEHAPlı bi insan Kürt hakları savunacak koruyacak diye bi şey yoktur. Anlatabiliyormuyum. Orda Ak partiden DYP’den MHP’den değil tabiki. ANAP’tan herhangi biri diyelimki Diyarbakır’da Urfa’da Van’da herhangi bir sorun varsa hani bi insan Kürt olmasından dolayı bi sorun yaşıyorsa bunu çözmekten mesuldür.” ve hatta diğer partiler kürtleri**

“makarna”, “bulgurla” kandıran neredeyse “satın alan” kendi içlerinde bölünmelerine neden olan bir siyaset izledikleri için hiç güvenilir tarafları yok. “Şimdi kürtlerde dikkat edersen eee son zamanlarda bölünme var. Önceden diyarbakırda %90 DEHAP çıkardı. Şimdi ikiye bölünüyor. Ve de Van’da da mesela belediye seçimlerini Ak parti kazandı. Çok ilginç bi şey bu. Çünkü Kürtler Kürt kimliklerinin yanı sıra ee dindardırlar. Geleneksel Kürtlerde müslümanlık eee (E:belirleyicidir) belirleyicidir. Şimdi insanlar ne yaptı bu durumda ikiye bölündüler. Kimliğimizi mi seçeceğiz dinimizi mi insanları bu yöne getirdiler.”

Ayırım yapmak zorunda bırakılmasının yanında Kürtler zaten pek çok haksızlığa uğradığı, imkânlardan yoksun bırakıldığı, ülkedeki pek çok sorundan sorumlu tutuldukları için bile daha fazla ilgiyi hak ediyorlar. Daha fazla ilgiyi hak edenler en fazla mağdur olanlar *“köyleri yakılan”* ‘sıradan insanlar.’ Onlar aslında çok da ıspatlanmayan gerekçelerle *“canları yanan”* insanlar. Çünkü en temel ihtiyaçlarını dahi karşılama gücünden yoksun olan insanların başka bir güce-PKK- destek olmaları, yardım etmeleri çok mümkün değil. Edenler vardıysa bile yaşın yanında yanan kuru misali topyekün bir cezalandırmayla karşı karşıya bırakıldılar. *“Şimdi Kürt ile Kürtçü iç içe geçtiğinden dolayı oldu yani. Ordaki insanların bişekilde PKK’ya yardım ettiği, onlara destek verdiği düşünülüyor. Ya da kurunun yanında yaşta yandı. Ama o insanlar ben şimdi çalıştığım okulda görüyorum çocukları gelmişler hiçbirşeyleri kalmamış. O kadar gariben insanlar o kadar fakir siyaset onların ilgileneceği en son şey. Yani kendilerine bakamayan insanlar başkasına hiç bi şekilde maddi anlamda yardım edemeyecek insanlar ve en çok onların canı yandı.”*

Kürtler söz konusu olduğunda Devlet çok basit, küçük taleplere bile aşırı tepki veriyor ve hiç ayırım yapmadan herkes bu tepkiden payına düşeni alıyor. Bunun en bilinen örneği Ahmet KAYA’nın başına gelenler. Ülkesini çok seven biri olarak hak etmediği muameleye tabi tutuldu. *“İşte sapla saman birbirine karışıyor. İşte Ahmet Kaya en yakın örnek adam hani ben Kürtçe bi şarkı söyleyeceğim dediği için linç ediliyordu. Ve gerçekten ülkesine vatanına hasret bişekilde öldü. Ahmet kaya türkiye’yi çok seven bi insandı.”*

Her ne kadar insanlar arasında bir fark yoktur. Hatta kadın erkek ayrımı bile insan haklarına zarar veren bir ayırımdır. Ama Kürt olduğun takdirde ayrı muameleye tabi tutulman sık karşılaşılabileceğin bir durum oluyor. Bu sırf etnik kökeninden dolayı yapılan bir ayırım. *“...birine sırf kimliğinden dolayı haksızlık edemezsin onu cezalandıramazsın.”* Amaç ayırım yapmak olmasa bile *“sapla saman”* karıştırıldığı

için sonuç haksızlığa uğramaktan başka bir şey olmuyor. *“İnsan hakları yani mesela şeye de çok karşıyım kadın hakları. Kadını insandan ayrı tutarak kadın hakları diye bi şey çıktı. Hayvan hakları gibi bi şey benim gözümde. İnsan hakları bir insanın hanesine tecavüz etmemesi gerektiği yıllarca doğuda özellikle bi yerden bi yere gidince direk kimliği sorulur. Ben Van’dan geldiğim zaman benim bagajım açılıp köpekler tarafından koklanıyor. Askerler tarafından didik didik iç çamaşırlarıma kadar araştırılıyor. Bu benim hakkıma bi tecavüzdür. Bunu siz istanbul Ankara yolunda yaparsanız eğer mahkemeye verirsiniz. Ama burda bi şey diyemiyorsunuz. Biri size yolda kimliğinizi sorduğu zaman göstermek zorundasınız. Bu benim vatandaşlık hakkıma tecavüzdür benim için. Ya da gecenin bi yarısı sırf sizin eviniz öğrenci diye öğrenci eviydi özellikle erkek... bi sürü kişi girip arama yapabiliyor. Arama celbi olmadan birisinin evine girmek suçtur. Bunu istanbulda ankarada izmirde yapamazsınız. Ama Diyarbakır’da Van’da Siirt’te yapabilirsiniz. Meşrulaşmıştır çünkü.”*

Devlet’in yaptığı herkesi aynı kefeye koyma durumu aynı davranışın kendisine de bulaşmasına neden oluyor. İstemediği, onaylamadığı her durumda nedenleri tek bir şeye bağlama, indirgeme kendisinin de sık sık başvurduğu bir şey haline geliyor. *“sırf parası yok diye tedavi göremiyorsa”, “sırf kimliğinden dolayı haksızlığa”* uğruyorsa, *“sırf öğrenci evi”* diye izinsiz arama yapılması, *“kürtçe bi şarkı söyleyeceğim dediği için linç edilmesi”* gibi olaylarda sebep tek bir nedene bağlanıyor. Bu genellikle devletle ilişkilerinde kullandığı bir dil. Devlet kurumunda resmi bir iş yaparken karşılaştığı terslikler, memurun beğenmediği davranışını direk olarak devletin görevini yapmaması ya da haksızlık, ayırım yapması olarak yorumluyor. Memur bir birey olarak değil temsil ettiği kurumla değerlendiriliyor. *“Benim yuttaş olarak görevlerim varsa yurdun da bana karşı görevleri vardır. Etkileşim olması lazım. Dediğim gibi ben bu ülkenin kurallarına uyuyorum. Hukuk kurallarına uyuyorum.hiçkimse.... Kimseyi gaspetmiyorum. Ya da onun hakkında tecavüz etmiyorum. Aynı şekilde banada öyle davranılması gerekiyor. Can güvenliğinin sağlanması gerekiyor. Hakkımı aramam gerekiyor.ya da bi yerde fatura yatırırken kuyrukta benim önümde birileri gelip benim önümden geçip birinin yatırmaması gerekiyor.... Eğer o veznenin başındaki insan orda devletin bi görevlisidir. Dimi benden daha üst seviyededir bi yerde.”*

Adam kayırma Türkiye’de çok yaygın. Buna benzer yanlış uygulamalar devletin demokrasi, eşitlik ilkelerini yerine getiremediğinin bir göstergesi. Bir

vatandaş olarak görevlerini yerine getirmene rağmen devlet için de gerekli olan bu özeni bulamazsın. “Hayır hayır bi fatura yatırmaya gidiyorum şurda veznedar var. Ben ordayım. Sonra birine bi ünlünün bi siyasinin birinin akrabası daha büyük boyutta bişeyden bahsediyorum ben bi pasaport işinden daha geçenlerde pasaport işlemleri yapan bir insanın önüne medyadan tanıdık bi insan geliyor istanbul’da ve direk o bölmenin içine girip çayını kahvesini içip pasaport işlemlerini yaptırıyor. Ordaki benim arkadaşım olmuyor. O orda oraya gelen insanın statüsünün boyunduruğu altına giren insan oluyor. Bundan bahsediyorum ben. Bu vatandaşlık ihlalidir. Orda benim zamanım çalınıyor. Devlet görevlisinin üstüne çıkabilen bi şey var türkiye’de hamili kar yakınımdır olayı var. İnsanlar eşit koşullarda demokrasilerde herkes eşittir. Ama bazıları daha eşit oluyor işte.... Tanıdık arıyoruz biz bi işe girerken bi yere giderken.”

Bazılarının daha eşit olduğu bu yapıdan en fazla zarar görenler de gene Kürt kökenli vatandaşlar oluyor. Bunda kendi geleneklerinin etkisi fazla. “Ama ailenin kendisi de bu yollardan geçmemişse dediğim gibi köyde günü birlik yaşamışsa ya da kentte rutin işlerle yaşamışsa çocuğa da bu çok fazla gelişmiyor. Ve meslek sahibi olamıyor.”...“Biz anamızdan babamızdan böyle gördük sen de böyle göreceksin. Çocukları çalışıyor eve para getirmediği zaman annesinden babasından dayak yiyor. Baba tüm gün kahvede ya da ne bileyim ev de oturuyor. Annede diyorum anneye madem sen dışarda çalışamıyorsun evde el işi yap sat. Edemiyorum diyor. ... bu aileden böyle görmüş. Kendi annesi de kendi 7–8 yaşındayken evin kadını olmuş küçükkadını olmuş.” Bu en çok şehre göç ettikten sonra ve çocukların çalıştırılmalarıyla fark ediln bir durum. “O işte benim son zamanlarda gözlemlediğim bi şey. Soruyorsun çocuğa baban ne iş yapıyor. Babam hasta çalışmıyor. Neyi var? Atıyorum guatırı var diyor mesela. Romatizması var diyor. Tembelliğe alışmış. Köyden gelenler alışmış o rutin işleri yapmaya şehirde ne hayvancılık yapabiliyor ne tarımcılık yapabiliyor ya da ne bileyim babası hamallık yapıyor diyorum annen ya da kız çocukları şey diyor annem hasta evin işlerini ben yapıyorum. Nesi var diyorum. Başı ağrıyor. Annelerde inanılmaz bi tembellik var. Kız çocuklarını 6-7 yaşından itibaren ev işlerini onlar yapıyor. Kız çocukları yapıyor. 10 yaşındaki çocuk evde yemek yapıyor.”

Bütün bu olanlardan devletin de görevini yapamamak, gerekli imkânı oralara kadar götüremeyerek sorumluluğu var. “Zorunlu göçün çok büyük bir etkisi var. Ya da insanların eğitim almaması bi mesleğe yönelmemesi bizim toplumumuzdaki en kötü şey budur. İş bölümü eeee organizasyon olma eksikliği... Mesela köylerde

okullar vardır. İlçelerde okullar vardır. Sağlık ocakları vardır. Öğretmen ve doktor yoktur. Köye gelen imam okuma yazma biliyorsa eğer dışardan gelen okuma yazma öğretiyordu. Eğer o da bilmiyorsa ya da ne bileyim yoksa insanlar okuma yazma öğrenmiyorlardı. Geliyor köyden geliyor okuma yazması yok nereye gideceğini bilmiyor yolunu bilmiyor. Dolmuşa binemiyor. Bakkalı yazısını göremiyor. Nerde ne olduğunu bilemiyor telefon açamıyor. çünkü telefon da yok bazı yerlerde su yok elektrik yok bunlar hala var. İş böyle olduğu zaman o insanın tutupta bi işte çalışması geçimini iyi sağlaması mümkün değil.”

“Tembel”, gelenekleri, anne babalarından gördüklerini devam ettiren, “bilinçsiz” ve organize olamayan insanlar için yapabildiği “üzülmek”. “Yani yaklaşma kaçınma çatışması yaşıyorsun. Üzülüyorsun. Çok fazla üzülüyorsun. O çocukların birine bi şey alıyorsun veriyosun para veriyosun iş buluyorsun bi okul ayarlamaya çalışıyorsun ama ne kadarına yapabilirsin ki bunu?” Bunların gerekçelerini bilerek bilmeyenlere anlatmak, onları bilgilendirerek bu üzülmenecek durumdakilere karşı önyargılı olmamalarını sağlamaya çalışmak gibi bir görev edinerek üzüntüsünü azaltmaya, probleme çözüm bulmaya çalışıyor. “Ama bunu uzun vade de düşündüğünde nedenlerini gördüğünde hakaretten ziyade acıma duygusu belirecektir. Bende öyleyim. Mesela ben sokakta selpak satan çocukları çok tersliyordum. Ben onlarla aynı derecede kürt olduğumu düşünmeden yapıyordum bunu. Onlar benim gözümde sokakta çalışan ve çalıştırılan çocuklar. Tersliyordum, kovuyordum şimdi ben onların alt yapısını gördükten onları buna zorlayan şartları gördükten sonra çok tuhaf oluyor. İki arada bi derede kalıyorsun ve versen bu davranış pekişecek buna devam edecek vermesen o çocuk akşam evine ekmek götürmeyecek ama ben bunu değerlendirirken senden biraz daha farklı olarak onu kimliğiyle değerlendirmiyorum ne yazık ki.”

Bütün bu ikilemli duruma, onaylanmayan özelliklerine rağmen Kürtlerin çok olumlu özellikleri de var. “Dediğim gibi benim bakış açımdan Kürt olan birini nasıl tarif edebilirim? Bu çok farklıdır aslında Kürtlerinde kendi çeşitleri vardır. Kürt olan birini nasıl tarif edebilirim? Kürtçe konuşuyorsa mesela. Ortalıkta birden bire yanındakine dönüp Kürtçe konuşuyorsa bu onu tanımak için yeterlidir. Ya da ne bileyim çok dostanedir aslında Kendi ırkındakilere. Ya da ne bileyim dışarıdan gelenlere çok misafirperverdir. Yani hümanist yapısı vardır Kürtlerde. Ya da bu her azınlıkta vardır aslında. Alevilerde de bu vardır. İnsan sevgisi çok yoğundur. Çünkü o çok fazla yaşadığı için sorun olarak kendini kabullendirmeyi bi sorun olarak gördüğü için bi çaba gerektiğini gördüğü için onun yaşamaması gerektiği için diğer

insanlara yardım eder. Çok da yardım severdir. Misafirperverdirler. Ya da ne bileyim çok dostanedirler. Böyle düşünüyorum ben Kürtleri.” Hatta bazı özelliklere göre Türklerden daha iyi durumdadırlar. *“Çok içi içe geçmiş ayırt edemezsin ki bunu. Yani çok çok iç içe geçmiştir. Ama eee Türklerde tırnak içinde Türklerde mesela yunanlılara Ermenilere Yahudilere karşı önyargı Kürtlerin onlara duyduğundan daha fazladır. Mesela bi Kürdün Hıristiyan arkadaşı Mardin’de yaşamıştır konu komşudurlar. Ama batıdaki insanın ee şey değildir o kadar yakın değildir. Korkar ondan. Mesela bi İzmirli ile yunanlının dostluğu zordur. Yani genel anlamda. Tabii ki genelleme olarak doğru değildir ama azınlıklar daha birbirlerine kaynaşma içindedirler. Ee bi Kürtle bi Çerkez çok iyi anlaşabilir. Bi Ermeni bi Yahudi çok daha iyi anlaşabilir gibi geliyor bana. Ama Türklerde bu misafirperverlik eee yardımlaşma duygusu vardır. Ama dediğim gibi bi ermeniye yahudiye çok da sıcak bakabilecek Türk sayısı çok da değildir bence.”*

14. Kişi Eczacı2 Analiz

Doğum Yeri : Mersin
Yaş : 25
Eğitim Durumu : Üniversite
Medeni Durumu : Bekâr
Cinsiyeti :Erkek

Metnin ana teması aslında yaşanan her sorunun, çatışma yaratan her olayın kaynağı, çözümü bellidir. Formülünü biliyorum. Bu formüle sadık kalındığında hayat kolaylaşır, insanlar ne kadar birbirinden farklı da olsalar farklı da düşünceler uyumlu bir yaşam kurulabilir.

Hayatını belirleyen ve yönlendirenler hep başkaları, diğerleri. Bu sadece bireysel yaşantısında değil toplumsal yaşantısında da böyle. Kendi günlük hayatını gelenekler, aile büyükleri, etrafındaki diğer insanlar yönlendiriyor. Topumsal hayatını ise etrafındaki kendisinden farklı düşünen diğer birayler, siyasiler ve küresel sermaye’nin tutumuna göre şekillendiriyor.

En iyisi, en işlevsel olanı kurulu yapıyı olduğu gibi devam ettirmek. Değiştirmeye, yenilikler getirmeye çabalamak beyhude bir uğraştan öte geçemez.

Çünkü insanların olaylara bakışlarını, kabullerini, öğrendiklerini değiştirmek mümkün değil. Değişim, yenilik ilerde bile olsa mutlaka uyumsuzluğa ve çatışmaya yol açacaktır. Sorun yaşanacağına değişim hiç olmasın, risk alınmasın daha iyi. Zaten temel dayanak noktaları var. O kurallara göre hayatı düzenlemek ya da küçük rütuşlerle hayatı devam ettirmek, seçeneklerin içinden birini almak yapılacak en mantıklı yoldur.

Üniversite yıllarındaki ilişkileri ve ailesiyle ilişkileri kendini şekillendirmesinde, hayattaki yerini, konumunu bulmasında, olayları yorumlayışında dayanak noktasını oluşturuyor. Bu ikili birbiriyle tamamen örtüşmese de zıtlıklar oluştursa da kendisine sunulan imkânlar ölçüsünce esnelik bulabiliyor.

Kendisi herhangi bir dine inanmayan, kendini bir mezhebin üyesi olarak kabul etmeyen birisi. Ailesi için ise din çok önemli. Onlar *“yüzde yüz müslümanlar.”* Bu uyumsuzluğa çözümse o konuda konuşmamakla bulunuyor. Ne yapılması ve nasıl olması gerektiğini biliyor. Kabuller kendisine doğru gelmediğindeyse karşı çıkıp bir tartışmayla, diğerlerini iknaya değişikliğe zorlamayı denemiyor. *“Konuşmuyoruz. Yani, normal, aile içinde bu konular şey olduğunda bu bir gelenektir. Ailede ne konuşulduysa öyle kalır. Tartışılmaz.”* Fakat ailesi onu birşeyler seçmeye zorlarsa kendi doğru bildiğinin yerine ailesinin doğrularına ve tercihlerine uygun, düşeni kabul ediyor. *“Şafilere, Hanefilere, Hanbelilere severim yani ama Alevileri ayrı bir seviyorum o da ayrı bir şey.... ya normalde zaten şeydir. Daha doğrusu yani Sünni kısmında şey vardır bir diretilme vardır ibadette. Yani bir diretilme ve bir durgunluk vardır. Mezhep hayatında. Yani Alevilikte kültürlerine yansımış olan bir gelenekleri vardır. Bir cemleri olsun şeyleri olsun bir de en yakın arkadaşlarım alevi.”* *“ee tabii olsaydı ailenin ki olurdu şafi olurdu.”*

Karşısındakilerle aynı görüşmeleri paylaşmadığında bunlar kim olurlarsa olsunlar hiç kavga, şiddet boyutuna ulaşmadan çözüm bulabiliyor, bu noktalara gelmesine izin vermiyor. Aile içinde daha kolay, dış çevredekilerle de ortak noktaları bulmakta çok zorluk yaşamıyor. Çünkü çok karışık, zor konularda dahi zihni berrak. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu, kime nasıl davranılması gerektiğini, kimin neyi amaçladığını, gerçek niyetlerini biliyor. Her sorunun yanıtını bilen, elindekilerle yetinebilen, etrafında destek bulabileceği birilenini bulan birisi olduğundan kendinden emin olmaması için bir neden yok.

Özellikle üniversite ortamında karşılaştığı sorunların çözümü için bulduğu formülün işe yararlılığını test etme imkânı bulmuş. *“Zaten fikirlerin en iyi öğrenildiği yer de üniversitedir. Aktif olarak öyledir.”* Üniversitede etnik kökeninden dolayı, memleketinden dolayı bazı zorluklar yaşamış. *“ya mesela üniversite yıllarında oldu. Etnik kökenliler de artık şehirlere bölünmüş etnik yapıdalar. Yani mesela Diyarbakırlıyı deyince uzak durulması.”* Bu negatif tutum karşısında yaptığı şey *“kendini sevdirmek.”* İnsanların kendisine yapıştırmak istediği etiketleri, *“dayattıklarını”* değiştirme fırsatı sunuyor. İzlediği yolla hakkında yanıldıklarını kabul ettiriyor. Yapıştırmak istedikleri etiketleri kişiselleştirmeden, üzerine alınmadan çözüyor. *“Yani şimdi tarihten doktrinlere bakarsak bu bir gerçek olarak kanıtlanır. Yani geçmişe ait olayların insanlarını takip edersek olur. Mal edilmişlik olur. Bazı şeyler bir şeylere mal edilir. Tabi politik görüş olarak mal edileceği, bu bir gerçek. Ama sonradan dönüşler oldu yani. Belli bir dönem sonra yok.”* Kendisinin onların kabullerinden farklı bir insan olduğu, onlardan çok farklı olmadığı mesajı iletmeyi tercih ediyor. *“Aslında üniversitenin ilk yıllarında şöyle bir şey oldu. Ya önce hani benim Türkçem zaten düzgündü. Yani şey oldu. Normalde hep yalnız bırakıldım. Yani üniversitede okurken yalnız bırakıldım. Tek yapacağımız neydi? Onların okuduğu kitapları okumak belkide onlardan daha fazla okumak o biraz etken oldu.”* ya da bütün farklılıklara aynı mesafede durarak ‘herkesi anlıyorum’ mesajı göndermiş oluyor. *“yo benim her gruptan arkadaşım vardır.”* Zaten her insanın her fikrin eksik ve yanlış noktaları olduğu için herkesten bazı parçalar alarak onlarla hem bütünleşiyor hem ayrışıyor hem de kendisi olabiliyor. *“O noktada da sıkıntı çekiliyor. Mesela hani diğerleri seni onların yanında görüyor. Onlar da başkalarının yanında görüyor..... zaten onlar da benim onlara ait olmadığımı biliyorlardı.”.... “Her gruptan. Yurtseverler olsun, diğerleri olsun. Kiminle ne olarak konuşuyorlar? Yani yanlışlarını yüzlerine vurduğumuzda tepkiler alıyorduk. Ama herhangi bir şiddete filan da dönmedi, bir şiddet olayı yaşamadım.”*

Herkese içinde barınmaları için yer açan bu taktik yerine bazılarını dışlayan ya da tek bir yönünü vurgulayanlar uyumu, dengeyi bozar yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olur inancı hâkim. *“yani şöyledir, hani e tabi ona da karşıyım da. Önceden beri gelen, bu şehirselleşmiş, olabilir, baskılanmış bir şey varsa kendilerini hep aynı noktalarda göstermeye çalışırlar. Bu kimliği olabilir. Bu kimliği ne kadar uzatırırsanız, sonrasında hep bu kimliğimle karşınızda bulursunuz beni. Şöyle bir şey olur. Diyarbakırlı Diyarbakırlıyla gezer. Malatyalı Malatyalıyla gezer. Doğu*

Anadolu'dakiler birbirleriyle gezer. Ama şimdi şöyle bir şey düşünüyorum yani. Bir tiyatrodaki bir şey vardır, bir bütünlük vardır. Mesela halaya bile giderken halayın şekli bellidir. Aynı halayı oynayabilirler. Yan yanadır. Yan yana olmak vardır. Mesela bir horon vardır. Orada sonradan tanışılır ve o noktada hiçbir görüş önemli değildir. Sadece nerden geldiği önemlidir.”

İnsanların fikirlerini değiştirmek mümkün olmadığı için uyum en akla yatkın seçenek. Kolay olan ve doğru olan var olanı aynen kabul etmekten geçiyor. *“Şimdi halkın kalıplarını yıkmak için halkı yok etmek lazım. Halkın kalıplarını yok edemezsin. Yani güzellik kurtaracak dünyayı diyebiliriz yok bu dünyada ne kadar şey olursa olsun beyin varsa özgür beyin o kadar reformcu kafa olur. Kendine ait ne şeyse onu doğru olarak kabul eder. Bu bir yaşam tarzı çünkü insanlar birşeylere inanmak zorunda. Zorunlu bi kabul ediş. Zorlada olsa bi kabul ediştir.”*

Ortak noktaları geliştirmek için çaba harcamak *“kardır.”* Mesela dil öğrenmeye vakit ayırması *“ihtiyaç ve meraktan”* kaynaklanıyor. *“Yani gruba ekleme değil de daha doğrusu bi şeydir sonuçta “ya bunu da öğrensem kardır.” Zaten önceden de biliyordum. Zazaki ve Kırmancı birbirine o kadar uzak şeyler değil. Mesela bazı özellikleri aynıdır. Sonuçta çevrenizde konuşuluyorsa öğrenmek güzel bi şeydir. ee şimdi hani normal resmi dil olarak değil de ya sonuçta anlaşılabilir bir dildir. Mesela şimdi şeydir her dilin kendine ait espirileri vardır deyimleri vardır şu vardır bu vardır. Mesela deyimleri kaçırdım a bu neden kaçırdım. Herkes gülerdi ben kaçırdım o yüzden.”* Önemli olan işlevselliği. İhtiyaç duyduğu hangi dil olduysa onun için vakit ayırıyor. *“Özellikle Türkçeyle de ilgilendim. Dil konusu artık benim hobim. Mesela üniversite yıllarında İngilizce dersleri vardı. O zaman onunla daha fazla ilgilendim. Üniversite hayatı böyle geçti.”*

Uyumlu olmak, ortak noktaları güçlendirmek, farklılıkları silikleştirmek, gelenekleri devam ettirmek aile hayatında da önemli. Genel kurallar gereği kız erkek çocuk ayrımı, babaya saygı, eş seçimindeki tercihleri onun isyankâr davranışlara onay vermediğini gösterir nitelikte. Bir konuda ısrar, direktme ihtiyacı duymuyor. *“Yani normal de biri çıkarsa kabullenebilirim. Hiç bilmiyorum. Köy de bi aşiret kızı da olabilir bi üniversite okumuş biri de olabilir. Her insanla iyi anlaşırım ben.”*

Burada *“her insan”* sınırını çizen de etrafındakiler, ortak noktaları fazla olanlar. Sınır bazı farklılıkları kabul edebilir ama taşıyabileceği bir yük de vardır. *“Benim çocuğum vardır mesela farzedelim bi Alman ile evlenmiştir. Bir de şöyle bir şey var. Ben olsam yok hayır vermem. Benim bu görüşüm yerel bir görüştür.”*

Türkiye'ye ait bir görüştür. Yani Türk, Kürt, Çerkez, ne olursa olsun dışarıya vermezler. Ya genel anlamda değil de. Mesela benim pek çok arkadaşım Kürtler Türklerle evlendi. Bundan bir şey olmaz. Ama dışarıdan olursa, mesela bir alman, İngiliz olursa yok, olmaz. Ben karşı çıkardım. Yani Türk'le evlenebilir, karışmam ama Türkiye dışında olmaz.” Çünkü ‘kendim ve yakınımıdakiler’ dedikleri ile anlaşmak da anlaşmamakta çok riskli değildir. Bu zaten sadece kendisinin değil insanların genel davranışdır. “Şimdi bu şöyle bir şey. Mesela Süryaniler de vardır. Onlar da kolay kolay almaz. Kendi yörelerinin dışından kız almazlar.” O kadar sınır kendisi olmasının garantisidir. “ya sonuçta yaşayışla alakalıdır. Mesela ben ailemden örf ve adetleri görmüşsünüzdür. Mesela biz kapıyı vurmadan babamızın yanına giremeyiz. Hala böyledir. Bu aile kuralıdır. Nasıl olduysa öyle gider. Farz edelim ki ben kayınbabasıyım. Benim karşımda içki içiyor. Mesela laubali konuşmalar olur ki çok yaygındır. İlerde problem çıkacağına olmasın daha iyi.”

Bireysel hayatını düzenleyen, doğru yanlış ayrımını belirleyen gelenekler. Geleneklerin rehberliğinde ilişkilerini düzenliyor. “Evlilik dedik ya, sonuçta aileyi ele alıyorsak bütün olasılıkları sıraladığımızda mutlaka yanılısamalar olacaktır. Oğlan bi almanla evlense karşı çokar mıyım? Ama kız olduğunda hayır. Bu dini inaçtan gelen bi şey değil. Ama hani normalde dersiniz ki burada bir ayrımcılık var mı, evet vardır. Bu bir gerçektir. Mesela erkek evlat ayrı, kız evlat ayrı mıdır, evet ayrıdır. kız evlada ait bir tercih mutlaka tüm aileyi ilgilendirir. Sanılmasın ki bu herkes yanlış olarak algılar, ama bu kız evlada verilen değerdedir. Başka kültürlere başka şeylere verilmemesinin nedeni budur.”..... “Evet bu gelenek olarak (kız çocuk) biraz zayıf bulunur. Zayıf bir nokta vardır. Bu topraklar ataerkil topraklar bu gerçektir. Erkek ne yapsa yeridir. Ama kız”

Toplumsal ilişkiler için rehber “Anayasa”. Sınırları belirli, herkesi “eşitleyen”, yazılı kurallardan oluşan Anayasa değiştirilmesi zor olduğu inançlara karşı insanları birbirinden korur. İnsanların zihinlerindeki inançlar, kalıplaşmış düşünceler değiştirilemese bile insanların bütününe kapsayan, insanları “eşitleyen” Anayasa ile denge sağlanmış olur. İnsanlar kendilerinin üstündeki kurallara uymaya mecbur bırakılır. “Mesela vergimi ödüyorumdur. Bazı haklara sahibimdir. Biliyorum ki beni savunacak gene de anayasadır. Mesela bi dava açtığımda bizi savunacak olan şey gene anayasadır.” Anayasa her ne kadar insanüstü bir kabuldür, ama kaynağını gene insanlardan bulduğu için uygulanma imkânı verilmiş olur. “Şimdi sivillerin onayladığı bi anayasa var. Bunu kimse yapmadı. Bizim oylarımızla

onaylanan bi anayasadır. Halkındır. Türkiyedeki 70 milyon halkındır. O anayasa o 70 milyonun yazılarıdır diyebilirim.”

Formülün dışına çıktığında sorunlar çıkıyor ve olduğundan farklı şekilde algılanmaya başlanıyor. Kendisi bu formüle sıkı sıkı bağlı kaldığı için sorunların gerçek kaynağını, tarafları, niyetlerini görebiliyor. Özellikle üniversite yıllarında sorun olarak karşısına çıkarılan etnik kökeni, kendisine yakıştırılan özellikler, aynı etnik kökendekilerle yaşadığı fikir ayrılıkları, sürtüşmeler ve onların kendisi gibi sorunlara çözüm üretememelerinin nedeni uyum sağlamak için çalışmamaları, var olanı olduğu gibi kabul etmemeleri dolayısıyla yanlış yollara sapmalarıyla sonuçlanıyor. Oysa formül uygulandığında olaylar kanıtlarıyla beraber görülüyor. *“Ortada Türklük ve Kürtlük meselesi olduğuna inanmıyorum. Çünkü yüzyıllarca beraber yaşamış iki halktır. Bu ne kadar birbirlerine karşı taaruzda bulunsalar bi kimlik politikası değildir. Ben, benim inandığım yani meslek hayatımda da olsun, antikapitalist oluşum yani bizi yönetenler devlet adamı değildir küresel Türkiye’de bir savaş olmasını istiyorsa yapar. Güneydoğu’da, batı’da, Anadolu’da yani İç Anadolu’da nerde olursa olsun. Dışardan bir sermaye savaşı olarak görüyorum. Bu 21 lerde kanıtlandı bu. Kurtuluş savaşında kanıtlandı.”*

Bu yanılığın *“Türklük ve Kürtlük meselesi”* olarak ortaya çıkması da gene anlaşılır bir durum. Çünkü hem insan doğası gereği *“baskılanan noktası”* öne çıkarılır hem de olayları şekillendiren esas güçlerin etkisiyle bu yön diğer olası çatışma alanlarının üstüne çıkarak belirginleşir. *“Şimdi konuşmamızın başında da söylediğimiz gibi mesela şeydir kendini nasıl hissetme kendini nasıl tanıtmaya dersek mesela burdaki bir bireyin üzerine dersek sen kimsin? Ben kürtüm abla der. Bu baskılanan noktasıdır. Çünkü hani sermayenin bir ayağı da politikadır. Oluşturur, önce oluşturur bu yani farzedelim ki Amerika’nın Irak’a saldırışı Irak’ı param parça etmesi bir makyavelist bi fikirdi. Orda dediki kardeşim oraya bağımsızlık sağlayamıyorsan ortalığı yık, dağıt, öldür. Böyle oldu. Bireylerin ordaki bireylerin kafası değişecek mi hayır orda hala bir Amerikan karşıtlığı vardır. Yani nereye giderse gitsin Amerika’ya gitsin, Lübnan’a gitsin kim olduğu sorulsa gene ben Iraklıyım der. Çünkü o yönü baskılanmıştır. Yani bu siyasilerin şeyi de öyledir yani siz Kürtlüğünüzü savunun ama biz zaten değerler bitmiştir.”*

Aslında var olanla insanlara gösterilenler birbirinden farklı. İnsanların dikkatleri farklı yönere kaydırılarak *“küresel sermaye”* ve *“politikacılar”* esas amaçlarına ulaşıyorlar. Farklılıkları vurgulamak için bölgeye ilgi gösteriyorlar. Ama

esasinda yapmak istediklerini gizliyorlar. “Mesela kaçış noktası mesela yani politikanın desteklenmesi için bu bölgeye hep geliyorlar. Hele neden İstanbul’un ücra köşelerine bir okul açmıyorsunuzda Güneydoğu’nun her tarafında bir okul açalım bir okul açalım hep bizim insanımız mı eğitime aç. Evet. Anadolu’da İç Anadolu’da da hep böyledir. Hep kıyı bölgeler parsellenmiştir. Ya Diyarbakır’da bilmem ne lisesi bilmiyorum artık ne koleji. Ya benim Anadolu insanının ne işi var. Ardahandan şeye Isparta’ya kadar ne işi var? Bu yine bir sorundur. Ama ben onuda destekleyim küresel sermayenin istekleridir. Geri bırakılmak zaten Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu’nun, İç Anadolu’nun kaderidir.”

15. Kişi Öğrenci Analiz

Doğum Yeri : Diyarbakır
Yaş : 29
Eğitim Durumu : Lise
Medeni Durumu : Evli
Cinsiyeti : Erkek

Kendisinden bahsederken kullandığı ifadelerde iki farklı insan tipi ortaya koyuyor. Bu iki tipin birbiriyle çelişme ihtimali özel hayatında ve toplumsal ilişkilerinde ortaya çıkabiliyor. Aile ilişkilerinde geleneksel biraz modern, toplumsal ilişkilerinde modern biraz da geleneksel olan yanı öne çıkıyor. Denge kurmasına da etrafındakilerin yardımı oluyor. Geleneksel yanı zaten geleneksel olan aile hayatında modern yanı da arkadaşları tarafından destekleniyor. Bütün görüşme boyunca bu iki tip konuşulan konunun yapısına göre ortaya çıktı.

Modern: bireysel tercihlere ve özgürlüğe önem veren, esnek, düşüncelerini değiştirebilen bunu giyinişine yansıtabilen biri. “Kendime verdiğim özgürlüğü karşımdakine de veriyorum.” “...düşünsel anlamda da değişebilirim, tutucu değilim, radikal değilim...”

Geleneksel: etrafındaki insanların düşüncelerini önemseyen, çocuğunun bazı tercihlerine karşı çıkma hakkı olan, eşine izin verebilecek ya da yasak koyabilecek konumda. “Ben onu kaç defa zorladım ama o kabul etmedi zaten o da üniversite mezunu olsa evin içinde ne konuşacağız ki?”

Bu iki farklı yanı çatışma yaratmıyor. Çünkü etrafındaki insanlarla ilişkilerinden memnun, onların düşüncelerini önemseyen ama kendini de kabul ettirmiş, “saygı gören” ve “pozitif elektrik saçan” biri ve aile üyeleri söz konusu olduğunda da hoşgörüsünü gösteren ve sağlıklı kararlar verebilen biri. *“Hayata pozitif bakan, etrafına pozitif enerji saçan biriyim. Arkadaşlar arasında sevilir, sayılırım.”*

Din hayatında belirleyici ve yönlendirici. Din rehberlik eden ve bazı yanlışlar yapmaktan alıkoyan ve asla yakalayamadığı hep takipçisi olduğu bir şey. Din’den izlediği bir bilge gibi bahsediyor. Anlamaya çalışan ama hata yapma olasılığının olduğu ve zaaflarının hoş karşılanacağı bir konumda. *“Olumsuz bir etkide önüme set olarak geçtiğine inanıyorum. İnanıyorum hayatımda çoğu şeyde etkili olduğuna inanıyorum... O rehberi yakalayamıyorsunuz. ... Yapamıyoruz. Bir meşale düşünün onun arkasından gidiyorum, önünden gidemiyorum. İnsan olarak, birey olarak ortaya koymak istiyorum kendimi.”*

Dini anlamaya çalışırken kendine göre yorumlamaya çalışıyor. Özellikle mezhebi-şafi- söz konusu olduğunda bazı kuralları uygulamamakta sakınca görmüyor. Mezhebi daha çok verili olan ve önemli olan bütün yani dinin kendisi, parçaları değil. Ayrıca mezhep hakkında araştırma yapmanın kendisini ana yapıdan uzaklaştırıp daha katı biri yapacağını düşünüyor. Ayrıntıların hayatını kısıtlayacağını düşünüyor. *“Mezhebimi özel olarak araştırmadım. Şafilîği kabul ettim, Şafi olarak devam ediyorum onun dışında mesela kadına dokununca abdestin bozulduğuna pek inanmıyorum. ... Benim için bütünlük açısından din önemli. Ben tam anlamıyla muhafazakâr değilim ki mezhebimi de araştırayım. Bütünü tam olarak anlamadım ki parçalara ineyim.”*

Çocuğunun evleneceği kişinin dini önemli bir değişken. Burada mezhep değil de baskın olan çocuğunun din tercihi. Hayatında önem verdiği iki şeyin bir çatışması ortaya çıkıyor: özgürlük yanlısı, esnek bir birey olması ve oğlunun din değiştirmesi ihtimali. Elinden geldiği kadar bu çatışmaya meydan vermemek için müstakbel gelinini kendi rehberinin yoluna çekmesi gayretini gösterecek. Fakat bu baskı ile değil ikna ile doğru yolu gösterme ile yapabileceği bir şey. *“Hiç bir şey demem ama oğlumun din değiştirmesine karşı çıkarım. Evleneceği kişinin de oğlumun dinine gelmesine tavsiye ederdim ama zorlamazdım.”* Kendisi gibi özgürlük yanlısı bir insana yakışacak davranışta bu olmalı. Aksi takdir de iç çatışmasına çözüm bulması

zorlaşmış oluyor. *“Tabii. Ben kişinin kendi tercihine saygı duyuyorum. Saygı duymaman nedeni kendime saygı duyduğumdandır.”*

Eş seçiminde geleneksel yanı öne çıkıyor. Akrabası, ama *“birinci dereceden değil.”*

Etrafındakilerle eşinin özelliklerini karşılaştırdığında – etrafındakiler üniversiteye giden kızlar.- onlara benzemeyen biri. Onlara benzemeyen biri olmasından memnun. Doğru karar alan biri olduğunu kanıtlıyor. *“Etrafımdaki kızlara baktığım da eşim onlar gibi değil buna şükür ediyorum. Eşim sabırlıdır, ağırbaşlıdır, yaşından daha olgundur, farklılığını hissediyorum. İyi günde de kötü günde de eşimin bana olan tavrı değişmedi. Eşimle ilgili doğru karar verdiğimi düşünüyorum.”* Hem daha modern olan biriyle evli olmanın yaratacağı uyum sorunlarından ve tehlikelerinden kurtulmuş hem de aile hayatını daha kontrol edebileceği, müdahale edebileceği bir noktada tutmuş oluyor. Modern birinin zor günlerde tavrı değişebileceği için güvenilir olmadığı ve çekip gitme, yüz üstü bırakma ihtimalinin yüksek olduğu izlenimi veriyor.

Kendi modernliğinin sınırları var. Modernliğindeki sınırı genişletmek için yapması gerekenler var. Ama bunlar bazı riskler içeriyor. Bu riskleri kendisi göze alabilecek güçte ama eşi hayatından memnun ve değişim gibi bir ihtiyacı yok. Eşi elindekilerle yetinen bir insan. *“Eşim okuma yazma biliyor, hayata bakışı güzel bağnaz ve tutucu değil bu da bana yeterli oluyor. Eşimin yerinde ben olsaydım okumasına izin verirdim ama değişmesinden korkardım. Bu da normal bir olay.”*

Dinin kendi hayatındaki rehber olma özelliğinin toplumsal hayatta da olmasını tercih ediyor. Bunun faydalarını tarihte görebiliyoruz. Aynı uygulamalar örnek alınmış olsa şu andada sorunlara çözüm olacaktır. *“Şimdi şunu söyleyeyim: Osmanlıyı met ederler. Niye bu kadar büyüdü, niye bu kadar gelişti. Şimdi bunun öncesine baktığımız zaman Medine akidi var, Medine sözleşmesi. Şehrin içine şöyle bir tablo asmışlar orda da yönetsel anlamda yönetim olarak yahudinin, hristiyanın, müslümanın bir arada yaşayabileceği zümreleri ifade ediyor. Ve orada şunu söyleyeyim: diyorlar ki; Bir olay işlendiği zaman yahudi yahudi hukukuyla, müslümanın müslüman hukukuyla... ama bunlar tek çatı altında Medine olarak ifade ediliyorlar kendilerini. Bunlarda çok güzel yani. Bunu Osmanlıda örnek aldı. Yüzyıllarca aynı çatı altında yaşadılar.”* Herkese yaşam hakkı tanımının en güzel yolu müslümanlığın gelişiyile bulunmuş. Sonraki uygulamalarda hep bir baskı,

dışlama yapılmış, ayrıcalıklılar ve bundan mahrum kalanlar olarak insanlar görünmez sınıflara ayrılmışlardır. Güçlü olanlar diğerlerine istediklerini kabul ettirmeye çalışıyorlar ve bunun için hukuk dâhil her yolu kullanıyorlar.

Tek taraflı bir oluşum var ve diğer tarafa baskı yapıyor. Güçlü olan kendi koyduğu kurallara uymak dışında bir seçenek bırakmıyor. Güç göstretileleri ile psikolojik olarak tacizde bulunuluyor. Oysa buraların esas sahibi güçlü olanlar değil ve sahipleri hiç de yasa dışı bir şey yapmamalarına rağmen bu kötü muameleye maruz kalıyorlar. Sadece kürt olmak bile bir suçmuş gibi karşılırlarına çıkarılıyor. “Siz bir ulus ,bir millet olarak karşıya çıkıp insanların üstüne şey yapıp onlara ben böyleyim,ben şöyleyim ,bunu yapacaksınız,,şunu yapacaksınız dediğiniz zaman çibanlar tabiki çıkacak.Dün akşam tepemizden uçaklar geçiyordu.Bu nedendir? Psikolojik bir baskı yapıyorlar. Yarın ne olur F16’lar tepemizden geçiyorlar. İşte biz varız dikte ediyorlar. Kuralı ben koyarım, istediğimi ben yaparım, sen de yaşamak zorundasın. ya sev ya terk et falan... valla ben burada doğdum, bilmiyorum, toprağımız da var. Kürdüm ama birşeyim de yok. Karakola düşmüşlüğüm de yok. Allaha Şükür!”

Ortada herkesin gördüğü bir haksızlık, hakkını yeme, taciz, yok sayma var o kadar ki yaşananları “sokaktaki çocuğa da sorsanız” o bile doğruları anlatır. Ayrı bir yer var. Oradaki insanlara istediklerini kabul ettirmek için her türlü engel çıkarılıyor, gelişmelerine, hayatlarını kolaylaştırmalarına izin verilmiyor. Başkaları yardım etmeye kalktığında da dolaylı yollardan sorunlar çıkarılıyor. Bunun yapıldığı kanıtlanmış durumda. “Burada herkes biliyor.Yani ayrı birşey olduğunu biliyor.Burada gün gibi ortada.Adam yatırım yapmıyor.Yatırım yapacaktı. Almanya’dan adamlar geldi. Gecen gün olayları çıkardılar. Kim çıkardı? Bunu herkes biliyor. Kim çıkardı?”... “Kral çıplak. Herkes kralın çıplak olduğunu biliyor ama ...” Diyarbakır’a yatırım yapmak isteyen insanlar var, fakat olaylar çıkartılarak bunlara engel olunuyor. Hatta buna engel olunduğuna dair kanıtlarda var. Devlet kendi varlığını ve gügünü göstermek, kabule zorlamak için engeller yaratmaya devam ediyor. Buradaki sorunların bitmesini istemeyen devlet yatırımcının önünü kesiyor. “Diyarbakır’da 10 yıl önce 15 yıl önce bunun araştırmaları da var. Doçentler falan ,onlarla da görüştük bu konu hakkında.Yönelim var buraya. Birileri birşeyler yapmaya kalkıyor olmuyor.Engel oluyor. Burada ekonomi olursa istihdam olursa

inanın bu tür olayların hiçbirisi olmaz. Bunun devlet büyükleride biliyor. Ama kendi varlıklarını teyid ettirmek ve onamak için..."

Milliyetçiliğin etkin olması Türkler ile Kürtlerin ortak noktalarından biri. Her iki tarafta da bu bir yarış aracı olarak kullanılıyor. Bu birleştiren değil ayrıştıran bir şey. Oysa tarihte bu yarış olmadan önce düşmana karşı birlikte savaş yapmış ikilinin arasına milliyetçilik girmiştir. *"Bu Kürt olsun Türk olsun fark etmiyor. Çanakkale Savaşı anlatılıyor. Benim nenemin amcası orada şehit olmuş. Yine Rus Harbi'nde de öyle olmuş. Şimdi biz Kürt'üz bizi dışlayabilirler mi? Yani sen bu memleketten dışarı çık sen olmazsın, ya deveyi güdersün ya bu diyardan gidersin. Bizim soyumuz Çanakkale'de çarpışmış, Kars'ta Sarıkamış'ta çarpışmış. Şimdi bizi nasıl yatsıyabilirsiniz, ya da nasıl biz başkasını yatsıyabiliriz."* Bütün bu olup bitenlerde siyasetçilerin payı var. Birbirlerinden farklıymış gibi davranıyorlar. Ama işlerini yapmak, amaçlarını gerçekleştirmek için birbirleriyle iş birliği yapıyorlar, birbirlerini destekleyerek devamlılıklarını sağlıyorlar.

Türkiye'de yazılı kurallar her şey güçlü olanların istediği gibi uygulanıyor. Normalde problem olmayacak şeyler bile güvenilirliklerini kaybediyorlar. *"Cumhuriyet' te bir rejim olarak onların da şeyini gerçek anlamda uygulamasalar bi problemin çıkacağını zannetmiyorum, ama hesaplarına gelen yanlarını kullanıyorlar..."* *"Hiçbirşey kendi hak ettiği çerçevede gelişmiyor işte bunun için bu biraz yamalı elbiseye benziyor. Neresi yırtılmışsa oraya bir parça atıyorlar. Bütünlük oluşturmuyor. Şu anlamda bütünlük oluşturmuyor. Gereğini yerine getirmiyorlar ki."*

Hemşerileri ile birlikte yaşamak kolay değil. Pek de onaylamadığı özellikleri var. *"Burada şey var. Bizim insanımız biraz sinirli. Ben farklı yerlere de gittim sinir var. Burada insanların suratında bi sinir var. Bi yumuşama, bir sevgi yok. Hep negatiflik var. Nedenini bilmiyorum. İkliminden dolayıdır, ırsimidir. Çeşitli nedenleri var geniş değil. Enerjileri biraz negatif yönde. Tabii insanların kendi evleridir, istedikleri gibi hareket ederler ama başkalarına zarar verdikleri zaman rahatsız ettikleri anda güzel bir olay olmaz. Çünkü biz bir adada iki üç kişi yaşamıyoruz ki istediğimizi yapalım. Toplumsal bir yaşayış içerisindeyiz."* Bu negatifliğin tarihi eski değil. Olumsuz zor şartlardan dolayı içinde yaşayanlar beraber şehirde de bozulmalar olmuş. Şehir hayatına yabancı insanların gelmesi toplumsal hayat standartlarını aşağı çekmiş. *"Diyarbakır 1990 dan sonra bozulmaya başladı göçten sonra bozulmaya başladı. Bu Diyarbakır Diyarbakır değil ki. Ben bir arkadaşımı tanıyorum o adam mesela birisini öldürmüş diyelim. Ben ona diyorum ki: sen böyle değilsin gerçekten"*

öldüremezsın, öldürmezsın de ama seni bu yola iten nedenler var. Sen böyle değıldın ne oldu? Yani Diyarbakır'da böyle değıldı sonradan böyle oldu." Bozulmaya rağmen hala çok fazla olumlu özellik barındırıyorlar ve sinirli insanlar olsalarda bu halleriyle bile çok doğallar. Negatiflikleri de insan doğası ile uyumlu. "Onlarda sıcakkanlı açık yürekli, mert, iyiliksever. Bu gün bir Japon girdi dersimize Japonya'dan gelmiş. Ahmet Cihan hocamızla geldi. O Japonya 'yı anlattı halimize gerçekten şükrettik. Oradaki insanlar robot gibi hissiyat yok, maneviyat yok. Araç bolluğu amaç bolluğunu öldürmüş. Madde var ama maneviyat yok. Bu arada insanlar robot gibi bu saate çalışır, bu saatte kalkar, bu saate yatar bu kadar çocuk yapar falan filan. Burada insanlar yüreklerini koyuyorlar."

Türlere gelince sadece etrafında gördükleri hakkında bir bilgisi uzaktakiler için de tahminleri var. Etrafında daha çok resmi devlet görevlileri var. "Tabi burada ne gördüysem o. Asker, polis, savcı, hâkim." Etrafındaki Türk kökenli insanların özellikleri birbirine benziyor ve onaylamadığı özellikler hâkim. "Türlerde de Kürtlerde de her ırk ta da iyi var, kötü var, güzel var, çirkin var, şoven var, milliyetçi var, tam aşırı milliyetçi var, az aşırı milliyetçi var. Yani insanları tanıya bileceğimiz ortam yok burada. E tabi güzel insanlar, iyi insanlar burada bir şeyimiz yok."

BÖLÜM - 4

4. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada Etnik kimliğinin inşasında hangi değerlerin öne çıktığını belirlemek, bireylerin kendilerini nasıl, hangi değerler üzerinden tanımladıklarını anlamak, vurgu yapılan temel özelliklerin günlük ilişki ve tercihlere nasıl yansıdığını, iç grup- dış grup algılamalarını (biz-öteki ayrımı) ortaya koymak hedeflenmiştir. Analiz Bölümünde her katılımcının görüşmesi ayrı ayrı değerlendirilmiş bu bölümde de oradaki bulguların toparlanılmasına, benzerliklerin başlıklar halinde iletilmesine odaklanılmıştır. Genel değerlendirme altı farklı başlık altında toplanmıştır: Devlet ile İlişkiler ve Devlete Bakış, Milliyetçiliğin Yansımaları, 'Birey Olmanın' Engellenmesi, Kadına Bakış, Dil Tercihi ve Gruplararası İlişkiler, Ben ve Öteki Algılaması.

Kendilerini tanımlarken seçtikleri sıfatlar, tercih ettikleri dostlar, komşular, bu sıfatların tanımları özelliklere uygun oluyor. İnsanların özel hayatları ile toplumsal hayatları arasındaki talepleri genellikle birbiriyle örtüşmüyor. Evde geleneksel, kararları başkalarıyla alan biriyken toplumsal hayatta kural koyucudan-devlet- daha fazla hak, özgürlük talebinde bulunuluyor.

Demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi birey olmaya bireysel tercihlere gönderme yapan kavramlar daha çok toplumsal yaşamın gereği olarak, mahrum bırakılma olarak karşımıza çıkıyor. Bu kavramlar var olmalarıyla değil; var olmamalarıyla, insanların yaşamlarında zihinlerinde anlam kazanan kavramlar olarak var oluyorlar. Sadece devletten insanlara verilen ama insandan insana aktarılan kavramlar olarak tasvir edilmiyorlar.

Eğitim düzeyi artan Kürtlerde etnik kimliklerini saklamadan ama daha sabırlı/duyarlı davranarak ve kendilerini içine dâhil ettikleri grubun çapını büyüterek önyargılardan/ negatif tutumlardan koruma yolunu izliyorlar. İkinci yol ise; bu çabaya girmeden içe çekilme, alanını daraltma, herkese güvensiz yaklaşımla korunma oluyor.

Eğitim düzeyi düşük, toplumsal hayat ile bağları daha sınırlı olanlar ise etnik kimliklerini geri çekip/silikleştirerek daha çok benzerlikleri öne çıkararak

özgüvenleri koruma yolunu seçiyorlar. Örneğin; bakkal, Şhçek Memur ve Ev Kadını² de bu tutum çok belirgin olarak açığa çıkıyor.

4.1. Devlet ile ilişkiler ve Devlete bakış

Kürtlerin bireylerle değil; daha çok kurumlarla, ‘devlet’ ile temasları var. Bu temasın sınırlarını belirlemek, başladığı ve bittiği noktayı tespit etmek ise hiç kolay değil. Devlet her şeyin temsilcisidir. Okulda müdür, hastanede doktor ya da polis devletin ta kendisidir. Sık kullanımla ‘baba’ olan devlet Kürt kökenlilerin dilinde daha çok ‘üvey baba’ olarak tarif edilmektedir ve “big brother” vari her an karşında, her şeyi kontrol eden, atlatılması imkânsız bir organizasyondur. Bu devin parçaları aşağıda tanımlanmıştır.

Doğal sürece müdahale ederek süreci bozan devlet: Toplum, içinde birbirinden farklı özellikler taşıyan insanları içinde barındırır. Bu farklılıklar hem o insanların kendi çabalarının, tercihlerinin ürünü hem de doğuştan aktarılan özelliklerden kaynaklanır bazen de birbiriyle çelişen ve rekabet eden bir ortama yol açabilir. Toplum olmanın doğası gereği bunlar şaşırtıcı, beklenmedik veya çözümsüz bir durum değildir. Fakat bu farklılıklar görmezden gelinip, “*inkâr*” edilirse tepkiler, çatışmalar kaçınılmaz olabilir. “*Toplumda huzur içinde değerlendirilmesi lazım ve herkesin birbirini inkâr değil, kabul ederek, saygı göstererek yani uzun yıllar Kürt yoktu, uzun yıllar işte şu yok. Yani hep inkâr edildi. Çok doğru değil.*”(ECZACI) “*...Aslında bütün bunlar [Kürtçe konuşmak, kasetler vs.] doğalında işleyen bir süreç olsaydı bu gibi sıkıntılar hiçbir zaman yaşanmayacaktı.*”(H.İ.U.) “*Şartlardan kaynaklanan biraz muhalif bir yapım var. Şimdi size Kürtçe konuşmayacaksınız, Kürtçe düşünmeyeceksin ve Kürtlükle ilgili bir şey olmayacak ve siz kürt değilsiniz siz kart kurtlardan oluşmuşsunuz dediği an olay bitiyor. Yani ben o Kürtlüğe daha fazla sahip çıkarım. Çünkü kötü bir şey değil. Eskiden beri gelmiş bir dil. Şartların getirdiği bir şey. Belki şartlar böyle olmasaydı ben de bu kadar önemsemezdim.*” (KİMYAGER)

Görevini yapmayan/ sorumluluklarını yerine getirmeyen devlet: Devlet vatandaşlarının sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayacak, bölgedeki terör/ “savaş” ortamını azaltıp iş imkânlarını, yatırımları arttırarak çözüm bulmakla mesulken

gerekli önlemleri almayarak görevlerini aksatmaktadır yorumu sıklıkla yapılmaktadır. Devlet, gündelik ihtiyaçları yerine getirip, rutin hayatları dahi garanti altına alamadığı için vatandaşlarla arasında bağ kuramadı veya bu bağ zayıf kaldı. *“Şimdi söyle söyleyeyim; Bir yerde kendinizi vatandaş olarak hissedebilmeniz için temel gereksinimlerinizi yerine getirmiş olması gerekir.”(ÖĞRETMEN2)* *“Bi kere devlet bana karşı olan sorumluluğunu yerine getirmiyor ki ben kendim devlete karşı görevli ya da bi görevim olduğu bilincine sahip olayım.”* *“... ha işte biraz önce söylediğim şey işte bu. Benim vatandaşlık haklarım sağlanmadığı için dolayısıyla benim herhangi bir vatandaşlık görevim yoktur. Devlet mekanizması bana çok saçma geliyor. Bu yüzden vatandaşlık görevi ya da vatandaşlık hakkı muhabbeti çok saçma geliyor. Yani imkânım olsaydı askerlik yapmazdım. Bana ne?”* (ÖĞRETMEN1)

Aradıkları, ihtiyaç duydukları koşullara sahip olamadıkları hatta dönem dönem-80 darbesi gibi- yasakların artması insanların diğer güçlerin yanına doğru yönelmelerine yol açmıştır. Tarifi yapılan bu tabloda insanlar için sadece birbirinin zıttı olan iki seçenek sunulmuş, insanların kendi kendilerine karar alma güçleri şartları belirleme gücü olan kuvvetlere/otoritelere bırakılmıştır. *“Biraz da devletin, mesela doğuda pek yatırım yapılmıyor. İnsanlar işsiz, güçsüz. Haliyle böyle olunca en ufak bir şeyden zaten bunalım yaşıyorlar. Ortalık da karışık olunca bazı şeylere zemin hazırlanıyor yani.”* ... *“Çünkü adam işsiz güçsüz, çocuğu aç, insanların çoğu bunalıma girmiş, yani en ufak bir şeyde hemen insan insanı kendi safına çekebilir. Zayıf insanı safına çekmek çok kolay bir şey, zor bir şey değil.”* (GÜV.GÖREVLİSİ) *“(Devlet)Bütün vatandaşlara karşı aynı mesafede. Bugün demin okullardan bahsettik. Bi Ankara da sınıfta 30 tane öğrenci varsa bugün Diyarbakır’ın Lice’nin herhangi bir köyünde okul yok. Eee işte (sessizlik) iç Anadolulun bilmem Nevşehir’in bir köyünde bakıyorsun 60 tane merkezinde bile 60 tane çocuk bir sınıfta. Türkiye’de bu dengesizlik vardır.”* (MEMUR) *“Kürtlerin bu önceliğini tanımıyorsun. Sen her kürdü terörist sanıyorsun. Her insanın bir dayanma sınırı var. Şimdi şey diyorsun milliyetçilik, hiçbir milliyetçilik iyi değil. Çünkü bizim ülkemizde çok farklı kültürler yaşıyor. Yani Arap var, Kürt var, Türk var, Laz var, Çerkez var. Hepimiz ayrı ayrı milliyetçilik yaparsak birbirimize düşmemiz gerekiyor. Sen bu Milliyetçiliğin dozajını düşüreceğine, insanları bazı noktalarda birleştireceğine sürekli körüklüyorsun. Bu da nereye kadar ya? İnsanlarda şöyle bir düşünce oluşabiliyor. Tamam, Kürt olsun, beni ezen Kürt olsun diyor. Bu da onun eseri sen kendi ülkedeki Kürtlerle,*

yurttaşlarıyla bir birliktelik oluşturamazsan, onlar da diğer kesimin yarattığı fikre doru yönelirler ve bu da Kürt milliyetçiliğini oluşturur.”(KİMYAGER)

Devletin görevlerini yerine getirmeyerek insanları “kaderleriyle baş başa” bırakmasına insanlar başka bir gücü meşrulaştırarak cevap vermişler. Devletin sağlayamadığı okul, hastane, iş imkânlarını sağlayabilecek başka bir güç yerine hayatı terörize eden bir ortama kaymaya başlanmış. Bu kimliği ortaya konulmayan güç daha çok yapması gerekenleri yapmayan Devlete cezasını vermek, ‘ayağını denk alması’ni sağlamak için ortaya çıkmış, neredeyse devlet tarafından meşrulaştırılmış bir yapı olarak tarif ediliyor. Bu ‘şiddeti besleyen devlet’ inancının güçlenmesine yol açıyor.

Kürtlerle Türkleri birleştiren devlet: Devletin yalnız Kürtler için değil Türkler için de bozucu bir etkisi var. Her türlü imkâna, birikime sahip olan devlet insanlar üzerinde istediği etkiyi yaptırma gücüne sahip. Devletin bu sınır tanımaz gücünden “daha duyarlı” oldukları için en çok Kürtler etkileniyor olsa da toplumda yaşayan herkes bundan etkileniyor. “Devlet çok organizedir, iktidarın en yoğunlaşmış şeklidir ya. Bir de şöyle bir şey var. Türk devletinin Osmanlıda aldığı bir kültür var. Çok büyük bir imparatorluk. O imparatorluğun da çok büyük bir mirası var yani. Sonradan kurulmuş bir devlet değil. Attıkları her adım yüzyılların birikimiyle atılıyor. Bir de şu var. Buna kültür demeyelim. Geri kalmışlık bilinçli olarak 80 darbesinden sonrasında bilinçli olarak yozlaştırmaya gidiliyor ve orda Kürde Türke bakmıyor. Yani bu ülkede yaşayan gençliği yozlaştırmaya bakıyorlar. Burada bence Kürtlerin duyarlı olmasının getirdiği bir şey bir kademe daha fazla ezilmiş olmaları var. Hatta kadınların ezilmesi ırkın ötesinde bir cins olarak geçmiştir. Ben bunun bilinçli yapıldığını düşünüyorum.” (KİMYAGER)

Devlet sadece Güneydoğu’da değil esasında bütün Anadolu’da yeterli yatırımı yapmayarak Kürtlerle beraber Kürtlere benzeyen Türklere karşı da sorumluluklarını yerine getirmemektedir. “Geri bırakılmak zaten Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu’ nun, İç Anadolu’ nun kaderidir.” (ECZACI2)

Vaatlerini yerine getirmeyen devlet: Türkiye’de yazılanlar ve söylenenler tam tersi olarak uygulanıyor. Devlet vaat ettiklerini yerine getirmiyor: demokrasi, insan hakları, eşitlik vb. “sadece kâğıt üzerinde var.” Uygulamada ise sanki varmış gibi

yapılmasına rağmen aslında işine ne geliyorsa ona uygun bir hareket tarzı var. *“Keşke Türkiye laik olsa keşke! Laiklik çok güzel bir şey. Benim anladığım kadarıyla. Niye çünkü laik olduğun zaman kimse kimsenin dinine, inanışına karışmıyor. Herkes saygı duyuyor. Keşke saygı duysa. Cumhuriyet te bir rejim olarak onların da şeyini gerçek anlamda uygulasalar bi problemin çıkacağını zannetmiyorum. Ama hesaplarına gelen yanlarını kullanıyorlar.”*(ÖĞRENCİ) *“yani ifade özgürlüğü yok bi kere. Bu ülkede mesela Türklere hakaret ettiğin zaman yargılanırsın. Ama Kürtlere hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ya da Ermenilere hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ya da Lazlara hakaret ettiğin zaman yargılanmazsın. Ama Türklere hakaret ettiğinde Türklüğe hakaret ettiğinden dolayı yargılanabiliyorsun.”* (ÖĞRETMEN1) *“ Ya sen niye insanları insan olarak görmüyorsun? Kürttür. Olabilir.”* (EVKADINI) *“Çok klişe bir söylem olacak ama bi kere hoşgörülü olmak gerekiyor. eee kendi inanç sistemlerine uygun ve onları uygulayabilecek bir şekilde anayasal haklarının olması yani mademki devlet seküler bir devlet yani laikliği benimsemiş dini ve yönetim dediğimiz kademe birbirinden ayırıyor o zaman tüm farklılıklara eşit mesafede durması gerekiyor. Çünkü herkes vergisini veriyor ve o devlet dediğimiz şey aslında bizim.”* (ÖĞRETMEN1)

Umut vaadeden devlet: Türkiye’de özellikle 90’lardan bu yana bazı olumlu değişiklikler yapıyor olması geleceğe umutlu bakmayı kolaylaştırıyor. Devletin pek sık ortaya çıkarmadığı olumlu yüzünü gösterdiği zamanlar daha sık olmaya başlamış. *“Yeşil kart”, “kızların okula gönderilmesi”, “okul kitaplarının bedava dağıtılması”,* bazı yasakların –*“devlet dairelerinde Kürtçe konuşulmaması”*(EVKADINI1)- zamanla kalkması, *“Kürt diye bir şey”* in varlığını tanıma, kabul etme devletin umut vaat eden faaliyetleri.

Devlet hata yapma lüksü olmayan, karşı olunan değil de ‘eksik’ bulunan, bazı yeniliklerle değişime ihtiyaç duyan bir yapı olarak da tarif ediliyor. *“Bugün en azından Türkiye bi padişahlık döneminden çıktı. Cumhuriyet dönemine geçti. Laik bi devlet. Bu padişahlık, krallık vs. Baktığın zaman en azından bi cumhuriyette yaşamının avantajları hiç yoktan insan olarak demokratik haklar sosyal haklar olarak ne olursa olsun deminden beri eleştiriyoruz ama yine olumlu çok olumlu noktaları da var şu anda yaşadığımız şeyde keşke bunun tam teferruatıyla yaşasak. Sosyal yönüyle demokratik yönüyle.”* (MEMUR)... *“Sağlık sorunu için var. Allah razı olsun var, yeşil kart var şimdilik. Allah razı olsun gerçekten. Hem de çok güzel bir*

şeydir. Çok iyi bir şeydir. Gerçekten bu yeşil kart olmasa biz çok eziyet çekerdik ve hep köşelerde sürünürdük yani.” (BAKKAL)

İnsanlaştırılan devlet: Devletin insanlaştırılması daha çok devleti temsil eden memurlarla kurulan temasa dayanıyor. Resmi bir işlem yaparken karşılaşılan terslikler, memurun beğenilmeyen davranışı direk olarak devletin görevini yapmaması ya da haksızlık, ayırım yapması olarak yorumlanıyor. Memur bir birey olarak değil; temsil ettiği kurumla özdeşleştiriliyor. “Benim yurttaş olarak görevlerim varsa yurdun da bana karşı görevleri vardır. Etkileşim olması lazım. Dediğim gibi ben bu ülkenin kurallarına uyuyorum. Hukuk kurallarına uyuyorum. Hiçkimse.... Kimseyi gasp etmiyorum. Ya da onun hakkında tecavüz etmiyorum. Aynı şekilde bana da öyle davranılması gerekiyor. Can güvenliğinin sağlanması gerekiyor. Hakkımı aramam gerekiyor ya da bi yerde fatura yatırırken kuyrukta benim önümde birileri gelip benim önümden geçip birinin yatırmaması gerekiyor.... Eğer o veznenin başındaki insan orda devletin bi görevlisidir. Dimi benden daha üst seviyededir bi yerde.”(SOSYOLOG)...[askerlik yoklamasında memurun davranışı] “burda yoklama olmuşsa Diyarbakırlıdır. Diyarbakırlıysa jiletçi psikopattır. Ya benim vücudumda jilet izi var mı diyorum. Adam bana sende Diyarbakırlısın biliyoruz biliyoruz Diyarbakır çocuğusun. Bu aşağılamadır.”(UZM.SOSYOLOG)

Adam kayırma gibi veya buna benzer yanlış uygulamalar devletin demokrasi, eşitlik ilkelerini yerine getiremediğinin bir göstergesi olarak kabul ediliyor. Bir vatandaş olarak görevlerini yerine getirmene rağmen devletin temsilcisinden dolayısıyla devletten aynı özeni bulamayabilirsin. “Hayır hayır bi fatura yatırmaya gidiyorum şurda veznedar var. Ben ordayım. Sonra birine bi ünlünün bi siyasinin birinin akrabası daha büyük boyutta bi şeyden bahsediyorum. Ben bi pasaport işinden daha geçenlerde pasaport işlemleri yapan bir insanın önüne medyadan tanıdık bi insan geliyor istanbul’ da ve direk o bölmenin içine girip çayını kahvesini içip pasaport işlemlerini yaptırıyor. Ordaki benim arkadaşım olmuyor. O orda oraya gelen insanın statüsünün boyunduruğu altına giren insan oluyor. Bundan bahsediyorum ben. Bu vatandaşlık ihlalidir. Orda benim zamanım çalınıyor. Devlet görevlisinin üstüne çıkabilen bi şey var Türkiye’ de, hamili kar yakınımıdır olayı var. İnsanlar eşit koşullarda demokrasilerde herkes eşittir. Ama bazıları daha eşit oluyor işte.... Tanıdık arıyoruz biz bi işe girerken bi yere giderken.” (SOSYOLOG)

4.2. Milliyetçiliğin Yansımaları

Milliyetçilik kötü, negatif bir akım olarak kabul ediliyor ve hiç kimse kendisini bu akımın bir temsilcisi olarak kabul etmiyor. Hatta kendilerini bunun karşıtı olarak tanımlıyorlar. Bu “bölücü”, “ırkçı” akım daha çok “*Türk Milliyetçiliği*” olarak karşıt gruptakilerin savundukları bir akım olarak tanımlanıyor. Öyle ki kendilerine milliyetçilik hiç yakıştırılmayan insanlarda dahi karşılaşılabilecek kadar yaygın. “*Evet, hıh aslında kendilerini oldukça şey solcu ya da sosyalist tanımlayan insanlar arasında da aslında oldukça ciddi bir milliyetçi olduğunu fark etmem neden oldu...*”(H.İ.U.)

Kendileri tam tersini savunsalar da milliyetçilik kendi kültürlerini, gelenek göreneklerini korumak, “asimile” olmadan var olmanın gereği olarak görülüyor. Karşıt görüşlerde “bölücü”, ayrıştırıcı olan milliyetçilik kendilerinde can simidi, kimliklerinin sınırını belirleyen çizgi olarak kabul ediliyor. “*yani ulusal özellikleri taşınması gerekiyor. Yani ulusal özellik derken açıkçası bir Kürt olması gerekiyor. Çünkü şöyle bir şey bu çatışmaları yaşamak istemediğimden. Yanlış anlaşılacak istemiyorum. Kesinlikle milliyetçi bir insan olmama çabam var.*”(KİMYAGER) Milliyetçilik korunma içgüdüsü gibi kaçamayacağın bir ihtiyaç olarak tanımlanıyor. Sahiplenilen özelliklere sıkı sıkı sarılıp herhangi bir yabancı etkinin bunları bulandırması, değiştirmesi engelleniyor. “*Benim kardeşimin kız arkadaşı Türk. Sivaslı. Sivas ve İstanbul karışımı..... Ama farklı bir sorun yaşayacağın gruptan bir insan olduğu zaman bu dayanışma kesilebilir. Mesela kız arkadaşı Kürtçe bilmiyor. Ama bizim evde şöyle bir prensip var. O yine milliyetçilik duygusundan kaynaklı değil de, olan hakkın kullanılmaması. Biz doğan çocukların Kürtçe öğrenmesini ana dillerini öğrenmesini istiyoruz. Benim o tür kaygılarım var mesela. Benim kendi kültürümü yaşamak istiyorum.*” KİMYAGER

Milliyetçilik, ‘iyi milliyetçilik’ ve ‘kötü milliyetçilik’ olarak tanımlanarak Kürtler için iyi Türk tarafı için kötü olarak pay ediliyor. İyi milliyetçilik kendi varlığını devam etmenin garantisi, pozitif ayrımcılık, kötü milliyetçilik güçlü olan tarafın zayıf olan üzerindeki tahakkümü olarak tanımlanıyor. İyi milliyetçilik “*kendi kültürüne sahip çıkma olayını gerçekleştiren*” bir amaca kötü milliyetçilik toplumu ayıran, parçalara bölen “*birbirine düşüren*” bir amaca hizmet ediyor. Gerginliğe yol açan, “*antipatyi*” besleyen kötü milliyetçilik Türkleri temsil eden taraftan Kürtlere

bulaştırılıyor. Türk tarafının yanlış tutumu, hesapları kötü milliyetçiliği besliyor. Kürt kökenli insanlarda *“yani baskı sonucu tepki gösterme”* (H.İ.U.) olarak çıkıyor ve Kürtleri seçeneksiz bırakarak kötü niyetli milliyetçiliğe doğru sürüklüyor. *“ya Kürtlerden herhangi bir şey olamaz. Kürtlerin bu önceliğini tanımıyorsun. Sen her kürdü terörist sanıyorsun. Her insanın bir dayanma sınırı var. Şimdi şey diyorsun milliyetçilik, hiçbir milliyetçilik iyi değil. Çünkü bizim ülkemizde çok farklı kültürler yaşıyor. Yani Arap var, Kürt var, Türk var, Laz var, Çerkez var. Hepimiz ayrı ayrı milliyetçilik yaparsak birbirimize düşmemiz gerekiyor. Sen bu Milliyetçiliğin dozajını düşüreceğine, insanları bazı noktalarda birleştireceğine sürekli körüklüyorsun. Bu da nereye kadar ya? İnsanlarda şöyle bir düşünce oluşabiliyor. Tamam, Kürt olsun, beni ezen Kürt olsun diyor. Bu da onun eseri sen kendi ülkedeki Kürtlerle, yurttaşlarıyla bir birliktelik oluşturamazsan, onlar da diğer kesimin yarattığı fikre doru yönelirler ve bu da Kürt milliyetçiliğini oluşturur.”* (KİMYAGER)

Türk etnisitesini ima ettiği kabul edilen her türlü davranış, söz “ayrımcılık” hatta “ırkçılık” olarak tanımlanırken (*“ne mutlu türküm diyene” yazısını gördüğüm zaman içerledim.*) “bölge” ayrımı, kendilerine ait bir alan ve bu alanın içinde hak talebi ve Kürt olma vurgusu sıklıkla yapılıyor. *“Biraz böyle koyu etnik siyaset o da biraz kafatası ırkçılığına kayıyor ben ona da karşıyım. Kürdüm evet Müslümanım evet hani biraz daha Kürtlerin haklarının verilmesini Kürtlere biraz daha demokratik imkânlar sağlanması bunların toplumsal yaşama katılımının daha ön planda olması konusunda bunlara ekonomik hakların kültürel hakların verilmesi için elbette bende taraftarım. Ancak bunun milliyetçi bi söyleme kaymasına karşıyım. Yani ırkçı bi söyleme kaymasına karşıyım daha doğrusu.”* (UZMAN SOSYOLOG)

Evrensel olan demokratik haklar, toplumsal hayata katılım hakkı, eşitlik veya insan hakları *“Sadece Kürt olanlara”* özgü, daha çok *“bölgesel”* bir ihtiyaç haline dönüştürülüyor. *“Sadece Kürt olmak”* bir anlam ifade ettiği için kendine özgü sorunları, hakları, kültürleri, ihtiyaçları olması da anlaşılabilir bir durum oluşturmaktadır. Bütün bunlara rağmen milliyetçilik yapılmadığı özellikle vurgulanmaktadır. Kimliğin içinde pek çok boyut bulunsa da sadece Kürt olmak, Kürtlük ayrı bir anlam taşımaktadır. *“Kimliğimizi mi seçeceğiz dinimizi mi insanları bu yöne getirdiler.”* (SOSYOLOG) Bunu parti tasnifinde görebiliyoruz. Türkiye’de Kürtleri sadece Kürt oldukları için temsil eden parti DEHAP. Sadece Türklüğü öne çıkaran parti ise MHP. Bu tek boyutlulukları ile birbirine yakın tanımlanan partiler aslında birbirlerinin zıttı ve asla aynı çizgide bulunamayacak mesafeye

yerleştirilmektedir. MHP Türk milliyetçiliğini temsil etmekle beraber “sadece Kürtleri” temsil eden DEHAP’ ta herhangi bir Milliyetçilik izine rastlanmamaktadır. *“Ama dediğim gibi sadece partilere biçilmiş sadece DEHAPLI bi insan kürt hakları savunacak koruyacak diye bi şey yoktur. Anlatabiliyor muyum? Orda AK Partiden DYP’ den MHP’ den değil tabi ki. ANAP’ tan herhangi biri diyelim ki Diyarbakır’ da Urfa’ da Van’ da herhangi bir sorun varsa hani bi insan Kürt olmasından dolayı bi sorun yaşıyorsa bunu çözmekten mesuldür.”*(SOSYOLOG)

4.3. ‘Birey Olmanın’ Engellenilmesi

Bireysel tercihler, fikirler desteklenmemekte hatta yasaklanmaktadır. Toplumsal kurallar daha belirleyici ve değişime izin verecek esneklikten yoksundur. Birey olmak, tek başına karar alıp bu ekseninde hayatı devam ettirmek tehlikeli olarak algılanmaktadır. Bireysellik bütünlüğün bozulması, dağılma ve yalnızlıkla özdeşleştirilmiştir. Aile içindeki “mühadaleci” tutum o kişinin ve ailenin iyiliği için gerekli görülüyor, “dayanışma” göstergesi olarak yorumlanılıyor. *“Ben işyerinde kardeşlerimle beraber çalışıyorum. Ablama hemen hemen her gün olmasa da haftada 5 gün uğruyorum. Kardeşlerimle görüşüyorum.... Çok yoğun. Çok iç içeyiz. Yani aileyiz. Evlerimiz farklı olsa da görüşüyoruz.”... “Bu istediğim için hoşuma giden bir şey. Dayanışmayı görüyorsunuz aile içinde paylaşıyorsunuz.”* (ECZACI)

Doğru-yanlış sınırını çizen, örnek alınacak olanlar; din-peygamber, gelenekler, ata/büyükler, akrabalar ve devlet. Gelenekler baskı, yasak, sınırlama ile değil; düzen, yol gösteren, rehber ile özdeşleştiriliyor. İlişkilerde, kararlarda “baba” figürü ön planda. Çizilen çemberin içinde güvenlik ihtiyacı garanti altına alındıktan sonra özgürlük ihtiyacına yer açılmış olunuyor. Birey aslında onaylamadığı durumlarda dahi aile büyüklerinin isteklerine itaat göstermekle yükümlü tutuluyor. *“Neye müdahale edebilirim olmadık bir iş yaparsa, kabul edilemeyecek bir iş yaparsa veya çok radikal şeyler. Yoksa normal yaşamda eşini seçer, işini seçer, istediği yere gider, istediğini alır satar, onları demiyorum. Ama kalkıp işte ne bileyim, işte burada evini alıp başka bir yere götürüyorsa öyle çok da tek başına gitmesini istemem.”* (ECZACI)

Bireysel tercihler, aile büyüğünün onayı alınmadan yapılanlar güvenlik çemberinin dışına atılmakla sonuçlanabilir. Doğru olduğuna inansa da ailenin yanı

sıra çevre baskısı da davranışlara etki ediyor. Çevre bir filtre etkisi yapıyor. *“Yani bir Müslüman olmadığı zaman, yani insanın kendi çocuğu gidip Müslüman olmayan birisiyle evlendiği zaman hem çevreden olsun, hem oradaki akraba kesiminden olsun bir tepki olayı var, ondan sonra dışlanma örf-adet şeylerinden dolayı. Yani düşünce olarak farklı düşünsem bile bulunmuş olduğum çevrenin etkisiyle bazı şeyleri sağlıklı şey yapamazsınız. ... çevrenin etkisiyle, burada biraz tutuculuk şeyi de çok fazla olduğu için yani insana doğru olsa bile çevre eğer yanlış olan bir şeyi onaylıyorsa, o yanlış her zaman doğru haline geçiyor.... çevrenin etkisiyle geri adım atmak zorunda kalabilirim.”* (GÜVENLİK GÖREVLİSİ)

Fedakârlık desteklenen bir davranış. Kendisi için değil; ailenin ihtiyaçlarına göre hayatını organize etmek normal karşılanıyor. Spontane davranışlar yerine zamanı gelince yapılan, işlevselliği öne çıkarılan, görev mahiyetindeki yaşamlarla sık karşılaşılıyor. Özellikle evlilik kararı anne babanın ve akrabaların tavsiyesine göre, onların uygun bulduğu kişi ve zamanda gerçekleştiriliyor. Alınan kararlarda işlevsellik öne çıkıyor. *Anam babam şey yapıyor “evlen işte, bekârlığın sonu yoktur. Bi gün yaşlanıp...” ...“Onların dediğini yaptım doğrusu. Demek ki kısmet değilmiş.”... “Ailemizin ana babamı kırmayayım dedim.”* (SHÇEK MEMUR), *“Bu tercih benim değil ailemin derken bu da vardı. Ben evlenmek istemiyordum. Annemi de yeni kaybetmiştim. Evde mutlaka bi bayan olacak. Evde benden küçük 3 tane kardeşim vardı. Annemle kalıyorduk. Annemi kaybedince yanımda kalan her ne kadar kardeşlerim kız olsa da ailede öyle bi karar şey etti. Çokta benimsemediğim bi şeydi, karşı da çıktım sonuçta. Çoğunluk buna bi karar vermişse ben buna o an belki hata da yaptım çoğunluğa uydum. Kendimce orda bi fedakârlık yaptım.”* (MEMUR)

Kadın ve erkekler için çok fazla bir içerik farkı oluşmuyor. Her iki cins için de sınırlar belliyken kadınların hareket alanı çok daha daraltılmış durumda. Kendi hayatlarını yaşamak yerine ebeveynlerinin çizdikleri hayatı yaşamaları isteniyor.

Birey olmakta ısrar edenler ya aileleri ile ya da geniş aile /akrabalar ile bu kararı desteklerlerse akrabalarla bir savaş vermek zorunda kalıyorlar. *“Hiçbir din mensubu hissetmiyorum. Ama ailemde ve toplumda baskın olan din İslamiyet. Bende bu şekilde yetiştirilmeye çalışıldım aile içinde ama benim buna tepkilerim sert oldu. Ama hani ergenlik dönemimdeki tepkilerim sert oldu, çünkü İslam anlayışı ailem ve toplum tarafından algılanışı daha muhafazakâr, baskıcı, yasaklayıcı olduğu için haliyle tepkilerim daha sert, inkâr ve asla buna itaat etmemeye yönelikti...”* (H.İ.U)

Bireysel karar alamama durumu sadece kendi özel hayatları ile sınırlı değil. Ayrılma, bağımsızlaşma, kendi belirledikleri kurallar çerçevesinde bir düzen kurma vurgusu yok. Çünkü tek başlarına olmaya hazır değiller. Daha çok ortak geçmiş, beraber üstesinden gelinmiş zorluklar, yapılan fedakârlıklar temaları öne çıkarılıyor. *“Bu Kürt olsun Türk olsun fark etmiyor. Çanakkale Savaşı anlatılıyor. Benim nenemin amcası orada şehit olmuş. Yine Rus Harbi’nde de öyle olmuş. Şimdi biz Kürt’üz bizi dışlayabilirler mi? Yani sen bu memleketten dışarı çık sen olmazsın, ya deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin. Bizim soyumuz Çanakkale’de çarpışmış, Kars’ ta Sarıkamış’ ta çarpışmış. Şimdi bizi nasıl yadsıyabilirsiniz ya da nasıl biz başkasını yadsıyabiliriz.”*(ÖĞRENCİ), *“Geçmişten beri iki halk arasında bir önyargı var. Çok enteresan. Yani aynı coğrafyayı uzun yıllar paylaşmışlar da Kürtler şey yapmamış. O Fransız ihtilalinin getirdiği bazı duygular var. Ama bağımsızlıklarını asla alamamışlar. Birlikte yaşayalım demişler ama. Sonrasında yani diğer milletler gibi olabilirsin ama bu fırsatı tepiyorsun. Birlikte kalıyorsun ama hiç reva olmayan bir şeyler yaşıyorsun.”* (KİMYAGER)

4.4.Kadına Bakış

Bağımsızlığın, özgürlüğün desteklenmemesinden en fazla etkilenenler kadınlar. Kadınlar bir bireyden ziyade eşya olarak, varlıklarıyla kendi hayatlarından çok diğerlerinin, ihtiyaç sahiplerinin hayatlarını kolaylaştırma işlevi verilen bir canlı olarak tanımlanıyor. Bu işlev kadına bir zorlamanın sonucu değil; elinden gelen görevlerden en iyisi olarak, kendi iyiliği için sunuluyor. *“bir tane ablam var. İkinci annem gibidir. Sonuçta şey olarak, yani evin büyük kızı evin tüm işlerine yardımcı olur. Bundan dolayı. Mesela bazı şeyleri anne babayla paylaşmam, onlarla paylaşmadığımı ablamla paylaşıyorum. Sırdaş gibidir. En basitinden Mesela bir kız arkadaşım vardır, onu anneme değil de ablama anlatmışımdır.”...* Hatta ben evlendirilmesine bile karşıyım. Bu şey değil. Yani ister Türk olsun ister Kürt olsun fark etmez.” (ECZACI2)

Kadın korunmaya muhtaç bir canlı olduğu için sınırlandırılmış bir hayat ceza değil; iyilik olarak kabul ediliyor. Kararlar ebeveynler tarafından alındığı için velinin onun kötülüğünü istemesi mümkün olmadığına göre herkesin iyiliği için beklenenler karşılanmaya çalışılıyor. *“Sonuçta kızda evlattır erkekte evlattır. Biz ayırım*

yapmıyoruz kesinlikle. Yalnız biraz bizim bölgede kız sorunu var. Biraz eziyet görüyorlar dışarıdan. Belki siz de şahit olmuşsunuz ve yahut ta görmüşsünüzdür. Yani oluyor.... Yani sokakta insanlar, çocuklar rahatsız etmekte. Biz görüyoruz, gözümüzle de görüyoruz. Burada okulda da... Yani dışlamak, laf atmak efendime söyleyeyim nice nice oluyor.” (BAKKAL), “evet bu gelenek olarak biraz zayıf bulunur. Zayıf bir nokta vardır bu topraklar ataerkil topraklar bu gerçektir. Erkek ne yapsa yeridir. Ama kız yapsa...”(ECZACI2)

Sınırlar içinde aslında özgür ve özel. Yapılanlar onlara özgü olarak, düşünülüp taşınılıp yapılıyor. “kız evlada ait bir tercih mutlaka tüm aileyi ilgilendirir. Sanılmasın ki bu herkes yanlış olarak algılar ama bu kız evlada verilen değerendir. Başka kültürlere başka şeylere verilmemesinin nedeni budur.” (ECZACI2) Hayatın risklerinden ve tehlikelerinden korunması ona gösterilen ihtimamın bir kanıtıdır. Bu koşullardan şikâyet etmek elindekiyle yetinmemek olarak kabul edilebilir. “Ya şimdi akrabalarımıza gidiyoruz. Akrabalarımıza gidip geliriz. Ağabeylerime, kardeşlerime, teyzelerime, amcaoğullarıma, amcalarıma gitmiyor değiliz. Evde hapis değil yani. Sözümüzü düzeltelim. Yalnız dediğim gibi benim arkadaşşıma, benim dostuma gitmez.” “Kendi arkadaşları yoktur. Yani sadece arkadaşları bizim aile gelinleridir. Başka dışarıdan yok.” (BAKKAL)

Kadınlar daha çok bir ihtiyacın cevabı olarak kabul edilmektedirler. Yaşlılık dönemlerinde, çocukların yetiştirilmesinde bakıcı olarak, ev işlerinde yardımcı olarak, elindekilerle, kendine verilenlerle yetinmesini bilen, hata yapma ihtimali olan bir insan değil de nefsinin bir kenara bırakmış olarak tanımlanıyor. Eşim sabırlıdır, ağırbaşlıdır, yaşından daha olgundur, farklılığını hissediyorum. İyi günde de kötü günde de eşimin bana olan tavrı değişmedi. Eşimle ilgili doğru karar verdiğimi düşünüyorum.” “Eşim okuma yazma biliyor, hayata bakışı güzel bağnaz ve tutucu değil.”(ÖĞRENCİ), “Diyarbakır’da pek biliyorsunuz biraz bizim buranın insanlarını, çıkma olayı pek sevilmiyor. Görücü usulü. Ondan sonra komşu olduğumuz için biliyorlardı ailem. Ailem iyi kız olduğunu söylüyor, beğeniyordu. İnsan ailesinin etkisinde kalıyor.” (GÜVENLİK GÖREVLİSİ)

Kendilerine çizilen çizginin dışına taşıldığında, başına buyrukluğun sonucunda cezalandırma kaçınılmaz oluyor. Bu sınırlar kuşaktan kuşağa aktarılarak güçleniyor ve gelenekleri değiştirmek imkânsızlaşıyor. Kadın yeri geldiğinde geleneklere kurban ediliyor. “Bu şekilde aileden böyle gördük böyle gidecek..Bunu hiç değiştirmeyi düşünmüyorlar. Haa bu yanlış. Anneden babadan ne görmüşlerse

bu şekilde devam ettiriyorlar..” “Hor görülüyor, dışlanıyor, yanlış yoldasın deniliyor.” (EV KADINI2) Bu çemberi kıran az sayıda kadının en büyük destekçisi gene kendi kişilik özellikleri -isyankâr bir yapım olması- ve aileleri. Ailenin geleneklere, çevre baskısına karşı koyma cesareti ve şehirlerde yaşama imkânı kadınların yaşam alanını genişletiyor. “ya şimdi şöyle yani, artık bazı şeylerin farkındayım yani. Ne yapılması gerekiyor ya da işte şu bu. Annemin bazı sitemlerini ya da kültürünü, neyin doğru olup olmadığını eleştirebiliyorum. Yapılmaması gerekiyorsa yapılmaz mesela ben gelenek göreneklerin çoğunun doğru olmadığını düşünebiliyorum. Nedir mesela namus saçmalığı, kadınların bu yüzden öldürülmesi olayı gibi. Değişime karşı direnç çok mantıklı gelmiyor. Nitekim köylü bir insan değilim. Şehir kültürü aldım. Şehir kültürü olmayanları da anlıyorum”. (KİMYAGER)

Bütün bu “isyankâr yapıya” rağmen kadın olmanın zorluğu, erkek egemen yapıda rekabet koşulları çok yıpratıcı oluyor. Mutlaka bir başarı göstermeniz bekleniyor ya da ‘sigorta’ sahibi olması gerekiyor. *“Dikkat edeceğim en önemli husus bir işinin olması. Bunun sebebi de olurda yürütemeyeceğim bir evlilik yaparsam ilerde ayrılma sürecinin çok sancılı olmasını istemem. Dolayısıyla bu gün evlenmeye karar verirsem herhalde ilk arayacağım özellik bir işinin olması.” Dediğim gibi her şeyden önce cinsiyetiyle barışmış olacak. Kadın olduğunu bir kere kabullenecek. Yani kendini tanımlamak için kullanacağı ilk argüman erkek olmayacak ya da erkeğe bağımlı olmayacak. Eğer öyle birini bulabilirsem, bulduğuma kanaat getirebilirim.”(ÖĞRETMEN2)*

4.5.Dil Tercihi

Toplumsal hayatta kullanılan dil Türkçe. *“Kırmancı aile içinde kullanılan bir dil. Ama dışarıya Türkçedir.”(ECZACI2) Kullanım alanı daha geniş, toplumla bütünleşmeyi ve uyum sağlamayı kolaylaştırıyor hatta bu alanda seçeneksiz olduğunu söylemekte çok abartılı olmaz. Türkçe bilmek, özellikle 20-30 yıl öncekiler için, şehirlilere, seçkinlere özgüken Kürtçe daha geleneksel, aile içinde konuşulan, kullanım alanı yerel/sınırlı olan bir dil. “Annemle, yaşlı teyzemle, akrabalarla, birde yaşlı ananemle Zazaca konuşuyorum....Annemin ve ananemin tercih durumları olmamış. Onlar hep Zazaca konuşmuşlar. Annem çok az [Türkçe] biliyor. Ananem hiç bilmiyor çünkü hayatları boyunca toplumsal yaşama çok fazla katılmamışlar.”*

(H.İ.U.).... “yok mesela benim kardeşlerim var. Birisi doktor, birisi ikinci lig hakemi, onlarla evde Türkçe konuştuğumuz da oluyor. Annemle Kürtçe konuşuyorum. Yani pek önemli değil benim açımdan.”...“yani burada karışık. Mesela ben dikkat ediyorum. Ben doktor olan kardeşim de Kürtçe biliyor ama biz onunla Kürtçe konuştuğumuzda, yani biz eskiden beri Türkçe konuştuğumuz için, Kürtçe konuştuğumuz zaman ben bir yabancılık çekiyorum. Acaba niye Kürtçe konuşuyoruz diye, anadilimiz olmasına rağmen. E tabi annemin Türkçesi biraz bozuk olduğu için onunla Kürtçe” (GÜV.GÖREVLİSİ)

Özellikle lehçe farkı kullanım alanını daraltıyor ve aynı etnik kökündeki insanların dahi birbirini anlamalarına imkân vermiyor. Yazılı kaynaklardan çok sözlü kullanım alanı geniş. “Kürtçe kitapları son zamanlarda biraz okuyorum ama eee kürtçeyi de eee aile içinde şey ettiğimiz için tabi bi Çınar şivesi aynı ilde bi Lice şivesi Ergani şivesi çok farklı olduğundan bunu kitap dili olarak düşündüğün zaman ilk etapta kitaba baktığım zaman bir Almanca kitabına bakıyorum. Kendi çapımda bazı şeyler yavaş yavaş öğrenmeye çalışıyorum. Öğrendiğim Kürtçe bildiğim Kürtçe çok asimile olduğu için ona da çok Kürtçe denmekte çok zor. Ta yeni yeni öğrenmeye başladık Kürtçenin orijinali kitap dili olarak daha yeni yeni öğreniyorum.” ... “Eee dediğim gibi şu an onu bile evin içinde konuşurken çocuklarım bile bazı kelimeleri Kürtçe söylediğim halde anlamıyorlar. Yani ordaki kitap dili kastım oydu. Kürtçe söylüyorum ama çocuklar anlamıyor. Ve Kürtçe konuşuyorum kardeşim anlamıyor, abim anlamıyor. Babam anlamıyor ama Kürtçe konuşuyorum. Baktığın zaman o Kürtçe bir terimdir Kürtçe bir kelimedir.” (MEMUR)

Kullanım alanının darlığı, “ikinci plana atıldığı” için, kendi içindeki bölünmeden ve ancak belli bir aile desteği, çabası ile öğrenilmesi gibi gerekçelerden dolayı varlığını korumak için gelecek nesillere aktarılmaya muhtaç bir dil. “Benim büyük oğlum zaten Diyarbakır’ da annemin yanında kalmıştı biz İstanbul’ dayken. Yalnız kızım Kürtçeyi bilmiyor. Diyarbakır’ a gelmeden önce evde kullanılan bazı şeyleri çat pat öğreniyor artık. Ufak da tam anlamıyla olmasa bile biliyorlar yani.”... “Yani annem babam genelde Kürtçe konuştukları için, bizim çocuklar da genelde evde bulunuyorlar. Ondan dolayı zamanla öğrenirler diye düşünüyorum. Zaman geçtikçe öğrenirler.” (GÜV.GÖREVLİSİ)

Türkçe kendilerini ifade etmek konusunda daha çok kullandıkları daha hâkim oldukları dili oluşturuyor. Kürtçe daha çok günlük konuşmalarda tercih edilirken daha entellektüel, kapsayıcı olan dil ise Türkçe. “ya ben evde hiçbir zaman Türkçe

konuşmuyorum mesela. Ya da çok az Türkçe konuşmuşumdur. Kendi memleketimde Türkçe konuşmuyorum elimden geldiği kadar. Kürtçe bilen herkesle Kürtçe konuşmaya çalışıyorum. Bazen yöresel olarak şiveler farklı olduğu için ya da biraz daha derin muhabbetler edeceğimizde Türkçeyi tercih ediyorum. Çünkü benim öğretim dilim Türkçedir. Öyle yoğun bi Kürtçe bilgim de yok açıkçası. Bu kadar muhabbetini ediyorum da bir eksikliğim de var yani.” ... “ya şöyle yetersiz olmasa da ben bizim ilçede konuşulan Kürtçeyi biliyorum. Öyle bir yetersizliğim yok... ben bizde konuşulan Kürtçede çok fazla yabancı kelimeler var. Ben daha saf bir Kürtçe konuşma açısından yetersiz dedim. O yönlü bir iletişimde sorunum yok. Ama bir okuma kitabı açsam okusam zorlanırım yani.” (KİMYAGER)

Kürtçe hiç tam olarak öğrenilmeyen hep bazı noktalarda eksik kalan bir dil olarak tarif ediliyor. Özellikle çocuklarda sonradan öğrenilen yetişkinler için de sonradan öğrenilen ikinci dili-Türkçe- zorlaştıran, hayatın bir döneminde ortaya çıkıp bir döneminde yok olan kesintili bir dil oluyor. “İlk Kürtçeyi öğrendim, ondan sonra Türkçeyi öğrendim. Hatta İstanbul’ a gelirken de Türkçeyi öğrenirken zorluk çektim.” Cümle yapıları, düşünce tarzları, farklı olduğu için biraz başlarda Türkçe düşünüp Kürtçe konuşmaya, ondan sonra Türkçe düşünüp Türkçe konuşmaya başlıyorsunuz. Hatta ondan sonra Kürtçe düşünme olayını unutma olayı da başlıyor. Öyle yani, biraz zorlandım.”(KİMYAGER)

Kürtçe’ yi hayatlarına dâhil ettiklerinde iki katı bir çaba harcamaları gerekiyor. İki lisanı da bilmek ve bunu hayatlarına yerleştirmek kolay olmuyor. Bu onların hayatlarını zorlaştıran dönem dönem utandıran, eksiklik hissi uyandıran, farklı ama zayıf olduklarının göstergesi olarak kabul ettikleri durumlara düşmelerine yol açıyor. “Yani ben Urfa’ da doğdum ama daha çok büyük şehirlerde, İstanbul gibi yerlerde yaşadım. Doğarken Türkçeyi öğrenebiliyorsunuz ama ben Urfa’dan giderken çok az Türkçe konuşabiliyordum. Şeyin farkında değildim yani niçin farklı bir dil kullandığımızın farkında değildim. Yani niçin büyük şehirlerde, metropollerde, okullarda Türkçe konuşuluyor da Kürtçe konuşamıyorum. Bundan utanmam gerek diye.”... “Anlamda Kürtçe konuşuyorum. Bunun farkında değildim çünkü hatırlıyorum ben ilkokul 5 inci sınıf öğrencisiyken yaz tatilinde biz Mardin ’e gitmiştik. Oradan dönüşümde 5 inci sınıfa geçtim. Kendim Kürtçe kelimeleri söyleyemiyordum. Bir çekingenlik vardı. Sanki Mardinli insanlar daha farklıymış gibi...” (KİMYAGER)..... “Kürtçeye fazla yatkın değilim çok fazla kullanmam ama anlarım. Yavaş konuşulursa özellikle bu yörede. (Maraş’ta) Ha evet Kürtçe konuşuluyordu fakat bizim Kürtçemiz

buradakinden farklıydı. Daha sonra Mersin' e geçince Kürtçe olan hiçbir şey duymadım. Ondan sonrada zamanla unutuldu.” (ÖĞRETMEN1)

Kürt olmanın en önemli göstergelerinden birisi Kürtçe. Kendi gündelik ilişkilerinde Kürtçe konuşmalar bile çocuklarının dili öğrenmelerini önemsiyorlar. Kürtçe bilmek içinde yaşadıkları insanlarla bütünleşme açısından, onlardan biri olduğunu ya da farklı olduğunu göstermek için kullanılan bir araç niteliği taşıyor. *“Garip bi şekilde ben dilimi bilmiyorum. Kürtçe bilmiyorum. Evde hiç Kürtçe konuşulmuyordu....Kendi dilini bilmemek hiç konuşamamak gibi bi şey. Düşünsenize eee ben burdaki Kürt arkadaşlarımla Kürtçe konuşamıyorum. Onlar Kürtçe konuştukları zaman ben kendimi öteki hissediyorum. Kürtçe bi espiri yapıp dönüp bana anlatıyorlar. Bu çok sıkıntı veren bişey. Almanya'da yetişen bi Türkün Türkiye' ye gelip yabancılaşması gibi bi şey. Bundan utanıyorum açıkçası. Bilmiyorum derken utanıyorum açıkçası, şimdi bu açığı kapatmaya çalışıyorum.” (SOSYOLOG)**“ee şimdi hani normal resmi dil olarak değil de ya sonuçta anlaşılabilir bir dildir. Mesela şimdi şeydir her dilin kendine ait espirileri vardır, deyimleri vardır, şu vardır bu vardır. Mesela deyimleri kaçırdım; a bu neden kaçırdım. Herkes gülerdi ben kaçırdım o yüzden.” (ECZACI2)..... “Çevremden öğrendiğim kadarıyla Kürtçeyi, Zazacayı biliyorum. Eşim Zaza. Yani bilseydim iyi olurdu. Hayır dili bilmek güzel. En azından böyle garipsenmezsin. Boynunu bükmezsin. Acaba ne konuştular. Acaba benim hakkımda mı konuşuyorlar? Ben yeni evlendiğim zaman o sıkıntıları çok yaşadım. Yoksa benim için hiç fark etmiyor.”(EVKADINI1) “Benim ikinci dilim Türkçe bu yüzden çocuğumun da iki dili olmasına dikkat ederim. Çocuk altı- yedi yaşına geldiğinde hem Türkçeyi hem Kürtçeyi konuşmasını isterim. Ne yapılması gerekiyorsa yaparım diye düşünüyorum. Kürtçenin güzelliğini yaşadığım zamanlar var. Çocuğumun da bundan mahrum kalmasını istemem. Zaten zamanını Türkiye' de; okulda ya da televizyon seyrederek geçireceği için, Türkçe' yi öğreneceğini düşünüyorum.....Mesela benim yeğenlerim var onlarla Türkçe konuşuyorum. Kürtçe bilmiyorlar ve muhtemelen de öğrenemeyecekler; ama kendi çocuğumun öğrenmesini sağlayacağım.”(ÖĞRETMEN2)*

4.6. Gruplararası İlişkiler, Ben ve Öteki Algılaması

Uzun zamandır aynı topraklarda yaşıyor olmalarına rağmen Kürtlerin Türklerle birebir ilişkisi kısıtlı düzeyde. *“Türk tanımadım. Tanıdığım birkaç Türk' ten biri sizsiniz. Ne bileyim belki şu ana kadar 50 ya da 50 yi bulmamıştır herhalde*

tanıdığım Türk.”(UZM.SOSYOLOG) İnsanların ilişkileri iç içeden ziyade yan yana ama belli bir mesafeden devam ediyor izlenimi veriyor. Bundan dolayı birbirleri hakkında geniş bir bilgi havuzu oluşmamış. Aralarında bir düşmanlık olmamasının nedeni ise; tarihe dayanan birlik, beraberlik ve kader ortaklığının kurulması. Aralarında tarihi bir “*kardeşlik*” var. Yaşanan sorunlar ise, tarihten kalma veya atalarından aktarılan sorunlar değil; kendi hayatlarıyla başlayan bir çatışma dizini, şimdiki zamanda devam eden kişiler arası değil kişiler ve “*devlet*” arasındaki bir çatışma ile sınırlı. Biz ve Onlar ayırımından çok Biz ve O-Devlet- ayırımı yapılıyor. Haksızlığa uğrama inancı kuşaktan kuşağa aktarılacak geçmişe sahip değil. Türkler ile Kürtler “*Çanakkale Savaşı*”, “*Kurtuluş Savaşı*” ve Kıbrıs çıkartmasında beraber ortak düşmana karşı savaşmış, zor zamanlarda birliktelik kurmayı başarmış fakat son yirmi otuz yıllık dönemde arada ayırım yapanlar tüm Türklerden ziyade kısıtlı bir gruba yönlendiriliyor: “*Türk Milliyetçileri*” ve “*Kürtleri kullanmak isteyenlerle*” sınırlı. Burada “*Kürtleri kullanmak isteyenler*” ise sadece Türkleri değil bazı Kürtleri de kapsıyor. İlişkiler söz konusu olduğunda tarafların bazı ortak özellikleri açığa çıktığı için tamamen birbirlerinden ayrı parçalar olarak tanımlanma fırsatı bulunamıyor.

Türklerin yoğun yaşadığı şehirlerde yaşamaya giden Kürtler daha çok iş, eğitim ve zorunlu göç gibi sebeplerle kendi yaşam alanlarını değiştiren insanlar. Türkler ile Kürtlerin aynı şehirlerde beraber yaşamaya başlamaları buna neden olan gerekçelerden dolayı genellikle “*sorunlu*” olarak tarif edilmektedir. Yeni şehirlerde yaşamaya başlayan Kürt kökenli insanlar çeşitli önyargılarla (“*Kürtler eşittir terörist, bölücü, yıkıcı olarak değerlendiriyorlar.*”H.İ.U.) karşılandıklarını ifade etmektedirler. Bire bir beraber yaşamayanların karşılaştıkları, tanık oldukları davranışlardan ziyade daha çok ‘ezberleri’, kulaktan dolma bilgilere dayanan bir tanıma durumları söz konusu. “*...yıllarca dil dâhil alevi diye bir şeyden söz edildiğinde sanki böyle bir canavardan bahsediliyor diye kafamızda öyle bir tabir oldu ki kendini dışlanmış bir gruba mensup birinin böyle düşünmesi ne kadar acı yani benim ilk aklıma gelen şeylerden bir tanesi .*”

Kürtler birbirlerini tanımlarken bir karşılaştırma yapmıyorlarsa genellikle olumsuz özellikler bir karşılaştırma/ kıyas yapılıyorsa daha olumlu özellikler ile tanımlama yapmışlardır. Bu sonuç Sosyal Kimlik Teorisi’nin açıklamalarıyla uyum göstermektedir. “*Valla insan birbirine kıymet vermiyor. İnsanların kıymeti yoktur. Kimlik T.C.’dir ama dilimiz Kürttür. Ben diyorum ki fırsat bizim elimizde olsa bizde*

şey yoktur mesela hak hukuk yoktur. Birbirimize güvenimiz yoktur. Birbirimize yalan iftira ile şey yapıyoruz cezaevine giriyor. Dinini imanını atıyor. Halbu ki nasıl adamın hiç bir suçu yok. Suçsuzdur suçlu duruma düşüyor. İçeri de girenler vardır. Yalan iftira ile yalan şahitlik ile içeri giriyor. Ama bazı yerlerde böyle değil.”(SHCEK)... “özellik olarak, hocam birbirini çekemeyen bir yapımız vardır. Birbirimizi ispiyonlama, birbirinden büyük olma kompleksi, hep ben ben, egoistlik en azından.”(GÜV:GÖREVLİSİ)... “yardım severi tam yardım sever cahili de zır cahil dediğimiz tam cahil ve iki tane uç nokta görebiliyoruz.”(MEMUR)... “Çokta genel, karakteristik bir özellikleri yok; ama biraz inatçılar diyebilirim. Başka da bir şey yok.”(H.İ.U.) “mesela ben şöyle söyleyeyim: Kürtlerin yaşadıklarından ders çıkarmayan bir millet olduğunu söyleyebilirim. Bunun en bariz örneği de şu anda Kuzey Irak’ ta bulunan Kürtlerdir. O devlet Amerikalıların yardımıyla kuruldu. Son elli yılda Amerikalılardan çok büyük kazık yemelerine rağmen üçüncü bir defa yine sırtlarını Amerika’ ya dayayabildiler.” (SOSYOLOG)...“çok geri kafalılık var yani Kürtlerde. Ondan sonra bu töre olayları falan var.”(EVKADINI2)

Kendi kendilerinde buldukları olumsuz özellikleri devletin görevini yapmaması, imkândan yoksun bırakarak insanların hayatlarını zorlaştırması, yasakçı tutumuyla yaşam alanlarını daraltması gibi gerekçelere dayandırma eğilimi görülmektedir. Kürtlerin var olan terör ortamında geri kalmışlık dışında seçenekleri olmaması ve “kasıtlı olarak” olumsuz koşulların sürdürülmesi gerekçe olarak sunulmuştur. Devletin olumsuz bir rolü de Türkleri de Kürtlere karşı kışkırttığı ve milliyetçilik duygularını besleyerek önyargıları yaygınlaştırdığı inancıdır. “Dolayısıyla şey de var biraz, Kürtlerde utandırılmışlıktan kaynaklı bir güven sorunu da var. Hareketleriyle, rahatsızlıklarıyla, çelişkileriyle kendilerini hissettiriyorlar.... Evet, utandırılmışlık duygusundan kaynaklı bunun olduğunu, rahat hareket edemediklerini düşünüyorum.” (KİMYAGER) “...bir İzmir’ de yürürken atıyorum örneğin bi tanesi yolda giderken elinde bir çöp var bunu caddeye fırlattığı zaman bunun hemen bir Kürt olduğu aklıma geliyor. Bu özelliği olan da vardı. Yani bu biraz kültürle ilgili bi şey bence ve gelişmişlikle ilgili olan bi şeydir. Yetişme tarzıyla ilgili olan bi şeydir. Ben zaten okullardan falan bahsettim. Bunlar bir eğitimden falan geçseydi. Cahil bu insan, hayatında ne okul görmüş ne de bir eğitim görmüş ve bunlar işte çevreye insanlara hoşuna gitmeyen zarar veren şeyler olduğunu görmemiş, öğrenmemiş.”(MEMUR) “...Belki de şu anda diyorum ya şu anda yaşamış olduğumuz bazı şeylerden dolayı, mesela eskilerden beri olan olaylardan dolayı insanların bilinçaltında şey duygularını bırakmamış olabilir yani. Hep kötü

şeyler düşündükleri için, yaşadıkları için belki onun da etkisi vardır.”
(GÜV.GÖREVLİSİ)

Kendileri ile birlikte Türkleri tanımlarken genellikle her iki etnik köken için de olumlu özellikler söylenmekle beraber bu olumlu özellikler iki etnik köken için de paylaştırılmış farklılıklar öne çıkarıldığında Türkler için olumsuz özellikler vurgulanmıştır. Tanımlamalarda Türkler ‘şehirli-modern, ‘kırdan yaşayan-bize benzeyen’ olarak iki farklı başlık altında değerlendirilmiştir. Şehirli-modern, kendilerine daha uzak, kırsal bölgede yaşayanları benzer yaşam koşullarını paylaştıkları için daha yakın olarak tanımlamışlardır. Türklerle Kürtleri birleştiren daha çok negatif özellikler. “Çok içi içe geçmiş ayırt edemezsin ki bunu. Yani çok iç içe geçmiştir. Ama eee Türklerde tırnak içinde Türklerde mesela Yunanlılara Ermenilere Yahudilere karşı önyargı Kürtlerin onlara duyduğundan daha fazladır. Mesela bi Kürdün Hıristiyan arkadaşı Mardin’ de yaşamıştır konu komşudurlar. Ama batıdaki insanın ee şey değildir, o kadar yakın değildir. Korkar ondan. Mesela bi İzmirli ile Yunanlının dostluğu zordur. Yani genel anlamda. Tabii ki genelleme olarak doğru değildir ama azınlıklar daha birbirlerine kaynaşma içindedirler. Ee bi Kürtle bi Çerkez çok iyi anlaşabilir. Bi Ermeni bi Yahudi çok daha iyi anlaşabilir gibi geliyor bana. Ama Türklerde bu misafirperverlik eee yardımlaşma duygusu vardır. Ama dediğim gibi bi Ermeniyeye, Yahudiyeye çok da sıcak bakabilecek Türk sayısı çok da değildir bence.”(SOSYOLOG).... “ya şimdi Türkleri tarif etmek, ne biliyim, Türkleri de ikiye ayırmak gerekiyor. Kentliler ve kırsal kesimde yaşayanlar diye. Yani İstanbul’ da yaşayanlara da çok Türk denebilir mi bilmiyorum. Köken olarak çok farklı oluyorlar. Göçmenler var. İzmir de hep göçmen dolu. Ama Türk olduklarını söylüyorlar. Tensel olarak farklılar. Onların yaşamları biraz daha modern. Kırsal kesimdekiler de bizden çok farklı değiller. Kürtler misafirperverdir, sıcakkanlıdır. Bunlar onlarda da var. Hani sistemin Kürtlere çok fırsat tanımadığından bahsediyoruz ya ben Türklere de tanıdığına inanmıyorum. Ama işte Kürtlerin bölücü olarak görülmesi var. Yani bir zorla Türkleştirme, kendi yapısında bırakmama olayı var. Kırsal kesimdeki Türklere de çok iyi davranılmıyor. Onlar da Türk’ üm filan diyemiyor. Yani çok farklı değiliz. Irk olarak eziliyoruz ama onlar da ekonomik koşullar, eğitim vs. gibi konularda çok farklı değiller.” (KİMYAGER) “Ama şu da aklıma geliyor III aynı şekilde İzmir’ i örnek verdiğimde Allah korusun İzmir’ in herhangi bir yerinde bir trafik kazası olduğu zaman da orda bir iki tane insan çok telaşlı bir şekilde yardıma koştuklarında, orda kan revan içersinde kalan bir insanın yardımına koş veya bir hastaneye bir sağlık kuruluşuna götürme çabasında olan

birini gördüğümde onunda Kürt olduğu aklıma geliyor. Muhtemelen bunu yapan bu fedakarlığı gösteren ve o insanlık görevini yerine getirmek için çalışan insan Kürttür diye aklıma geliyor. Yani tanımlarken bu ikisi de aklıma geliyor.”(MEMUR)....”eee Türklerin içinde de çok samimi cana yakın yardımsever vardır fakat onların çok ta böle şeydir yani neme lazımlık görüyorum bir o kazada aman beni alırlar işte daha gider ifade veririm işte ve ya kendi işi vardır, işini ön plana alıyor diye düşünüyorum. O şekilde bir ordaki Kürt insanı işi ne olursa olsun ne kadar acil olursa olsun orda bir insan can çekişiyor diye ilk aklıma o gelir. Ve bunu canlı olarak yaşadım doğrusu, bu örnek verdiğim iki şey de ben yaşadım. Yani bencil mi yoksa biraz daha mı kendi işini ön plana alıyor? Bu da tabi ki bencillikle de ifade edilebilir.”(MEMUR) “Benzer özelliklere sahibiz. Bunu görebiliyorum. Yani televizyon filmleri izlerken ne bileyim dizilerden gerçi pek dizi sevmiyorum ama bazen zorunlu olarak izleyebiliyorum. Ee ya da ne bileyim haber programları özellikle de başkasının hayatını kurcalamaya pek meraklı bi millet Türkler.” (UZM.SOSYOLOG)

Bütün ortaklıklara rağmen ortada iki farklı etnik kökenden insanlar olduğu vurgusu sıklıkla yapılıyor. Bu vurgu daha çok “Kürt diye bir şey var”ın akıllardan çıkarılmaması için yapılıyor izlenimi veriyor. Büyük parçanın içinde yutulup yok olmamak için ellerinde olan özelliklerini beğenseler de beğenmeseler de sıkı sıkı tutma refleksine benzetilebilir. “...şimdi belki bizim benzer özelliklerimiz vardır bazı konularda. Türk Kürt yıllardır beraber yaşıyoruz. Ama bizim farklı yönlerimiz de var. O farklılarımız kendilerini belli ediyor zaman zaman. Şimdi bunun ne olduğunu sormayın da. Ama ben tam olarak sizinle aynı şeyleri düşünemiyor olabilirim.” (UZM.SOSYOLOG).... “ya şimdi ne biliyim. Mesela bizim yaşadığımız coğrafya ayrı, onların yaşadığı coğrafya ayrı. Olanaklar şey, gelenekler değişik. Köyün getirdiği bir yaşam tarzı var. Biz biraz daha dağlıyız açıkçası. Bu da yaşam tarzımıza ve sözcüklerimize yansıyor yani.” (KİMYAGER)

KAYNAKÇA

- AKYOL, Mustafa (2006) **Kürt Sorununun Yeniden Düşünmek**, İstanbul: Doğan Kitap
- ÂMİN, Maalouf (2005) **Ölümcül Kimlikler**, 22. Baskı, Çev. Aysel Bora, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- ANDERSON, Benedict (1995) **Hayali Cemaatler**, 2. Baskı, Çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul
- ANDREWS, Peter A, (1992) **Türkiye’de Etnik Gruplar**, Çev: Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Ant Yayıncılık
- ARFA, Hasan (1998) **Kürtlerin Kısa Bir Tarihi**, Çev. TRT Dış Haberler Müdürlüğü, ÇiviYazıları, İstanbul
- ARİSTOVA, T.F. (2002) **Kürtlerin Maddi Kültürü Geleneksel Kültür Birliği Sorunu**, Çev: İbrahim Kale ve Arif Karabağ, İstanbul: Avesta Yayınları
- ASLAN, Cahit (2004) **Birey Toplum Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite**, Karahan Kitapevi, Adana
- ARKONAÇ, Sibel (1998) **Sosyal Psikoloji**, Alfa Kitapevi, İstanbul
- ARKONAÇ, Sibel ve PAKER, Oya (1998) “Türkiye’de Kadın ve Modernite: Söylem Analizi ile Yaklaşım”, **IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar**, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara
- ATASOY, Fahri (2003) **Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Etnisite Problemi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- AY, Mehmet (1994) **Bizim Güneydoğu**, İstanbul: Denge Yayınları
- AYVALIOĞLU, F. Şule (1992) **Ermenilerin ve Türklerin Kendilerini ve Birbirlerini Nasıl Algıladıkları ile İlgili Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- BAĞLI, Mahzar ve ÖZENSEL, Ertan (2005) **Çokkültürlü Vatandaşlık**, Çizgi Kitapevi, Konya
- BALLI, Rafet (1992) **Kürt Dosyası**, 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi
- BALİBAR, Etienne (2000) “İrkçilik ve Milliyetçilik”, Wallerstein, İmmanuel **İrk, Ulus, Sınıf**, Çev. Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul
- BARTH, Fredrik (2001) **Etnik Gruplar ve Sınırları**, Çev. Ayhan Kaya, Seda Gürkan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- BİLGİN, Nuri (2007) **Kimlik İnşası**, Ankara: Aşina Kitaplar

- BİLGİN, Nuri (2001) **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- BİLGİN, Nuri (1995a) **Kollektif Kimlik**, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- BİLGİN, Nuri (1995b) **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- BİLGİN, Nuri (1994) **Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu**, Ege Yayıncılık, İzmir
- BOİS, Thomas; MİNORSKY V. ve MAC KENZİE D.N.(2004) **Kürtler ve Kürdistan**, 2. Baskı, Çev: Kamuran Fıratlı, İstanbul: Doz Yayınları
- BOSTANCI, Naci (1998) “Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik”, **Türkiye Günlüğü**, Ankara, Sayı No:50, s:38-55
- BOZARSLAN, Hamit (2002) “Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi(1898-2000)” Edi. Tanıl Bora, . Tanıl Bora, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce IV: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları
- BOZARSLAN, Hamit (2006) “Türkiye’de Kürt Milliyetçiliği: Zımnı Sözleşmeden Ayaklanmaya (1919-1925)”, 3. Baskı, Edi. Tansel Güney, **Türkiye’de Etnik Çatışma**, İstanbul: İletişim Yayınları
- BOZDAĞ, İsmet (2004) **Kürt İsyanları**, İstanbul: Truva Yayınları
- BRUİNESSEN, van Martin (1992) **Kürt Toplumunu ve Modern Devlet: Uluslaştırmaya Karşı Etnik Ulusçuluk**, Çev. Nevzat Kırac. vd. İstanbul: İletişim Yayınları
- BRUİNESSEN, van Martin (2002) **Kürdistan Üzerine Yazılar**, 4. Baskı, Çev. Nevzat Kırac. vd. İstanbul: İletişim Yayınları
- BRUİNESSEN, van Martin (2005) **Kürtlük, Türklük, Alevilik**, 6. Baskı, çev: Hakan Yurdakul, İstanbul: İletişim Yayınları
- BULUT, Faik (2005) **Dar Üçgende Üç İsyan**, 2. Baskı, İstanbul: Evrensel Basın Yayın
- BURR, V. (1995) **An Introduction to Social Constructionism Routledge**, London. 10. Bölüm. (S.Arkonacı’nın yayımlanmamış ders notları)
- CASTELLS, Manuel (2006) **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür**, II. Cilt, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- ÇAY, A. Haluk (1996) **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, 4. Baskı, Turan Kültür Vakfı, Ankara
- ERKAL, E. Mustafa (2005) **Küreselleşme, Etniklik, Çokkültürlülük** İstanbul: Derin Yayınları
- ERKAN, Rüstem (2005) **Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Sosyal Yapısı ve Değişme Eğilimleri**, Kalan Yayınları, Ankara
- GELLNER, Ernest (1999) “Karşılaştırmalı Perspektiften Türk Seçeneği”, Çev. Nurettin Elhüseyni, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik** içinde Edt. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

- GÖKA, Erol (2006) **İnsan Kısım Kısım Toplular, Zihniyetler, Kimlikler**, Aşına Kitaplar, Ankara
- GÖKA, Erol; TOPÇUOĞLU, Abdullah ve AKTAY, Yasin (1999) **Önce Söz Vardı**, Vadi Yayınları, Ankara
- GÖKÇE, Birsen (1996) **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara
- GÜLDİKEN, Nevzat (2006) "Ulus, Ulus-Devlet ve Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar ve Türkiye", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Say 2, sf. 157-169
- GÜLALP, Haldun (2003) **Kimlikler Siyaseti**, Metis Yayınları, İstanbul
- HARLAK, Hacer (2000) **Önyargılar Psikososyal Bir İnceleme**, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- HEKMAN, Susan (1999) **Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik**, Çev: Hüsamettin Arslan ve Bekir Balkız Paradigma Yayınları, İstanbul
- KAGİTÇİBAŞI, Çiğdem (1999) **Yeni İnsan ve İnsanlar**, Evrim Yayınevi, İstanbul
- KADIOĞLU, Ayşe (1999) **Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi**, Metis Yayınları, İstanbul
- KARABEKİR, Kazım (2000) **Kürt Meselesi**, 5. Baskı, Yay. Hazırlayan: Faruk Özerengin, İstanbul: Emre Yayınları
- KASABA, Reşat (1999) "Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", Çev. Nurettin Elhüseyni, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik** içinde Edt. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul
- KAYAOĞLU, Aysel Gürel (2000) **Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- KEYDER, Çağlar (1999) "1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu", Çev. Nurettin Elhüseyni, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik** içinde Edt. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul
- KIRCAALİ İFTAR, Gönül (1999) "Bilim ve Araştırma", sf. 1-13 Editör: Ali Atıf Bir, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- KİRİŞÇİ, Kemal ve WINROW, M. Gareth (2002) **Kürt Sorunu**, 4. Baskı, Çev: Ahmet Fethi, Tarih Yurt Vakfı Yayınları, İstanbul
- KÜMBETOĞLU, Belkıs (2005) **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, Bağlam Yayınları, İstanbul
- LECA, Jena (1998) **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Çev. Siren İdemen, Metis Yayınları, İstanbul

LEWIS, Bernard (2006) **Ortadoğu'da Irk ve Kölelik**, Çev. Enver Günsel, Truva Yayınları, İstanbul

MEŞE, Gülgün (1999) **Sosyal Kimlik ve Yaşam Stilleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir

MEŞE, Gülgün (1991) **Çeşitli Sosyo-Kültürel Gruplarda Kültürel veya Sosyal Kimlik Olgusunun İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi, İzmir

MİGDAL, Joel S. (1999) "Olgu ve Kurgunun Buluşma Zemini", Çev. Nurettin Elhüseyini, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik** (içinde) Edt. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

NARTER, Meltem (2002) **Üniversite Öğrencilerinin Cumhuriyetçi Kimlik Tanımları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

ORAN, Baskın (2002) "Kürt Milliyetçiliğinin Diyalektiği", Tanıl Bora, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce IV: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları

ORAN, Baskın (2001) **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayıncılık, Ankara

ÖKE, Mim Kemal (1995) **Musul-Kürdistan Sorunu 1918–1926**, İstanbul: İz Yayıncılık

ÖZBUDUN, Ergun (1997) "Milli Mücadele ve Cumhuriyetin Resmi Belgelerinde Yurttaşlık ve Kimlik Sorunu", Nuri Bilgin, haz. **Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik** içinde. Bağlam Yayınları, İstanbul

ÖZCAN, Hekimoğlu Süleyman (2007) **Kürt Tarihi Aşiretler ve İsyanlar**, İstanbul: Akis Kitapları

ÖZOĞLU, Hakan (2005) **Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği**, Çev: Nilay Özal Gündoğan ve Azat Zara Gündoğan, İstanbul: Kitap Yayınevi

PAKER, Oya (2005) **Günlük Düşüncede Modernlik, Din ve Laiklik**, Vadi Yayınları, Ankara

POTTER, Jonathan (2004), "Söylemsel Psikoloji ve Söylem Analizi", **Doğunun ve Batının Yerelliği** (içinde) Edt. Sibel Arkonaç, Alfa Yayınları, İstanbul

POTTER, Jonathan. ve WETHERELL, M. (1995) **Discourse Analysis** (in) *Rethinking Methods in Psychology*, (in Eds.) J. A. Smith, R. Harre, L. V. Langenhove, p: 80–93, Sage: London. Çeviren: K. Oya Parker

SAĞIR, Meral Öztoprak ve AKILLI, H. Serkan (2004) "Etnisite Kuramları ve Eleştirisi", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 28 No:1 1–22

SOMERSAN, Semra (2004) **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

SOYLU, Suat (1994) **Örgütlerde Sosyal Kategorizasyon ve Sosyal Kimlik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir

SÖZEN, Edibe (1999) **Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**, Paradigma Yayınları, İstanbul

SÖZEN, Edibe (1989) **Toplum Yapısı, Değişimi ve Sosyal Kimlik: İki Kültürün Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

ŞADİLLİLİ, Vedat (1980) **Türkiye’de Kürtçülük hareketleri ve İsyenlar**, Kon Yayınları, Ankara,

ŞENER, Cemal (2004) **Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**, Etik Yayınları, İstanbul

TANYOL, Cahit (1999) **Türkler ile Kürtler**, 3. Baskı, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları

TOPRAK, Mehmet(1996) **Güneydoğu Anadolu’nun Sosyo-Kültürel yapısı ve ortaya çıkardığı Sorunlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

TÜRKDOĞAN, Orhan (1998) **Etnik Sosyoloji**, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları

TÜRKDOĞAN, Orhan (1995) **Niçin Milletleşme Milli Kimliğin Yükselişi**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

VANBESELAERE, Norbert (1999) **Gruplar Arası Davranışın Sosyal Psikolojik Analizi: Bireyci Bir Yaklaşımdan Sosyal Kimlik Yaklaşımına**, Edt. Sibel Arkonaç, Alfa Kitapevi, İstanbul

YEĞEN, Mesut (2006a) **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları

YEĞEN, Mesut (2006b) **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul

YEĞEN, Mesut (2002) “Türk Milliyetçiliği ve Kürt Sorunu”, Edi. Tanıl Bora, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce IV: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları

YILDIZ, Ahmet (2001) **Ne Mutlu Türküm Diyebilene**, İletişim Yayınları, İstanbul

WEEKS, Jeffrey (1998) “Kimlik: Topluluk/Kültür/ Farklılık”, Çev: İrem Sağlamer, **Farklılığın Değeri** içinde(85-100), Sarmal Yayınevi, İstanbul

WİLLİG, Carla (1994) **Qualitative Methods In Psychology: A Research Guide**, Open University Press, (S.Arkonaç’ın yayımlanmamış ders notları)

<http://www.yeninesil.biz/page>, 22 Aralık 2005

<http://www.humanity.ankara.edu.tr/timurmakale/B8.pdf>, 10 Ekim 2006

EK**EK-1
SORU LİSTESİ**

Demografik Bölüm:

Doğum yeri,

Yaş,

Eğitim Durumu,

Mesleği,

Medeni Durumu (Evliyse: Eşin Yaşı, Eğitim Durumu, Mesleği, Çocuk sayısı)

Evde yaşayan varsa diğer bireylerin yakınlık durumu,

Ailenin gelir düzeyi, (yüksek, orta, düşük)

Kaç yıldır D.bakır'da yaşadığı sorulmuştur.

1.Sizden kendinizi tanımlamanız istense aklınıza ilk gelen yönünüz hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2.Dini inançlarınızın günlük hayatınızda ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

3.Mensup olduğunuz mezhebin bir üyesi olmanın size ne sağladığını düşünüyorsunuz?

4.Etnik kökeniniz veya mezhebiniz hayatınızı ya da tercihlerinizi nasıl etkiliyor?

5. Çocuğunuz farklı mezhepten biriyle evlenmek isterse tepkiniz ne olur?

6.Günlük hayatınızda Türkçe dışında kullandığınız başka bir dil var mı? Hangi durumlarda diğer dili kullanıyorsunuz?

7.Eşinizi seçerken nelere dikkat ettiniz? Sizi neler/ kimler yönlendirdi?

8.Çocuk yetiştirmede dikkat ettiğiniz hususlar nedir? (kendi kültürünü taşıması vb.)

9.Çocuklarınıza isim verirken sizi etkileyen, yönlendiren ne oldu? Niçin bu ismi tercih ettiniz?

10.Yeni bir eve taşınacaksınız. Komşularınızın nereli/kimlerden olacağına özen gösterir misiniz?

11.Komşularınızı düşündüğünüzde etnik kökenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

12.Dostlarınızı seçerken hangi özelliklere dikkat edersiniz?

13.En yakın arkadaşınızı düşündüğünüzde etnik kökenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

14.Türkiye’de farklı toplumsal gruplara nasıl davranılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

15.Türkiye’de Kürtlere yönelik yürütülen siyaseti nasıl değerlendiriyorsunuz? Kürtlerin siyasete katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

16.Vatandaşlık görevleri, vatandaşlık hakları, demokratik haklar gibi konularda neler düşünüyorsunuz?

17.Cumhuriyet ile yönetilen bir ülkede yaşamının hayatınızı nasıl etkilediğinizi düşünüyorsunuz?

18.Yurttaş olmak sizin için ne anlam ifade ediyor, size nasıl bir görev ya da sorumluluk verdiğini düşünüyorsunuz?

19.Bir hemşerinizi başkalarından nasıl ayırt edersiniz?

20.İyi bir hemşeri nasıl olmalı?

21.Kürt olan birini nasıl tarif edersiniz?

22.Türkleri nasıl tarif edersiniz?

23.Herhangi bir kuruluşa(parti, dernek vb.) üye olmak konusunda fikriniz nedir? Eğer üye olmak isteseydiniz nelere dikkat ederdiniz?